

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ
СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ
У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

Емилија Д. Реџић

ТЕРМИНОЛОГИЈА КУЋЕ И ПОКУЋСТВА
У ГОВОРИМА
ПРИЗРЕНСКО-ЈУЖНОМОРАВСКОГ
ДИЈАЛЕКТА
НА ПРОСТОРУ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Докторска дисертација

Косовска Митровица, 2022.

UNIVERSITY OF PRIŠTINA
TEMPORARY SETTLED
IN KOSOVSKA MITROVICA
FACULTY OF PHILOSOPHY

Emilija D. Redžić

TERMINOLOGY OF HOUSE AND
FURNISHING IN THE SPEECH OF THE
PRIZREN-SOUTH MORAVIAN DIALECT IN
KOSOVO AND METOHIJA

Doctoral Dissertaion

Kosovska Mitrovica, 2022

ПРИШТИНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
С ВРЕМЕННОЙ ШТАБ-КВАРТИРОЙ
В КОСОВСКОЙ МИТРОВИЦЕ,
ФАКУЛЬТЕТ ФИЛОСОФИИ

Емилија Д. Реџић

ТЕРМИНОЛОГИЈА ДОМА И ДОМАШНЕЈ
УТВАРИ В ГОВОРАХ
ПРИЗРЕНСКО-ЈУЖНОМОРАВСКОГО
ДИАЛЕКТА
НА ТЕРРИТОРИИ КОСОВО И МЕТОХИИ

Докторска дисертација

Косовска-Митровица, 2022 г.

Ментор:

Проф. др Голуб Јашовић, редовни професор за ужу научну област Савремени српски језик, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Филозофски факултет.

Чланови комисије:

Датум одбране:

Мојој породици и мом завичају,
нашем Косову и нашој Метохији,
да чувамо и очувамо драгоцену културно наслеђе.

Велику захвалност изражавам свом ментору проф. др Голубу Јашовићу, што је увек веровао у мене и пружао ми несебичну помоћ и подршку у досадашњем научном раду, као и драгим колегама и професорима са Катедре за српски језик и књижевност Филозофског факултета у Косовској Митровици.

Захваљујем се свим људима на Косову и Метохији, верним чуварима српског језика и традиционалног културног наслеђа, који су нас угостили у својим домовима и својим причама омогућили да овај рад настане.

Неизмерну захвалност дугујем својим најближима – супругу, родитељима и сестри, широј породици, родбини и пријатељима, јер су увек били ту да пруже љубав, подршку и разумевање.

**Терминологија куће и покућства
у говорима призренско-јужноморавског дијалекта
на простору Косова и Метохије**

РЕЗИМЕ

Назив Косово и Метохија има вишеслојно значење и велику важност у српској историји и култури. На овом ареалу заступљена су два дијалекатска типа: косовско-ресавски и призренско-јужноморавски. Призренско-јужноморавски говори заузимају југоисточни део Косова и Метохије. У лексичком погледу, они су врло слабо истражени. Лексика у вези са кућом и покућством базична је сфера материјалне културе, те смо се одлучили да истраживање дијалекатске лексике ових говора започнемо овим терминолошким системом.

Истраживање је започето сачињавањем упитника и прикупљањем грађе на терену снимањем живог говора. Упитник који је сачинила Г. Вуковић представљао је полазну основу, али, у складу са културолошким и географским разликама између војвођанског и косовско-метохијског простора, за потребе овог истраживања сачињен је нови упитник. Грађа је сакупљана од јуна 2019. до септембра 2021. године. У истраживање су укључене све области призренско-јужноморавског дијалекта на територији Косова и Метохије у којима је српски језик још увек у живој употреби међу српским становништвом. Информатори су углавном били старији људи, веома расположени за разговор.

Прикупљена грађа обрађена је лексичко-семантички и класификована у 38 семантичких поља. Пажња је била посвећена и творбеној анализи, која је обухватила именице, придеве и глаголе, као и вишечлане лексичке јединице, и вршена је на префиксалном, суфиксалном и префиксално-суфиксалном творбеном плану. У раду

је примењен и лингвогеографски метод, те је део грађе представљен на лингвистичким картама.

Прикупљена грађа уазбучена је и представљена у форми речника. Речник садржи око 1200 лексичких јединица, и једночланих и вишечланих. Све одреднице су акцентоване и уз њих су наведене основне граматичке информације, систем дефиниција, број који указује на семантичко поље у којем се лексема налази, скраћенице пунктова у којима је лексема забележена, а одређеним графичким симболима означени су и синоними. Уз поједине одреднице наведени су и примери употребе.

Као прилог овом раду дати су транскрипти делова снимљеног материјала и фотографије које илуструју одређене сегменте материјалне културе.

Резултати истраживања показали су да је страна лексика веома заступљена, а да је удео турцизама у сваком семантичком пољу највећи. Домаће лексеме везане су за најстарији слој материјалне културе. Забележен је и велики број историзама и архаизама. Лексички корпус српског језика обogaћен је и до сада незабележеним лексемама, а забележена су и нова значења појединих лексичких јединица. Иако се најмаркантније црте дијалекта чувају, уочено је приближавање ових говора стандарду. Запажене су значајне разлике у творбеним процесима у односу на стандардни српски језик, посебно у домену суфиксације.

Детаљног и систематског проучавање лексике призренско-јужноморавских говора на Косову и Метохији до сада није било. Имајући у виду урбанизацију друштва и чињеницу да је традиционална култура већ далеко од поимања млађих генерација, као и тренутну социо-политичку ситуацију на овим просторима, сматрамо да смо овим истраживањем сачували део лексичког богатства српског језика од заборава и започели систематско истраживање лексике призренско-јужноморавских говора на Косову и Метохији.

Кључне речи: Косово и Метохија, призренско-јужноморавски говори, лексика, кућа и покућство, лексичко-семантичка анализа, творбена анализа, речник.

Научна област: Филолошке науке

Ужа научна област: Савремени српски језик

УДК број:

**Terminology of house and furnishing
in the speech of the Prizren-South Moravian dialect
in Kosovo and Metohija**

SUMMARY

The term Kosovo and Metohija has a multi-layered meaning and it is of big importance for Serbian history and culture. This area, known as Old Serbia in the 19th century, was the center of the legal, spiritual and cultural establishment of the Serbian medieval state. Today, it is part of the Republic of Serbia and an administrative unit with the status of an autonomous province, which, after the events of 1999, is in a specific geopolitical position and under the temporary administration of the United Nations.

In this area people speak two dialects of Serbian language: the Kosovo-Resava and Prizren-South Moravian dialect. The Prizren-South Moravian dialect is spoken in the southeastern part of Kosovo and Metohija. Its lexics is very poorly researched. Vocabulary related to the house and furnishing is the basic sphere of material culture, so we decided to start researching the dialectal vocabulary of these speeches with this terminological system.

The research began by compiling a questionnaire and collecting materials by conducting a field work and recording live speech. Questionnaire made by G. Vukovic was the starting point, but, in accordance with the cultural and geographical differences between the Vojvodina and Kosovo-Metohija area, a new questionnaire was made for the needs of this research. The material was collected from September 2019 to July 2022. The research includes all areas in which the Serbian language is still alive. The informants were mostly older people, very willing to talk.

After collecting the material, we conducted its lexical-semantic analysis. The collected material is classified into 38 semantic fields. Attention was also paid to the word formation analysis, which included nouns, adjectives and verbs, as well as lexical units

consisting of two or more units. The word formation analysis was performed on the prefixal, suffixal and prefixal-suffixal plan. The linguo-geographic approach was also applied in the paper, and a part of the material is presented on linguistic maps.

The collected material is alphabetized and presented in the form of a dictionary. The dictionary contains about 1,200 lexical items. All words are given with their accent. Words in our glossary are followed by their basic grammatical information, a system of definitions, a number that indicates its semantic field, abbreviations of village where word was recorded, and synonyms are marked with specific graphic symbols. Some lexemes are followed by their examples of use. The dictionary also includes lexemes consisting of two or more units.

In addition to that, transcripts of parts of the recorded material and photographs illustrating certain segments of material culture are given.

The results of the research indicate that loan words are common, and that the share of loan words of oriental origin in every semantic field is the largest. Lexemes of domestic Slavic origin are related to the oldest layer of material culture. A large number of historicisms and archaisms has also been noted. The lexical corpus of the Serbian language has been enriched by new lexemes, and new meanings of certain lexical units have also been noted. Although the marked features of the dialect are preserved, the approximation of these speeches to the standard has been noticed. Significant differences in word formation processes were noticed, especially in the domain of suffixation, comparing to the standard Serbian language.

A detailed and systematic study of the vocabulary of the Prizren-South Moravian dialects in Kosovo and Metohija has not been done so far. Having in mind the uncontrolled urbanization of society and the fact that traditional culture is far from the notion of younger generations, as well as the current socio-historical situation in this area, we believe that this research has preserved part of the lexical richness of the Serbian language from oblivion and that it is a solid ground for further systematic research of lexics of the South Moravian dialects in Kosovo and Metohija.

Keywords: Kosovo and Metohija, Prizren-South Moravian dialects, vocabulary, house and furniture, lexical-semantic analysis, creative analysis, vocabulary.

Scientific field: Philological sciences

Narrow scientific field: Contemporary Serbian language

UDC number:

**Терминология дома и домашней утвари
в говорах призренско-южноморавского диалекта
на территории Косово и Метохии**

РЕЗЮМЕ

Название Косово и Метохия обладает многослойным значением и большой значительностью для сербской истории и культуры. В данном ареале встречаются два диалектных типа: косовско-ресавский и призренско-южноморавский. Призренско-южноморавские говоры занимают юго-восточную часть Косово и Метохии. В лексическом плане они слабо исследованы. Лексика, касающаяся дома и домашней утвари, представляет собой базовую сферу материальной культуры, поэтому мы решили начать наше исследование диалектной лексики этих говоров именно с этой терминологической системы.

Исследование началось с составления опросника и сбора лексического материала в полевых условиях путём записи живой устной речи. В качестве отправной точки мы использовали опросник, составленный Г. Вукович, но, учитывая то, что между Воеводиной и Косово и Метохией существуют культурологические и географические различия, для данного исследования нами был составлен новый опросник. Материал собирался с июня 2019 по сентябрь 2021 года. В исследование были включены все области призренско-южноморавского диалекта на территории Косово и Метохии, в которых сербский язык все еще активно используется среди сербского населения. Информантами были в основном пожилые люди, которые с большим удовольствием отвечали на вопросы.

Собранный материал обработан в лексико-семантическом плане и распределен по 38 семантическим полям. Особое внимание уделено словообразовательному анализу имен существительных, имен прилагательных и

глаголов, а также многокомпонентных лексических единиц. Данный анализ выполнен в префиксальном, суффиксальном и префиксально-суффиксальном словообразовательном плане. К методам, применяемым нами в работе, относится и лингвогеографический метод, поэтому часть собранного материала представлена на лингвистических картах.

Собранный материал систематизирован в алфавитном порядке и представлен в форме словаря. Словарь содержит около 1200 лексических единиц, как однокомпонентных, так и многокомпонентных. Заголовочные единицы словаря даются с указанным ударением и необходимой грамматической информацией, с системой определений и числом, указывающим на семантическое поле, в котором лексема находится, а также с сокращениями для населенных пунктов, где отмечена лексема, а графическими символами обозначены синонимы. К некоторым заголовочным единицам приводятся и примеры их употребления.

В качестве приложения к этой работе даются транскрипты частей записанного материала и фотографии, иллюстрирующие отдельные сегменты материальной культуры.

Результаты исследования показали, что заимствованная лексика очень распространена, и что доля турцизмов в каждом из семантических полей самая большая. Исконные лексемы относятся к древнейшему пласту материальной культуры. Отмечено и большое количество историзмов и архаизмов. Лексический корпус сербского языка обогащен и до сих пор не зафиксированными лексемами, а отмечены и новые значения отдельных лексических единиц. Вопреки тому, что наиболее яркие черты диалекта все еще сохраняются, наблюдается и тенденция приближения этих говоров языковому стандарту. Отмечены также значительные различия в словообразовании по отношению к стандартному сербскому языку, особенно в области суффиксации.

До сих пор не было детального и систематического изучения лексики призренско-южноморавских говоров в Косово и Метохии. Имея в виду урбанизацию

общества и тот факт, что традиционная культура уже далеко от понимания подрастающих поколений, а также сегодняшнюю социально-политическую обстановку на этой территории, считаем, что этим исследованием мы сохранили часть лексического богатства сербского языка и уберегли его от забвения, и заложили начало систематическому исследованию лексики призренско-южноморавских говоров в Косово и Метохии.

Ключевые слова: Косово и Метохия, призренско-южноморавские говоры, лексика, дом и домашняя утварь, лексико-семантический анализ, словообразовательный анализ, словарь.

Научная область: Филологические науки

Более узкая научная область: Современный сербский язык

Номер УДК:

САДРЖАЈ

I Увод	1
1. Опште напомене	1
2. Предмет, задаци и циљеви истраживања	1
3. Кратак преглед развоја српске дијалекатске лексикографије	4
4. Терминологија куће и покућства као предмет лингвистичких истраживања	6
5. Територијалне и социо-демографске карактеристике испитиваног ареала	9
5.1. Становништво	10
5.2. Привредни живот	13
5.3. Црквено устројство и српске светиње	14
5.4. Народна архитектура	16
5.5. Покућство	18
6. Основне дијалекатске црте говора испитиваног простора	20
7. Статус и положај српског језика на Косову и Метохији	25
8. Методологија научног истраживања	26
8.1. Сакупљање грађе	26
8.2. О лексичко-семантичкој анализи	28
8.3. О творбеној анализи	30
8.4. Израда речника	31
8.5. Ареална анализа	35
II Лексичко-семантичка анлиза	36
1. Кућа и њени делови	36
2. Отвори за светлост и њихови делови	53
3. Улази и њихови делови	56
4. Материјал, справе и радње у вези са градњом и уређењем куће	62
5. Просторије у кући	67

6. Собни намештај	69
7. Кухињски намештај	75
8. Пећи и њихови делови	80
9. Справе које се употребљавају око пећи и називи радњи	82
10. Направе за кување и њихови делови	84
11. Судови за кување	88
12. Судови за печење	90
13. Судови за обедовање и сервирање	92
14. Посуде и справе за мешање хлеба и других врста теста	98
15. Посуде за млеко и млечне производе	100
16. Посуде за воду и њихови делови	102
17. Судови за алкохолна пића	106
18. Посуде за намирнице	108
19. Посуде и прибор за личну хигијену	109
20. Посуде и справе за прање и пеглање и називи радњи	110
21. Посуде и справе за прање посуђа	113
22. Предмети за чишћење просторија и дворишта	114
23. Постељина	115
24. Прекривачи, простирке и платнене кесе	118
25. Предмети за ношење намирница, кукуруза, сламе и њихови делови	120
26. Разне справе за домаћинство	123
27. Светиљке и њихови делови	125
28. Посуде и справе за прераду воћа	127
29. Справе за круњење и млевење кукуруза	131
30. Окућница и њени делови	132
31. Ограде и њихови делови	134
32. Оставе, спремишта	136
33. Смештајни објекти за стоку	138
34. Смештајни објекти за живину и голубове	140
35. Бунар и његови делови	142

36. Остале зграде на окућници	144
37. Пољопривредне алатке	145
38. Објекти ван села	147
III Творбена анализа	149
IV Закључак	167
V Речник	184
VI Списак пунктова и информатора	289
VII Лингвистичке карте са коментарима	295
VIII Библиографија	317
Прилог 1	330
Прилог 2	337
Биографија аутора	342
Изјава о ауторству	344
Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада	345
Изјава о коришћењу	346

I Увод

1. Опште напомене

У новије доба бележење лексике из народног живота становништва, посебно у руралним срединама чију лексику истраживачи до сад нису систематично забележили, важан је задатак лингвистике. Услед наглог научно-технолошког развоја човечанства, долази до бројних промена у начину живота људи, које се огледају у урбанизацији сеоских средина и модернизацији комплетног друштва. Нагле промене културног идентитета одређених друштвених заједница неминовно за собом повлаче и промене у језику. Предмети, радње и односи који су били везани за пређашњи начин живота се мењају, те очекивано долази до промена и у лексичким системима, услед чега се многе лексеме заувек губе.

Имајући у виду неконтролисану урбанизацију већине крајева српског језичког простора и чињеницу да је традиционална култура већ далеко од поимања млађих генерација, свако одлагање изласка на терен са намером да се забележи лексика којој прети изумирање може се сматрати великим губитком за лексикографију и лингвистику уопште, па и за друге сродне научне дисциплине.

2. Предмет , задаци и циљеви истраживања

Предмет овог рада јесте испитивање лексике у вези са кућом и покућством у говорима призренско-јужноморавског дијалекта на простору Косова и Метохије.

Лексички ниво језика најподложнији је културолошким утицајима, те су промене у њему брже и видљивије у односу на оне настале у осталим језичким нивоима; промене у лексици манифестују се кроз простор и време. Како Љ. Недељков истиче, културни идентитет углавном долази до изражаја кроз језик тако да се изучавањем семантичког аспекта језика, који најчешће долази до изражаја кроз лексику, у ствари, изучава културни идентитет једне језичке заједнице (Недељков, 2012, стр. 107).

Иако је у новије време у круговима српских лингвиста препозната важност прикупљања дијалекатске лексике, поједина подручја веома су слабо истражена. На основу библиографије радова из дијалекатске лексикографије (Недељков и Марковић, 2015), лако се може закључити да су овакви радови углавном везани за поједине зоне српског језичког простора (Војводина и југоисточна Србија).

Дијалекатска лексичка грађа на простору Косова и Метохија забележена је највећим делом захваљујући М. Букумирићу и Г. Јашовићу; њихов рад је од великог значаја за српску лексикографију, будући да у многим местима која су обрађивали више нема српског живља, те је богатство различитих дијалекатских терминолошких система сачувано од заборава (Букумирић, 1983; Букумирић, 1991; Букумирић, 1992; Букумирић, 2001; Букумирић, 2002; Букумирић, 2006; Букумирић, 2012; Јашовић, 1997; Јашовић, 2008; Јашовић, 2011). Бавећи се углавном косовско-ресавским говорима, са изузетком говора околине Приштине, који спадају у граничне области, највећи део призренско-јужноморавских говора¹ на Косову и Метохији је у лексичком погледу врло слабо истражен, те сматрамо да је неопходно систематичније проучавање дијалекатске лексике у овом ареалу.

Колико је нама познато, не постоји ниједна монографска студија која систематично обрађује неки терминолошки систем призренско-јужноморавских говора Косова и Метохије. Лексика у вези са кућом и покућством представља широко поље истраживања, верно одражавајући начин живота људи, те смо се одлучили да

¹ Призренско-јужноморавски говори део су призренско-тимочке дијалекатске зоне.

истраживање дијалекатске лексике косметских говора започнемо овом базичном сфером материјалне културе.

Уз неистраженост простора, на одабир теме утицала је и емотивна везаност ауторке за Косово и Метохију, будући да је пореклом из Сиринићке жупе, која представља „јужни стожер етнокултурне целовитости Србије“ (Закић, 2018, стр. 149), и да је сведок нестајања традиционалног начина живота и наглих друштвених промена, као и тренутне друштвено-историјске ситуације на овим просторима. У градским срединама готово да и нема Срба, а тенденција напуштања сеоских домаћинстава је неоспорна, те можемо доћи у ситуацију да огромно лексичко благо оде у неповрат.

Стога, основни је циљ овог истраживања инвентарисање лексике којој прети изумирање. Иако се од истраживања овог типа не може очекивати да успоре или спрече процес нестајања великог броја лексема из говора, тј. њихов прелазак у пасивни фонд, сматрамо да ћемо овим радом сачувати део лексичког богатства српског језика од заборава и да ће забележена грађа бити део сведочанства о постојању и начину живота друштвених заједница Срба на простору Косова и Метохије у садашњости и блиској прошлости.

Задаци ове студије подразумевају лексичко-семантичку и творбену анализу прикупљене грађе, представљене у форми речника, као и сагледавање географске распрострањености одређених лексема, на основу презентовања лексичких јединица на лингвистичким картама. Раду ће бити прикључени и транскрипти делова снимљеног материјала, као и фотографије које илуструју одређене сегменте материјалне културе.

Полазећи од схватања да се део културног идентитета народа испољава кроз језик, преваходно кроз лексику, ово истраживање представља покушај да се уз помоћ лексичких јединица стекне утисак о појмовном свету традиционалне културе и представи језичка слика света.

3. Кратак преглед развоја српске дијалекатске лексикографије

Променљивост лексичког нивоа језика допринела је томе да у ранијем периоду српска лингвистика заобилази лексичко-лексикографске теме; ова језичка област почиње да привлачи пажњу лингвиста тек у другој половини XX века, док последњих година истраживања термилошких система српског језичког простора постају веома актуелна.

То, наравно, не значи да у прошлости није било радова који се баве лексиком. Корени српске лексикографије датирају из друге половине XVIII века. Први српски речници настају након Велике сеобе Срба под вођством Арсенија Чарнојевића у јужну Угарску из реалних потреба народа и они карактеришу довуковску фазу српске лексикографије. Капитално дело у овој језичкој области, па и у области читаве српске културе, јесте *Српски рјечник* Вука Стефановића Караџића. Ово дело означило је прекретницу као матична књига српског језика и темељ новије српске књижевности; са њим започиње нови поствуковски ток у српској лексикографији.

Од појаве Вуковог *Рјечника* 1818. године, Вукови следбеници, поштоваоци и сарадници током целог XIX века својим прилозима о територијално маркираној лексици доприносе богаћењу речника новоствореног књижевног језика, а резултат тога био је велики број штампаних лексикографских радова мањег и већег обима који чини почетке дијалекатске лексикографије и обележава њен развој током XX века (Недељков и Марковић, 2015, стр. 247).

Капитално дело у новијој историји српске дијалекатске лексикографије јесте *Речник косовско-метохиског дијалекта* Г. Елезовића (Елезовић, 1932; Елезовић, 1935). Међутим, ни појава овог речника није означила почетак наглог развоја истраживања из ове области, већ се значајније публикације из овог домена српске лингвистике јављају тек осамдесетих година XX века. Интересовање за лексичку традиционалне духовне и материјалне културе почињу да показују многи аутори,

услед чега долази до појаве многих дијалекатских речника, као и до систематичнијег бележења и истраживања лексике по семантичким пољима.

Највећи број дијалекатских термилошких речника везан је за простор Војводине; систематска теренска истраживања лексике на овим просторима започињу 1977. године, у оквиру пројекта *Ономастичко-лексиколошка истраживања на терену Војводине*, а резултат рада на овом пројекту јесте читава серија монографија које су посвећене истраживању различитих термилошких система. Такође, у оквиру интердисциплинарног пројекта Матице српске, под називом *Култура исхране у Војводини кроз обредну праксу. Лингвистички и етнолошки аспект* (пројектни период 2009–2012), проучавана су обредна јела и пића код српског становништва на овим просторима.

На Филозофском факултету у Нишу покренут је пројекат *Лексиколошка истраживања говора југоисточне Србије*, под руководством Н. Богдановића, што је допринело попуњавању лексикографских белина и на југоисточним просторима Србије.

У новије време велики број магистарских и докторских дисертација посвећен је истраживању појединих термилошких система дијалекатске лексике различитих српских крајева, мада се већина ових монографија односи на говоре војвођанског простора (Мирилов, 2016; Марковић, 2016; Стокин, 2011). Поред тога, у бројним лингвистичким часописима може се наћи велики број радова који су посвећени лексиколошко-лексикографским темама, обрађујући их како са теоријског аспекта, тако и са аспекта проучавања конкретних лексичких система (Недељков, 2009а; Недељков, 2012; Јашовић, 2008; Исаиловић, 1994).

Публикације од ширег теоријског значаја за област дијалекатске лексикографије, које су нам помогле приликом прикупљања и обраде грађе јесу: *Основи лексикологије и сродних дисциплина* (Шипка, 1998), *Реч. Смисао. Сазнање*. (Ристић и Радић Дугоњић, 1999), *Полисемија и организација лексичког система у српском језику* (Гортан Премк, 1997), *Лексикологија српског језика* (Драгићевић,

2007), *Савремена српска лексикографија у теорији и пракси* (Драгићевић, 2014), *Српска лексика у прошлости и данас* (Драгићевић, 2018).

Библиографију дијалекатске лексикографије штокавског наречја сачиниле су Љ. Недељков и Б. Марковић; она је посвећена штампаним делима која се баве лексикографском обрадом дијалекатске лексике штокавских говора, обухватајући период од појаве Вуковог *Рјечник* 1818. до 2014. године. Ова библиографија омогућила нам је лакши увид у истраженост лексичких система традиционалне културе различитих крајева српског језичког простора и тиме пружила полазну основу за спроведено истраживање (Недељков и Марковић, 2015).

4. Терминологија куће и покућства као предмет лингвистичких истраживања

Фундаментални појмови материјалне културе, кроз које се првенствено изражава начин живота људи, односе се на кућу и покућство. Будући да становање представља најважнији облик материјалне културе, лексика становања приказује континуитет живота од ранијих времена до данас. Како М. Ивановић Баришић наводи, кућа спада у најнеопходније објекте материјалног стварања човека, те представља огледало историјских, друштвено-економских, политичких и културних прилика у друштвеном развоју (Ивановић Баришић, 2021, стр. 196).

Прва монографија посвећена овој тематској области, која је поставила образац оваквим истраживањима, јесте *Терминологија куће и покућства у Војводини* Г. Вуковић (1988). У њој је представљено богатство војвођанске лексике. За ово истраживање сачињен је упитник, који је рашчлањен на тематске скупине. Прикупљена грађа обрађена је са лексичко-семантичког и творбеног аспекта, па представљена у виду речника, док су на картама ареално приказане лексичке црте које представљају границу између говорних типова Војводине.

Изузетан допринос у истраживању лексике куће и покућства дала је и Д. Црњак у раду *Терминологија куће и покућства у Лијевчу пољу и Жупи* (2006). При организацији семантичких поља за представљање лексике куће и покућства у северозападном делу Републике Српске, ослонац и оријентир био је поменути рад Г. Вуковић. Ипак, направљена су и одступања од узора, будући да је грађа то захтевала – изостављена су три последња поља из рада Г. Вуковић, а придодата четири нова, која се тичу терминологије из области пољопривреде. Урађена је лексичко-семантичка, творбена и ареална анализа прикупљеног материјала, а лексика је потом представљена у виду речника.

Овом темом бавио се и М. Букумирић у раду *Терминологија куће и покућства у северној Метохији* (2006). У истраживању се настојало да буду обухваћени називи свих предмета који се налазе у кући и изван ње, те је представљен и лексички материјал који се односи на разне алате у домаћој радиности, на алат за обраду земље, на одећу, обућу и постељину. Грађа је класификована у дванаест тематских целина.

У делу *Терминологија куће и покућства Бањана* Ј. Којић представила је лексички фонд који се употребљава на подручју Бањана, дела Црне Горе који се простире уз реку Требишњицу. Дата је лексичко-семантичка и творбена анализа грађе, као и речник термина (Којић, 2006).

Поред ових студија, лексички куће и покућства посвећени су још неки научни радови. Н. Богдановић бавио се лексиком грађења (Богдановић, 2002); лексика покућства оријенталног порекла у говору Приштине и њене околине, с посебним освртом на село Преоце, била је предмет рада М. Вукићевића (Вукићевић, 1996); лексика куће и покућства обрађена је у Судимљи под Копаоником, у селу Семче, у селу Доњи Крупањ и у Ваљевској Подгорини (Исаиловић, 1994; Јовановић, 2002; Ђорђевић, 2009; Штрбац и Штрбац, 2019); опис обреда, веровања и обичаја везаних за изградњу куће даје М. Радан, што улази у област духовне културе (Радан, 2000).

У раду *Терминологија куће и покућства у Вуковом Рјечнику (1852)* Д. Радовановић и Н. Аксић приказују српску традиционалну кућу и покућство у XIX веку, истичући да овај речник релативно добро сведочи о једном битном аспекту српске традиционалне културе, укључујући и просторне, историјске, етнојезичке и културолошке моменте (Радовановић и Аксић, 2015, стр. 171).

Инвентар лексема из шест говора са српског етнокултурног и језичког простора које се односе на називе за типове кућа и њене делове приказала је Д. Радовановић, што представља почетак систематизованог представљања лексике становања у српским говорима (Радовановић, 2020, стр. 69).

Зборник етнолингвистичких огледа под називом *Из лексике становања у Ваљевској Подгорини* (2020) приредиле су Д. Радовановић и М. Ивановић Баришић. Обрађена је, између осталог, лексика окућнице, намештаја, посуда и предмета са различитим наменама у исхрани, посуда за алкохолна пића, а два рада посвећена су називима који се односе на прераду млека (Радовановић и Штрбац, 2020а; Васиљевић, 2020; Миланов, 2020; Марковић, 2020; Ђукић, 2020; Мирилов, 2020). Ова истраживања показала су да: „терен Ваљевске Подгорине припада традиционалном типу културе у коме се чувају многе старине, али у којој се запажају и промене под утицајем мешања са Турцима и каснијег развоја индустрије“ (Стојановић, 2021, стр. 461).

На Филозофском факултету у Нишу одбрањен је мастер рад са темом *Терминологија куће и покућства села Севца* ауторке С. Тасић. Будући да је ово једно од села у Сиринићкој жупи, грађа која је прикупљена биће унета у овај рад, уз сагласност аутора (Тасић, 2017).

На Филозофском факултету у Косовској Митровици одбрањена је докторска дисертација са темом *Називи за кућу и њене делове у енглеском и српском језику* ауторке Б. Дилпариић 2016. године, која се бави контрастирањем дела лексичко-семантичког система двају језика, са циљем да утврди њихове сличности и разлике (Дилпариић, 2016).

Оштра и јасна граница између различитих области човековог живота се не може поставити – различите делатности су чврсто повезане и преплићу се (сточарство, пастирство, ратарство, млекарство, коларство и друге). Та повезаност огледа се и у лексици, те се чини немогућим направити уско специјализован термилошки речник. Називи који се односе на кућу и покућство у неким деловима неминовно се поклапају са лексиком из других сфера човековог живота, као што су пастирска, ратарска, коларска, млекарска, ткачка. Стога, за ово истраживање биће коришћени не само радови у вези са термилошким системом куће и покућства, већ и они који се односе на блиске области.

Постоји велики број монографских публикација које се баве сточарском и пастирском лексиком: *Пастирска терминологија Срема* (Бошњаковић, 1985), *Пастирска терминологија Кривог Тимока* (Ракић-Милојковић, 1993), *Пастирска терминологија Пећког Подгора* (Јашовић, 1997), *Сточарска лексика села Лозана* (Јоцић, 2005), *Пастирска лексика лакташког краја* (Црњак, 2011). Обрађивана је и ратарска и повртарска лексика појединих крајева српског језичког простора: *Ратарска и повртарска терминологија Шајкашке* (Драгин, 1991), *Јужноморавска повртарска лексика* (Марковић, 1997), *Ратарска и повртарска лексика села Дебелице* (Милошевић-Петровић, 2009). Објављени су и дијалекатски термилошки речници пчеларства и рибарства: *Српскохрватска лексика рибарства* (Михајловић и Вуковић, 1977), *Архаична пчеларска лексика у Војводини* (Недељков, 2009). Ткачком лексиком југоисточне Србије бавила се Ј. Марковић (2006).

5. Територијалне и социо-демографске карактеристике испитиваног ареала

Назив Косово и Метохија има вишеслојно значење и велику важност у српској историји и култури. Ова област, у XIX веку позната као Стара Србија, била је центар

правног, духовног и културног утемељивања српске средњовековне државе. Као поприште најзначајнијих догађаја у историји српског народа и ризница духовног и материјалног културног наслеђа, она чува сећање на доба најдубљег мира и највећег успона српских земаља, али и сећање на време у којем се опстајало „уз ослона на православну веру и побожност, богато културно наслеђе и историјска предања, уврежене норме патријархалног живота и друштвеног понашања, *косовски мит* и сан о светлом дану ослобођења“ (Димић, 2017, стр. 74).

О географском положају, физичким и географским одликама, историјским моментима, насељима, пореклу становништва, као и о привредном животу људи на овим просторима највише је писао академик А. Урошевић. Један од приређивача књиге *О Косову: Антропогеографске студије и други списи*, М. М. Филић, истиче да данас нема озбиљније студије или књиге о Косову и Метохији у којој није или неће бити коришћено дело А. Урошевића. Овај велики научник је у свом научном раду обрадио и проучио многе теме везане за овај простор (Урошевић, 2001, стр. 1).

Област коју испитујемо заузима југоисточни део Косова и Метохије. Налази се на крајњем југу Републике Србије, у централном делу Балканског полуострва. Управо овакав географски положај био је узрок веома бурне историје ове области, честих миграција и разних превирања.

5.1. Становништво

О раносредњовековној прошлости Косова и Метохије зна се веома мало; писаних извора нема, а археолошка истраживања нису била усмеравана на налазишта из тог времена (Радичевић, 2017, стр. 211). Како М. Несторовић наводи, данас се сматра да су пре доласка Римљана на Балканско полуострво ове просторе заузимали Илири, Трачани и нешто касније Келти. Продор Римљана и романизација племена

почиње још у III веку пре нове ере. Овај процес довео је до нестанка традиционалних домородачких заједница (Несторовић, 2008, стр. 176).

Према још увек званично прихваћеној теорији, Словени трајно насељавају ове просторе у VII веку. Међу словенским племенима и племенским заједницама, организованим у склавиније, у средишњим и југозападним областима Балкана најбројнији су били Срби. Према речима Ђ. Бубала, српско присуство на Косову и Метохији од раног средњег века огледа се, у недостатку систематски истражених и обрађених остатака материјалне културе, првенствено у топонимији, која је морала настајати и усталити се у дужем раздобљу пре но што је, потпуно формирана, почела искрсавати у писаним изворима од XI века, док је у наредним столећима, све до турског освајања, удео српског живља на Косову и Метохији, судећи према писаним и материјалним остацима, премашивао 95% (Бубало, 2017, стр. 17).

Главну масу становништва на овим просторима, и по наводима А. Урошевића, у средњем веку чинили су Срби, уз Сасе² и православне Роме³. Са дефинитивним падом под турску власт, дошло је до насељавања Турака по градовима, мада их је било и раније, јер су пут из Македоније за Босну држали Турци од времена Косовске битке. Можда је и у појединим селима било покоје турске куће, али о томе нема много података. Сеоску масу становништва чинили су углавном Срби, уз које је био и мали број Рома (и православних и муслиманских), а можда и покоје посрбљене влашке куће⁴. Према подацима А. Урошевића, Арбанаса све до краја XVII века није било на овим просторима (Урошевић, 2006, стр. 68).

² Са отварањем рудника у средњовековној Србији, на Косову и Метохији се као рудари специјалисти јављају и Саси.

³ Сматра се да су се Роми почели досељавати на ове просторе још пре турских освајања.

⁴ Познато је да су Словени на Балканском полуострву затекли романизовано домаће становништво, јер је ток те романизације трајао око шест стотина година. Том је процесу подлегло и илирско племе Дардани, које је живело у пределу данашње јужне Србије и у суседним областима. И поред повлачења испред Словена и претапања у њих, изванредан део овог становништва под именом Власи јавља се чак за време кулминације моћи српске средњовековне државе у XIV веку, па и касније под Турцима. Најкомпактнија влашка популација је у том периоду била на просторима Косова и Метохије (Урошевић, 2006, стр. 68).

Опадање српске моћи и надирање Турака не мења у великој мери етничку слику ових простора – Стара Србија кроз цео XV и XVI век живи као српска земља. Међутим, велике етничке промене почињу у време аустријско-турских ратова; преломни догађај био је пораз турске војске у Бечу 1683. године и њено повлачење из панонских крајева.

Наиме, због помагања Аустријанцима при њиховим неуспелим покушајима да заузму Балкан, Срби су навукли гнев Турака, те су били приморани да беже у тадашњу Угарску. Тада су се одиграле две велике сеобе српског народа према северу – 1690. и 1737. године. Има података о томе да су, услед честих упада Турака и Татара у годинама пре велике сеобе, нека села око Приштине потпуно уништена (Урошевић, 2006, стр 70). У та напуштена насеља је потом враћен извешан део старог становништва, а почело је да долази и друго становништво, међу којим је било и Арбанаса. Досељавање Арбанаса извршило је јак етнички поремећај на овим просторима. Скоро чисто српска област, с малим бројем циганског и у градовима турског становништва, постаје српско-арбанашка област (Урошевић, 2006, стр. 71).

У свом продирању, Арбанаси су долазили и као католици, мада је већина долазила у исламу. Долазећи као муслимани или примајући ислам по досељењу, Арбанаси су постајали повлашћени елемент на овим просторима (Урошевић, 2001, стр. 431). Најважнији и најопштији узроци досељавања Арбанаса су привредне природе; релативна пренасељеност у северном делу Албаније тражила је одушке, док са друге стране имамо испражњеност Метохије, Косова и суседних области по иселењу дела Срба према северу. Ту је и социјални узрок досељавања Арбанаса – крвна освета. И међу Србима се као разлог напуштања завичаја углавном помиње бежање од крвне освете, а ту су и привредни узроци. Важно је поменути и Черкезе, који су дошли као емигранти из царске Русије, као и Цинцаре, који су долазили као трговци (Урошевић, 2006, стр. 82–82).

Процес исељавања Срба⁵, започет у турско доба, делимично је заустављен ослобођењем 1912. године, а после Првог светског рата нова држава је настојала да се на овим просторима успостави етничка и национална равнотежа и тако поправи стање српског народа, те 1920. године започиње насељавање српског становништва из пасивних крајева Црне Горе, Босне и некадашње Војне крајине. У два таласа, насељено је око 60.000 људи (Богдановић, 1990; Батаковић, 2006). Међутим, овај број свакако није био довољан да надомести велике губитке српског народа у претходним вековима.

После Другог светског рата, у доба комунизма, арбанашка експанзија добија нове карактеристике. На Косову и Метохије почиње да се одвија брзи процес етничке хомогенизације градова (за 20 година број мешовитих насеља је преполовљен), а потом и сеоских насеља, што води ка преузимању читавих области. Догађаји из 1999. године доносе још један јак талас миграција – велики број Срба одлази са ових простора у централну Србију и Црну Гору (процењује се да је тај број од 180.000 до 240.000).

Данас на овим просторима Срби чине мањинско становништво. У градским срединама готово да и нема српских породица, изузев дела Косовске Митровице.

5.2. Привредни живот

За становнике Косова и Метохије доминантна привредна грана била је пољопривредна производња; земљорадња је била највише заступљена. Воћарство је било заступљено у нижим селима, а највише се помиње гајење шљива. У планинским селима шумарство је било главни извор прихода. Планинска села су била погодна и за сточарство, мада су се и у равничарским пределима људи бавили овим пословима.

⁵ Све ове миграције утицале су и на историју српског језика и учиниле да она добије сасвим изузетан карактер, те су српским лингвистима наметнуле необичне задатке.

Рударство се спомиње као једна од најстаријих привредних грана, јер ободи Косовске котлине обилују рудама.

Међутим, иако обилује природним богатствима, област Косова и Метохије спада у слабије развијена подручја. Пољопривредна и сточарска производња биле су на веома примитивном нивоу.

5.3. Црквено устројство и српске светиње

У очувању српског етничког идентитета на Косову и Метохији важну улогу имала је Српска православна црква, која је помоћу богослужбене праксе и црквене књижевности чувала од заборавља српско име, књижевни језик и писмо, етничке митове и друге елементе историјске свести (Шулетић, 2017, стр. 34).

Идеја *светости* била је кључни чинилац идејног програма уграђеног у темеље средњовековне немањичке државе и Српске цркве. Од њиховог заснивања – независне краљевне 1217. и аутокефалне цркве 1219. године – Срби су успоставили идејне координате за које се испоставило да су трајне упоришне тачке њиховог идентитета. Та идентитетска својства српског народа, по којима је он постао препознатљив у хришћанској васељени, добила су најпотпунији израз у концепту светородне династије и светости народне цркве (Поповић, 2017, стр. 81). Територијални оквир на којем су успостављене ове стожерне тачке српске *свете историје* чинила је рашка земља, али је ширење српске државе на југ узроковало померање државног и црквеног тежишта на подручје Косова и Метохије, где су пресељене и најважније институције.

Догађаји који су област Косова и Метохије уздигли до политичког, духовног и привредног средишта Српске земље, чему у прилог убедљиво сведочи и чињеница да се највећи број података из сачуваних извора односи управо на то подручје,

покренути су Милутиновим доласком на краљевски престо 1282. године. Померивши јужну границу на рачун Византије, област Косова и Метохије, плодна и већ густо насељена српским живљем, нашла се на раскрсници путева којима се могло допрети у све крајеве краљевства, заузимајући стратешки кључни положај. Од последњих деценија XII века на овом простору почиње да се одвија интензиван духовни, уметнички и културни живот.

Област Косова и Метохије, заједно са рашком облашћу, налази се у канонској јурисдикцији Епархије рашко-призренске, једне од најстаријих православних епархија у Српској православној цркви, која данас, у највећем делу, обухвата територију некадашње Епархије призренске⁶ и Епархије рашке⁷ – две древне епископије, које постоје из предсветосавског периода и које су обједињене у другој половини XVII века. Непосредни докази о црквеном животу и поретку на простору ових двеју епархија датирају још од апостолских времена⁸.

У периоду владавине династије Немањића, Епархија призренска постала је једна од најнапреднијих црквених јединица Српске Цркве; на њеном су подручју саграђене бројне цркве, манастири и испоснице, највидљивија и најтрајнија обележја једног народа и његове културе, од којих се четири налазе на листи светске баштине Унеска, под обједињеним називом *Средњовековни споменици на Косову и Метохији* – Грачаница, Пећка патријаршија, Високи Дечани и Црква Богородице Љевишке.

Уметничко стварање на територији Косова и Метохије у средњем веку представља, како у архитектури, тако и у сликарству, највише домете срдњовековне српске културе, без којих би она била лишена својих великих, европских достигнућа (Богдановић, 1990).

⁶ Помиње се у првој хрисовуљи византијског цара Василија II из 1018. године.

⁷ Помиње се у другој хрисовуљи византијског цара Василија II из 1020. године.

⁸ Почети хришћанске историје ових простора везују се за Св. Апостоле Андреја и Павла, који су, посетивши ове крајеве, донели светлост Јеванђеља. Подручје Косова и Метохије познато је по многим хришћанским мученицима, који су страдали исповедајући веру пред паганским римским властима, међу којима су посебно значајни Флор и Лавр, који су мученички страдали у Улпијани, недалеко од Приштине, у другом веку.

5.4. Народна архитектура

Према записима А. Урошевића из прошлога века, српске куће на Косову и Метохији биле су ниске просте и неугледне. Најпростији тип тих кућа била је *кривуља* или *чатмара*⁹ – једноделна кућа, ниском преградом подељена на два дела, углавном покривена сламом; у једном одељењу, са огњиштем у средини, становали су људи, а у другом се држала стока. Будући да су биле „на подвале“, ове куће су се могле премештати, а такве су биле и друге зграде у дворишту. Зидане куће биле су реткост, јер су скоро сви Срби косовско-метохијских села били чифчије¹⁰ – зависни сељаци у Отоманском царству, који нису имали сопствену непокретну имовину, већ су обрађивали земљу читлук сабахија (Урошевић, 2006, стр. 62).

Тек почетком XX века, након ослобођења од Турака, Срби су почели подизати куће од цигле, ћерпича или камена, које су замениле претходне куће од дрвета. Мајстори су углавном долазили из Сиринића или Средачке жупе.

Кровови су све до XIX века најчешће били покривени сламом, док се трска ретко употребљавала, јер се није могла добити. Сламу су почеле замењивати камене плоче, а око 1870. године појављује се ћерамида, која се нагло ширила. Тек након Првог светског рата почео се спорадично употребљавати фабрички цреп (Урошевић, 2006, стр. 66).

Од других зграда у кућном дворишту А. Урошевић бележи: *трем*¹¹ (једноделна стаја за спавање ожењених породичних задругара), *ладник* (стајица за држање „благоте“) *племњу*, *амбар*, *кош*, *ар* (за чување коња и говеда), као и *тор* и *трло* (за чување оваца). Тор и трло представљају простор ограђен плотом, чија је

⁹ За ове лексеме није добијена потврда на терену. Према нашем истраживању, датом опису одговарају лексеме: *чакмачара*, *земуница* и *набијача*.

¹⁰ Време појаве читлука везано је за почетак стагнације Отоманског царства с краја XVI века, што је довело до пропасти тимарског система. Носиоци ове појаве били су јањичари.

¹¹ У нашој грађи ова лексема јавља се са другачијим значењима.

горња ивица под трњем; крова нема, те је служио само за ноћни боравак стоке у лето (Урошевић, 2006, стр. 66).

Окућница је обично била ограђена *плотом*, али је било и зиданих ограда од ћерпича, камена или цигле. Кућа је углавном била увучена у двориште, а онда када би била на уличној линији, лице јој је ретко било окренуто ка улици. За улаз са улице служила су *врата* или *капицик* за људе и *порте* за стоку и кола. Поред великих алки на вратаима и крилима порти за њихово повлачење, које је служило и као украс, на њима је често било и звекира за најављивање уласка (Урошевић, 2006, стр. 67).

Зграде у пољу или планини изван села звале су се *појате*. Раније је појата било много, али је касније сточарство опало у корист ширења земљорадње.

Слика 1. ПОЈАТА

5.5. Покућство

У складу са друштвено-економским приликама, куће на овим просторима биле су веома слабо опремљене покућством. У просторијама су се налазили само неопходни елементи, једноставне израде, углавном од дрвета.

Централни део сваке куће било је огњиште, на коме се спремала храна и загревала вода.

Слика 2. ОГЊИШТЕ

Породице су биле бројчано велике, те су се сходно потребама у кућама могли видети велики дрвени столови и клупе, ређе ниске дрвене столице на три или четири ноге, велики дрвени кревети и сандуци или ковчези за смештање постељине и одеће или за чување намирница.

Слика 3. СКИМЛИЈА

Слика 4. ТРОНОШКА

Слика 5. САНДУК

Судови за кување, печење и обедовање углавном су били прављени од земље, а судови за воду и млеко били су израђени од дрвета, ређе од метала.

Слика 6. САЧ

Слика 7. ЦРЕПУЉА

Слика 8. КАЉАНИЦА

Слика 9. ТИГАЊ

Слика 10. КРЧАГ

6. Основне дијалекатске црте говора испитиваног простора

Утемељивач дијалектологије у српској (и хрватској) лингвистици и један од водећих лингвиста у првој половини XX века, родоначелник већине језичких дисциплина, оснивач најважнијих лингвистичких гласила, А. Белић, најзаслужнији је што је призренско-тимочка дијалекатска област најиспитаније подручје на српском језичком простору (Реметић, 2017, стр. 17). Његова капитална дела из области дијалектологије су: *Дијалекти источне и јужне Србије* (1905), *О српским или хрватским дијалектима* (1908) и *Штокавски дијалекти* (1929).

Призренско-јужноморавски дијалекат припада призренско-тимочкој дијалектској области, која обухвата територију на југоистоку Републике Србије од југоисточне границе косовско-ресавског дијалекта, па до границе Македоније и Бугарске. Овим говорима припада посебно место у оквиру штокавског наречја. Према А. Белићу, ови говори имали су заједнички развој са осталим штокавским говорима до XIII века, када су се одвојили. Од тада, у својој еволуцији, ови говори развијају низ иновација, пре свега балканистичког типа. Те их особине приближавају македонском и бугарском језику, а одвајају од осталих штокавских говора. С друге стране, они не познају иновације новоштокавског типа (Белић, 1905).

Између говора призренско-тимочке области, као последица различитих историјских прилика, поред заједничких, постоји и знатан број особина које их диференцирају, на основу којих се они деле на три групе говора: призренско-јужноморавске, сврљишко-заплањске и тимочко-лужничке.

Призренско-јужноморавски говори заузимају западни и јужни део ове области, тј. јужноморавску долину и све што је западно од ње. На истоку граница овог дијалекта иде до Слемена ка Нишу, од Ниша до иза Власотинца и јужније до Црне Траве, затим на Криву Феју и државну границу према Бугарској. На југу се поклапа са границом према Македонији, а онда иде ка Призрену и граници према

Албанији, потом према Ђаковици, па преко Косова ка Куршумлији, Прокупљу и Сталаћу, а потом на исток ка Слемену (Ивић, 1985; Пецо, 1985).

Средњовековни дијалекат призренског краја и југоисточног Косова, који је међу дијалектима призренско-тимочке групе имао „најзападније“ особине, проширио се са сеобама у долину Јужне Мораве, из које је истиснуо њен некадашњи говор, како објашњава П. Ивић (Ивић, 2001, стр. 77). Он даље наводи да се иза косовско-метохијске и призренско-јужноморавске миграционе струје кретала још једна, албанска, која је делимице заузимала места која су Срби сами напустили, а делимице својим притиском изазивала њихово померање. Тако су албански насељеници, нарочито после Велике сеобе 1690, освојили простране делове земљишта у косовским и метохијским пределима и око њих, остварујући бројну превагу над српским становништвом које је тамо остало. Овим кретањем се објашњава необичан облик призренско-јужноморавског дијалекта (Ивић, 2001, стр. 77).

П. Ивић наводи да је „густина диференцијације у говорима призренско-јужноморавског дијалекта веома је неједнака. На потезу од северних прилаза Врању до јужних прилаза Алексинцу говор је релативно уједначен, што представља доказ више за схватање да је цео тај појас из невелике матичне области миграције. Насупрот овоме, крупне су разлике међу говорима на југу, у пределима од изворишта Пчиње до албанске језичке границе“ (Ивић, 2009, стр. 176). Он даље истиче да предео око Шар-планине спада, заједно са југозападним делом зетско-сјеничког дијалекта, у подручја најјаче диференцијације на карти српских дијалеката.

Будући да се ради о врло специфичном говорном простору, чији појединачни говори показују висок степен неуједначености, призренско-јужноморавски дијалекат привлачи велику пажњу српских лингвиста, посебно дијалектолога.

Значајна је монографија С. Реметића *Српски призренски говор I* из 1996. године; плод ових истраживања јесу још два појединачна рада – *Српски призренски говор у светлу језичке интерференције* и *Српски народни говори Косова и Метохије у светлу међујезичке и међудијалекатске интерференције* (Реметић, 1996; Реметић,

1996a; Реметић, 2004). У говору Призрена С. Реметић проналази три врсте одступања од традиционалне слике призренско-јужноморавског дијалекта, саздане на Белићевим налазима из долине Јужне Мораве.

Говором Гњилана бавио се Д. Барјактаревећ. Поред студије *Говорне особине Гњилана*¹², Барјактаревећ се призренско-јужноморавским говорима на Косову и Метохији бави и у раду *Приштина у говору Срба старинаца* (Барјактаревећ, 1977; Барјактаревећ, 1966).

Ови говори обрађивани су и у студијама М. Павловића: *Говор Сретечке жупе* (1939) и *Говор Јањева* (1970). Оба говора смештена су на маргинама призренско-јужноморавске зоне; Јањево је село које се налази око 10 км југоисточно од Приштине, а Сретечка жупа¹³ је смештена источно од Призрена.

Потпунијој слици и јаснијој диференцијацији призренско-јужноморавских говора на Косову и Метохији допринела је и монографија *Ђаковачки говор* М. Стевановића (Стевановић, 1950).

Призренско-јужноморавским говорима на Косову и Метохији, а посебно говорима на југозападу ове територије, велику пажњу посветио је Р. Младеновић. Сагледавајући ове говоре са различитих лингвистичких аспеката, на различитим језичким нивоима, а узимајући у обзир чињеницу да у појединим местима која су обрађена већ нема српског становништва, његови радови представљају праву ризницу дијалектолошких података за овај простор српске језичке области.

Значајније студије Р. Младеновића у вези са говорима који су и предмет овог рада су следеће: *Горански говор* (2000), *Говор јужнокосовског села Гатње* (2013), *Падежне дистинкције у говорима Шарпланинске области* (1997), *Дијалектолошко истраживање Сиринића* (2005), *Говор шарпланинске жупе Гора* (2001), *Језички и дијалекатски односи у Северношарпланинској области* (2010), *Говор*

¹² Ова студија је објављена 1965, али смо се ми служили прештампаним издањем.

¹³ Средачка или Сретечка жупа – у литератури се помињу оба назива. У даљем раду биће навођена као Средачка жупа.

северношарпланинске жупе Сиринић (2019). Рад који се односи на комплетну територију коју испитујемо јесте *Преобликовање 3л. јд. у 3л. мн. одричног перфекта актива у призренско-тимочким говорима Косова и Метохије* (2012).

Заједничке особине свих призренско-тимочких говора, које их одвајају од свих других екавских говора, као и читавог штокавског наречја, јесу архаизми и знатне иновације.

У **архаизме** спадају: чување полугласника (*в*) (*једьн*), чување вокалног *л* (*л*) или његов рефлекс другачији од рефлекса осталих штокавских говора и чување *-л* на крају слога или речи или његова замена различита од замене у осталим штокавским говорима¹⁴ (Богдановић и Марковић, 2000, стр. 148).

У **иновације** које су ови говори развили после XIII века спадају тзв. балканизми, од којих су најзначајније следеће појаве: губљење квантитативних и квалитативних опозиција у прозодији и свођење на један експираторни акценат (*девојка*); упрошћавање система дефлексије и свођење на два облика (изузев вокатива): номинатив и општи падеж, који врши службу свих осталих падежа, а облички се поклапа са акузативом у једнини, а са номинативом у множини (*од жену*); аналитизам је спроведен и у компарацији придева, те се компаратив гради помоћу *по* + *позитив*, а суперлатив *нај* + *позитив*, што омогућује и поређење других врста речи (*леп, по леп, нај леп*); у конјугацији је овакав принцип видљив у губљењу инфинитива и његовој замени са *да* + *презент* или само презентом (*могу (да) уватим*); појава удвојених облика личних заменица (*мене ме брига*) (Богдановић и Марковић, 2000, стр. 150).

Остале заједничке одлике ових говора, које су развили почетком XIII века и које их повезују са осталим штокавским зонама, јесу: доследна екавска замена јата (*неси, стареј*); постојање африкате *s* (*свезда*); губљење спиранта *x* (*ајдук*); губљење сугласника *ф* и појава супституента *в* (*кова*); у хијату се, уместо *x*, развијају гласови *в* и *ј* (*смеј, мува*); чест је наставак *-е* у вокативу именица женског рода на *-ка*

¹⁴ О судбини гласа *л* ће бити речи у наставку рада.

(*Стојанке*); именице женског рода на сугласник пришле су именицама мушког рода (*голем памет*); у заменичко-придевској промени уопштавају се наставци тврде промене (*нашо дете*); нема збирних именица на *-ад*; чест је творбени наставак с елементом *к* (*чашка, воденичка*) (Богдановић и Марковић, стр. 149).

Заједничке одлике говора призренско-јужноморавског типа, које представљају и разлике према осталим говорима призренско-тимочке зоне, налазимо на свим језичким нивоима.

Прозодија. У прозодији је стање прилично уједначено – сви говори се одликују експираторним акцентом. У говору Средачке жупе код тросложних и вишесложних речи акценат је везан за антепенултиму, а у говору Призрена и околини за пенултиму (Богдановић и Марковић, 2000, стр. 153).

Фонетика. Рефлекс вокалног *л* може бити као у стандарду – у (*вук*), али јавља се и као рефлекс *лу*¹⁵, што је стара појава и своди се само на неколико корена (*слуза*). У говору Ђаковице поред рефлекса *у* и *лу* М. Стевановић проналази и полугласник као вредност ранијег вокалног *л* (*жџтица*). Ови говори познају и вокал *й* у речима турског порекла: *дйћан*. Јавља се и тврђи изговор сонанта *л* у неким примерима¹⁶. Могућа је и појава умекшавања сугласника *л* и *н* испред вокала *е* и *и* (*даљеко*), а ђаковачки говор познаје и појаву тврђег изговора сугласника *љ* (*л'уди*). Финално *-л* има посебну судбину на овом простору: може да се чува (*вол*), да прелази у *-ја*, поготову у радном глаголском придеву (*видеја*), и да прелази у *-в* (*пепев*), што је забележено у говору Средачке жупе. Један део ових говора познаје појаву замене вокала у вокалом *а* у глаголима на *-ну-* (*паднала*), а неки говори не познају два пара африката (*ћистим*) (Богдановић и Марковић, 2000, стр. 154).

Морфологија. Ово су говори са аналитичком деклинацијом, мада се понегде јављају и облици датива једнине (у м. и ср. роду на *-у*: *моему сину, детету*; у ж. роду на *-е*: *жене*). Могућа је и појава датива множине са наставком *-ма*, односно *-м*

¹⁵ Рефлекс *лу* регистрован је још у Мирослављевом јеванђељу.

¹⁶ М. Стевановић каже да је појава тврдог *л* везана за положај испред волака задњег реда, испред сугласника и на крају речи (Стевановић, 1950).

(женал), као и појава других падежних облика, што представља утицај суседних говора (Богдановић и Марковић, 2000, стр. 155).

Употреба наставка *-ки* у множини код именица средњег рода карактеристика је само ових говора (*пилики*). Карактеристична је и појава енклитика *не*, *ве*, као и наставак *-ав*, *-ев*, *-ив* у трећем лицу множине презента (*имав*). У једном делу ових говора јавља се наставак *-ле* за сва три рода множине радног глаголског придева (*узимале*) (Богдановић, Марковић, 2000, стр. 156).

На лексичком плану ови говори познају много више турцизама од свих осталих говора.

7. Статус и положај српског језика на Косову и Метохији

Српски језик на Косову и Метохије карактерише веома специфичан статус и положај. Полазећи од чињенице да је спољашња судбина језика у тесној вези са судбинама оних који тим језиком говоре, то јест са судбинама индивидуа и народа (Бодуен де Куртене, 1988, стр. 56), јасно је да су вишевековне неповољне друштвено-историјске околности за српски народ на простору данашње јужне српске покрајине нужно утицале на смер кретања и развоја српског језика на овим просторима и имале негативно деловање на његову унутрашњу историју.

М. Рељић истиче „да је, у складу честих међуетничких криза и у ненаклоњеном му несловенском етнолингвистичком окружењу, српски језик подвргнут дуготрајном процесу дестабилизације који се првенствено огледа у бројчаном редуковању његових корисника, сужавању функционалних могућности и, посебно, комуникацијској неравноправности до мере која узрокује перманентну нестабилност етнолингвистичких идентитета, као и криптогласно понашање говорних представника“ (Рељић, 2012, стр. 83).

Егзистенцијална несигурност српског језика на датом простору датира од османске управе, када је, услед сталних миграција српског народа ка северу, потпуно измењена демографска слика Косова и Метохије. Након ослобођења 1912. године, српски језик носио је снажан печат минулих векова, који се огледао у губитку најобразованијег слоја српског живља, стагнацији културног и економског развоја, као и честим асимилацијским притисцима. У XX веку тенденција напуштања српских домаћинстава се наставља, са ескалацијом 1999. године. Догађаји с краја XX века утицали су на српски језик у овом ареалу из трију праваца – поред наглог смањења броја говорника српског језика и формално измењеног статуса српског језика, без Срба су остали сви косметски градови (изузев дела Косовске Митровице), те долази до нестанка „језика града“ и својеврсне рурализације српског језика.

Узевши у обзир историјски развојни пут српског језика на Косову и Метохији, који карактерише дуготрајан период мултилингвизма и међујезичке интерференције, који у континуитету постоји до данас, препознајући се као јединствен пример на српској језичкој мапи, као и тренутни статус српског језика на Косову и Метохији и неоспорно даље осипање српског становништва из ових крајева, сматрамо да су истраживања српских говора косовско-метохијског ареала императив у области теренских лингвистичких истраживања српског језика.

8. Методологија научног истраживања

8.1. Сакупљање грађе

Будући да теренска лингвистичка истраживања традиционалне културе подразумевају најразличитија знања и искуства, темељећи се на односу између језика и културе, приликом приступања овој теми, неопходно је било, уз лингвистичке и

лексиколошке радове, упознавање са етнолошком, етнографском, теолошком и историјском литературом. О важности познавања области која се испитује (географске одлике, становништво, привредни живот, веровања), као и тематике која је предмет обраде, говори се у раду М. Барјактаревић *Нужност познавања традиционалне културе за лексичка истраживања* (Барјактаревић, 1984).

Истраживање је започето сачињавањем упитника и прикупљањем грађе на терену снимањем живог говора, на основу чега су на крају студије дати транскрипти; одабрани су делови снимљеног материјала који садрже занимљиве податке о животу и раду, веровањима и обичајима Срба са Косова и Метохије. Упитник који је сачинила Г. Вуковић представљао је полазну основу, али, у складу са културолошким и географским разликама између војвођанског и косовско-метохијског простора, за потребе овог истраживања сачињен је нови упитник, заснован на ономасиолошком принципу, што значи „да се у питањима иде од значења (семеме) ка називу (лексеми)“ (Стокин, 2011, стр. 19).

Како је циљ самог истраживања боље разумевање језика и културе, и истраживачев рад мора бити вођен искључиво жељом за побољшањем комуникације преко постојећих друштвених и културних граница и баријера (Сикимић, 2004, стр. 850). Будући да је ауторка пореклом са ових простора, рад је олакшало познавање менталитета и уобичајених модела понашања и комуникације косметских Срба.

Грађа је прикљена у периоду од јуна 2019. до септембра 2021. године. Информатори су углавном били старији људи, врло расположени за разговор, приступачни и стрпљиви, иако је попуњавање упитника захтевало много времена, будући да је тематска област веома широка. Код свих испитаника уочена је изузетно развијена свет о важности чувања традиционалне културе, а најстарији информатори су са одушевљењем оживљавали сећања из детињства, увек истичући да се тешко и скромно живело¹⁷.

¹⁷ Приликом проналажења информатора, од велике помоћи су нам били рођаци и пријатељи, као и студенти Филозофског факултета Универзитета у Приштини.

Истраживањем су обухваћени призренско-јужноморавски говори на простору Косова и Метохије. Услед тренутне социо-политичке ситуације, нисмо били у могућности да прикупимо грађу са читавог простора, јер су многа насеља остала без српског живља¹⁸. На структуру семантичких поља и сиромаштво лексема из појединих области утицао је још један моменат – будући да ни у једном граду на овим просторима данас нема Срба, изостала је грађа из урбаних средина, што је довело до процеса рурализације српског језика, а самим тим и лексичког система.

Стога, у наше истраживање укључене су све области у којима је српски језик још увек у употреби међу српским становништвом. То су: Сиринићка жупа, Средачка жупа, села око Призрена, јужна Метохија (Ораховац и Велика Хоча), централно Косово (област Грачанице) и Косовско Поморавље – села око Витине, села око Гњилана, села око Косовске Каменице и села око Новог Брда¹⁹. Настојало се да сви региони буду заступљени са приближно једнаким бројем пунктова, како бисмо добили реално стање на терену и могли да износимо релевантне закључке.

8.2. О лексичко-семантичкој анализи

Након прикупљања грађе, приступило се њеној лексичко-семантичкој обради; као полазна методолошка основа за приказ лексичког материјала примењена је теорија семантичких микропоља, чији је творац Никита И. Толстој (Толстой, 1963; Толстой, 1966). Он наводи да се под речју подразумева јединство лексеме и семеме, при чему лексема представља звуковни део речи, а семема њен садржај који је представљен збиром сема. Толстој још истиче да за формирање лексичко-

¹⁸ Прилике које смо затекли на терену и стање српских села на простору Косова и Метохије недвосмислено указују на императивност истраживања косметских говора. У појединим селима затекли смо свега неколико Срба, у познијим годинама.

¹⁹ Овакво навођење региона последица је геополитичких прилика и друштвених околности на овом терену, будући да у већим градовима нема српског становништва, већ су српске заједнице опстале углавном у сеоским срединама.

семантичког микропоља нису установљени прецизни лингвистички критеријуми, па се она формирају на основу предметно-логичких критеријума. Запажа се да о овој области има врло мало теоријских радова.

У анализи прикупљеног материјала применили смо модификовану теорију семантичких поља, која је разрађена у монографији *Терминологија куће и покућства у Војводини* Г. Вуковић. Приликом организације семантичких поља, највећи ослонац била је поменута монографија Г. Вуковић, као и монографска студија *Терминологија куће и покућства у Лијевчу пољу и Жупи* Д. Црњак. С обзиром на то да се тип културе испитиваног терена умногоме разликује од културолошких образаца северних и западних области српског говорног подручја, прикупљена грађа захтевала је другачији приступ, те се структура појединих семантичких поља знатно разликује од поменутих узора. Такође, услед недовољног броја примера на терену, изостављена су два семантичка поља из рада Г. Вуковић (*Простор ван окућнице и Уређаји за млевање житарица, обично ван куће*), и три семантичка поља из рада Д. Црњак²⁰ (*Алатке и уређаји за кошење и њихови делови, Плуг и његови делови, Справа за ситњење земље и њени делови*).

Прикупљена грађа разврстана је на 38 семантичких поља: 1. Кућа и њени делови, 2. Отвори за светлост и њихови делови, 3. Улази и њихови делови, 4. Материјал, справе и радње у вези са градњом и уређењем куће, 5. Просторије у кући, 6. Собни намештај, 7. Кухињски намештај, 8. Пећи и њихови делови, 9. Справе које се употребљавају око пећи и називи радњи, 10. Направе за кување и њихови делови, 11. Судови за кување, 12. Судови за печење, 13. Судови за обедовање и сервирање, 14. Посуде и справе за мешање хлеба и других врста теста, 15. Посуде за млеко и млечне производе, 16. Посуде за воду и њихови делови, 17. Судови за алкохолна пића, 18. Посуде за намирнице, 19. Посуде и прибор за личну хигијену, 20. Посуде и справе за прање и пеглање и називи радњи, 21. Посуде и справе за прање посуђа, 22. Предмети за чишћење просторија и дворишта, 23. Постељина, 24. Прекривачи,

²⁰ У монографији Д. Црњак изостављена су последња три семантичка поља из рада Г. Вуковић, а придодата четири нова.

простирке и платнене кесе, 25. Предмети за ношење намирница, кукуруза, сламе и њихови делови, 26. Разне справе за домаћинство, 27. Светиљке и њихови делови, 28. Посуде и справе за прераду воћа, 29. Справе за круњење и млевење кукуруза, 30. Окуница и њени делови, 31. Ограде и њихови делови, 32. Оставе, спремишта, 33. Смештајни објекти за стоку, 34. Смештајни објекти за живину и голубове, 35. Бунар и његови делови, 36. Остале зграде на окућници, 37. Пољопривредне алатке и 38. Објекти ван села.

У нашем приступу, одлучили смо се да у семантичка поља уносимо све забележене фонетске, морфолошке и творбене ликове лексема истог корена, као и вишечлане лаксичке јединице²¹, док се различити акценатски ликови не бележе. Они се наводе у тексту и у речнику.

По угледу на поменути рад Д. Црњак, у напоменама су по семантичким пољима истицане сличности и разлике²² у односу на грађу из Војводине и Лијевча поља и Жупе. Прављене су паралеле и са грађом из северне Метохије, када је то било могуће, будући да је рад М. Букумирића нешто другачије структуре (Букумирић, 2006).

8.3. О творбеној анализи

Забележена лексичка грађа анализирана је и са творбеног аспекта. Творбена анализа обухватила је именице, придеве и глаголе, као и вишечлане лексичке јединице.

²¹ Статус вишечланих лексичких јединица није у потпуности одређен. Отворена су питања у вези са њиховим идентификовањем, лексикографским описом, као и разврставањем, а проблем представља и термилошка неједнакост, те се сусрећемо са различитим именовањем оваквих спојева: лексичка јединица од више речи, вишечлана реч, вишечлана лексичка јединица, сложена лексема.

²² Иако данас српска лексикографија може да се похвали великим бројем дијалекатских речника, као и радовима који су посвећени терминологији куће и покућства у различитим српским говорима (в. 4. *Терминологија куће и покућства као предмет лингвистичких истраживања*), повлачење паралела са другим крајевима српског језичког простора захтевало би посебну монографску студију.

Приликом класификација назива у оквиру појединачних суфикса, примарни критеријум био је значење лексема, док ће се о структури лексичких јединица, у одређеним случајевима, говорити у напоменама, будући да је један од циљева приказивање широке лепезе семантичке вредности суфикса. Настојало се да се укаже на специфичности у творбеним процесима и на разлике у односу на стандардни српски језик.

Творбеним процесима у српским говорима још увек није посвећена значајна пажња у оквиру дијалектолошких истраживања. Научне студије из домена дијалектологије углавном су фокусиране на фонетски, морфолошки и, ређе, синтаксички ниво. У случају призренско-тимочких говора, неки сегменти из области творбе речи добили су место у научној литератури, али су та истраживања углавном везана за северније говоре овог дијалекта, услед недостатка лексичке грађе са простора Косова и Метохије.

8.4. Израда речника

Прикупљена грађа узбучена је и представљена у форми речника. Речник је организован по угледу на терминолошки речник Д. Црњак²³, уз извесне разлике.

Најпре следи навођење графичких симбола којима су означене општије појединости у структури речника.

Светла стрелица (\Rightarrow) стоји уз необрађену одредницу или неко њено значење синонимично са обрађеним на које се упућује:

а̑ља ж \Rightarrow *клозет* (Добр).

²³ За означавање општијих појединости у структури речника, ради избегавања понављања онога што је већ познато, Д. Црњак је употребљавала графичке симболе преузете из *Речника српских говора Војводине*.

Тамна стрелица (→) стоји иза обрађене одреднице или њеног значења и повезује га са свим његовим синонимима, који се наводе азбучним редом:

бачило с 'објекат ван села, најчешће у планини, где стока проводи време лети' {38}. – Моји имале бачило високо, у планину. (Штр, Сев); → *бачења*.

Светла стрелица усмерена улево (←) указује на синонимичну везу између неке (обрађене или необрађене) одреднице и неког израза који се јавља у оквиру неке друге обрађене одреднице:

алтија ж 'нож са оштрим врхом' {13}. – Онај сас туп вр се викаја брадва, а сас оштар алтија. (Сев). (Сев); ← *нож* (изр).

Изр. шиљат нож (ГК, Пар, Штр, Др) ← *алтија*.

шиљат нож ← *нож* (изр).

У случају да структура израза не допушта навођење у оквиру неке друге обрађене одреднице, значење израза биће наведено под одредницом са којом је одређени израз значењски повезан, или ће значење израза бити наведено уз сам израз:

дрвени роштиљ ← *темељ* (изр).

Изр. дрвени роштиљ (Штр) 'дрвени темељ'.

свињски сапун 'средство за прање од свињске масти' {20}. – Сал свињски сапун смо имале, сами смо га прајле. (Врб).

Акцентски дублети израза биће навођени као једна одредница:

бунар/ бунар на точак ← *бунар* (изр).

У заградама на крају сваке одреднице уписане су скраћенице пунктова у којима се одређена лексема јавља. Изостанак овог податка уз одређену одредницу

или неко њено значење указује на то да се одређена лексема јавља у свим пунктовима. Ако је уз одредницу дат контекст у којем се одређена лексема јавља, у загради иза примера уписана је скраћеница пункта у којем је она забележена.

шиљта ж 'простирка напуњена сламом или вуном, која стоји на земљи и служи за седење више особа' {7}. – Њемало ни клупе, него на шиљту се седело. (Ор). (Ор, ВХ).

грѐбе гл. несврш. 'радити алатком за купљење сена' {37}. – Сас гребуљу се грѐбе да се сабѐре сѐно. (Врб).

У виличастој загради иза сваке дефинисане одреднице уписан је број који указује на семантичко поље у којем се одређена лексема налази:

грбѝна ж 1. 'стражња страна куће' {1}. – На грбѝну не се стављали прозори. (Кл). (Кл, Шил, Буд, Нов, НБ, Лив, Сев, Врб); → *леђа*; ← *кућа* (изр)...

Свака одредница је акцентована. У случају акценатских дублета, одредница се наводи без акцента, те се након дефинисања одреднице представљају сви забележени акценатски ликови, уз навођење пунктова у којима се забележене лексеме јављају:

кожљѝнка ж ⇒ *кужљѝтка* (Добр, ГГ, Буд).

кожљѝца ж ⇒ *кужљѝтка*; *кожљѝца* (ГС, Д); *кожљѝца* (Бад).

Именице се наводе у номинативу једнине, изузев оних именица где је множина фреквентнија, те се наводе у облику номинатива множине, док се глаголи, у складу са морфосинтаксичким одликама ових говора, које, између осталог, подразумевају непостојање инфинитива, наводе у 3. лицу једнине презента:

капићѝк м ⇒ *капицик* 1 (Ор, ВХ).

капаѝци м мн ⇒ *капици*; *капаѝци* (Штр, Сев, Др, Врб, В); *капаѝци* (ГС, Д).

налџи гл. сврш. 'загрејати пећ' {9}. – Се динем, па прво наложим, па онда закачим леба да месим. (Штр); → *заложу, накладе*.

Грамматичке информације су врло сажете – код именица се наводи род²⁴, а код глагола ознака вида²⁵:

набијача ж ⇒ *чакмачара* (Штр).

накладе гл. сврш. ⇒ *наложу*.

Именице плуралија тантум, уз ознаку рода, имају и ознаку *плт*²⁶:

леђа с плт ⇒ *грбина* (ГК, ГС, Д, Пре, Бад).

Стилске ознаке налазе се одмах иза граматичких. Најчешће је то ознака умањености – *дем*²⁷.

²⁴ Иако је уобичајено да се код именица, уз ознаку за род, наводи наставак за генитив једине, у овом термилошкоком речнику тај податак је изостављен, с обзиром на аналитички тип деклинације који карактерише призренско-јужноморавске говоре.

²⁵ Навођење облика 1. лица једине презенте било би излишно, будући да се глаголи наводе у 3. лицу једине презенте.

²⁶ Неке од именица које у стандардном српском језику имају само облик множине (нпр. *јасле*) на истраживаном терену спорадично се јављају и са обликом једине.

²⁷ На овом месту указујемо на специфичност ових говора која је у вези са честом употребом формално деминутивних изведеница које не умањују величину некаквог физичког ентитета, нити на неки други начин модификују значење основне речи, већ означавају исти појам на који се односи именица у основи. За велики број семема забележене су само деминутивне изведенице, док мотивне именице уопште нису у употреби. Имало би смисла даље истраживање овог феномена са творбеног, семантичког и прагматичког аспекта.

Бавећи се деминутивним и аугментативним именицама у српском језику, В. Јовановић наводи да, за разлику од традиционалног приступа, који деминуцију одређује као увећање величине некаквог физичког ентитета, односно као изражавање умањења садржаја мотивне именице, контекстуални и ситуациони приступ употребу деминутива посматра са аспекта комуникације и комуникативних функција, те је семантика деминутива одређена и додатним семантичким компонентама које имају функцију деловања на адресата (Јовановић, 2010, стр. 19).

Услед сложене ситуације, са ознаком *дем.* биће навођени само деминутивни облици који се јављају једино са значењем умањивања величине неког физичког ентитета, док ће деминутиви који се јављају напоредо са мотивном именицом, као и они чија именица у основи није забележена на терену (нпр. забележени су облици *сакуљица* и *сакуљче*, али не и именица *сакуљ*) бити навођени без ове стилске ознаке.

асталче с дем. 'мали сто' {7}. – пример. (Др); *áсталче* (ГС, Д); *астáлче* (Штр, Др, Кл, В, Моч, Пар, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад, Бер, Нов, Зеб, Пре); → *астолче, столче*.

Различита значења одређене одреднице означена су редним бројевима испред дефиниција:

кóш м 1. 'направа плетена од прућа са два дршкама за ношење кукуруза' {25}. – У кóш смо носиле колóмбоћ. (Штр). (Штр, Сев, Ај, Бер, Нов, ГС, Д, Шил, Кл, В, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад, НБ, Пре); → *корпа 2, кошар, кошара 3*; 2. 'остава за кукуруз у клипу' {32}. – Тако неочи́стен га тура́мо у кóш, при ку́ћу ни бíло. (Штр).

8.5. Ареална анализа

У овом истраживању примењен је и лингвогеографски метод, те је део грађе представљен помоћу лингвистичких карата. Ареалним приступом стичемо увид у територијалну распрострањеност одређених лексичких јединица у оквиру микрорегија.

На лингвистичким картама одређеним симболима означене су лексичке јединице. Најфреквентнија лексема на картама означена је тамним кругом. Једна фигура означава једну лексичку базу, а различитим затамњивањем фигуре представљају се њени деривати.

Уз лингвистичке карте дати су и коментари о ареалном распореду лексичких јединица.

II Лексичко-семантичка анализа

1. КУЋА И ЊЕНИ ДЕЛОВИ

- 1.1. општи назив: *клинка, кућа*
- 1.2. називи појединих делова
 - 1.2.1. предњи део: *лице, предајат, преткућа, улаз, чело, пред кућу*
 - 1.2.2. стражњи део: *грбина, леђа, западни део куће, иза кућу, поза кућу, позади куће, позади кућу*
 - 1.2.3. бочна страна: *бок, бочни део куће, северна страна куће*
 - 1.2.4. зидови куће
 - 1.2.4.1. споља: *дувар, зид, фасада, сид*
 - 1.2.4.2. изнутра: *зид, сид*
 - 1.2.4.3. преградни: *лит, преграда, презида, преградни зид*
 - 1.2.4.4. главни, који држи целу конструкцију: *носећи зид*
 - 1.2.4.5. у земљи
 - 1.2.4.5.1. бетонски: *темељ*
 - 1.2.4.5.2. дрвени: *темељ, дрвени роштиљ*
 - 1.2.5. угао
 - 1.2.5.1. унутра: *ћош, ћошак, ћоше, ћошка, ћошник, ћуше, ћушник*
 - 1.2.5.2. споља: *ћонија, ивичњак, ћошак*
 - 1.2.6. под
 - 1.2.6.1. земљани: *земља, земња, зеуња, набој, под, земљани под, земњен под*
 - 1.2.6.2. дашчани: *даске, паркет, патос, итица*
 - 1.2.7. строп
 - 1.2.7.1. бетонски: *плафон, таван, таваница*
 - 1.2.7.2. дашчани: *кара-таван*
- 1.3. општи назив за покривач куће: *кров, кроу, куљма, ћатија, чатија*

1.4. врсте крова

1.4.1. према материјалу

- 1.4.1.1. од црепа: *ћерамида, кров од ћерамиде, кров од ћиримитке*
- 1.4.1.2. од сламе: *саламарник, сламарник, кров од сламе, сламени кров*
- 1.4.1.3. од трске: *тричани кров*
- 1.4.1.4. од даске: *шиндра, патосирани кров, кров од даске*

1.4.2. према облику

- 1.4.2.1. кров са једном косином: *јеноводни кроу, кров на јену воду*
- 1.4.2.2. кров са две косине: *двоводни кроу, главе на две воде, коси кров, кров на два рога, кров на две воде*
- 1.4.2.3. кров са три косине: *троводни кроу, кров на три воде*
- 1.4.2.4. кров са четири косине: *кров на четири воде, четвороводни кроу*
- 1.4.2.5. кров који покрива и кућу и трем: *кровче, кроуће, наткровље, стрева*
- 1.4.2.6. кров накнадно постављен: *заклон, кишобран, надстрешица, надстрешинаца, настрешица, настрешинаца, чадор, надоградни кров, спуштена стрева*

1.5. врсте опека за покривање зграда и делови крова

1.5.1. опека

- 1.5.1.1. овална: *ћерамида, ћиримитка*
- 1.5.1.2. ситна, равна: *бибер-цреп, ћепић, ћерамитка, ћиримитка*
- 1.5.1.3. равна, с жлебовима по дужини: *цреп*

1.5.2. дашчице: *шиндра*

- 1.5.3. цреп на врху крова: *капак, поклопац, самар, слемењак, слемењача, ћушница*
- 1.5.4. врх крова: *вр, куљма, плетеница, рог, слеме*
- 1.5.5. крај крова над зидом: *каплама, стрева, стреја, стреха*

- 1.6. општи назив за дрвену конструкцију крова: *главе, грађа*
- 1.7. делови дрвене конструкције крова
 - 1.7.1. дрвена греда: *атула*
 - 1.7.2. коса греда: *рог*
 - 1.7.3. хоризонтална греда: *мартек, мертек*
 - 1.7.4. део који спаја косе греде
 - 1.7.4.1. водораван: *пајанта, пајванта, подупирач, слив*
 - 1.7.4.2. кос: *ветробран, косник, косњик, крстача*
 - 1.7.4.3. у облику ћириличног слова П: *појас, столица, столице, стољица, стуб, тераса*
 - 1.7.5. греда која се ставља по дужини зида: *венац, венчаница, ћуприја, носећа греда*
 - 1.7.6. греда по средини куће, на врху: *глава, слемењача*
 - 1.7.7. греда између венчанице и слемена: *подница, подрожњача*
 - 1.7.8. мања попречна греда између слемена и венчанице: *клевшта, подгреда, покуљма, темењача*
 - 1.7.9. греда која спаја углове зидова са слемомом: *грбина, гребењача, маија, маја*
 - 1.7.10. дрвени држач црепа: *лемези, лемезина, летва*
 - 1.7.11. ексер: *баскија, бьскија*
- 1.8. остали делови крова
 - 1.8.1. одвод за дим
 - 1.8.1.1. зидани: *димњак, ођак, ојак*
 - 1.8.1.2. на дрвеној кући: *баца*
 - 1.8.2. одвод за воду: *ластра, олук*
 - 1.8.2.1. доњи, вертикални део одвода за воду: *олук, сливник, цеўка*
- 1.9. поткровље: *под, поткров, поткровље, таван, чардак*
- 1.10. називи за посебне врсте кућа према материјалу
 - 1.10.1. од камена: *камена кућа, кућа од камење*

- 1.10.2. од земље: *земуница, набијача, чакмачара, блатнена кућа, земљана кућа, земљана кућа, кућа од кал, кућа од набој, земљана кућа*
- 1.10.3. од непечене опеке: *ћерпићара, ћерпичара, черпићара, ч'ерпич'ара*
- 1.10.4. од дрвета: *брвнара, брнара, дрвара, колиба, дрвена кућа*
- 1.10.5. од прућа: *кошара, плетара, плотара*
- 1.10.6. од цигле: *зидана кућа, кућа од цигле, циглана кућа, црепана кућа,*
- 1.11. називи за посебне врсте кућа према изгледу
 - 1.11.1. која се ломи под правим углом: *кућа на ге, кућа у ге*
 - 1.11.2. са црепом на четири стране: *ћетворка, четворка, четворовода*
 - 1.11.3. под земљом: *земуница*
 - 1.11.4. мала, трошна кућа: *кошара, одаја, страћара*
 - 1.11.5. приземна: *приземљуша, приземна кућа*
 - 1.11.6. на два спрата: *двоспратна кућа, кућа на спрат*
- 1.12. делови куће
 - 1.12.1. троугласти део зида испод крова
 - 1.12.1.1. обичан: *калкан, чело, поткројно чело*
 - 1.12.1.2. озидан и украшен: *кибла*
 - 1.12.2. испуст изнад забата: *симс*
 - 1.12.3. истурен мали кров са прозором, уграђен у кровну конструкцију: *баца*
- 1.13. наткривен простор уз кућу
 - 1.13.1. отворен
 - 1.13.1.1. доле: *ајат, ајет, веранда, преткућа*
 - 1.13.1.2. горе
 - 1.13.1.2.1. велики, покривен: *тараса, тераса, чардак*
 - 1.13.1.2.1.1. ограда: *перда, перде*
 - 1.13.1.2.2. мали, откривен: *балкон, ћушка*
 - 1.13.2. застакљен: *светларник, стакларник*
 - 1.13.3. накнадно дозидан: *наслонче, паслонче, подслон, послон, слон, слонче*
 - 1.13.4. подупирач крова: *дирек, подупирач, стуб*

1.13.5. степенице

1.13.5.1. једна: *басамак, газииште, праг, степеник, степеница, стубица*

1.13.5.2. више: *басамаци, басамци, прагови, степенице, стубице*

1. У прво семантичко поље сврстане су лексеме које се односе на градњу куће, као и називи појединих делова куће и називи различитих врста кућа према материјалу и изгледу.

1.1. Као општи назив на читавом терену јавља се лексема *кућа*, мада је у једном селу Сиринићке жупе забележен и назив *клинка*, који у осталим речницима није забележен с овим значењем.

1.2. Ова категорија подразумева лексеме којима се именују називи појединих делова куће; у овој скубини примећена је доминација вишечланих лексема.

1.2.1. Предњи део куће означава се лексемама са јасном семантичком мотивацијом – доминира лексема *лице*, а у појединим пунктовима јављају се просте речи *чело* и *улаз*, као и сложене: *предајат* и *преткућа*, односно *преткућа*, настале спајањем именице и предлога. У неким пунктовима за ову семему забележена је само вишечлана лексема *пред кућу*.

1.2.2. За задњи део куће употребљавају се просте лексеме, прозрочне семантичке мотивације: *грбина* и *лећа*, мада на терену преовладава употреба вишечланих лексема, које подразумевају предлошко-падежне конструкције – *иза кућу*, *позади кућу*, *позади куће* и *поза кућу*²⁸, а у малом броју пунктова забележена је и синтагма *западни део куће*²⁹.

1.2.3. За означавање бочне стране куће забележена је само једна проста, једночлана лексичка јединица – *бок*, која се свуда јавља, а бележимо и сложене лексеме – *бочни део куће*, *северна страна куће*.

²⁸ У овом случају јавља се дијалекатски облик предлога.

²⁹ Овај назив имплицира да је у овим крајевима по обичају кућа била окренута предњом страном ка истоку, будући да је велики број информатора за семему 'стражни део куће' употребио ову синтагму. Од информатора се дознало да је предња страна куће, када су географски услови то дозвољавали, увек гледала ка истоку, где се сунце рађа, како би у том домаћинству владао берићет и напредак.

1.2.4. Ова категорија подразумева називе различитих врста зидова; у зависности од тога о каквом је зиду реч, извршена је диференцијација на пет хијерархијски нижих класа.

1.2.4.1. Спољни зид се на читавом терену означава домаћом лексемом *zíd*, а у појединим пунктовима бележимо и архаичнији облик *siúd*. Спорадично је забележен и турцизам *duvar*, уз акценатску варијанту *duvár*, који прелази у архаизам, а лексема *fasáda* забележена је у малом броју пунктова и новијег је порекла.

1.2.4.2. За унутрашњи зид забележена је само домаћа лексема у две фонетске варијанте: *zíd* и *siúd*; фреквентнији је облик *zíd*.

1.2.4.3. За семему 'преградни зид' забележене су домаће лексеме *pregráda*, односно *prégrada*, и *preziáda*, док се лексема *lít* јавља само једном. Веома је фреквентна и вишечлана лексема *pregráдни zíd*.

1.2.4.4. Главни зид који држи целу конструкцију у свим пунктовима означава се вишечланом лексичком јединицом *носéћи zíd*.

1.2.4.5. Диференцијација назива за део зида испод површине земље извршена је на основу материјала од којег је сачињен.

1.2.4.5.1. За именовање бетонског темеља употребљава се једино лексема *тéмељ*, уз акценатски дублет *темељ*.

1.2.4.5.2. За именовање дрвеног темеља свуда је у употреби иста лексема – *тéмељ*, односно *темељ*, изузев једног пункта, где је забележен сложени назив *дрвéни ро̀штиљ*.

1.2.5. У овој категорији дати су називи који се односе на углове куће, а диференцијација је извршена с обзиром на то да ли је реч о унутрашњим или вањским угловима.

1.2.5.1. За унутрашњи угао добијено је неколико назива с коренима *hoш-* и *huш-* и различитим творбеним формантима. Као најфреквентнији репрезентант у овој категорији јавља се лексема *hoшак*, док се лексеме *huше*, *hoше*, *hoшка*, *hoш*, *huшник* и *hoшник*³⁰ јављају у појединим пунктовима.

³⁰ Сви ови облици забележени су у *Терминологији куће и покућства у северној Метохији* М. Букумирић, изузев лексеме *hoш*, коју бележимо са само једном потврдом.

1.2.5.2. За означавање спољашњих углова на готово читавом терену употребљава се лексема *ћошак*, изузев неколико пунктова где су забележени називи *ћонија* и *ивичњак*, односно *ивичњак*.

1.2.6. У посебну групу издвојени су називи који се односе на под, у зависности од врсте материјала од којег је направљен.

1.2.6.1. За именовање 'пода од набијене земље' забележене су три фонетске реализације лексеме *земља* – *зёмља*, *зёмња* и *зёўња*, мотивисане врстом материјала од кога је под направљен, као и лексеме *набој*, која је мотивисана начином прављења пода, и *под*. За ову семему бележимо и вишечлане лексеме, у једном пункту као једини назив – *земљани под*, а у једном пункту као синоним у паралелној употреби са лексемом *зёмња* – *зёмњен под*.

1.2.6.2. За именовање 'пода од дасака' у најширој је употреби лексема *пáтос*, док су у трима пунктовима забележене лексеме: *дáске*, *паркét* и *шти́ца*.

1.2.7. У оквиру овог поља дати су називи за строп, подељени у две групе, на основу материјала од којег су изграђени.

1.2.7.1. Семема 'бетонски строп' јавља се у три лексичке реализације: најфреквентнији је турцизам *та́ван*, са акценатским дублетом *тава́н*, док се дериват *тавани́ца* и романизам *плафо́н* јављају у неколико пунктова.

1.2.7.2. За означавање семеме 'дашчани строп' (в. слику бр. 19) на читавом испитиваном простору јавља се назив *ка́ра-та́ван*³¹.

1.3. Као ознака за 'општи назив' на читавом терену јавља се лексема *крóв*, а забележена је и њена фонетска варијанта *крóў*, која захвата област Сиринићке жупе. Бележимо још једну лексему у две фонетске варијанте – *ћати́ја* и *чати́ја*³², које се, такође, јављају у пунктовима у области Сиринића као архаични називи за кровну конструкцију. Лексема *ку́љма*³³ забележена је у метохијским селима.

³¹ Овај назив јавља се у Војводини са истим значењем, а нема га у Лијевчу пољу и Жупи.

³² Турцизам *чатија* јавља се са значењем 'танко свилено платно којим се покрива невеста' или 'врста женског покривача' (Škaljić, 1966, стр. 166; РМС, 6, стр. 847). Д. Црњак и М. Букумирић овај турцизам, са значењем 'дрвена конструкција крова' бележе у облику *јатија* (Црњак, 2006, стр. 55; Букумирић, 2006, стр. 10). Облици *чатија* и *ћатија* нису забележени у монографијама о лексици куће и покућства.

³³ М. Букумирић у северној Метохији бележи архаизам *куљм*, са више фонетских и акценатских ликова, са овим значењем.

1.4. У оквиру ове категорије налазе се називи за различите врсте кровова. Класификација је извршена према материјалу којим је кућа покривена и према облику кровне конструкције.

1.4.1. Диференцирање на основу материјала подразумева четири хијерархијски ниже класе: 'кров од црепа', 'кров од сламе', 'кров од трске' и 'кров од дасака'³⁴. Сви забележени називи мотивисани су називима материјала.

1.4.1.1. За означавање семеме 'кров од црепа' у метохијској области и у Сиринићкој жупи забележена је лексема *ћерамида*, док је у осталим пунктовима забележен само вишечлани назив *крѓв од ћерамиде*, односно *крѓв од ћиримитке*.

1.4.1.2. За именовање 'крова од сламе' у већини пунктова Косовског Поморавља и у области Сиринића употребљава се лексема *сламарник*, у једном селу у околини Грачанице забележен је назив *саламарник*, док у осталим крајевима овој семем одговарају описни називи: *сламени крѓв* и *крѓв од сламе*.

1.4.1.3. Када је реч о 'крову од трске', забележена је само вишечлана лексема *тршчани крѓв*, са незнатним ареалом простирања, што је и очекивано, с обзиром на то да се у овим крајевима врло ретко употребљавала трска за израду кровова.

1.4.1.4. Семем 'кров од дасака' одговара лексема *шиндра*, забележена у селима Сиринићке жупе, као и вишечлани називи: *патосирани крѓв*, забележен углавном у пунктовима Косовског Поморавља, и *крѓв од даске*, забележен у осталим крајевима испитиваног ареала.

1.4.2. Као критеријум за класификацију назива у овој категорији узет је и облик крова – називи су раврстани у шест хијерархијски нижих класа³⁵.

1.4.2.1. Семема 'кров са једном косином' изражава се само вишечланим лексичким јединицама – у већини пунктова забележен је назив *крѓв на јѓну воду*, док мали ареал простирања има лексема *јеноводни крѓв*.

³⁴ У оквиру ове групе лексема уочава се сличност са грађом Д. Црњак. У области Лијевча поља и Жупе куће су биле покриване сламом, даскама и црепом, док трска није употребљавана, што је случај и са косовско-метохијским начином израде кровова, док, са друге стране, куће у Војводини нису покриване сламом и даском, али су тршчани кровови били честа појава.

³⁵ У грађи Д. Црњак није забележено постојање кровова са једном косином и са три косине, док Г. Вуковић не бележи кровове са три и са четири косине. У косовско-метохијској области забележене су лексеме за све четири врсте крова; кровови са једном косином углавном се јављају на помоћним објектима у дворишту, а стамбени објекти најчешће су покривени крововима са две косине.

1.4.2.2. За семему 'кров са две косине' забележено је више назива: *крóв на две воде, гла́ве на две воде, крóв на два ро́га, ко́си крóв, двово́дни кроу́*. У најширој је употреби израз *крóв на две воде*, док се остали називи јављају спорадично.

1.4.2.3. Семеди 'кров са три косине' одговарају два вишечлана назива: *крóв на три воде*, који заузима широк ареал простирања, и *трово́дни кроу́*, са малим бројем потврда.

1.4.2.4. 'Кров са четири косине' именује се, такође, двема вишечланим лексемама – доминира назив *крóв на чети́ри воде*, а у малом броју пунктова бележимо лексему *четворово́дни кроу́*.

1.4.2.5. Семеди 'кров који покрива и кућу и трем' одговарају три лексичке реализације – најдоминантнија је лексема *крóвче*, уз фонетску варијанту *кроу́че*, која је у употреби у Сиринићкој жупи, *на́ткрóвље* се јавља у шест пунктова, док је назив *стрéва* забележен само једном.

1.4.2.6. За именовање семеме 'кров накнадно постављен' добијено је много различитих назива. Ареални распоред добијених лексема не показује неку посебну правилност. Најраспрострањенији је назив *надстрешница*, који се јавља у два акценатска лика – *на́стрешница* и *настрешни́ца*, и у још три фонетска варијетета – *надстреши́ца*, *настреши́ца* и *настрéшница*, односно *настрешни́ца*. Лексеме *за́клон*, *кишо́бран* и *ча́дор*³⁶ забележене су у малом броју пунктова, а добијена су и два вишечлана назива: *спу́стена стрéва* и *надогра́дни крóв*, који, такође, имају узак ареал простирања.

1.5. У овом семантичком пољу налазе се називи за различите врсте опека за покривање зграда, као и називи који се односе на делове крова.

1.5.1. Дифенренцирање у оквиру ове категорије извршено је према изгледу опека.

³⁶ У турском језику ова лексема означава 'шатор', а у македонском 'кишобран', док се у призренско-јужноморавским говорима на Косову и Метохији *чадор* јавља као синоним за лексему *кишобран*.

1.5.1.1. За семему 'овална опека којом се покривају зграде' употребљава се турцизам *ћерамида*³⁷, са акценатском варијантом *ћерамида*, и фонетизмом *ћирими́тка*, који је забележен у малом броју пунктова.

1.5.1.2. Семеме 'ситна, равна опека којом се покривају зграде' одговара неколико назива: *ћерами́тка* је најдоминатнији, док се *ћéпић*, односно *ћенић*, *ћирими́тка* и *би́бер-црѐп* јављају са по две потврде.

1.5.1.3. За номинацију 'равне опеке са жлебовима по дужини' на читавом испитиваном простору јавља се домаћа лексема *црѐп*.

1.5.2. Лексема *ши́ндра* једина је реализација семеме 'узане дашчице за покривање крова'³⁸.

1.5.3. За означавање семеме 'цреп на врху крова' употребљава се чак шест различитих назива: *ка́пак*, *покло́пац*, *самар*³⁹, *слемења́к*, *слемења́ча* и *ћуши́ца*. Најраспрострањенији је назив *покло́пац*, док се остали називи јављају у малом броју пунктова. Лексема домаћег порекла *поклопац*, као и турцизам *капак*, мотивисани су наменом, тј. стављањем црепа на врх крова, док је лексема *слеме* са својим дериватима позната на широј територији српског језичког простора са значењем 'врх крова'.

Ареални распоред наведених лексема биће приказан на карти бр. 1.

1.5.4. Већим бројем лексема репрезентована је и семема 'врх крова', мада многе од њих имају узак ареал простирања. Поред лексеме *слéме*, која је најфреквентнија, забележене су још четири лексичке реализације: *вр'*, *ку́лма*, *плете́ница* и *ро́г*.

Распоред простирања ових лексичких јединица биће приказан на карти број 2, услед уочавања одређене правилности у њиховом територијалном распореду.

³⁷ Ова врста кровног црепа карактерише старије куће, већ је избачена из употребе. Д. Црњак у два села бележи овај назив, а у грађи из Војводине нема ове лексеме.

³⁸ Ова лексема јавља се са истим значењем у Лијевчем пољу и Жупи, у Војводини и у метохијској области.

³⁹ Лексема турског порекла *самар* у речницима се јавља са значењем „drvenog teretnog sedla koje se stavља na natovarene konje“ (Škaljić 1966, стр. 546).

1.5.5. За семему 'крај крова над зидом' забележена је лексема *стрéја*, са фонетским варијантама *стрéха* и *стрéва*, са приближно једнаком фреквенцијом, а са малим бројем потврда јавља се турцизам *каплáма*.

1.6. Као општи назив за дрвену конструкцију крова јавља се домаћа лексема *грађа* на највећем делу испитиване територије, изузев два села, у којима бележимо домаћи назив *гла́ве*.

1.7. Ова група лексема обухвата делове дрвене конструкције крова; диференцира се на једанаест хијерархијски нижих класа, а неке од њих гранају се на поткатогије.

1.7.1. Као општи назив за дрвену греду на читавом испитиваном простору јавља се турцизам *ату́ла*⁴⁰.

1.7.2. Семеме 'коса греда кровне конструкције' одговара лексема *ро́г* у свим испитиваним пунктовима⁴¹.

1.7.3. За семему 'хоризонталне греде кровне конструкције' добијена је лексема *мертéк*, са акценатским дублетом *мéртек*, и фонетском варијантом *мартéк*, забележеном у метохијским селима⁴².

1.7.4. Делови који спајају косе греде, на основу начина повезивања, класификовани су у три сементичке поткатогије, у оквиру којих је запажена велика лексичка разноликост, али увек са једним доминантним називом.

1.7.4.1. Називи турског порекла *пајáнта* и *пајвáнта*⁴³, као и домаће лексеме *подупира́ч*, односно *подупи́рач* и *сли́в* одговарају семеме 'мања попречна греда која спаја два рога'. Најфреквентнија је лексема *подупира́ч*, док је назив *сли́в* забележен само у једном селу.

⁴⁰ Ова лексема није регистрована у грађи Д. Црњак и Г. Вуковић, али је бележи М. Букумирић.

⁴¹ На основу прегледаних монографија о лексици куће и покућства, закључујемо да се лексема *рог* са истим значењем јавља на читавој испитиваној територији српског језичког простора.

⁴² Ове лексичке реализације не постоје у грађи Д. Црњак и Г. Вуковић, али се бележе у метохијској области.

⁴³ Ове лексеме потичу од турцизма *paјanda*, што значи управо 'подупирач', а бележе их све монографије које се баве овим типом лексике, у различитим акценатским и фонетским ликовима, са сличним значењем.

1.7.4.2. Домаће лексеме *ветр'обран*, *к'осник*, односно *косн'ик*, уз фонетизам *косн'ик*, и *крста'ча* реализација су семеме 'коса греда која спаја све рокове'. Доминира назив *косник*, док друге лексеме карактеришу мали број пунктова.

1.7.4.3. Лексичким реализацијама *појас*, *столи'ца*, *столи'це*, *стољ'ица*, *сту'б* и *тера'са* именује се семема 'греде које подупиру рокове у облику слова П'. Најшири ареал простирања има лексема *столи'ца*.

1.7.5. За семему 'греда по дужини зида' углавном се употребљава домаћа лексема *венчани'ца*, односно *венча'ница*, или турцизам *ћупри'ја*; у малом броју пунктова забележен је домаћи назив *в'енац* и сложена лексема *нос'ећа греда*.

1.7.6. Семема 'греда по средини врха кровне конструкције' у већини пунктова реализује се лексемом *слемења'ча*, а бележимо и облике *би'ло* и *гла'ва*.

1.7.7. Мотивација према положају карактерише називе којима се именује семема 'греда између венчанице и слемена' – у овој категорији бележимо две домаће лексеме: *подрожња'ча*, која заузима највећи део испитиваног простора, и *п'одница*, са акценатским дублетом *подни'ца*, са ужим ареалом простирања.

1.7.8. За семему 'мања попречна греда између слемена и венчанице' забележене су четири лексичке реализације. Лексема *кле'шта* је најфреквентнија, назив *поку'лма* карактерише метохијска села, а лексеме *подгреда* и *темења'ча* јављају се са малим бројем потврда. Називи су мотивисани положајем греде (*поку'лма*, *подгреда* и *темења'ча*) и наменом (*клешта*).

1.7.9. Семеме 'греда која спаја углове зидова са слемомом' одговарају четири назива: *маи'ја*⁴⁴, *маја*, *гребења'ча* и *грби'на*, од којих је први најзаступљенији.

1.7.10. 'Дрвени држач црепа' именује се лексемом *летва* и називима *лемези'на* и *лемези*⁴⁵, који се јављају са по једном потврдом.

1.7.11. Семеме 'гвоздени клин за закивање' одговара лексема *баскија*, односно *ба'скија*, с фонетском варијантом *б'скија*⁴⁶. Оба фонетска лика заступљена су на читавом испитиваном ареалу, с тим што је облик с полугласником архаичнији⁴⁷.

⁴⁴ Ова лексема, с различитим акцентима, позната је у Војводини и у северној Метохији.

⁴⁵ Назив *лемези/лемезина* није забележен у монографијама о лексици куће и покућства. РМС региструје назив *лемез/љемез*, уз ознаку *покр*. а са значењем: „дебља летва којом се притисне сламни кров да га ветар не разноси“ (РМС, 3, стр. 253).

1.8. У посебну скупину издвојени су називи неких делова крова који не спадају у дрвену конструкцију.

1.8.1. Називи одвода за дим класификовани су с обзиром на то да ли се ради о зиданом одводу или о одводу на дрвеној кући⁴⁸; овај диференцијални знак обухвата и називе за направе које се уграђују на зидане одводе за дим ради заштите од уласка воде.

1.8.1.1. Семема 'зидани одвод за дим' именује се турцизмом *оџак*, са акценатским дублетом *оџа́к* и фонетизмом *ођа́к*, и домаћом лексемом *ди́мњак*. Лексема *оџак* знатно је заступљенија.

1.8.1.2. Семеме 'одвод за дим на дрвеној кући' одговара једино турцизам *баџа*⁴⁹, који нема велику ареалну распрострањеност, будући да за ову семему није свуда забележена лексичка реализација.

1.8.2. Најфреквентнији израз за семему 'одвод за воду' јесте *олу́к*, уз акценатски дублет *о́лук*. У Сиринићкој жупи забележен је и назив *ла́стра*⁵⁰, мотивисан према материјалу⁵¹.

1.8.2.1. За семему 'доњи, вертикални део одвода за воду' забележене су три лексеме: *о́лук*, односно *олу́к*, *цеџка* и *сливник*, од којих је прва најдоминантнија.

1.9. За семему 'поткровље' забележено је пет лексичких реализација, са приближно једнаком фреквенцијом: *та́ван*, односно *тава́н*, *по́д*, *поткро́в*, *по́ткровље*, са акценатским дублетом *поткро́вље*, и *ча́рдак*, са акценатским дублетом *ча́рдак*.

1.10. У посебно поље издвојене су лексеме којима се именују различите врсте кућа према материјалу од којег су направљене. Овај диференцијални знак

⁴⁶ Код ове лексеме запажамо занимљиву појаву – иако се ради о турцизму, по аналогији се на месту вокала *a* јавља полугласник, иако му по етимологији ту није место.

⁴⁷ Лексему *баскија* Г. Вуковић бележи са другачијим значењем – 'водоравна летва или даска у огради', а Д. Црњак је не региструје. Са истим значењем ова лексема употребљава се у говорима северне Метохије.

⁴⁸ Овакав тип класификације у оквиру овог диференцијалног знака примењује и Д. Црњак, док у Војводини нема података о дрвеним кућама.

⁴⁹ Лексему *баџа* са истим значењем бележи и Д. Црњак.

⁵⁰ Овај назив означава и 'лим'.

⁵¹ Називи за дрвени одвод за воду нису забележени.

подразумева шест нижих класа. Називи су углавном мотивисани материјалом за градњу куће или, ређе, поступком прављења куће.

1.10.1. За именовање семеме 'кућа прављена од камена' забележене су само сложене лексеме – домира назив *каме́на кућа*, односно *камена кућа*, а у малом броју села забележена је и конструкција *кућа од камење*⁵².

1.10.2. Велики број назива забележен је за семему 'кућа прављена од земље'. Добијене су три прости лексеме: *чакмача́ра*, *набија́ча* и *земуни́ца*, уз акценатски дублет *зему́ница*. Називи *чакмачара* и *земуница* мотивисани су материјалом за градњу куће, а лексема *набијача* мотивисана је поступком прављења, тј. глаголом *набијати*. Забележено је чак пет вишечланих лексичких јединица: *кућа од ка́л*, *кућа од на́бој*, *земње́на кућа*, *земља́на кућа* и *блатне́на кућа*. Сви ови сложени називи мотивисани су, такође, материјалом који је служио за грању ових типова кућа.

1.10.3. За 'кућу од непечене опеке' употребљава се турзизам *ћертича́ра*, са трима фонетским варијантама – *ч'ертич'а́ра*, *ћертића́ра*, и *чертића́ра*, уз акценатске дублете *ћертића́ра* и *чертића́ра*.

1.10.4. Семема 'кућа од дрвета' именује се следећим простим лексемама: *брвна́ра*, уз фонетски варијетет *брна́ра* (забележен само у једном селу), *дрва́ра* и *колиба́*; забележена је и једна сложена лексема – *дрвене́на кућа*. И у овој групи лексема семантичку мотивацију проналазимо у материјалу за градњу куће (изузев лексеме *колиба*).

1.10.5. За семему 'кућа од прућа' забележене су само прости лексичке јединице, словенског порекла – најзаступљенија је лексема *плота́ра*, а бележимо и називе *плета́ра* и *коша́ра*.

1.10.6. Семема 'кућа од цигле' реализује се само сложеним лексемама: *зидана́ кућа*, односно *зидана кућа*, *цигла́на кућа*, *црепа́на кућа*⁵³ и *кућа од ци́гле*. Назив *зидана кућа* је најфреквентнији.

⁵² У косовско-метохијској области куће прављене од камена биле су врло честа појава (неке од њих су до данас опстале и могу се видети (в. слику бр. 13)), док у Лијевчу пољу и Жупи и Војвонини нема података о таквим кућама.

1.11. Ово семантичко поље посвећено је називима различитих врста кућа према изгледу⁵⁴. Називи су разврстани на седам хијерархијски нижих категорија.

1.11.1. За семему 'кућа која се ломи под правим углом' добијене су две сложене лексичке реализације: *кућа на гé* и *кућа у гé*.

1.11.2. Семема 'кућа са црепом на четири стране' означена је двема простим лексемама, мотивисаним изгледом крова – *четвóрка*, односно *чétворка*, уз фонетизам *ћетвóрка*, и *четворовóда*. Назив *четвóрка* је заступљенији.

1.11.3. За семему 'кућа једном делом укопана у земљу' у већини места није нађена лексичка реализације. Овакве стамбене објекте не памте ни најстарији информатори, те закључујемо да у већини села нису ни постојали. Једини назив који је забележен у малом броју пунктова, са значењем склоништа која су једним делом укопана у земљу, јесте *зему'ница*, са акценатском варијантом *зему'ница*⁵⁵.

1.11.4. За 'малу, трошну кућу' добијене су три просте лексеми: *страћа́ра*, *коша́ра* и *одаја́*, са акценатским ликом *одаја*, од којих је прва најдоминантнија.

1.11.5. За 'приземну кућу' добијена је једна проста лексема, мотивисана изгледом куће – *приземљу́ша*, која има узак ареал простирања, и двочлани назив *призéмна кућа*, односно *при́земна кућа*.

1.11.6. 'Кућа на два спрата' именује се двема сложеним лексемама – *двоспратна кућа* и *кућа на спрат*.

⁵³ Ова сложена лексема не упућује на материјал за изградњу зидова, већ мотивацију проналази у материјалу за кровну конструкцију. Иако је неуобичајено, у местима где је забележена представља једину лексичку реализацију која покрива семему 'кућа од цигле'.

⁵⁴ Положај куће у испитиваној области не игра улогу као критеријум класификације, те је диференцијални знак 'називи разних врста кућа према положају', који постоји у анализи лексичких јединица Д. Црњак и Г. Вуковић, избачен из овог рада.

У 20. веку куће су углавном биле смештане поред пута, са прозорима ка улици и улазним вратима на некој од остале три стране. Када је положај или изглед дворишта захтевао другачије постављање кућа, најчешће се према улици подизао висок зид, са великом дрвеном капијом. Ходајући уским улицама у којима има много старих кућа, и данас се стиче утисак ходања кроз тунел, услед високих зидина са обе стране улице.

Становници косовско-метохијских села као разлог за ову појаву истичу интенцију заштите домаћинства, као и тежњу ка високом степену приватности.

⁵⁵ И Д. Црњак долази до истих података.

1.12. Овај диференцијални знак грана се на три хијерархијски ниже категорије – садржи називе за семеме: 'троугласти део зида испод крова', 'испуст изнад забата' и 'истурен мали кров са прозором'.

1.12.1. Троугласти део зида испод крова подразумева две поткатегије лексема.

1.12.1.1. Семеме 'троугласти део зида испод крова' одговарају две просте лексеме – турцизам *калкан*, са акценатском варијантом *калкан*⁵⁶, и домаћа лексема *чело*, мотивисана према положају; забележена је и једна сложена лексичка јединица – *поткроуно чело*.

1.12.1.2. За семему 'троугласти део зида испод крова, украшен и озидан' забележена је потврда само у једном селу у сиринићкој области – *кибла*⁵⁷.

1.12.2. На читавом терену забележена је лексема *симс* за означавање 'испушта изнад забата'.

1.12.3. Уједначеност у изразу примећује се и за семему 'истурен мали кров са прозором', која се реализује турцизмом *баца*.

1.13. Ово семантичко поље садржи лексеме које се односе на различите типове наткривеног простора уз кућу и његове делове.

1.13.1. У старијим кућама тај простор углавном је био отворен и заштићен једино кровом; дугачак колико и кућа, представљао је неку врсту ходника. Ако је кућа била на спрату, овакав простор био је на стубовима (в. слику бр. 4). Дистинкција је извршена на основу положаја, а касније и према величини овог простора.

1.13.1.1. За 'наткривен простор уз кућу на приземљу' употребљавају се следеће лексеме: турцизам *ајат*, с акценатским ликом *ајат* и фонетском варијантом *ајет*, домаћа лексема *преткућа*, с акценатским дублетом *преткућа*, и назив *веранда*, који је забележен само у једном пункту.

⁵⁶ Ова лексема позната је у области северне Метохије и у Војводини са истим значењем. У турском језику овај термин односи се на 'врсту старинске женске капе' и 'врсту ратне капе' (Škaljić, 1966, стр. 388).

⁵⁷ У Војводини је ова лексема забележена са истим значењем. На терену Војводине забележен је велики број назива за различите врсте забата.

1.13.1.2. Лексеме које се односе на наткривен простор на првом спрату делимо у две семантичке групе, с обзиром на величину тог простора.

1.13.1.2.1. Ако се ради о великом наткривеном простору на првом спрату, у најширој је употреби турцизам *чардак*, уз акценатски лик *чáрдак*⁵⁸, а у мањем броју пунктова забележен је романизам *терáса*, са фонетским варијететом *тарáса*.

1.13.1.2.1.1. 'Дрвена ограда на наткривеном простору' на читавом испитиваном терену именује се лексемом *пéрда*, а у неким селима забележен је и множински облик ове именице – *пéрде*.

1.13.1.2.2. За 'мали истурен простор на кући'⁵⁹ употребљава се лексема *балкóн*, са акценатским дублетом *бáлкон*; у једном пункту за ову семему забележен је назив *ћушка*.

1.13.2. Семема 'застакљен простор уз кућу' именује се домаћим лексемама *светлáрник* и *стаклáрник*, са прозирном семантичком мотивацијом.

1.13.3. За означавање 'накнадно дозиданог простора уз кућу' употребљава се лексема *слóн*, са различитим фонетско-творбеним варијететима: *слóнче*, *паслóнче*, *наслóнче*, односно *на́слонче*, *подслóн*, *послóн*.

1.13.4. За именовање семеме 'подупирач крова' најфреквентнији је турцизам *дирéк*, са акценатским обликом *ди́рек*, а у трима селима забележена је домаћа лексема *подупи́рач*. Назив *стуб* употребљава се у свим пунктовима, означавајући исту семему⁶⁰.

1.13.5. У ову групу сврстане су лексеме које се односе на појмове 'степеник' или 'степениште'.

1.13.5.1. За семему 'степеник' забележено је неколико лексичких јединица; најшири домен употребе има турцизам *басáмак*, а остали називи словенског порекла – *га́зиште*, *пра́г*, *сте́пеник*, који се јавља и у акценатском облику *степéник*,

⁵⁸ Ова лексема у грађи Г. Вуковић и Д. Црњак има другачије значење, а у метохијској области употребљава се као синоним за *балкон* (у нашем истраживању, испитаници су постављали јасну разлику између ових двеју лексема).

⁵⁹ Ове реалеме биле су реткост на старијим кућама. Информатори су истицали да је било мало кућа које су поседовале овакве, за то време модерне, терасе.

⁶⁰ Према исказима неких информатора, лексема *стуб* би се могла односити на бетонски подупирач крова, док се турцизам *дирек* односи на дрвене подупираче.

степеница, с акценатским дублетом *степеница*, и *стубица*⁶¹ – забележени су са малим бројем потврда. У ареалном распореду ових лексема изостаје правилност.

1.13.5.2. За именовање појма 'степениште' јављају се сличне лексеме у облику множине – *басамџи*⁶², као најфреквентнији назив, уз морфофонетизам *басамци*, који је забележен у једном пункту, и домаће лексеме: *прагови*, *степенице*, уз акценатске ликове *степенице* и *степенице*, и *стубице*.

2. ОТВОРИ ЗА СВЕТЛОСТ И ЊИХОВИ ДЕЛОВИ

2.1. општи назив: *пејџер*, *пенђер*, *пенџер*, *пенџера*, *прозор*

2.2. називи делова

2.2.1. оквир: *оквир*, *рам*, *ћерчиво*, *чарчаво*, *чарчиво*, *чаршиво*, *черч*,
черчиво

2.2.2. део који се отвара: *крило*

2.2.3. застакљени део: *крило*, *окно*, *срча*, *џам*

2.2.4. металне шипке преко стакленог дела: *решетке*, *шипке*

2.2.5. затварач: *брава*, *вртешка*, *дршка*, *дршкиче*, *квака*, *квакиче*, *кука*,
кукица, *рајбер*, *реза*, *ручка*, *ручкиче*, *шуљ*

2.3. застори на прозорима

2.3.1. дрвени: *капаџи*, *каџи*, *поклоџи*

2.3.2. од тканина

2.3.2.1. дугачки: *завеса*, *завесе*, *перда*, *сторе*, *фиранге*, *фиронге*

⁶¹ Лексеме *стубе* и *стубиште* припадају хрватској језичкој баштини, означавајући појам 'степениште'. Забележене су само у метохијским селима као једини назив за ову семему.

М. Букумирић у области северне Метохије бележи лексеме *стуба* и *стубе*, којима се именује покретно и непокретно степениште.

С друге стране, на простору Сиринићке жупе забележили смо називе *слуба* и *слубе*, који се односе на исту реалему (в. тачку 26.10).

⁶² Овај турцизам прелази у пасивну употребу, постајући архаизам. Међутим, не можемо прецизно одредити његову семантичку вредност, јер смо од информатора добијали нејасне одговоре. Могуће је да се ради о лексеми којом се именује 'дрвено степениште' или се пак односи на општи појам, обухватајући својом семантиком степеништа од различитог материјала, будући да је у прошлости постојало једино дрвено степениште (в. слику бр. 20).

- 2.3.2.2. кратки
 - 2.3.2.2.1. покривају горњу половину прозора: *драпери, драперија, драперије, драперке*
 - 2.3.2.2.2. покривају доњу половину прозора: *витрожице*
 - 2.3.2.2.3. покривају застакљени део прозора: *платно*
- 2.4. шипка о којој се качи завеса: *гарнишла, гарнишна, плафоњерка*

2. Друго семантичко поље посвећено је лексемама које се односе на отворе за светлост и њихове делове.

2.1. Као општи назив за ову семантичку категорију јавља се турцизам *пéнциер*, са акценатском варијантом *пенциéр* и фонетизмима *пéјиер, пéнђер* и *пенциéра*⁶³. На читавом терену у употреби је и домаћа лексема *прозор*, која у новије време преузима улогу једине лексичке реализације ове семеме, потискујући претходно поменуте турцизме из активне употребе⁶⁴.

2.2. Овај диференцијални знак садржи називе за делове прозора.

2.2.1. За семему 'дрвени оквир на прозору'⁶⁵ употребљава се домаћа лексема *óквир*, као и акценатски дублет *окви́р*⁶⁶, германизам *ра́м* и турцизам *чарчи́во*, са многобројним фонетским варијететима – *чарши́во, чарча́во, черчи́во, че́рч* и *ћерчи́во*⁶⁷.

2.2.2. Семема 'део прозора и врата који се отвара' именује се домаћом лексемом *кри́ло* на читавом испитиваном ареалу.

2.2.3. За 'застакљени део прозора' добијене су четири лексеме – домаће лексеме *кри́ло* и *óкно* и називи оријенталног порекла *ца́м* и *ср́ча*⁶⁸.

⁶³ Облици *пејиер* и *пенциера* нису забележени у осталим монографијама о овом типу лексике.

⁶⁴ Г. Вуковић издваја лексеме које се односе на прозор који гледа у двориште, али у нашој грађи та семема нема посебну реализацију.

⁶⁵ Д. Црњак констатује да семеме 'дрвени оквир на прозору' и 'дрвени оквир на вратима' имају исту лексичку реализацију на читавом обрађиваним простору, док је наша грађа показала другачије стање.

⁶⁶ Треба напоменути да је у неким пунктовима назив *оквир* једина лексичка реализација ове семеме, али да је позната и употребљава се са истим значењем на читавом испитиваном терену, чак потискује из употребе забележене турцизме.

⁶⁷ Овај турцизам у некој од фонетских варијанти бележи се у Војводини и у северној Метохији са истим значењем, док га у грађи Д. Црњак нема.

⁶⁸ *Цам* и *срча* у турском језику означавају 'стакло'.

2.2.4. На испитиваном простору прозори на многим кућама имали су преко стакленог дела металне шипке, ради заштите од евентуалних напада (према речима мештана). Ова реалема означава се називима *шипке* и *решётке*⁶⁹.

2.2.5. Велика лексичка шароликост постоји када је у питању именовање семеме 'затварач на прозорима'. У овој семантичкој категорији доминира лексика домаћег порекла, са јасном семантичком мотивацијом, уз појаву великог броја деминутивних облика – поред најраспрострањенијег назив *квѝка*, који је заступљен у готово свим пунктовима, забележене су и лексеме: *вртѝшка*, *дрѝшка*, *куѝка*, *руѝчка*, као и деминутивни облици⁷⁰: *дрикиѝче*, *квакиѝче*, *кукиѝца*, *ручкиѝче*. Остали називи, углавном страног порекла, јављају се спорадично – *брѝва*, *рајѝбер*, *рѝза* и *шуѝљ*⁷¹.

2.3. Овај диференцијални знак опште семантичке класе обједињује називе застора на прозорима.

2.3.1. За засторе од дрвета који се стављају преко спољашње стране прозора најфреквентнији је турцизам *капѝци*, као и његова морфофонетска варијанта *капаѝци*, односно *капаѝци*, а у појединим пунктовима заступљена је и домаћа лексема *поклопѝци*, прозирне семантичке мотивације, изведена од глагола *поклопити*.

2.3.2. Уколико је реч о засторима од тканине, лексичка диференцијација настаје на основу дужине тканина.

2.3.2.1. Семема 'дугачки застори од тканина' на скоро читавом терену именује се лексемом *завѝсе*, уз акценатску варијанту *зѝвесе*, а јавља се и облик *завѝса*. Спорадично се јављају и лексеме страног порекла: германизам *фирѝнге*, односно *фирѝнге*, романизам *стоѝре*, а у једном пункту забележен је и назив из турског језика – *пѝрда*, који је већ постао архаичан.

2.3.2.2. У овој поткатегорији диференцијација кратких застора извршена је према делу прозора који застори покривају, мада није у свим пунктовима забележено постојање свих ових реалија.

⁶⁹ Д. Црњак и Г. Вуковић не бележе овакву појаву.

⁷⁰ Сви деминутиви из ове групе, изузев назива *кукиѝца*, забележени су у селима Сиринићке жупе.

⁷¹ Извесно је, што и Д. Црњак констатује, да међу предметима који су именовани наведеним лексемама постоји одређена диференцијација, али информатори је нису знали прецизирати.

2.3.2.2.1. Семема 'кратки застори који покривају горњу половину прозора' најчешће се именује лексемом *драперије*, а спорадично бележимо морфофонетизме *драпéрија*, *драпéри* и *драпéрке*.

2.3.2.2.2. Понегде су постојали 'кратки застори који покривају доњу половину прозора', који се означавају лексемом *витрожице*.

2.3.2.2.3. У готово свим селима забележена је лексема *плáтно*, која се односи на тканину, обично зелену, која покрива стаклени део прозора, спушта се и скупља, и представља неку врсту претече завеса.

2.4. Под овим диференцијалним знаком бележимо називе за шипку о коју се веша завеса – најфреквентнија је лексема *гарнишила*, која се јавља и у облику *гарнишина*, а у неким пунктовима забележен је и назив *плафоњерка*.

3. УЛАЗИ И ЊИХОВИ ДЕЛОВИ

3.1. општи назив: *врата*

3.2. врсте улаза

3.2.1. на самој кући

3.2.1.1. улаз у кућу: *вањска врата*, *велика врата*, *спољна врата*,
улазна врата

3.2.1.2. улаз у просторије куће: *собна врата*, *унутрашња врата*,
ходничка врата

3.2.2. на огради

3.2.2.1. дворишта

3.2.2.1.1. мала: *вратанца*, *капеџик*, *капијица*, *капиџик*, *доуѓња врата*

3.2.2.1.2. велика: *вратница*, *капија*, *обор*, *порта*, *оборња врата*

3.2.2.2. баште: *вратница*, *врља*, *капеџик*, *капиђик*, *капиџик*, *леса*,
тараба

3.2.2.2.1. део који се прескаче: *прелац*, *пролаз*

- 3.3. називи делова
 - 3.3.1. дрвени оквир: *оквир, рам, футери, чарчаво, чарчиво, черчиво, шток*
 - 3.3.2. даска на доворотку
 - 3.3.2.1. лајсна: *лајсна, перваз*
 - 3.3.2.2. доле: *праг*
 - 3.3.3. метални спој: *баглама, шара, шарка*
 - 3.3.4. метални клинови: *клин, клинче, кука, кукица*
 - 3.3.5. део који се отвара: *крило*
 - 3.3.6. водоравна даска: *пречка*
 - 3.3.7. коса даска: *косник, косњик, пречага*
 - 3.3.8. на баштенским и сличним вратима
 - 3.3.8.1. стуб са стране: *дирек, колац, подбочњак, стубац*
 - 3.3.8.2. омча за затварање
 - 3.3.8.2.1. плетена: *врца, гужва, јуже, трак*
 - 3.3.8.2.2. железна: *алка, колут*
 - 3.3.8.2.3. жичана: *тељ, тељче*
 - 3.3.9. уређаји за затварање
 - 3.3.9.1. са кључем: *брава, кључаоница, кључоница, цилиндар*
 - 3.3.9.2. без кључа
 - 3.3.9.2.1. усправна греда: *подрпнуаљка*
 - 3.3.9.2.2. на узицу: *врца, јештрац, јештриц, учкур*
 - 3.3.9.2.3. метална плочица на повлачење: *језик, рајбер, реза, резица*
 - 3.3.9.2.4. дрвена плочица на окретање: *клампа, кланпа, клапна, кључара, пелешка*
 - 3.3.9.2.5. кука на вратима: *клинче, кука, кукиче, обртач, рајбер*
 - 3.3.9.2.6. метална плочица са клином: *кентра*
 - 3.3.9.2.6.1. клин: *шуљ*
 - 3.3.9.3. кључ који отвара све браве: *калауз, лопов, лопољ*
 - 3.3.9.4. катанац: *катанац, котоман*

3. Ово семантичко поља садржи лексеме које се односе на улазе и њихове делове.

3.1. Као 'општи назив' на читавом терену јавља се лексема *врата*.

3.2. У овој поткатегорији дати су називи за врсте улаза, у зависности од тога да ли се ради о вратима на кући или на огради.

3.2.1. Лексеме којима се именују врата на кући разврстане су на две хијерархијски ниже класе, с обзиром на то да ли представљају улаз из дворишта у кућу или пак улаз у просторије куће. Сви забележени називи су вишечлани, са структуром синтагме начињене од општег назива *врата* и придева који их детерминише према положају, намени или величини⁷².

3.2.1.1. Врата која представљају улаз из дворишта у кућу именују се лексемама: *вањска врата*, *велика врата*, *спољна врата*, *улазна врата*.

3.2.1.2. За врата којима се улази у просторије куће добијена су три вишечлана назива: *собна врата*, *унутрашња врата*, *ходничка врата*. Лексема *собна врата* домира.

3.2.2. Називи који се односе на врата на огради класификовани су према критеријуму простора у који се улази – двориште или башта.

3.2.2.1. Врата која представљају улаз у двориште могла су бити мала, за улаз људи, и велика, за улаз запрежних кола и стоке. Скоро свако домаћинство поседовало је оба типа улаза, те је сходно томе подељена и лексика којом се ове реалије именују.

3.2.2.1.1. 'Мала врата' најчешће се именују турцизмом *капиџик*, односно *капиџиџик*, као и фонетизмима *капеџик*, односно *капеџиџик*, и *капиџиџик*, који су заступљени у мањем броју села. Забележене су и изведенице деминутивног типа – турцизам *капиџиџица* и домаћа лексема *вратанца*. У само једном пункту у Сиринићкој жупи забележена је сложена лексема *доуѓња врата*⁷³. Будући да је уочена извесна

⁷² Претпостављамо да су ове лексеме новијег порекла, будући да у прошлости куће нису имале затворена предсобља, већ се из отвореног наткривеног простора (в. тачку 1.13) улазило у све просторије.

⁷³ Забележивши ову сложу лексему, најпре смо помислили да је у том домаћинству положај малих врата био нижи у односу на велика. Међутим, даљим истраживањем, испоставило се да ова лексичка реализација, иако подразумева одређивање према простору, а не према величини, заиста одговара овој семени.

правилност у распореду ових лексичких јединица, оне ће бити приказане на карти бр. 3.

3.2.2.1.2. За 'велика двокрилна врата' добијене су четири просте лексеме: *вратниџа*⁷⁴, *капиџа*, *пóрта* и *óбор*. Забележен је и један вишечлани назив – *обóрња врата*.

3.2.2.2. За семему 'мала дрвена врата на баштенској огради' забележене су три домаће лексеме – *вратниџа*, односно *вратниџа*, *вр'ља* и *л'еса*⁷⁵, и три назива оријенталног порекла – *тарáба*, *кап'џик* и *капиџи́к*⁷⁶.

3.2.2.2.1. У појединим пунктовима забележен је податак да се некада за улаз у башту нису употребљавала врата, већ *пр'елац* – простор са нижом оградом који се прескакао.

3.3. У овој поткатегорији дати су називи делова врата.

3.3.1. Семема 'дрвени оквир на вратима' показује лексичку шароликост – забележена је домаћа лексема *окви́р*, затим турцизам *чарчи́во*, са морфофонетским варијантама *чарча́во* и *черчи́во*, као и германизми *ра́м* и *штóк*; спорадично је забележен и назив *футери*, нејасне мотивације⁷⁷. Лексема *штóк* је у најширој употреби, што се може видети на карти бр. 4.

3.3.2. Овим диференцијалним називом обухваћени су називи за даске на довратку, у зависности од положаја.

3.3.2.1. За семему 'спољна или унутрашња даска на довратку' у свим пунктовима забележен је назив *лајсна*, а у Сиринићкој жупи као синоним забележен је и назив *п'рваз*.

⁷⁴ У селима Сиринића, овом лексемом именује се и покривен простор на улазу у двориште, изнад којег су се налазиле собе. Наиме, био је врло заступљен тип кућа које су биле грађене дуж улице, чинећи својим зидом ограду, те је један део приземља био намењен улазу у двориште, које се протезало с друге стране, без погледа на улицу (в. слику бр. 15).

⁷⁵ Ова лексема нема потпуних паралела у индоевропским језицима – претпоставља се да се корен налази у речи *леска*, будући да се прави од лесковог прућа (Skok, 1974, стр. 336).

⁷⁶ У грађи Д. Црњак не истиче се семема 'врата на баштенској огради'. Међутим, наше истраживање је показало да се на овим просторима прави јасна дистинкција између семема 'врата на огради дворишта' и 'врата на огради баште'. У свега неколико пунктова ове реалије именују се истом лексемом.

⁷⁷ У појединим пунктовима лексеме из ове групе поклапају се с лексемама забележеним у тачки 2.3.1, мада се у већини села различито именује 'оквир на вратима' и 'оквир на прозору'.

3.3.2.2. Даска у вратима преко које се прелази именује се једино лексемом *пράг*.

3.3.3. За семему 'метална шипка на вратима' најфреквентнији је назив *ша́рка*, а спорадично се јавља фонетизам *ша́ра*. У појединим пунктовима забележен је и турцизам *багла́ма*.

3.3.4. Семема 'метални клин који држи врата' у већини пунктова именује се словенском лексемом *кли́н*, а спорадично се јављају лексеме *ку́ка* и деминутивне изведенице *кли́нче* и *ку́кица*.

3.3.5. 'Део врата који се отвара' свуда се назива *кри́ло*.

3.3.6. 'Водоравна даска преко средине дрвених врата' на читавом терену именује се лексемом *пρέчка*.

3.3.7. За 'косу даску на дрвеним вратима' најчешће се употребљава лексема *пρέчага*, са акценатским варијететом *пρέчага*, а у мањем броју пунктова забележили смо назив *кóсник*, односно *косни́к*, као и фонетизам *косњи́к*.

3.3.8. У овој категорији налазе се називи појединих делова на баштенским и сличним вратима.

3.3.8.1. Семеме 'стуб са стране на баштенским вратима' углавном одговара турцизам *дирéк*, а забележени су и називи словенског порекла: *кóлац*, *сту́бац* и *подбо́чњак*, мотивисан глаголом *подбочити*.

3.3.8.2. Називи 'омче за затварање баштенских врата' разврстани су према материјалу од којег је омча сачињена⁷⁸.

3.3.8.2.1. За семему 'плетена омча за затварање баштенских врата' употребљавају се лексеме: *врпца*, *ју́же* и *тра́к*; у селима Средачке жупе забележен је и назив *гу́жва*, мотивисан изгледом тог предмета, тј. глаголом *гужвати*.

3.3.8.2.2. Семема 'железна омча за затварање баштенских врата' свуда се именује турцизмом *áлка*, а у једном селу Сиринићке жупе забележен је и назив *кóлут*, мотивисан обликом предмета.

3.3.8.2.3. Семеме 'жичана омча за затварање баштенских врата' одговара турцизам *те́љ*, а на простору Сиринића бележимо и деминутивне изведенице *те́љче*.

⁷⁸ У свим пунктовима забележени су називи за све врсте омчи за затварање.

3.3.9. У зависности од врсте уређаја за затварање, диференциране су четири хијерархијски ниже класе.

3.3.9.1. За именовање семеме 'уређај за затварање са кључем'⁷⁹ најфреквентнија је лексема *брава*, а спорадично се јављају домаће изведенице *кључоница* и *кључаоница*, као и назив *цилиндар*, пореклом из грчког језика.

3.3.9.2. С обзиром на то да постоји више типова уређаја за затварање без кључа, овај диференцијални знак садржи шест поткатегорија.

3.3.9.2.1. У Сиринићкој жупи забележен је домаћи назив *подрпнуљка*, којим се означава усправна греда која се повлачи наниже, улажећи у земљу, како се врата не би могла отварати.

3.3.9.2.2. 'Дрвена или метална шипка која се повлачи помоћу узице' најчешће се назива *врџа*, а спорадично бележимо и турцизам *у'чкур*, као и назив *јеитрџи*, са фонетизмом који се јавља у два акценатска лика: *јеиттраџ* и *јеиттраџи*⁸⁰.

3.3.9.2.3. Семема 'уска метална плочица на повлачење' углавном се именује турцизмом *рџа*, док се деминутивна изведеница *рџица*, као и називи *рајбер* и *јџик*, јављају спорадично.

3.3.9.2.4. За семему 'дрвена плочица на окретање' углавном се користи германизам *кл'апна*, са двама фонетским варијантама: *кл'анпа* и *кл'ампа*, као и домаћа изведеница *кључара*; назив *пелешка*⁸¹ забележен је само у средачкој области.

3.3.9.2.5. Семеме 'кука којом се полукружним окретањем затварају врата' одговарају називи *кука* и *рајбер*, а у мањем броју села бележимо и деминутиве *кукиче* и *клинче*, као и домаћу лексему *обртач*, са прозирном семантичком мотивацијом (глагол *обртати*).

3.3.9.2.6. У Сиринићкој жупи забележена је лексема *кџтра*⁸², која одговара семеме 'метална плочица са клином'⁸³. Ова реалија специфична је за област Сиринића.

⁷⁹ Г. Вуковић и Д. Црњак за ову семему бележе мањи број лексема; и у њиховој грађи најфреквентнији је назив *брава*.

⁸⁰ Занимљиво је да је овај назив са сличним значењем забележен само на терену Војводине, а није регистрован у грађи М. Букумирића и Д. Црњак.

⁸¹ Лексема *пелешка* није забележена у консултованим речницима, изузев РСАНУ, где се јавља са другим значењем (РСАНУ, 19, стр. 635–636).

3.3.9.2.6.1. 'Клин који се убацује у кентру' именује се лексемом *шу'љ*.

3.3.9.3. За 'кључ који отвара све браве' употребљава се домаћа лексема *лопов*, са фонетизмом *лопоў*, који је забележен у селима Сиринића, и турцизам *калау'з*, односно *калау'з*.

3.3.9.4. Семема 'катанац' свуда се именује романизмом који се јавља у две акценатске варијанте: *ката'нац* и *ка'танац*; турцизам *котоман'*⁸⁴ забележен је само у једном пункту као архаизам.

4. МАТЕРИЈАЛ, СПРАВЕ И РАДЊЕ У ВЕЗИ СА ГРАДЊОМ И УРЕЂЕЊЕМ КУЋЕ

4.1. називи материјала

4.1.1. опека

4.1.1.1. непечена: *ћерпић, ћерпич, черпић, ч'ерпич*

4.1.1.2. печена: *тугла, цигла*

4.1.2. ваљци за таваницу: *ваљак, витлоўка*

4.1.3. дрво око кога се намотава смеса: *колац*

4.1.4. смеса за зидање: *набијач, набој*

4.1.5. смеса за мазање зида

4.1.5.1. од земље: *блато, кал, калиште, кал'иште, каљ, каљиште, леп*

4.1.5.2. од угашеног креча: *малтер*

4.1.6. раствор вапненца: *креч*

4.1.7. боја: *боја, фарба*

4.2. справе

⁸² Од свих консултованих речника, овај назив региструје једино РСАНУ (РСАНУ, 9, стр. 426).

⁸³ Опширније погледати у речничкој одредници *кентра*.

⁸⁴ Ову лексему не бележе монографије о кући покућству, као ни РМС, али је регистрована у грађи Г. Елезовића и РСАНУ, са значењем 'великаш' (наводи се да може бити из бошкачког језика) (Елезовић, 1932, стр. 317), односно 'угледан, храбар човек; чврст, снажан човек' (РСАНУ, 10, стр. 333). У сваком случају, у нашој грађи је забележена са новим значењем.

- 4.2.1. за набијање земаље
 - 4.2.1.1. дрвена: *маљ, набивач, туцањ, чук, дрвени набијач*
 - 4.2.1.2. метална: *набијач, токмак, тупкало, туткало, тучкало*
- 4.2.2. за сабијање дасака: *жљеб, ћускија, чекић, итангла*
- 4.2.3. за малтерисање (лепљење) куће
 - 4.2.3.1. дрвена: *пердашка, равњача*
 - 4.2.3.2. метална: *мистрија*
- 4.2.4. за развлачење блата за под: *чакља*
- 4.2.5. за преношење терета: *леса, шарга*
- 4.3. радње
 - 4.3.1. постављати витловке: *винклује*
 - 4.3.2. премазивати зидове
 - 4.3.2.1. блатом: *маже*
 - 4.3.2.2. малтером: *малтерише*
 - 4.3.2.3. вапнецом: *кречи*
 - 4.3.2.4. бојом: *боји, фарба*
 - 4.3.3. премазивати под: *каља*
 - 4.3.4. поступак бојења: *молерај*
 - 4.3.5. сабијати земљу: *набија*

4. У овом семантичком пољу дати су називи материјала за градњу куће, као и називи справа и радњи у вези са градњом и уређењем куће.

4.1. Овим диференцијалним знаком обухваћени су називи материјала за градњу куће, разврстани на седам поткатегорија.

4.1.1. Ова поткатегорија садржи лексику за именовање појединих врста опеке.

4.1.1.1. Семема 'непечена опека' на читавом терену означава се једним турцизмом, са више фонетских и акценатских ликова: доминира назив *ћёрнич*, односно *ћерни́ч*, а бележимо и лексеме *ћернић*, *чернић*, односно *чёрнић*, и *ч'ерни́ч*⁸⁵.

⁸⁵ Велики број фонетизама у оквиру ове групе последица је специфичне судбине африката у већини призренско-јужноморавских говора косовско-метохијског ареала (уп. тачку 1.10.3). „Наслеђена

4.1.1.2. 'Печена опека' именује се германизмом *цигла*; у једном пункту, напоредо с овом лексемом, употребљава се и назив *тугла*.

4.1.2. За семему 'ваљци за таваницу'⁸⁶ употребљава се домаћи назив *ваљак* на читавом испитиваном простору, а у једном селу забележена је и лексема *витлоўка*.

4.1.3. Дрво око којег се намотава смеса за прављење ваљака назива се *колац*.

4.1.4. Семема 'набијена земља која служи за градњу куће' у већини села означава се лексемом *набој*, мотивисану глаголом *набијати*; у неким пунктовима ову лексему бележимо са другачијим морфолошко-творбеним ликом – *набијач*.

4.1.5. Називи који се односе на смесе за мазање зидова диференцирани су према саставу на две поткатегорије⁸⁷.

4.1.5.1. За семему 'смеса за мазање зидова од земље и плевe' најфреквентнији је назив *кал*, а забележене су и различите фонетске и морфолошко-творбене варијанте ове лексеме, које су заступљене у мањем броју пунктова: *каљ*, *калиште*, *кал'иште*, *каљ'иште*⁸⁸; на простору Средачке жупе ова семема именује се лексемом *блато*, док у селима око Косовске Каменице бележимо назив *леп*.

4.1.5.2. Семеме 'смеса за мазање зидова од угашеног креча' одговара једино назив *малтер*.

корелација по палаталности предњонепчаних африката је неутралисана и створен је нови дворедни систем африката у коме парови корелирају по звучности, чиме је систем африката преобликован у балканистичком духу (Младеновић, 2013, стр. 96–97). Како Р. Младеновић истиче, неутрализација је подстакнута српско-албанским језичким контактом, са преобликовањем медиопалатала северноалбанског дијалекта у африкату српског типа. Док је артикулација денталних африката стабилна, у пару предњонепчаних африката акустичко-физиолошке вредности показују знатну нестабилност (Младеновић, 2013, стр. 96–97).

Услед артикулације која флукутира, померајући се ка предњем или задњем делу предњег непца, јачајући или слабећи фрикативну компоненту, било је врло тешко одредити тачну вредност ових гласова у конкретним лексичким јединицама.

⁸⁶ Опширније у речничкој одредници *ваљак*.

⁸⁷ Лексеме из ове категорије имају шире значење; у неким контекстима биле су употребљене за значењем 'смесе за зидање', те би се у том смислу могле наводити као синоними за називе из претходне категорије – *набој* и *набијач*. Међутим, називи *набој* и *набијач* никада се нису употребили са значењем 'смесе за мазање зидова', већ искучиво као 'смеса за градњу куће', те су зато издвојене у посебну семантичку групу (в. дефиниције у речнику).

⁸⁸ Дуготрајан и интензиван контакт са албанском фонетиком утицао је и на систем латерала. Тенденција ка стварању пара *л* : *л'*, са дистрибуционим ограничењем о елиминацији гласовних комбинација *ли*, *ле*, захвата све говоре јужне Метохије, док су говори јужног и централног Косова захваћени превирањем у систему латерала, али без коначне стабилизације алвеоларног палаталног *л'* (Младеновић, 2013, стр. 111).

Наша грађа потврђује нестабилно стање у судбини група *ли*, *ле*.

4.1.6. Као једини назив за означавање семеме 'раствор вапненца' јавља се турцизам *креч*.

4.1.7. Семема 'боја' именује се гермамизмом *фарба* и турцизмом *боја*; оба назива паралелно се јављају у свим пунктовима.

4.2. Под овим диференцијалним знаком дати су називи разних справа за градњу куће.

4.2.1. Називи справа за набијање земље подељени су у две поткатеорије према критеријуму материјала од којег су направљене.

4.2.1.1. За означавање семеме 'дрвена справа за набијање земље' забележено је неколико лексема, које су углавном мотивисане радњама које се овим предметом извршавају. Најфреквентнији је назив *чук*, мотивисан посредством глагола *чукати*; назив *туцањ* мотивисан је глаголом *туцати*; за лексему *набијач*, забележену у једном пункту, семантичку мотивацију налазимо у глаголу *набити*; у средачкој, сиринићкој и метохијској области и у пунктовима централног Косова ова семема означава се лексемом *маљ*, а у неким селима Сиринића забележена је и сложена лексема – *дрвени набијач*, прозирне семантичке мотивације. Распоред простирања ових лексичких јединица приказан је на карти бр. 5.

4.2.1.1. Семема 'метална справа за набијање земље' на скоро читавом испитиваном терену означава се турцизмом *токмак*. Забележени су и називи мотивисани глаголима: *набити* – *набијач*, и *туцати* – *тупкало*, уз фонетске ликове *туткало* и *тучкало*.

4.2.2. 'Справа за сабијање дасака' најчешће се именује турцизмом *ћускија*, а спорадично се јављају још три назива: турцизам *чекић*, односно *чекић*, германизам *штангла* и словенска лексема *жљеб*⁸⁹.

4.2.3. У зависности од материјала од којег су направљене, називи справа за малтерисање куће делимо у две групе.

⁸⁹ Иако је у сиринићком говору *љ* релативно стабилан латерал, а групе *ли*, *ле* опстају, у једном пункту Сиринићке жупе бележимо лексему *жљеб*.

4.2.3.1. 'Дрвена справа за малтерисање куће' означава се лексемом *равња́ча*, која је мотивисана глаголом *равњати*. У једном пункту централног Косова забележена је и лексема *перда́шка*.

4.2.3.2. Семема 'метална справа за малтерисање куће' свуда се именује романизом *мистрија*.

4.2.4. За семему 'справа за развлачење блата за под' добијен је једино назив *ча́кља*.

4.2.5. 'Дрвена носила на којима два човека носе неки терет' свуда се именују лексемом *леса*, изузев једног пункта у централном Косову, где бележимо назив *ша́рга*⁹⁰.

4.3. Ова семантичка категорија обухвата називе неких радњи у вези са градњом и уређењем куће.

4.3.1. Семеме 'постављати витловке' одовара лексема *винклу́је*, односно *ви́нклује*.

4.3.2. Различито именовање семеме 'премазивати зидове' настаје на основу смесе којом се зидови премазују.

4.3.2.1. 'Премазивати зидове блатом' означава се лексемом *ма́же*.

4.3.2.2. За семему 'премазивати зидове малтером' употребљава се назив *малтери́ше*, односно *малте́рише*.

4.3.2.3. Семема 'премазивати зидове вапнецом' изражава се лексемом *крéчи*.

4.3.2.4. Семеме 'премазивати зидове бојом' одговарају два назива: *бо́ји* и *фа́рба*.

4.3.3. Семема 'премазивати под' свуда се именује лексемом *ка́ља*.

4.3.4. Поступак бојења зидова у појединим селима именује се називом *молерај*.

4.3.5. За семему 'сабијати земљу' у употреби је једино лексема *набија́*, односно *на́бија*.

⁹⁰ Ова лексема није забележена у провераваним речницима (Букумирић, 2006; Букумирић, 2012; Вуковић, 1988; Елезовић, 1935; Црњак, 2006; РМС; РСАНУ).

5. ПРОСТОРИЈЕ У КУЋИ

- 5.1. општи назив: *одаја, оделење, соба, трем*
- 5.2. према намени
 - 5.2.1. за спавање: *трем, спаваћа соба*
 - 5.2.2. за госте: *одаја, гостинска соба, гостињска соба, кућна соба, примаћа соба*
 - 5.2.3. за младенце: *младеначка соба, невестина соба, соба за младенце*
 - 5.2.4. за кување
 - 5.2.4.1. у кући: *кујна, кућа, кухиња*
 - 5.2.4.2. са отвореним пламеном: *сложје*
 - 5.2.4.3. лети: *кујна, кујница, кујнице, куња, кућиче, летња кујна*
 - 5.2.5. предсобље: *ђузентија, предсобље, ходник*

5. Ово семантичко поље посвећено је називима просторија у кући.

5.1. За семему 'општи назив' свуда се јавља мађаризам *соба*. Међутим, у појединим пунктовима забележени су и други називи са истом семантиком, који већ припадају архаичној лексици. У области Сиринићке жупе ова семема именује се домаћом лексемом *трём*, у селима Средачке жупе забележен је домаћи назив *оделене*, а у неким пунктовима у Косовском Поморављу употребљава се турцизам *одаја*⁹¹.

5.2. У оквиру ове поткатегорије, диференцијација назива извршена је према намени⁹². Међу забележеном грађом, доминантно је присуство сложених лексема; реч је о новијим називима, с обзиром на то да су у старијим кућама углавном постојале две просторије – за кување и за спавање (у богатијим домаћинствима било је и више соба за спавање, али није било просторија са другом наменом). У неким селима Косовског Поморавља забележили смо и податак да су људи живели у

⁹¹ Д. Црњак, такође, као опште називе бележи и лексеме *одаја* и *оделење*, док се у грађи Г. Вуковић и М. Букумирића као општи назив јавља искучиво лексема *соба*.

⁹² Г. Вуковић разврстава називе и према положају просторија, али тај критеријум класификације није био релевантан за нашу грађу.

објектима у којима је боравила и стока; просторија у којој су људи живели, и кували и спавали, и просторија за стоку биле су одвојене зидом, али са заједничком кровном конструкцијом⁹³.

5.2.1. За семему 'соба за спавање'⁹⁴ забележили смо домаћи назив *трѐм* и сложену лексему *спаваћа соба*, мотивисану према намени, посредством глагола *спавати*.

5.2.2. Просторија за госте у многим кућама није постојала. Међутим, куће богатијих сељана често су имале једну велику просторију, која је служила за прослављање крсне славе или за друга окупљања (свадба, рођење детета), која се именује турцизмом *одаја* или сложеним лексемама: *примаћа соба*, *кућна соба* и *гостинска соба*, односно *гостинка соба*, са фонетизмом *гостињска соба*.

5.2.3. Када је постојала посебна просторија за младенце, звала се *младеначка соба*, *невестина соба* или *соба за младенце*⁹⁵.

5.2.4. Просторије за кување разврстане су на три хијерархијски ниже класе.

5.2.4.1. За семему 'просторија за кување, смештена у кући' јављају се лексеме *кућа*⁹⁶ и *кујна*, а стандардни назив *кухиња* забележен је са малим бројем потврда. У прошлости, ово је био једини тип просторија за кување; нису постојале просторије

⁹³ Овакве типове куће описује и А. Урошевић, наводећи да је то била „једноделна кућа, преграђена ниском преградом на два дела, где су у једном одељењу, са огњиштем у средини, становали људи, а у другом се држала стока“ (Урошевић, 2006, стр. 62–63).

У разговору са информаторима, сазнали смо да су неки од њих у детињству живели баш у оваквим кућама, што би значило да су средином прошлога века у руралнијим областима овакве куће и даље биле заступљене.

⁹⁴ У Сиринићкој жупи забележена је специфична сложена лексема – *цеџин трѐм*. Наиме, будући да су у прошлости породице бројале много чланова, било је и много снаја у кући; оне су се међусобно освљавале називом *цеџа*. Међутим, с обзиром на то да ова лексема не спада у домен опште употребе, већ је везана за снаје у кући, није укључена у грађу.

⁹⁵ Лексичка реализација ове семеме забележена је само у неколико пунктова, уз наше инсистирање, тј. давање предлога, те можемо посумњати да су се информатори насумично одлучивали за неки од понуђених назива. Могло би се рећи да и данас на овим просторима не постоји посебна лексема којом би се именовала 'соба за младенце'.

⁹⁶ На основу етнолошке литературе из прве половине прошлога века, може се закључити да се назив *кућа* у значењу 'кухиња' веома често употребљавао у разним крајевима српског језичког простора (Ђорђевић, 1958; Мијатовић, 1948; Павловић, 1921; Грифковић, 1908).

Док Г. Вуковић и Д. Црњак тек спорадично бележе назив *кућа* у значењу 'кухиња', на косовско-метохијском терену овај значењски сегмент лексеме *кућа* и даље је веома присутан и у живој је употреби, што пружа још један јасан доказ о архаичности ових говора и чувању језичке старине.

нити посебне зграде у којима би се лети кувало. Углавном се радило о кухињама с отвореним димњаком и огњиштем, у којима се кувало на веригама.

5.2.4.2. Модернизацијом друштва и променом начина живота, овакав тип кухиње био је замењен просторијама без отвореног пламена, али су се називи само пренели са једне реалије на другу, те овај критеријум за разврставање није био релевантан. Посебна лексичка реализација за семему 'просторија за кување, са отвореним пламеном' забележена је само у једном селу Сиринићке жупе; реч је о лексеми *сло̀же*, која није регистрована у другим речницима.

5.2.4.3. 'Просторија у којој се лети кува' најчешће се именује деминутивним скраћеницама лексема из тачке 5.2.5.1. Забележени су деминутиви: *кујни́че*, *кујница* и *кући́че*, као и лексема *кујна*. Фонетска варијанта *куња*, која није забележена у претходним пољима, јавља се у метохијским селима. Поред ових простих лексема, терен скоро у целини покрива и један вишечлани назив – *лétња кујна*. Све ове лексеме новијег су порекла, будући да просторије за кување током лета у прошлости нису постојале.

5.2.5. За именовање затвореног предсобља⁹⁷ употребљавају се називи *ходник*⁹⁸ и *предсòбље*, а у једном селу око Витине забележена је и лексема *ђузентија*⁹⁹.

6. СОБНИ НАМЕШТАЈ

6.1. за спавање

6.1.1. старинска постеља: *троњ*, *дрвени кревет*, *таблени кревет*

⁹⁷ Називи за отворено предсобље на приземљу и на спрату, што је била карактеристика старијих кућа, дати су у тачки 1.13.

⁹⁸ Још један показатељ да куће са затвореним предсобљем нису биле карактеристичне за овај ареал јесте широка распрострањеност лексема *ходник*. Наиме, облик са изостављеним иницијалним *х-* није се чуо ни у једном разговору са информаторима, те закључујемо да је ова лексема у новије време постала део лексичког фонда ових говора, будући да није подлегла процесу адаптације фонолошком систему који карактерише косовско-метохијске говоре.

⁹⁹ Ова лексема није регистрована у монографским студијама о лексички куће и покућства, нити у речницима (Букумирић, 2006; Букумирић, 2012; Вуковић, 1988; Елезовић, 1935; Црњак, 2006; РМС, РСАНУ).

- 6.1.2. куповни лежај: *кревет, мадрак, мадрац, постеља, гвоздени кревет, федерни кревет*
- 6.1.3. отменији лежај: *попадија*
- 6.1.4. лежај у колиби: *рђжаница*
- 6.1.5. називи делова
 - 6.1.5.1. део на коме стоји постеља: *крак, нога, ногара*
 - 6.1.5.2. горња страна: *заглавље, табла, узглавље, у главу*
 - 6.1.5.3. доња страна: *у ноге, уз ноге*
 - 6.1.5.4. бочна страна: *страна, страница, са стране*
- 6.1.6. дечји лежај
 - 6.1.6.1. обичан: *креветац, кревече*
 - 6.1.6.2. на љуљање: *бешик, бешика, колевка, колепка, колејка, љуљашка, нишало*
 - 6.1.6.3. за кретање бебе: *вито*
- 6.1.7. лежај без страница: *диван, отоман*
- 6.1.8. лежај са ниским наслоним: *кауч*
- 6.2. за одело, рубље
 - 6.2.1. у облику велике кутије са поклопцем
 - 6.2.1.1. са ногарама: *ковчаг, ковчег, коўчег, кофћег, кофчег*
 - 6.2.1.2. без ногара: *сандук*
 - 6.2.2. са фиокама: *комода*
 - 6.2.3. без фиока: *орман, ормар, регал, шифоњер*
 - 6.2.4. део који се извлачи: *кутија, лада, ладица, ладиче, фиока*
 - 6.2.5. за девојачку спрему: *сандук*
 - 6.2.6. за вешање одела: *гресло, чивилук, ћивилук*
 - 6.2.7. вешалица у ормару: *вешалица, офингер*
- 6.3. остало
 - 6.3.1. ноћни ормарић: *натказна, наткасна*
 - 6.3.2. ноћни суд: *нокшир, нона*
 - 6.3.3. часовник: *чукач*

6. Ово семантичко поље садржи називе собног намештаја; класификација је извршена према намени на три хијерархијски ниже класе¹⁰⁰.

6.1. У овој поткатегорији дати су називи собног намештаја за спавање.

6.1.1. За семему 'старинска постеља од дасака, домаће израде' на читавом испитиваном терену употребљава се назив из грчког језика – *τρούη*¹⁰¹. Уз ову лексему, у неким пунктовима забележена су и два вишечлана назива: *дрвѐни кревет* и *таблѐни кревет*.

6.1.2. Семема 'куповни лежај' свуда се именује турцизмом *кревет*; назив *постѐља* бележимо у неким селима Сиринићке жупе, а у метохијским селима за ову семему употребљава се и германизам *мадрак*, са фонетизмом *мадрац*¹⁰². Забележене су и две вишечлане лексеме: *гвоздѐни кревет* и *федѐрни кревет*.

6.1.3. У једном селу сиринићке области бележимо назив *попадија*, који се односи на отменији лежај у кући имућнијих сељана.

6.1.4. У истом пункту забележена је и лексема *рџаница*, којом се иманује лежај у колиби.

6.1.5. Овај диференцијални знак садржи називе делова кревета, у зависности од положаја који заузимају¹⁰³.

¹⁰⁰ У оквиру овог семантичког поља, одступили смо од уобичајеног типа класификације назива за собни намештај, примењеног у монографским студијама Г. Вуковић и Д. Црњак. Наиме, у овим монографијама као посебна поткатегорија издвојени су називи намештаја за седење. Међутим, собе за спавање на овим просторима нису поседовале ове реалије. У собама су се налазили само дрвени кревети (или један велики кревет у коме је спавало неколико чланова породице) и ковчези или сандуци за остављање одеће. Заправо, ни данас није пракса да се у спаваћим собама нађе неки комад намештаја за седење. Стога смо одлучили да, у складу са изгледом спаваћих соба, диференцијални знак који садржи лексику за именовање делова намештаја за седење обрадимо у семантичком пољу 'кухињски намештај'.

¹⁰¹ Ова лексема није забележена у грађи Д. Црњак и Г. Вуковић, нити у РМС, али је са истом семантиком наводе М. Букумирић и Г. Елезовић, те би се рекло да је специфична за косовско-метохијску област. У грчком језику, овом лексемом означава се 'повишено седиште' или 'престо' (Елезовић, 1935, стр. 340).

¹⁰² Занимљиво је то што у грађи из северне Метохије М. Букумирић не бележи овај назив, а Г. Вуковић и Д. Црњак бележе га као синоним за *душек*.

¹⁰³ Као што је био случај у претходним семантичким пољима, и овде се уочава да критеријум положаја није релевантан када је у питању класификација назива. У оквиру овог диференцијалног знака забележен је велики број предлошко-падежних конструкција које играју улогу лексичких реализација одређених семема, а у знатном броју пунктова називи уопште нису забележени.

6.1.5.1. За семему 'део на коме стоји постеља'¹⁰⁴ углавном се употребљава лексема *ногара*, односно *ногара*. Забележена је и варијанта *нога*, која функционише као синоним претходног облика у неким селима. Лексема *крак*¹⁰⁵ употребљава се у неким пунктовима Сиринићке жупе.

6.1.5.2. За означавање 'горње стране кревета' није свуда забележена лексичка реализација. Забележен је назив *заглавље*, са творбеним ликом *узглавље*, и лексема *табла*, мада се у већини пунктова употребљава предлошко-падежна конструкција – у *главу*.

6.1.5.3. И семема 'доња страна кревета' нема лексички еквивалент у свим пунктовима. У појединим селима забележили смо предлошко-падежну конструкцију у *ноге*, која се реализује и у облику *уз ноге*.

6.1.5.4. 'Бочна страна кревета' најчешће се именује лексемом *страна*, са варијантом *страница*, односно *страница*; у неким селима као једину реализацију забележили смо предлошко-падежни израз *са стране*, док је у појединим пунктовима лексичка реализација изостала.

6.1.6. Називи за дечји лежај разликују се по томе да ли се такав лежај може љуљати или је стабилан.

6.1.6.1. 'Мањи кревет у коме спавају деца' именује се деминутивима, образованим на два начина: *креветац* и *кревече*, са акценатским ликом *кревече*, од којих је први назив много чешће у употреби¹⁰⁶.

6.1.6.2. За именовање 'дечјег лежаја који се може љуљати' забележено је неколико лексема. Најфреквентнији је назив *колџка*, уз фонетске варијанте *колџка* и *колџка*. У употреби је и турцизам *бешиќа*, са фонетизмом *бешиќ*, као и лексеме

¹⁰⁴ Будући да се исти називи употребљавају за означавање дела на коме стоји сто, столица, клупа и слично, није било потребе за посебним навођењем.

¹⁰⁵ Ову лексему не региструју монографије о лексици куће и покућства у овом значењу.

¹⁰⁶ Ове лексеме су релативно касно постале део лексичког фонда ових говора, будући да се и предмет који именују на овим просторима појавио у новије време. У прошлости су постојали кревети на љуљање, намењени бебама, домаће израде, а потом су деца спавала са родитељима.

*нишало*¹⁰⁷ и *љуљаишка*, које су мотивисане према радњи, али се ови називи јављају са веома малим бројем потврда, неретко као синоними за лексему *колѣпка*¹⁰⁸.

6.1.6.3. У Сиринићкој жупи забележен је податак да се дрвена направа у коју се стави дете да би се навикло да стоји именује лексемом *ви́то* (в. слику бр. 42).

6.1.7. У неким местима постојао је и 'лежај без страница', који се углавном именује турцизмом *отомáн*, односно *óтоман*, а у једном пункту забележен је и назив *дивáн*, такође турског порекла¹⁰⁹.

6.1.8. 'Лежај са ниским наслоном' свуда се означава германизмом *ка́уч*¹¹⁰.

6.2. Овај диференцијални знак садржи називе делова намештаја који служе за остављање одеће.

6.2.1. У прошлости, једини комад намештаја који је служио за одлагање одеће и постелине био је у облику велике дрвене кутије са поклопцем¹¹¹. У зависности од величине и начина на који стоји на земљи, разликујемо два типа овог дела намештаја.

6.2.1.1. 'Део намештаја у облику велике дрвене кутије са ногарама' на читавом терену именује се домаћом лексемом са различитим акценатским и фонетским ликовима – најфреквентнији је облик *кóвчег*, односно *ковчéг*, а у неким селима бележимо и морфофонетизме: *кóвчаг*, *коўчег*, *кóфћег* и *кóфчег*.

6.2.1.2. 'Део намештаја у облику велике дрвене кутије без ногара' свуда се именује турцизмом *сáндук*, односно *санду́к*.

6.2.2. За семему 'ниски орман за одлагање рубља, са фиокама' употребљава се једино романизам *комóда*.

¹⁰⁷ Овај дијалектизам није забележен у речнику Г. Елезовића, а лексему не бележе ни остале монографије о лексици куће и покућства, нити РМС и РСАНУ.

¹⁰⁸ Д. Црњак прави дистинкцију између назива *беишка* и *колевка*, али на терену који ми истражујемо ове лексеме јављају се искључиво као синоними.

¹⁰⁹ Овој семему у Војводини одговарају исте лексеме – очекивано, са другачијим акценатским ликовима.

¹¹⁰ Грађа Д. Црњак и М. Букумирића показује исто стање када је ова лексема у питању, док у Војводини назив *кауч* није забележен.

¹¹¹ За разлику од Лијевча поља и Жупе, као и војвођанског простора, где су се овакве реалije употребљавале искључиво за девојачку спрему, у косовско-метохијским областима ово је био једини комад намештаја за одлагање одеће до средине 20. века (у понеким местима и сиромашнијим породицама и знатко касније). И данас се ове реалije могу видети у собама старијих мештана. Узевши у обзир чињеницу да је прошло скоро пола века од времена када је Г. Вуковић прикупљала грађу, можемо закључити да се у Војводини читав век уназад ове реалеме не употребљавају.

6.2.3. За именовање 'дела намештаја за одлагање одела, са два крила, без фиока' најфреквентнији је назив *шифоњер*, пореклом из француског језика, а спорадично бележимо турцизам *ормар*, односно *орман*, са акценатским дублетом *орман*, као и германизам *регал*, који бележимо и у варијанти *регъл*¹¹².

У метохијским селима случајно је забележен податак да се назив *наћуге* употребљава за именовање семеме 'одећа', док у Сиринићкој жупи овој семеми одговарају називи *теше* и *пљачке*.

6.2.4. Семема 'четвртаста кутија у ормару која се извлачи' углавном се означава германизмом *лада*, а забележене су и две деминутивне изведенице ове лексеме – *ладица* и *ладиче*, као и назив *кутија*. Међутим, ови називи већ прелазе у архаичну лексiku, јер се мађаризам *фиока* устаљује у готово свим пунктовима, преузимајући улогу једине лексичке реализације ове семеме.

6.2.5. За семему 'део намештаја у облику дрвене кутије, за девојачку спрему, углавном украшен' свуда је у употреби турцизам *сандук*, у појединим пунктовима са акценатским ликом *сандук*.

6.2.6. 'Део намештаја за вешање одела' најчешће се означава турцизмом, који је забележен у три акценатска лика – *чивилук*, *чивилук* и *чивилук*, и са фонетизмом *ћивилук*, а у једном селу забележен је и назив *гресло*¹¹³.

6.2.7. За 'вешалицу у орману' углавном се употребљава германизам *офингер*, а забележена је и лексема *вешалица*, са акценатском варијантом *вешалица*.

6.3. Овај диференцијални знак садржи називе предмета који су се релативно касно почели употребљавати.

6.3.1. За означавање семеме 'ноћни ормарић' забележен је германизам у две фонетске варијанте: *наткасна* и *натказна*, односно *натказна*.

6.3.2. Постојање 'ноћног суда' забележено је у малом броју пунктова – добијени су називи *нокшир* и *нона*.

¹¹² Овај назив карактеристичан је за јужне крајеве српског језичког простора, будући да није у употреби у Лијевчу пољу и Жупи, као ни на терену Војводине, али га проналазимо у грађи М. Букумирића.

¹¹³ Од консултоване литературе, лексему *гресло* бележи једино РСАНУ, са значењем: „алатка за мешање малтера, огртање снега и сл. која се састоји од држаље са попречном даском на једном крају“ (РСАНУ, 3, стр. 614). У нашој грађи регистровано је до сада незабележено значење ове лексеме.

6.3.3. У Сиринићкој жупи забележен је домаћи назив *чу'кач*, мотивисан посредством глагола *чукати*, који се односи на 'часовник', од пре неколико деценија обавезни предмет у спаваћим собама.

7. КУХИЊСКИ НАМЕШТАЈ

7.1. за обедовање

7.1.1. општи назив: *астал, астол, сто, стол*

7.1.2. врсте столова

7.1.2.1. мали: *асталће, асталче, астолче, столче*

7.1.2.2. округао: *совра, соўра, софра*

7.2. за седење

7.2.1. за више особа: *клуна, шилта*

7.2.2. за једну особу: *столица, стољица*

7.2.3. називи делова

7.2.3.1. део за наслањање: *наслон, наслоњач, наслоњача*

7.2.3.2. део за седење: *даска, седало, седиште*

7.2.4. врсте столица

7.2.4.1. без наслона

7.2.4.1.1. висока на четири ноге: *кокица, коклица, кокљица, хокла, хоклица*

7.2.4.1.2. ниска на четири ноге: *скимлија, столице*

7.2.4.1.3. ниска на три ноге: *тронога, тронojaц, трonoшка, трonoшче*

7.2.4.1.4. ниска без ногу: *труп, трупац, трупче*

7.2.4.2. са наслоном, за газду, обложена јагњећом кожом: *наслоњача*

7.3. за одлагање посуђа

7.3.1. удубљење у зиду: *долап, камарица, миндер*

- 7.3.2. полица: *полица, пулица, рафт, сталажа*
- 7.3.3. у облику кутије с поклопцем: *судоарник*
- 7.3.4. ниски ормар: *долап*
- 7.3.5. ормар са стаклом: *витрина, креденац, креденче*
- 7.3.6. затворено удубљење у орману: *долап, долапче*
- 7.3.7. фиока у столу: *кутија, лада, ладница, ладиче, фиока*
- 7.3.8. корпа за прибор за јело: *виљушкарка, виљушкарник, кошарка, ложичарка*

7. У овом семантичком пољу дати су називи за кухињски намештај, а диференцијација је извршена према критеријуму намене; издвојене су три поткатегорије.

7.1. Овај диференцијални знак садржи лексику за именовање кухињског намештаја за обедовање.

7.1.1. Као општи назив најчешће се употребљава мађаризам *áстал*, односно *астáл*, а у једном пункту забележена је и фонетска варијанта *áстол*; у појединим селима у употреби је домаћи назив у дијалекатском облику, с непромењеним *-л* на крају речи – *стóл*. Стандардни облик *сто́* уопштава се у свим местима, претварајући остале лексеме из ове категорије у архаизме¹¹⁴.

7.1.2. У овом диференцијалном знаку наводимо називе за различите врсте столова, диференцирајући их према изгледу и величини.

7.1.2.1. За семему 'мали сто' забележили смо деминутивне облике лексема из тачке 7.1.1. У употреби су називи: *астáлче*, односно *áсталче*, фонетизми *астáлће* и *астóлче*, и лексема *стóлче*.

7.1.2.2. Семема 'низак, округао сто' именује се једино турцизмом, који се јавља у различитим фонетским ликовима – најдоминантнији је облик *со́фра*, а забележени су и облици *со́вра* и *со́ура*.

7.2. Под овим диференцијалним знаком наводимо називе намештаја који служи за седење.

¹¹⁴ Исте називе за ову семему бележе Д. Црњак и Г. Вуковић.

7.2.1. 'Део намештаја који служи за седење више особа' свуда се назива *клу̀па*. У метохијским селима забележен је и турцизам *шѝлта*¹¹⁵, којим се именује 'простирка напуњена сламом или вуном, која стоји на земљи и служи за седење више особа'.

7.2.2. 'Део намештаја за седење једне особе' на читавом терену именује се лексемом *столи́ца*, односно *сто̀лица*, уз фонетизам *стољи́ца*, забележен у метохијским селима.

7.2.3. У овом пољу бележимо називе појединих делова ових комада намештаја.

7.2.3.1. Семема 'део за наслањање на столицу или клупи' углавном се именује лексемом *на̀слон*; у селима Сиринићке жупе бележимо и варијанте *наслоња́ч* и *наслоња́ча*. Семантичку мотивацију за ову групу лексема проналазимо у глаголу *наслонити*.

7.2.3.2. За семему 'део за седење на столицу или клупи' најфреквентнији је назив *седи́ште*, односно *седиште*, а облик *се́дало* бележимо у једном селу у близини Косовске Каменице. У неким пунктовима око Витине и у делу централног Косова забележена је и лексема *да́ска*. Прва два назива мотивисана су посредством глагола *седети*, док назив *даска* јасно указује на изглед и материјал дела за седење.

7.2.4. Овај диференцијални знак садржи називе различитих врста столица. Критеријум за класификацију био је изглед ових комада намештаја.

7.2.4.1. Најпре наводимо лексеме које се односе на столице без наслона, које су у прошлости биле учесталије.

7.2.4.1.1. За семему 'висока столица без наслона, на четири ноге' употребљава се германизам, забележен у неколико фонетско-морфолошких варијанти –

¹¹⁵ Ову лексему не региструју друге монографије о кући и покућству. У грађи А. Шкаљића јавља се са значењем „vuneni četvoroulasti za sjedenje; dugi tanki vuneni madrac koji se stere po sećiji“ (Škaljić, 1966, стр. 589).

У разговору с мештанима, дошли смо до сазнања да у неким домаћинствима не само да није било столица, већ није било ни клупа, те се као једини комад намештаја за седење употребљавала *шѝлта*. Будући да је клупу било лако направити, претпостављамо да је употреба простирки за седење више повезана с менталитетом и традицијом, него са сиромаштвом. С обзиром на то да је у турској култури уобичајено седења на поду, ова пракса се може довести у везу са дугим задржавањем Турака на овим просторима, те презимањем неких културних образаца.

најфреквентнији је облик *ко̀клица*, односно *коклицѝца*, а спорадично бележимо и називе: *ко̀кица*, *кокљѝца*, *хо̀кла* и *хоклиѝца*, уз акценатски лик *хо̀клица*¹¹⁶.

7.2.4.1.2. У Сиринићкој жупи забележени су називи *скимлиѝја* и *столиѝче*, који се односе на ниску столицу без наслона на четири ноге.

7.2.4.1.3. Семема 'ниска столица без наслона, на три ноге' означава се домаћом лексемом *тронѝшка*, а забележени су и различити морфолошко-деривациони ликови ове лексеме: *тронѝга*, *тронѝшче* и *тронѝжац*, који се јављају са мањим бројем потврда. Семантичку мотивацију за ове називе проналазимо у изгледу предмета који именују.

7.2.4.1.4. 'Одсечени део стабла дрвета који је служио за седење'¹¹⁷ на читавом терену именује се лексемом *трупче*, а са по једном потврдом бележимо и облике *труп* и *трупѝнац*. Ови предмете за седење нису давно изашли из употребе, а почетком 21. века углавном су служили са седење у дворишту¹¹⁸.

7.2.4.2. Столице са наслоном веома су се касно почеле употребљавати на овим просторима, о чему сведочи и лексема *наслоњѝча*, забележена у Сиринићкој жупи, која се односи на 'столицу са наслоном, често обложену јагњећом кожом, намењену газди домаћинсва'¹¹⁹.

7.3. Под овим знаком, наводимо називе делова намештаја за одлагање посуђа.

7.3.1. У овим крајевима често су се остављала удубљења у зиду, која су служила првенствено за одлагање посуђа и остављање неких намирница (в. слику бр.

¹¹⁶ У оквиру ове групе лексема, јављају се називи с иницијалим *х-*, што сведочи о томе да су предмет и назив дошли у ове крајеве када је нагла модификација дијалеката под утицајем веће покретљивости становништва и масовних медија већ започета.

¹¹⁷ Очекивано, у складу са културним обрасцем и степеном развоја друштва, ови 'комади намештаја' нису постојали у Војводини, нити у Лијевчу пољу и Жипи.

¹¹⁸ И ауторка овог рада има сећања на овај тип 'намештаја'.

¹¹⁹ Овакве прилике владале су до средине 20. века (у неким местима и касније).

Лексема *наслоњѝча* носи читав низ импликација и једна је од јасних показатеља повезаности културног идентитета једног дела народа са лексиком која се употребљава. Будући да је ова столица била намењена најстаријем мушком члану једне породице и да није било дозвољено да је остали чланови употребљавају за седење, неоспоран је висок положај домаћина, као и поштовање хијерархије у оквиру породица. С друге стране, ова лексема недвосмислено сведочи о типу материјалне културе, о изгледу кућа и намештаја. Такође, лексеме *шиљта*, *трупѝнац* и *наслоњѝча* јасно указују на разлике у културном идентитету Срба на простору Косова и Метохије у односу на српски народ у севернијим областима, што је последица споријег економског развоја услед разних друштвено-историјских прилика.

18). Иако не представљају намештај, већ су делови зида, ми смо називе за ова удубљења сместили у ову категорију, узимајући у обзир њихову намену. 'Удубљења у зиду' најчешће се именују турцизмом *до́лап*, односно *долáп*; у Сиринићкој жупи забележили смо лексему *камари́ца*, а у метохијским селима у употреби је назив *миндѐр*.

7.3.2. 'Отворена полица за суђе' најчешће се именује лексемом *поли́ца*, са акценатском варијантом *по́лица* и фонетским ликом *пули́ца*; у појединим местима забележен је и назив *сталáжа*, а у једном селу и турцизам *ра́фт*¹²⁰.

7.3.3. У средачким селима забележен је назив *судоáрник*, којим се именује 'дрвена кутија с поклопцем за одлагање посуђа'.

7.3.4. Семема 'ниски ормар за одлагање посуђа' свуда се означава турцизмом *до́лап*, односно *долáп*.

7.3.5. 'Високи ормар са застакљеним горњим делом' именује се италијанизмом *кредéнац*, односно *крéденац*, и романизмом *витри́на*¹²¹; у селима Сиринићке жупе бележимо и деминутив *кредéнче*, који се употребљава чешће од основног облика ове именице.

7.3.6. За семему 'затворено удубљење у ормару' у употреби је турцизам *до́лап*, односно *долáп*, као и деминутивна изведеница *до́лапче*, односно *долáпче*.

7.3.7. Семеме 'фиока у столу' одговарају лексеме идентичне онима које су забележене у квадрату 6.4.2.

7.3.8. Предмети који су служили за одлагање прибора за јело у овим крајевима углавном се нису употребљавали¹²². Међутим, у појединим местима, за семему 'корпа за прибор за јело' забележили смо лексеме: *виљушка́ра*, као и варијетет *виљушка́рник*, *ложичáрка* и *кошáрка*. Прва три назива мотивисана су називима предмета који се у

¹²⁰ Овај турцизам бележи и М. Букумирић, а у грађи Г. Вуковић појављује се фонетска варијанта *раф*; Д. Црњак уопште не бележи ову лексему.

¹²¹ Информатори су углавном наводили да се назив *витрина* односи на модерније предмете овог типа (*Понапре смо имале кредéнац сап, а витри́не после изашле*. (Штр)).

¹²² Прибор за јело био је прилично оскудан – мали број дрвених виљушки и кашика одлагао се у некој већој посуди.

њима одлажу – *виљушка* и *ложица*¹²³, а назив *кошарка* мотивисан је материјалом и изгледом самог предмета, будући да називи предмета начињених од прућа веома често имају корен *кош-* у својој основи.

8. ПЕЋИ И ЊИХОВИ ДЕЛОВИ

8.1. општи назив: *огањ, огењ, пекара, пећ, пећка, пећница*

8.2. врсте пећи

8.2.1. зидана пећ: *камин, ојак, форуна, фурма, фуруна, каљава пећ, камена пећ, проста пећ*

8.2.2. тучана пећ: *краљица пећи*

8.2.3. метална пећ

8.2.3.1. на плин: *плинска пећ*

8.2.3.2. на нафту: *нафтарница*

8.2.3.3. на дрва

8.2.3.3.1. без одвода за дим: *кубе, тагарче, чумбе*

8.2.3.3.2. са одводом за дим: *ковтар, коутар, коутарче, кофтар, кофтарче, машинче, ђумбет, фуруна*

8.3. називи појединих делова

8.3.1. отвор за ложење: *врата, вратанца, вратица*

8.3.2. отвор за регулацију: *луфт*

8.3.3. простор где гори ватра: *бучар, ватриште, ложииште, огњиште*

8.3.4. рупа за изгарање жара и пепела: *пепељара, пипиљара, тагарче*

8.3.5. унутрашњи део тучане пећи: *шамот*

8. Ово семантичко поље садржи називе за означавање пећи и њихових делова¹²⁴.

¹²³ У прошлости се ножеви нису употребљавали као прибор за јело, што се и показало на лексичком плану.

8.1. Као ознака за 'општи назив' јављају се искључиво домаће лексеме – лексема *пећ*, са различитим морфолошким и творбеним ликовима: *пећка*, *пећница*, односно *пећница*, и *пекара*, и стари словенски назив за 'ватру': *огањ*, односно *огањ*, и *огењ*.

У ареалном простирању ових лексичких јединица уочава се извесна правилност, што се може видети на карти бр. 6.

8.2. Први степен класификације извршен је према материјалу од којег су пећи прављене, те разликујемо зидане, тучане и металне пећи.

8.2.1. За 'зидану пећ' у употреби су турцизми *фуруна*, са облицима *форуна* и *фурма*, и *оџак*, а забележен је и домаћи назив *камин*, односно *камин*. Забележене су и три сложене лексеме: *камена пећ*, *каљава пећ* и *проста пећ*; ови називи мотивисани су материјалом израде и изгледом пећи.

8.2.2. За означавање 'тучане пећи' употребљава се једино сложена лексема *краљица пећи*.

8.2.3. Металне пећи разврстане су према врсти горива које употребљавају.

8.2.3.1. 'Метална пећ на плинско гориво' свуда се именује сложеним називом *плинска пећ*.

8.2.3.2. У Сиринићкој жупи забележен је и назив *нафтарница*, којим се именује 'метална пећ на нафту'. Прљава нафта која се употребљава именује се лексемом *ложуље*.

8.2.3.3. Очекивано, на овим просторима било је најзаступљеније грејање на дрва. У зависности од тога да ли постоји посебан одвод за дим, пећи су разврстане на две поткатоорије.

8.2.3.3.1. У појединим пунктовима забележено је постојање металне пећи без одвода за дим, која се именује лексемама: *тагарче*, *кубе* и *чумбе*.

¹²⁴ У овом семантичком пољу запажа се доминантност назива словенског порекла, што не чуди, с обзиром на то да је у српској традицији изузетно поштован култ ватре и огњишта. Огњиште је било „средиште живота у сеоском домаћинству“ (Бандић, 1991, стр. 85) и представљало домаћу, породичну светињу. Огњиште се означава као базични елемент структуре куће, као сакрални центар куће (СМ, 2001, стр. 400). Стога је лексички систем који се односи на називе пећи и њених делова, као и справа и радњи које се употребљавају око пећи, био изузетно затворен за стране утицаје.

8.2.3.3.2. За семему 'метална пећ на дрва' добијено је неколико лексема. Најфреквентнији је назив *кóвтар*¹²⁵, са различитим фонетско-морфолошким ликовима: *кóфтар*, *коўтар*, *кофтарче*, *коўтарче*. У селима Косовског Поморавља ова семема именује се лексемом *ћумбет*, односно *ћумбét*, у метохијским селима забележен је назив *фуруна*, док се у средачкој области употребљава лексема *машинче*.

Ареал простирања ове групе назива приказан је на карти бр. 7.

8.3. Називи појединих делова пећи разврстани су према намени¹²⁶.

8.3.1. 'Отвор за ложење' именује се називима *врата*, *вратанца* и *вратица*, односно *вратица*.

8.3.2. За семему 'отвор за регулацију' свуда се употребљава германизам *луфт*.

8.3.3. Семеме 'простор где гори ватра' одговарају домаће лексеме: *огњиште*, односно *о̀гњиште*, мотивисане именицом *огањ*, затим *ложиште*, односно *ло̀жиште*, мотивисане глаголом *ложити*, и *ватриште*, која је забележена у само једном селу, мотивисана именицом *ватра*. У једном пункту забележили смо и назив *бучар*.

8.3.4. 'Рупа за изгарање жара и пепела' најчешће се именује домаћом лексемом *пепељара*, односно *пепељара*, а у једном пункту забележен је и фонетизам *пипиљара*¹²⁷; у Сиринићкој жупи ова семема означава се лексемом *тагарче*.

8.3.5. У једном пункту забележили смо назив *шамот*, који се односи на 'унутрашњи део тучане пећи'.

9. СПРАВЕ КОЈЕ СЕ УПОТРЕБЉАВАЈУ ОКО ПЕЋИ И НАЗИВИ РАДЊИ

9.1. за подстицање ватре

¹²⁵ Ову лексему не региструју монографије Д. Црњак, Г. Вуковић и М. Букумирића; у речнику Г. Елезовића бележи се са истим значењем (Елезовић, 1932, стр. 318).

¹²⁶ Д. Црњак и Г. Вуковић региструју називе за семеме 'простор из пећи' и 'испуст за седење'. Међутим, на косовско-метохијском терену ни у једном пункту нисмо добили лексичку реализацију за означавање простора иза пећи, док испут за седење никада није постојао.

¹²⁷ Иако није уобичајено за призренско-јужноморавске говоре, у овом облику дошло је до замене вокала предњег реда у основи: *e* : *и*.

- 9.1.1. штипалџка: *маша*
- 9.1.2. шипка: *жарач, жарило, кука, маша, ожег, триљика, шкрапаљо*
- 9.2. за прибијање жара уз зидове пећи: *гребло*
- 9.3. за чишћење пепела
 - 9.3.1. очишћен клас кукуруза: *кожљинка, кожљица, кужљетка, кужљинка*
 - 9.3.2. перо од гуске: *метило, перка, перушка*
- 9.4. за посипање пепела: *кација*
- 9.5. за стављање у пећ
 - 9.5.1. хлеба: *лебарка, танур*
 - 9.5.2. лонаца: *маша*
- 9.6. загрејати пећ: *заложу, наложу, накладе*

9. Ово семантичко поље садржи називе различитих справа које се употребљавају око пећи, као и називе неких радњи у вези са тим.

9.1. Постојале су две справе за подстицање ватре, те су и називи подељени у две поткатегорије према критеријуму изгледа¹²⁸.

9.1.1. Семема 'двокрака метална штипалџка за хватање и разгртање жара' свуда се именује турцизмом *маша*.

9.1.2. 'Гвоздена шипка којом се разгрће ватра' у већини пунктова именује се лексемом *маша*, док се са малим бројем потврда јављају лексеме: *жарач, жарило, кука, ожег, триљика* и *шкрапаљо*.

9.2. За семему 'гвоздена лопатица за прибијање жара уз зидове пећи' забележена је једино лексема *гребло*, мотивисана према радњи, посредством глагола *гребати*.

9.3. За чишћење пепела углавном се употребљавала *маша*, али постојао је и примитивнији начин обављања ове радње, без посебно начињених предмета.

¹²⁸ Овај тип диференцијације пронашли смо у грађи Д. Црњак, а показао се релевантним и за простор који ми обрађујемо, док није релевантан за терен Војводине.

9.3.1. Како сазнајемо, у селима је било уобичајено чишћење пепела очишћеним класом кукуруза, који се именује лексемама: *кужљинка*, *кужљетка*, *кожљинка* и *кожљица*, односно *кожљица*¹²⁹.

9.3.1. У малом броју села око Витине бележимо податак да се пепео чисто пером од гуске; поред неспецифичног назива *пёрка*, бележимо и назив *перушка*, мотивисан изгледом, и лексему *метило*, мотивисану према намени, посредством глагола *мести*.

9.4. 'Метална лопатица за посипање пепела' именује се лексемом *кација* (в. слику бр. 24).

9.5. На основу намене, издвајамо две врсте справа за стављање у пећ.

9.5.1. За стављање умешеног теста у пећ свуда *танур*, односно *танур*. Само у једном пункту у Сиринићкој жупи забележен је специфичан назив *лебарка*, који се односи на дрвену лопатицу за стављање умешеног теста у пећ.

9.5.2. За стављање лонаца у пећ на читавом терену употребљава се *маша*.

9.6. Семема 'загрејати пећ' именује се трима назима: *залож*, *налож* и *накладе*. Све ове лексеме јављају се у свим пунктовима.

10. НАПРАВЕ ЗА КУВАЊЕ И ЊИХОВИ ДЕЛОВИ

10.1. са отвореним пламеном: *кланик*, *огњиште*, *ођак*, *ојак*

10.1.1. називи појединих делова

10.1.1.1. греда у ојаку: *верижњача*, *греда*

10.1.1.2. ланац над огњиштем: *верига*, *вериге*, *сицимка*

10.1.1.3. кука на ланцу: *синђир*, *синџир*

10.1.1.4. посуда на ланцу

¹²⁹ Монографке студије о лексици куће и покућства не региструју ове називе, а нема их ни у грађи из северне Метохије М. Букумирића (2012). Г. Елезовић бележи лексему *кужаљ* (Елезовић, 1932, стр. 338), а РМС лексему *кужељина* (РМС, 3, стр. 112). РСАНУ региструје називе: *кужаљ*, *кужељина*, *кужљинка* и *кужљица* (РСАНУ, 10, стр. 765–768). Међутим, нисмо нашли потврду за деривате са кореном *кожљ-*.

10.1.1.4.1. већа: *бакрач*

10.1.1.4.2. мања: *котал, котао, котев, котлић, котличе, кото, котоў*

10.1.1.4.2.1. обруч на посуди: *котур*

10.1.1.5. сталак за лонце: *сађијак, саџајак, саџајек, саџак, сиџак*

10.2. без отвореног пламена: *шпорет*

10.2.1. називи појединих делова

10.2.1.1. горња плоча: *плотна, плоча*

10.2.1.2. прстенасти део: *коло, колут*

10.2.1.3. круг у средини: *дупка, зврчак, рупица*

10.2.1.4. кутија за пепео: *пепељара, пипљара, тагарче*

10.2.1.5. пећница: *пекара, ренда, рерна*

10.2.1.6. железни обруч у пећници на коме стоји тепсија: *сађијак, саџајак, саџајек, саџак, сиџак*

10.2.1.7. отвор за регулацију: *луфт*

10.2.1.8. цев кроз коју пролази дим: *лула, ћунак, ћунка, чунак*

10.2.1.9. део за ложење: *бучар, ватриште, ложииште, огњиште*

10. Ово семантичко поље садржи лексеме којима се именују направе за кување и њихови делови.

10.1. 'Направа за кување са отвореним пламеном' означава се домаћом лексемом *огњиште*, односно *оѓњиште*, и турцизмом *оџак*, који се јавља и у акецнатској варијанти *оџак*, и са фонетским ликом *ођак*. У неким пунктовима бележимо и лексему *клáник*¹³⁰, прасловенског порекла.

¹³⁰ Ову лексему не региструју терминолошки речници о кући и покућству, нити РМС и РСАНУ. М. Букумирић у северној Метохији бележи лексему *клада* са значењем 'сланина око прореза свињског грла при клању' (Букумирић, 2012, стр. 246), а Г. Елезовић за ову лексему наводи: „оно што је код столара тезга, то је клада код качара у коларници“ (Елезовић, 1932, стр. 292).

На испитиваном простору опстало је примарно значење лексеме *клада* – 'пањ у дрвета' (Skok, 1974, стр. 87), што потврђују зебележене лексичке јединице с кореном *клада* које нису регистроване у другим речничким публикацијама: *кладе* 'ложити', *накладе* 'наложити', *кланик* 'направа за кување с отвореним пламеном'.

10.1.1. Под овим диференцијалним знаком дати су називи појединих делова огњишта¹³¹.

10.1.1.1. За 'греду у оцаку' на читавом терену забележена је једино неспецифична лексема *грѣда*, а само у једном пункту забележен је назив *верижња́ча*¹³².

10.1.1.2. 'Ланац над огњиштем' именује се лексемом *вери́ге*, а бележимо и варијанту *вери́га*, односно *вѣрига*. У селима сиринићке области чује се и назив *сици́мка*.

10.1.1.3. У неким местима забележен је турцизам *синђи́р*, или фонетска варијанта *синџи́р*, који се односи на именовање 'куке на огњишту'.

10.1.1.4. Називи којима се именује метална посуда на том ланцу класификовани су у две поткатоорије, према критеријуму величине.

10.1.1.4.1. У појединим пунктовима забележен је турцизам *ба́кращ*, односно *бакра́ч*, којим се именује 'велика метална (бакарна) посуда у којој се кува на огњишту'¹³³.

10.1.1.4.2. Семема 'метална посуда у којој се кува на огњишту' означава се словенском лексемом, која се јавља у бројним фонетско-морфолошким ликовима: *ко́тал*, *ко́тао*, односно *кота́о*, *ко́тев*, *котли́ћ*, *ко́тличе*, односно *котли́че*, *ко́то*, *ко́тоу*¹³⁴.

¹³¹ Монографске студије Г. Вуковић и Д. Црњак указују на постојање сталка за дрва, док су на косовско-метохијским просторима дрва држана искључиво на земљи, поред огњишта.

¹³² Ова семема потврђује важност и императивност бележења лексике духовне и материјалне културе. Многи информатори су истакли да је постојао назив за 'греду у оцаку', али, уз сав труд, нису успели да га се сете. Услед понављања ове ситуације у многим местима, настојећи да дођемо до лексичких реализација, информаторима су нуђене лексеме којима се ова реалија означава у другим крајевима српског језичког простора, али ниједан од тих назива није одговарао. Са сигурношћу можемо тврдити да је одређени број историзама већ отишао у неповрат.

¹³³ Ова посуда углавном је служила за загревање воде за купање, ређе се употребљавала за кување.

¹³⁴ Иако су ове посуде постојале у разним величинама, напомињемо да се деминутивима из ове скупине лексема не означавају мале посуде, већ се јављају или као једини називи за ову семему, или као синоними.

Ови називи занимљиви су и са дијалекатског аспекта – иако се јављају у говорима који припадају призренско-јужноморавском типу, запажа се различита судбина гласа *л* на крају речи: у селима око Витине бележимо облик с непромењеним *-л* (*котал*), у Сиринићкој жупи јавља се рефлекс *-љ* (*котољ*), а у Средачкој жупи имамо појаву гласа *-в* (*котев*); у области централног Косова појављује се стандардни облик с рефлексом *-о* (*котао*), док у метохијским селима и неким местима око Косовске Каменице бележимо облик у којом је дошло до асимилације и сажимања (*кото*). Ово говори у прилог

10.1.1.4.2.1. Спорадично бележимо назив *кóтур* са значењем 'обруч на металној посуди за кување'.

10.1.1.5. 'Метални сталак на којем се кува на огњишту' именује се турризмом, који је забележен у различитим фонетско-морфолошким варијантама: *сађијак*, *сацајак*, *сацајек*, односно *сацајек*, *сацак* и *сицак*. У најширој је употреби облик *сацак*.

10.2. 'Направа за кување без отвореног пламена' свуда се означава германизмом *шпорет*.

10.2.1. У посебно поље издвојени су називи појединих делова шпорета.

10.2.1.1. За означавање горње плоче штедњака, у најширој је употреби назив *плóча*, док у мањем броју пунктова бележимо и лексему *плóтна*.

10.2.1.2. Семема 'прстенасти део на плочи штедњака' именује се лексемом *кóло*, која је мотивисана обликом, а у једном пункту бележимо и назив *кóлут*, са истом мотивацијом.

10.2.1.3. За семему 'кружић на рингли' забележени су неспецифични називи – *дўпка* и деминутив *рупица*, односно *рупица*, и једна специфична лексема – *зврчак*. Прве две лексеме мотивисане су изгледом.

10.2.1.4. За семему 'кутија за пепео' јављају се називи идентични онима из тачке 8.3.4.

10.2.1.5. За изражавање семеме 'пећница' најфреквентнији је германизам *рёрна*, а у неким пунктовима забележен је и фонетизам *рэнда*; спорадично бележимо домаћи назив *пекáра*.

10.2.1.6. Семеме 'железни обруч на коме стоји тепсија у пећници' одговарају лексеме из тачке 10.1.1.4.¹³⁵

10.2.1.7. 'Отвор за регулацију' именује се истим лексемама и када је реч о пећи, и када је реч о шпорету, те се овде јављају називи идентични онима из тачке 8.3.2.

чињеници да призренско-јужноморавски говори показују највиши степен диференцијације на карти српских дијалеката.

¹³⁵ У грађи Д. Црњак за ову семему забележени су другачији називи, што имплицира постојање предмета другачијег изгледа.

10.2.1.8. Семема 'цев на штедњаку кроз коју пролази дим у димњак' именује се двема лексемама турског порекла – назив *ћунак* има најшири ареал простирања, а забележене су фонетско-морфолошке варијанте: *чунак* и *ћунка*, док је лексема *лула* забележена у једном пункту. Мотивација ових назива извршена је према изгледу¹³⁶.

10.2.1.9. 'Део за ложење' означава се лексемама које су забележене у тачки 8.3.3.

11. СУДОВИ ЗА КУВАЊЕ

- 11.1. општи назив: *посуђе, судови, суђе*
- 11.2. земљани
 - 11.2.1. велики: *врима, грнац, грне*
 - 11.2.2. мањи: *грнче*
- 11.3. метални: *лонац*
- 11.4. емајлирани
 - 11.4.1. велики: *тенџера, тенђера, шерпа*
 - 11.4.2. мањи: *тенџерче, шерпиче*
- 11.5. за кување кафе: *ћезва, џезва*
- 11.6. делови судова
 - 11.6.1. за поклапање: *капак, поклопац*
 - 11.6.2. дршка: *држаље, дршка, ручка*
- 11.7. кувати: *вари*

11. У овом семантичком пољу налазе се лексеме за именовање судова за кување и њихових делова¹³⁷.

¹³⁶ *Künk* означава 'водоводну цев', а једно од значења турске речи *lüle* јесте 'цев чесме кроз коју истиче вода' (Skaljić, 1966, стр. 199, 456).

¹³⁷ Ово семантичко поље разликује се од истоимених семантичких поља код Г. Вуковић и Д. Црњак; ова група лексема открива велике културолошке разлике између косовско-метохијског простора и севернијих крајева српских земаља.

11.1. Као 'општи назив' јављају се три лексема са истом деривационом базом: најдоминантнија је лексема *судо́ви*, која је забележена и у акценатском облику *су́дови*, знатно ужи ареал простирања има назив *су́ђе*, док је лексема *посу́ђе* забележена само у једном пункту.

11.2. Под овим диференцијалним знаком дати су називи земљаних судова за кување, разврстани у две поткатогеорије према величини.

11.2.1. 'Земљани суд за кување' на скоро читавом терену именује се домаћом лексемом из прасловенске епохе *грне*¹³⁸, а у једном пункту јавља се и варијанта *грнац*. У једном селу Сиринићке жупе, уз назив *грне*, употребљава се и лексема *врима*, означавајући већи предмет исте намене.

11.2.2. 'Мањи земљани суд за кување' свуда се означава деминутивном изведеницом назива из претходне тачке – *грнче*.

11.3. За семему 'метални суд за кување' употребљава се једино назив *лонац*.

11.4. Називи за емајлиране посуде за кување подељени су према критеријуму величине.

11.4.1. Семема 'емејлирани суд за кување' на читавом терену означава се турцизмом *тенџера*, који се јавља и у акценатском лику *тџера* и у фонетској варијанти *тенђера*. Такође, свуда је забележен и назив *шерпа*, који потискује претходну лексему из активне употребе.

11.4.2. За семему 'мањи емајлирани суд за кување' јављају се деминутивне изведенице именица из претходног поља – *тенџерче*, односно *тџерче* и *шертиче*, односно *шертиче*. Ови називи забележени су у селима шар-планинских жупа –

Различита култура исхране изискивала је другачији тип посуђа, а нижи степен друштвено-економског развоја подразумевао је употребу једноставног, углавном земљаног, посуђа; метални и емајлирани судови касно су се почели употребљавати. У овом семантичком пољу забележен је знатно мањи број лексема у односу на грађу из других крајева српског језичког простора, што је захтевало и другачији тип класификације. Дубина посуда за кување, постојање или непостојање поклопца, као и постојањање или непостојање дршке нису релевантни критеријуми за диференцирање назива. Класификацију је било могуће извршити једино на основу материјала и величине судова за кување (можда ни величину ових посуда не можемо сматрати меродавним критеријумом, будући да нисмо забележили специфичне називе за мање посуде, већ се јављају искључиво деминутивни облици већ забележених лексема, и не у свим пунктовима).

¹³⁸ Ове лексема забележене су у грађи из северне Метохије, а не региструју их монографске студије Д. Црњак и Г. Вуковић.

Средске и Сиринића, док у осталим крајевима и ову семему покривају називи из тачке 11.4.1.

11.5. 'Суд за кување кафе' именује се турцизмом *ћезва*, односно *цезва*.

11.6. Овај диференцијални знак садржи називе делова посуђа за кување.

11.6.1. Семема 'део за поклапање судова' најчешће се означава турцизмом *капак*, односно *капак*, а домаћи назив *поклопац*, односно *поклопац*, има знатно ужи ареал простирања.

11.6.2. За семему 'дршка на посуди' доминира назив *дршка*, а у једном пункту забележена је лексема *држаље*; са малим бројем потврда јавља се и назив *ручка*. Прве две лексеме мотивисане су глаголом *држати*, а трећи назив именицом *рука*.

11.7. 'Кувати јело' на читавом терену именује се глаголом *вару*.

12. СУДОВИ ЗА ПЕЧЕЊЕ

12.1. земљани: *грне*, *ђувек*, *ђувеч*, *ђувечара*, *ђувечка*, *тава*, *тавће*, *тавче*

12.2. метални

12.2.1. четвртаст: *плек*, *плек*

12.2.2. округло

12.2.2.1. без дршки: *тепсија*, *тепсија*

12.2.2.2. са дугачком дршком: *тигањ*

12.2.2.3. за тарту: *калуп*

12.2.3. мали, разних облика: *модла*, *шараљка*

12.3. за хлеб

12.3.1. без поклопца: *тепсија*, *тепсија*

12.3.2. са поклопцем: *црепуља*, *црепуља*

12.3.2.1. поклопац: *вршник*, *вршњик*, *сач*

12.4. за пржење кафе: *пржуљ*, *пржуља*

12. У овом семантичком пољу дати су називи судова за печење и њихових делова. Класификација је извршена према материјалу¹³⁹, намени и изгледу.

12.1. Семема 'земљани суд за печење' означава се турцизмима који се јављају у различитим морфофонетским ликовима – заступљенији је турцизам *ђувеч*, са акценатским ликом *ђувеч*, и варијантама *ђувек*, *ђувечара* и *ђувечка*, а са ужим ареалом простирања бележимо турцизам *тава*, као и варијетете *тавће* и *тавче*. У Сиринићкој жупи овој семемии одговара општесловенска лексема *грне*¹⁴⁰.

Ареал простирања забележених назива приказан је на карти бр. 8.

12.2. Овај диференцијални знак посвећен је металним судовима за печење. Класификација назива извршена је према изгледу.

12.2.1. 'Четвртасти суд за печење' именује се германизмом *пл'ех*, који се у мањем броју пунктова јавља и у варијанти *пл'ек*.

12.2.2. Када је у питању именовање 'округлог суда за печење', називи су разврстани на три поткатоорије.

12.2.2.1. 'Округао суд за печење без дршки' именује се искључиво турцизмом *тепсија*, односно *тепсија*, који је забележен и у варијанти *тепсија*.

12.2.2.2. За семему 'плитак суд за пржење, са другачком дршком' јавља се једино турцизам *тиган*, уз акценатски лик *тиган* (в. слику бр. 9).

12.2.2.3. У малом броју пунктова регистрован је турцизам *калуп*, односно *калуп*, који се односи на 'округао суд за торте'. У питању је назив који је касније ушао у ове говоре, будући да нико од старијих информатора не употребљава ову лексему¹⁴¹.

12.2.3. За семему 'мали калуи, разних облика, за печење колача' добили смо потврду у веома малом броју пунктова – регистрован је германизам *модла* и домаћа лексема *шапалка*. Као и у претходној тачки, реч је о новијој лексеми.

¹³⁹ У грађи Г. Вуковић и Д. Црњак не бележи се постојање земљаних посуда за печење, те је и класификација према врсти материјала изостала.

¹⁴⁰ Једино на простору Сиринића истом лексемом означава се 'земљани суд за кување' и 'земљани суд за печење'; у питању су две сродне реалије, те смо ову појаву навели као два значење лексеме *грне*.

¹⁴¹ Као и у Лијевчу пољу и Жупи, коре за торте углавном су се пекле у шерпи, мада торте на овим просторима нису постојале све до друге половине 20. века (у неким местима и знатно касније).

12.3. У овој поткатегорији обрађени су називи који се односе на судове за печење хлеба, чије лексичко-семантичко диференцирање подразумева две хијерархијски ниже класе.

12.3.1. Семемии 'посуда без поклопца за печење хлеба' одговарају називи из тачке 12.2.2.1.

12.3.2. 'Посуда са поклопцем за печење хлеба и других врста теста' на читавом терену именује се домаћом лексемом *црепуља*, која се јавља у акценатској варијанти *црепуља* и у фонетском лику *црпуља*. Мотивација назива извршена је према материјалу – називи су изведени посредством именице *цреп*, што указује на чињеницу да су ове посуде прављене од земље¹⁴².

12.3.2.1. 'Гвоздени поклопац под којим се пече хлеб' означава се турцизмом *сач* и домаћом лексемом *вршник*, коју бележимо и у акценатској варијанти *вршник* и са фонетским ликом *вршник*, која је мотивисана положајем, тј. чињеницом да се овом реалијом покрива тесто које се пече, посредством именице *врх*.

12.4. 'Суд за пржење кафе' означава се називима *пржуљ* и *пржуља*, који су мотивисани радњом, посредством глагола *пржити*.

13. СУДОВИ ЗА ОБЕДОВАЊЕ И СЕРВИРАЊЕ

13.1. дубљи суд за супу

13.1.1. са дршкама: *ћорбалук*, *чорбалук*

13.1.2. без дршке: *саан*, *ћињија*, *чинија*

¹⁴² На овом месту преносимо запажање Г. Вуковић у вези са овим предметом, где се наводи: „будући да се наведени предмет употребљавао још у време док су постојала огњишта и кухиње са отвореним оцаком, многи од наших информатора нису се више сећали назива поменутог предмета“ (Вуковић, 1988, стр. 49). Узевши у обзир чињеницу да је грађа у Војводини скупљана пре скоро пола века, а да су у том периоду кухиње са отвореним оцаком тек биле замењене новијим технологијама, као и то да је и данас у косовско-метохијским селима овај предмет неизоставни део сваког домаћинства и да се често употребљава за прављење *флије*, односно *филлије*, али и за друге врсте јела, следи јасан закључак о различитом степену културног развоја и различитом типу културе српског народа у северним и јужним крајевима.

- 13.2. кашика за сипање: *врљача, горужда, заватка, котлача, кутлача, црпача*
- 13.3. суд за доношење послужења: *гарнир, послужавник, послужовник, табла, таџна*
- 13.4. врсте тањира
- 13.4.1. земљани: *каланица, каљаница, каленица, кал'ен'ица*
- 13.4.2. керамички: *тањир*
- 13.4.3. од бакра: *бакарлија*
- 13.4.4. за децу, дубљи: *ћанак, чанак, чаначе, чанче*
- 13.4.5. мали, за колаче: *таџна*
- 13.4.6. за торту
- 13.4.6.1. с ногом: *сталак*
- 13.4.6.2. обичан: *гарнир, послужавник, послужовник, табла, таџна*
- 13.4.6.3. с поклопцем: *звоно, звонце, своно*
- 13.5. предмет којим се једе
- 13.5.1. течна храна: *кашика, ложница, лојца, лџица*
- 13.5.2. чврста храна: *вилица, виљушка*
- 13.6. дрвена кашика за мешање хране: *варјача, мешаљка*
- 13.7. предмет којим се сече
- 13.7.1. обичан: *нож, сечиво*
- 13.7.2. на склапање: *бритва*
- 13.7.3. рецкави: *чакија, рецкаст нож, рецкави нож*
- 13.7.4. са оштрим врхом: *алтија, шиљат нож*
- 13.7.5. са тупим врхом: *брадва, туп нож*
- 13.7.6. називи појединих делова
- 13.7.6.1. направа у којој се држи нож: *корице, фотрола, футрола*
- 13.7.6.2. део којим се везује за појас: *сиђим, сиђимка, сиџим, сиџимка, тракило*
- 13.8. посуда за зачине

13.8.1. за со

13.8.1.1. већа: *сланеник, сланик, соленик, сољарн'ик, рог*

13.8.1.2. мања: *сланениче, солениче*

13.8.2. за бибер: *биберник, биберче*

13. Ово семантичко поље посвећено је називима који се односе на судове за обедовање и сервирање¹⁴³.

13.1. Под овим диференцијалним знаком дати су називи за дубљи суд за супу, с обзиром на постојање, односно непостојање дршке.

13.1.1. Семема 'дубљи суд за супу, са дршкама' на читавом терену именује се турцизмом који се јавља у три акценатска лика: *чорбалук', чорба'лук* и *чорбалук*, и у фонетској варијанти *ћорбалук',* забележеној у метохијским селима¹⁴⁴.

13.1.2. За семему 'дубљи суд за супу, без дршке' свуда је забележен турцизам *чинија*, са акценатским ликом *чи'нија* и фонетизмом *ћи'њија*, који се јавља у метохијској области. У једном пункту Сиринићке жупе забележили смо и назив *саан'*¹⁴⁵, који се односи на бакарни суд овог типа.

13.2. За именовање 'кашике за сипање' добијено је чак пет лексема, од којих се једна јавља у различитим акценатским и фонетским ликовима – на терену доминира назив грчког порекла *кутла'ча*, односно *ку'тлача*, а у једном селу бележимо фонетску варијанту *котла'ча*; поред овог назива, спорадично се јављају домаће лексеме *врља'ча*, *заватка* и *црпа'ча*, мотивисане према радњи, посредством глагола *врљати*, *захватати* и *црпити*, и називи *гору'жда*¹⁴⁶, који потиче из албанског језика.

Ареални распоред ове групе назива приказујемо на карти бр. 9.

¹⁴³ И у овом семантичком пољу уочене су значајне разлике у односу на грађу Г. Вуковић и Д. Црњак, те је наша грађа изискивала нешто измењену класификацију.

¹⁴⁴ Занимљиво је то да овај назив, који је и данас у општој употреби на овим просторима и који представља једину лексичку реализацију дате семеме, није забележен у грађи Г. Вуковић и Д. Црњак.

¹⁴⁵ Турцизам *сахан* има значење 'бакарни тањир' (Škaljić, 1966, стр. 542). У овом случају, дошло је до губљења велара *x*, али је изостало сажимање вокала, те се овај облик изговара са два удвојена самогласника.

¹⁴⁶ Потиче од албанске речи *garuhdë* (РСАНУ, 3, стр. 498). Од провераваних речника, овај назив регистрован је једино у РСАНУ, са значењем: „овећа дрвена кутлача“ (РСАНУ, 3, стр. 498).

13.3. 'Суд за доношење послужења' углавном се означава домаћом лексемом *послужавник*, односно *послужавник*, а забележена је и фонетска варијанта *послужовник*, односно *послужовник*. Ова лексема семантичку мотивацију проналази у радњи, тј. у глаголу *послужити*. Спорадично се јављају још три лексема: *таџна*, *табла* и *гарнир*¹⁴⁷. Прве две мотивисане су према изгледу, а трећа лексема је нејасне мотивације.

13.4. У овој поткатегорији дати су називи за различите врсте тањира, с обзиром на материјал и изглед.

13.4.1. За семему 'земљана посуда из које се једе' на читавом простору употребљава се једна лексема, која је забележена у различитим акценатским и фонетским ликовима: *каљаниџа*, *каланиџа*, *калениџа*, односно *калениџа*, и *кал'ен'иџа* (в. слику бр. 8). Реч је о корену турског порекла, на који су додати словенски суфикси, а семантичка мотивација извршена је према материјалу израде¹⁴⁸.

13.4.2. 'Посуда из које се једе, углавном керамичка' свуда се означава хунгаризмом *тањир*, односно *тањир*.

13.4.3. За 'бакарну посуду из које се једе' назив је забележен у само једном пункту – *бакарлија*. Семантичка мотивација извршена је према материјалу израде.

13.4.4. За семему 'дубљи тањир из којег једу деца' употребљава се турцизам, забележен у различитим морфолошко-творбеним ликовима: *ћанак*, *чанак*, *чаначе* и *чанче*¹⁴⁹. Употреба деминутивних изведеница говори о величини и намени ових врста посуда.

13.4.5. 'Мали плитки тањир за колаче' свуда се означава лексемом *таџна*.

13.4.6. Овај диференцијали знак садржи називи посуда на којима стоји торта. Класификација је извршена према изгледу.

¹⁴⁷ У РСАНУ наводи се као синоним лексема *гарнирунг* (од немачког *Garnierung*), у значењу: „додатак јелу (обично од поврћа)“ (РСАНУ, 3, стр. 201), док у осталим консултованим речницима није регистрована.

¹⁴⁸ Г. Вуковић и Д. Црњак уопште не спомињу земљане посуде за јело, док су на терену који ми обрађујемо тек пола века ови називи прешли у историзме.

¹⁴⁹ Д. Црњак овај турцизам региструје са значењем 'дрвеног тањира без поклопца' (Црњак, 2006, стр. 91), а наши информатори уопште не памте постојање дрвених тањира.

13.4.6.1. За семему 'тањир за тарту с ногом' употребљава се једино домаћа лексема *сталак*, мотивасана на основу радње, посредством глагола *стајати*. Овај назив касно је постао део лексичког фонда ових говора, а и данас се ова реалија ретко употребљава.

13.4.6.2. Семеме 'обичан тањир за тарту' одговарају лексеме забележене у тачки 13.3.

13.4.6.3. Семема 'тањир за тарту с поклопцем' именује се домаћом лексемом *звóно*, а спорадично бележимо и деминутивну изведеницу *звóнце*, као и фонетизам *свóно*¹⁵⁰.

13.5. У овој поткатегорији наводимо називе предмета којима се једе.

13.5.1. За семему 'предмет којим се једе течна храна' у најширој је употреби била домаћа лексема *ложица*, са фонетизмом *љжица*¹⁵¹, забележеним у једном пункту; једино се у Средачкој жупи употребљава лексема *лојца*. Међутим, данас су ови називи архаични, те је уопштен турзизам *кашика*, односно *кашика*.

13.5.2. За 'предмет којим се једе чврста храна' свуда се употребљава назив *виљушка*, односно *виљушка*, изузев једног пункта, где је забележена лексема *вилица*.

13.6. 'Дрвена кашика за мешање храна' углавном се именује домаћом лексемом *варјача*, односно *варјача*, која семантичку мотивацију проналази у глаголу *варити*, а спорадично бележимо и домаћи назив *мешалка*, који настаје посредством глагола *мешати*.

13.7. Под овом тачком обухваћени су називи за предмете којима се сече храна, разврстани према изгледу.

13.7.1. 'Обичан предмет којим се сече храна' свуда се именује лексемом *нож*; у једном селу, забележена је и лексема *сечиво*, која функционише као синоним.

13.7.2. За семему 'нож на склапање' свуда се употребљава лексема *бритва*. Ово је у прошлости био најчешће употребљаван предмет за сечење приликом припремања хране.

¹⁵⁰ Ове лексеме употребљавају се и за означавање поклопца на том тањиру.

¹⁵¹ У овом називу полугласник се јавио где му по етимологији није место.

13.7.3. За 'нож са рецкавим сечивом' само у селу Севцу забележена је једна проста лексема – *чакија*. Описни називи *реџкаст ноџ* и *реџкави ноџ* забележени су спорадично, док је у већини пунктова изостала лексичка реализација.

13.7.4. За семему 'нож са оштрим врхом' у једном пункту забележен је назив *алтија*, а у малом броју пунктова употребљава се сложени израз *шиљат ноџ*.

13.7.5. Семема 'нож са тупим врхом' именује се простом лексемом *брадва* у једном селу, док у осталим местима бележимо описни назив *туп ноџ*¹⁵².

13.7.6. У овој поткатегорији бележимо називе појединих делова ножа на склапање.

13.7.6.1. 'Направа у којој се држи нож' углавном се означава лексемом *корице*, односно *корице*, а спорадично бележимо и германизам *футрола*, уз фонетизам *фотрола*.

13.7.6.2. Од информатора смо сазнали да су домаћице углавном носиле ножеве на склапање везане за појас; део којим су се везивали именован је турцизмом који се јавља у различитим варијантама – *сиђим*, *сиђимка*, *сиџим* и *сиџимка*; у Средачкој жупи бележимо и назив *тракило*.

13.8. Овај диференцијални знак посвећен је називима посуда за чување зачина – соли и бибера.

13.8.1. Називи који се односе на именовање посуде за со подељени су на две поткатегорије према критеријуму величине.

13.8.1.1. За означавање 'веће посуде за со' забележено је неколико назива који су изведени посредством придева *слан* или именице *со(л)*, а неки од њих јављају се у два акценатска лика: *сланеник*, *сланик*, односно *сланик*, *соленик*, односно *соленик*, и *сољарник*.

У Сиринићкој жупи забележен је податак да је у прошлости као посуда за со служио *рог* неке животиње.

У територијалној распоређености ових лексема уочена је извесна правилност, што се може видети на карти бр. 10.

¹⁵² Лексеме *чакија*, *алтија* и *брадва* преузели смо из одбрањеног мастер рада С. Тасић. На терену нисмо нашли потврду за ове називе, али смо одлучили да их, уз ову напомену, уврстимо у грађу.

13.8.1.2. За означавање семеме 'мања посуда за со' називи су забележени у појединим пунктовима; ради се о деминутивним изведеницама одређених лексема из предходне тачке: *сланѐнице* и *солениѐче*.

13.8.2. Називи за 'посуду за бибер' забележени су у малом броју пунктова – доминантна је лексема *бибѐрче*, односно *биберче*, а спорадично се употребљава и назив *бибѐрник*.

14. ПОСУДЕ И СПРАВЕ ЗА МЕШЕЊЕ ХЛЕБА И ДРУГИХ ВРСТА ТЕСТА

14.1. посуде за мешење

14.1.1. већа, у облику кутије са поклопцем: *наћава*, *наћве*

14.1.2. мања посуда: *вангла*

14.2. лествице преко наћава: *капак*, *поклопац*

14.3. кашика за брашно: *ложица*, *лопата*, *лопатица*, *лопатиче*, *црпка*,
дрвено ложиче

14.4. направа за просејавање

14.4.1. са ретком мрежицом: *дарман*, *решето*

14.4.2. са густом мрежицом: *сејалица*, *сито*

14.5. справа за стругање наћава: *острушка*, *стругало*, *стружак*, *струшка*

14.6. даска на којој тесто кисне: *танур*

14.7. дрво за развијање теста: *оклагија*, *стапче*, *стрелица*, *сукало*, *сукаљка*,
сукокорка, *сукокорче*

14.8. платно за умотавање печеног хлеба: *канавец*

14. Ово семантичко поље посвећено је називима посуда и справа за мешење хлеба и других врста теста¹⁵³.

¹⁵³ И у овом семантичком пољу уочене су значајне разлике у односу на грађу из других крајева српског језичког простора, које су последица другачијих животних услова. Између осталог, за семеме 'корпа за сушење квасца', 'корпа за умешен хлеб' и 'корпа за печен хлеб' изостала је лексичка реализација, будући да ови предмети нису ни постојали – квасац се није употребљавао, већ је у ту

14.1. Називи посуда за мешење класификовани су према облику и величини.

14.1.1. 'Дрвена посуда у облику корита за мешење хлеба' означава се домаћом лексемом *наћве*, а у метохијским селима бележимо морфофонетску варијанту *наћва*.

14.1.2. У новије време, услед цепања бројчано великих породица на мање, нестала је и потреба за великим коритом за мешење, те се у ову сврху почела употребљавати метална или пластична посуда, која се на читавом терену означава германизмом *вангла*.

14.2. За семему 'лествице преко наћава' забележили смо исте лексеме које се јављају у тачки 11.6.1.

14.3. Семемии 'кашика за брашно' одговарају неспецифични називи: *ложица* и *лопатица*, као и деминутивне кованице: *лопатица* и *лопатице*; у малом броју пунктова забележена је специфична лексема *црпка*, а у појединим селима око Грачанице ова семема именује се описним називом – *дрвена ложица*.

14.4. Лексеме за именовање направа за просејавање подељене су у две групе, с обзиром на густину мрежице.

14.4.1. За 'направу за просејавање са ретком мрежицом' употребљава се лексема *решето*, односно *решето* на читавом простору, изузев метохијских села, где бележимо назив *дарман*.

14.4.2. 'Направа за просејавање са густом мрежицом' назива се *сито*, а спорадично се јавља и назив *сејалица*, мотивисан радњом, поредсредством глагола *сејати*.

14.5. За семему 'справа за стругање наћава' забележене су следеће лексичке реализације: *острушка*, *стругало*, *стружак* и *струшка*. Најфреквентнија је лексема *струшка*, а остале лексеме јављају се спорадично. Сви ови називи семантичку мотивацију проналазе у радњи, од глагола *стругати*.

сврху служио сачувани део теста, који би наредног дана помогао да ново тесто нарасте, умешен хлеб је стајао на дасци, а печен хлеб је био умотаван у крпу, а потом се чувао у наћавама. С овим у вези, јасно се уочава тенденција постојања вишенаменских предмета, што се и на лексичком плану одражава.

14.6. 'Даска на којој тесто кисне' свуда се означава називом *танур*, односно *танур*¹⁵⁴.

14.7. За именовање 'дугачког ваљкастог дрвета за развијање теста'¹⁵⁵ забележен је велики број назива: *оклагија*, *стапче*, *стрелица*, *сукало*, *сукаљка*, *сукокорка* и *сукокорче*. Најшири ареал употребе има лексема *сукаљка*. Сви ови називи већ спадају у архаичну лексiku, изузев турцизма *оклагија*, који је потиснуо из употребе остале домаће лексеме. Семантичка мотивација ових лексичких реализација извршена је према радњи, посредством глагола *сувати* – *сукало*, *сукаљка*, *сукокорка* и *сукокорче*, или према изгледу – *стапче*¹⁵⁶ и *стрелица*.

14.8. Посебан назив за 'латно за умотавање печеног хлеба' јавља се једино у селима средачке области – *канавец*. У осталим местима, у ову сврху служила је било која крпа.

15. ПОСУДЕ ЗА МЛЕКО И МЛЕЧНЕ ПРОИЗВОДЕ

15.1. суд за мужу

15.1.1. дрвени: *ведро*, *ведрица*, *кофа*, *музара*

15.1.2. лимени: *ластра*

15.2. за ношење млека: *ћомка*, *ћомче*, *ћумка*

15.3. за мерење млека: *литра*, *литрача*, *мерица*, *тас*

15.4. за разливање млека: *поставица*

15.5. посуда за сир: *каца*

15.6. даска на каци: *даска*

15.7. крпа за цеђење сира: *газа*, *грудњача*, *сакуљче*, *сирњача*, *цедалка*,
цедило, *цедиљка*, *цедомлек*, *цедомлекче*

¹⁵⁴ Као и у грађи Д. Црњак, овај предмет служио је и за стављање умешеног теста у пећ (в. т. 9.4.1).

¹⁵⁵ За ову семему, у грађи Д. Црњак наводи се једино турцизам *оклагија*, са различитим фонетизмима, док Г. Вуковић, поред лексеме оријенталног порекла *оклагија*, бележи и назив *сукало*, који се јавља искључиво у пунктовима у којима живи шокачко становништво.

¹⁵⁶ Ова лексема представља дијалекатски облик назива *штап*.

15.8. суд за метење масла: *бућка, бућкалица, бучка*

15.9. штап за метење масла: *бутењ, мутило, мућкалица, стап, туцак*

15. Ово семантичко поље посвећено је називима за именовање посуда за млеко и млечних производа.

15.1. Називи посуда за мужу подељени су у две групе, с обзиром на материјал¹⁵⁷.

15.1.1. 'Дрвени суд за мужу' углавном се именује лексемом *ведрица*, односно *вѣдрица*, а спорадично бележимо називе *вѣдро*¹⁵⁸ и *музара*. Неспецифичан назив јавља се у метохијским селима: *кофа*.

15.2.2. У једном пункту забележили смо назив *ластра*, мотивисан према материјалу, који се односи на 'лимени суд за мужу'.

15.2. 'Посуда за ношење млека' именује се специфичном лексемом *ћомка*¹⁵⁹, а забележен је и фонетизам *ћумка*, као и деминутивна изведеница *ћомче*, која у селу у ком је забележена има улогу једине лексичке реализације ове семеме.

15.3. Семема 'суд за мерење млека' углавном се именује домаћом лексемом *мерица*, односно *мѣрица*, која је мотивисана радњом, односно глаголом *мерити*, док се са мањим бројем потврда јављају називи *литра* и *литрача*, изведени од назива који означавају меру од 1 литра; спорадично бележимо и неспецифичну лексему *тас*.

15.4. За семему 'посуда за разливање млека' забележен је специфичан назив једино у метохијским селима – *поставица*¹⁶⁰.

15.5. 'Дрвена посуда за сир' на читавој територији означава се лексемом *каца*.

15.6. За 'даску на каци' добијен је једино неспецифичан назив *даска*.

¹⁵⁷ Г. Вуковић наводи различите називе за семеме 'суд за мужу крава' и 'суд за мужу оваца', али у нашој грађи овај критеријум није релевантан. С друге стране, у једном пункту забележили смо специфичан назив за 'метални суд за мужу', те извршили класификацију према материјалу.

¹⁵⁸ Ова лексема, са различитим морфолошко-творбеним варијантама, у грађи Д. Црњак и Г. Вуковић представља неспецифичан назив, односећи се на посуде за ношење воде и осталих течности. Међутим, на овом терену, овим лексемама именују се искључиво посуде за мужу.

¹⁵⁹ Сматрамо да је ова лексема специфична за ово подручје, будући да није забележена у грађи из Војводине, Лијевча поља и Жупе и северне Метохије, а не региструју је ни речници Г. Елезовића, А. Шкаљића и РМС.

Реалија на коју се односи није имала другу намену, сем ношења млека (в. слику бр. 31).

¹⁶⁰ Ову лексему бележи и М. Букумирић.

15.7. За семему 'крпа за цеђење сира' добијен је велики број назива: *га́за, грудња́ча, саку́љче, сирња́ча, цеда́љка, цеди́ло, цеди́љка, цедо́млек, цедомле́кче*. Најфреквентнији је назив *цедило*, а остале лексеме јављају се са малим бројем потврда.

Територијална распрострањеност ових назива може се видети на карти бр. 11.

У овој групи лексема запажају се различити типови семантичке мотивације. Лексема *цедило*, као и њене фонетске, морфолошке и творбене варијанте: *цедалька, цедиљка, цедомлек* и *цедомлекче*, мотивисане су радњом, имајући у основи глагол *цедити*, називи *грудњача* и *сирњача* мотивисани су посредством именица *груда* и *сир*, а назив *сакуљче* семантичку мотивацију проналази у изгледу. У метохијским селима забележена је и неспецифична лексема – *газа*.

15.8. За семему 'суд за метење масла' забележен је назив *бућка*, са варијантама: *бучка* и *бућкалица*.

15.9. 'Шап за метење масла' именује се лексемама: *бутењ*, односно *бутењ*, *мутило*, *мућкалица*, *стап* и *туцак*. Сви забележени називи имају приближно једнак ареал простирања.

16. ПОСУДЕ ЗА ВОДУ И ЊИХОВИ ДЕЛОВИ

16.1. земљане

16.1.1. са широким грлом: *ћуп*

16.1.2. са уским грлом: *каната, канаће, каначе, крчаг, крчаже*

16.1.3. украшена: *тестија*

16.1.4. сужени, горњи део: *врат, грлић, грло, шија*

16.1.5. отвор за сипање: *носак, тупа, цивун, цијун, цуца*

16.2. дрвене

16.2.1. за ношење на њиву

16.2.1.1. велика, округла: *бучук, бурило*

16.2.1.2. мања, ваљкаста: *бучуже, бушуже*

- 16.2.1.3. затварач: *жбањ, запушач, затварач, лисија, чеп*
- 16.2.2. на бунару: *ћимар, кова, кофа*
- 16.3. металне
 - 16.3.1. затворена: *канта*
 - 16.3.2. са уским грлом: *ћугум, ћугумче*
 - 16.3.3. за захватање воде: *лонче, тас, таише*
 - 16.3.4. дугачка цев за заливање на канти: *инка, левак, цевка, цеўка*
- 16.4. порцеланске
 - 16.4.1. мања, са дршком: *вилџан, винџан, филђан, филџан, шоља*
- 16.5. стаклене
 - 16.5.1. мања, са дршком: *кригла*
 - 16.5.2. мања, без дршке: *ћаша, чаша*
- 16.6. остале
 - 16.6.1. већа за воду: *бокал*
 - 16.6.2. од тикве: *додолејка, лејка, поцрпка, црпка*

16. У овом семантичком пољу обрађени су називи посуда за воду и њихових делова. Први степен класификације извршен је према материјалу.

16.1. Ова поткатегорија односи се на земљане посуде за воду.

16.1.1. За 'земљану посуду за воду са широким грлом' употребљава се једино турцизам *ћућ*.

16.1.2. 'Земљана посуда за воду са уским грлом' означава се лексемом *кр'чаг*, односно *крчаг*, а у једном пункту бележимо и облик *крч'аже*, и лексемом *кан'ата*, која се јавља и у облицима *канаће* и *каначе*.

16.1.3. У појединим местима забележили смо и турцизам *тестија*, односно *тестија*, који се односи на 'украшену земљану посуду са уским грлом'.

16.1.4. Семемии 'сужени, горњи део посуде (или боце)' одговарају називи: *гр'ло*, *гр'лић*, *вр'ат* и *шија*. Семантичку мотивацију ових назива проналазимо у тзв. анатомској лексици, на основу сличности са делом људског тела. Најфреквентнија је лексема *гр'ло*, а изведеницу *гр'лић*, као и лексеме *вр'ат* и *шија*, бележимо спорадично.

16.1.5. За семему 'рупица на посуди кроз коју се пије' уочава се лексичка варијантност – најдоминатнија је лексема *цијун*, са фонетизмом *цивун*, а бележимо и називе: *пи́па*, *цу́чка* и *носáк*.

16.2. Називи за дрвене посуде класификовани су у две групе, с обзиром на то да ли се ради о посудама у којима се вода носи на њиву или о посудама за хватање воде из бунара.

16.2.1. Класификација назива дрвених посуда за ношење воде на њиву извршена је према критеријуму величине и облика.

16.2.1.1. Називе за 'велику, округлу посуду, која се носи на леђима, за ношење воде у њиву' бележимо једино на простору Сиринићке жупе и у метохијским селима. У Сиринићу се јавља лексема *бучук*¹⁶¹, а у метохијској области назив *бурило*.

16.2.1.2. 'Мања дрвена посуда, ваљкастог облика, за ношење воде на њиву' именује се лексемом *бучу́же*, а у метохијским селима бележимо и облик *бушу́же*.

16.2.1.3. За именовање затварача на тој посуди забележене су лексеме: *жба́њ*, *запуша́ч*, *затвáraч*, односно *затвара́ч*, *лисија* и *чеп*. Доминантнији су називи *запушач* и *чеп*, док остале бележимо са малим бројем потврда.

16.2.2. 'Дрвена посуда за хватање воде из бунара' означава се лексемом *ко́фа*, а спорадично бележимо и фонетизам *ко́ва*, као и специфичну лексему *ћимáр*¹⁶².

16.3. Ова поткатегорија садржи називе металних посуда за воду, који су класификовани с обзиром на изглед посуда, као и називе појединих делова.

16.3.1. За семему 'затворена посуда за воду, са пипком за сипање' употребљава се једино турцизам *ка́нта*.

16.3.2. Семемии 'метална посуда за воду са уским грлом' одговара турцизам *ћу́гум*, односно *ћугу́м*, као и деминутивна изведеница *ћугу́мче*.

16.3.3. 'Суд за хватање воде' свуда се именује турцизмом *та́с*, а у неким местима употребљава се деминутивни облик ове именице – *та́шче*. Данас ови називи спадају у архаичну лексику, а предмет с овом наменом означава се лексемом *ло́нче*.

¹⁶¹ У турском *виџик* значи 'половина, пола' (Skaljić, 1966, стр. 150).

¹⁶² Ову лексему нисмо пронашли у провераваним речницима (Букумирић, 2006; Букумирић, 2012; Вуковић, 1988; Елезовић, 1935; Црњак, 2006; РМС, РСАНУ).

16.3.4. 'Дугачка цев за заливање на канти' именује се неспецифичним лексемама – у употреби су називи: *це́вка*, са фонетизмом *цеџка*, затим *инка* и *ле́вак*.

16.4. Под овим диференцијалним знаком наведени су називи посуда за воду које су направљене од порцелана.

16.4.1. 'Мања, порцеланска посуда за воду, са дршком' свуда се означавала турцизмом *фи́лџан*, односно *филџан*, који се у области Метохије јавља у облику *филџан*, а на простору Сиринићке жупе бележимо веријанте *ви́лџан* и *винџан*. Међутим, на читавом терену германизам *шо́ља* потискује из активне употребе ове оријенталне називе, преузимајући улогу једине лексичке реализације ове семеме.

16.5. Називи стаклених посуда за воду класификовани на основу постојања дршке.

16.5.1. За семему 'мања стаклена посуда за воду, са дршком' свуда се употребљава лексема *кри́гла*¹⁶³.

16.5.2. За 'мању стаклену посуду, без дршке' забележили смо једино назив *ча́ша*, уз фонетизам *ћа́ша*.

16.6. Овај диференцијални знак садржи називе осталих посуда за воду, с обзиром на врсту материјала.

16.6.1. За 'већу стаклену посуду за воду'¹⁶⁴ на читавом терену у употреби је романизам *бо́кал*, односно *бока́л*.

16.6.2. У појединим пунктовима забележили смо и називе за именовање 'посуда за воду направљених од тикве' – *додолéјка*, *лејка*, *поцр́пка* и *цр́пка*. Прве две лексеме мотивисане су самим називом ове врсте поврћа – *лејка*, а остали називи семантичку мотивацију проналазе у радњи, посредством глагола *црпети*.

¹⁶³ Овај тип стаклене посуде врло се ретко употребљава, мада је лексема *кригла* свуда позната.

¹⁶⁴ Иако су данас бокали углавном стаклени, у прошлости се овај назив односио и на предмете сличног изгледа и исте намене од метала (в. слику бр. 30).

17. СУДОВИ ЗА АЛКОХОЛНА ПИЋА

- 17.1. општи назив: *боца, флаша, шише, шишче*
- 17.2. називи разних врста флаша
 - 17.2.1. пљосната: *пљоска, пљочка*
 - 17.2.2. од литре: *килајка, килашка, литрајка, шишовка, шишоўка*
 - 17.2.3. земљана, са уским грлом: *ибрик, јебрик*
- 17.3. називи посуда из којих се пије
 - 17.3.1. мала чаша: *чашче, чашиче, чашица*
 - 17.3.2. флашица за ракију: *ћокањ, чикањче, чокан, чоканче, чокањ, чокањче*
 - 17.3.3. суд за ношење вина или ракије
 - 17.3.3.1. обичан: *бардак, ћутура, чутура*
 - 17.3.3.2. сватовски: *буклија, кондир, кондирче*

17. У овом семантичком пољу обрађује се лексика за именовање судова за алохолна пића.

17.1. Као ознака 'општи назив' јављају се лексеме: *бо́ца, фла́ша* и *ши́ше*, са морфолошко-творбеном варијантом *ши́шче*. Најфреквентнији је турцизам *шише*, а деминутивну изведеницу *шишче* бележимо у средачким селима. Германизам *флаша* и романизам *боца* јављају се са уским ареалом простирања¹⁶⁵.

17.2. Ова поткатегорија садржи називе разних врста флаша, који су класификовани према изгледу и материјалу.

17.2.1. За семему 'пљосната флаша' у појединим пунктовима бележимо лексему која се јавља у два фонетска лика: *пљо́ска* и *пљо́чка*. Називи су мотивисани изгледом овог предмета, посредством придева *пљоснат*.

17.2.2. За 'флашу од литра' најфреквентнији је назив *килајка*, а спорадично бележимо фонетку варијанту *килашка*, као и лексеме *литрајка* и *шишоўка*, са фонетизмом *шишовка*. Називима који означавају меру од 1 литра мотивисане су

¹⁶⁵ Занимљиво је да турцизам *срча*, који Д. Црњак наводи као једину ознаку за ову поткатегорију, на нашем терену није забележен.

лексема *килајка*, *килашка* и *литрајка*, а посредством турцизма *шише* изведени су називи *шишоўка* и *шишовка*.

17.2.3. 'Земљана посуда, са уским грлом' именује се турцизмом *ибрик*, односно *ибриќ*, а са малим бројем потврда ову лексему бележимо у фонетском лику *јебриќ*.

17.3. Под овим диференцијалним знаком наводимо називе посуда из којих се пије.

17.3.1. На читавом терену за 'малу чашу' употребљавају се деминутивне изведенице: *чаише*, *чаише* и *чаишица*. Назив *чаише* покрива најшири простор.

17.3.2. Семема 'флашица за ракију' означава се турцизмом који се јавља у неколико морфофонетских ликова: *чоќан*, *чоќанче*, *чоќањ*, *чоќањче*, *чикањче* и *ћоќањ*. Благоу доминацију у фреквенцији има облик *чоќањче*, а остали називи јављају се са по неколико потврда.

17.3.3. Лексема које се односе на суд за ношење вина или ракије класификоване су на две поткатогеорије, с обзиром на то да ли се ради о обичној или сватовској посуди¹⁶⁶.

17.3.3.1. 'Пљосната посуда за ношење вина или ракије' означава се двема лексемама оријенталног порекла – турцизам *чутура*, са акценатском варијантом *чутура*, и фонетизмом *ћутура*, који бележимо у метохијским селима, покрива готово читаву територију, а лексему *бардаќ* бележимо у малом броју пунктова.

17.3.3.2. Исти предмет, али посебне намене, посебно украшен, употребљаван за позивање сватова, именује се балканизмом *буќлија*, односно *буќлија*¹⁶⁷, и грцизмом *кондиќ*, док спорадично бележимо и деминутивни облик *кондиќче*.

¹⁶⁶ Д. Црњак класификује називе из ове поткатогеорије према материјалу, међутим, у нашој грађи, тај критеријум није релевантан, будући да су посуде у различитим временским периодима биле израђиване од различитих материјала (земља, лим, метал, ређе дрво), али су називи остајали исти; критеријум класификације била је намена ових предмета.

¹⁶⁷ Д. Црњак наводи да би се лексема *буќлија* могла довести у везу са новогрчком речју *bokalion*, која је у наш језик ушла преко италијанског *boccale* (Црњак, 2006, стр. 102). У сваком случају, реч је о лексеми која је позната у свим балканским говорима.

18. ПОСУДЕ ЗА НАМИРНИЦЕ

18.1. за маст

18.1.1. метална: *канта*

18.2. за брашно и житарице

18.2.1. земљана: *ћуп*

18.2.2. дрвена: *сандук*

18.2.3. за мерење жита: *ока, кантар, шеник, шиник, кантар на оке, кантар у оке*

18.3. за зимницу

18.3.1. земљана: *врчва, врчма*

18. Ово семантичко поље посвећено је лексемама којима се именују посуде за намирнице¹⁶⁸.

18.1. Под овим диференцијалним знаком дати су називи посуда за чување масти.

18.1.1. 'Метална посуда за маст' на читавом терену означава се неспецифичном лексемом *кántа*.

18.2. Називи посуда за брашно и житарице подељени су с обзиром на материјал и намену.

18.2.1. За чување брашна и житарица употребљавала се земљана посуда са широким грлом, која се означава неспецифичном лексемом *ћу̀п*.

18.2.2. У ову сврху употребљао се и предмет у облику дрвене кутије, који се именује, такође, неспецифичним називом *сáндук*, односно *санду̀к*.

18.2.3. За семему 'посуда за мерење жита' забележене су три просте лексеме: *о́ка*, *кáнтар* и *шини́к*, са фонетизмом *шени́к*, и два сложена назива: *кáнтар на о́ке* и *кáнтар у о́ке*¹⁶⁹.

¹⁶⁸ За чување намирница служили су предмети који су имали и друге намене, те су и лексеме које се на њих односе неспецифичне, изузев назива *врчва/врчма*.

¹⁶⁹ Према речима информатора, ови предмети се односе на посуде различитих величина.

18.3. Овај знак се односи на посуде за чување зимнице.

18.3.1. У појединим пунктовима забележена је лексичка реализација за семему 'земљана посуда за чување намирница током зиме'; реч је о словенској лексеми *вр'чма*, коју бележимо и у варијанти *вр'чва*.

19. ПОСУДЕ И ПРИБОР ЗА ЛИЧНУ ХИГИЈЕНУ

19.1. посуде за умивање и прање ногу

19.1.1. дрвена: *леген, ленген, чабар*

19.1.2. метална: *лавор*

19.2. сталак за лавор: *сталак, умиваоник*

19.3. тканина за брисање

19.3.1. обична: *бришка, крпа, пешкир*

19.3.2. свечана: *канав, канавац, канавец, ткановац*

19.4. бетонска судопера: *водник*

19. Ово семантичко поље посвећено је називима посуда и прибора за личну хигијену.

19.1. Називи посуда за умивање и прање ногу класификовани су према критеријуму материјала.

19.1.1. 'Дрвена посуда за умивање и прање ногу' најчешће се именује турцизмом *л'еген*, односно *лег'ен*, а у неким пунктовима Сиринићке жупе бележимо и фонетизам *л'енген*, као и лексеми *ча'бар*¹⁷⁰.

19.1.2. Романизам *ла'вор*, односно *лаво'р*, свуда се употребљава за означавање 'металне посуде за умивање и прање ногу'.

¹⁷⁰ У грађи Д. Црњак ова лексема јавља се са значењем: „дио казана који служи за хлађење ракије“ (Црњак, 2006, стр. 297).

19.2. За семему 'сталак за лавор' свуда се употребљава неспецифична лексема *ста́лак*, а у појединим пунктовима бележимо и употребу лексеми *умивао́ник*, која је мотивисана самом радњом, тј. глаголом *умивати се*¹⁷¹.

19.3. Називи којима се именују тканине за брисање класификовани су на две поткатегорије, с обзиром на то да ли се ради о обичној тканини или о тканини за свечане прилике.

19.3.1. 'Обична тканина за брисање' најчешће се именовала неспецифичном лексемом *крпа*, а спорадично бележимо и специфичан назив *бришка*, са прозирном семантичком мотивацијом, посредством глагола *брисати*. Међутим, данас је на читавом терену у употреби и турцизам *пешикир*, односно *пеши́р*, који је потиснуо из употребе претходно поменуте лексеми.

19.3.2. Називи за семему 'украшена тканина за брисање у свечаним приликама' забележени су у појединим пунктовима; све забележене лексеми имају исту мотивациону базу – *канав*¹⁷². Забележени су следећи морфофонолошки ликови: *ка́нав*, *канавац*, *канавец* и *тканávaц*. Облик *канавец* јавља се са највећим бројем потврда.

19.4. У појединим пунктовима бележимо назив *водник*, који се односи на бетонску судоперу.

20. ПОСУДЕ И СПРАВЕ ЗА ПРАЊЕ И ПЕГЛАЊЕ И НАЗИВИ РАДЊИ

20.1. посуде за прање

20.1.1. велика: *корито*, *курито*

20.1.2. мања, округла

¹⁷¹ Овај предмет ретко је био заступљен – посуда за умивање најчешће је стајала на неком столу или полици, а ноге је, по обичају, свим мушкарцима из куће прала најмлађа снајка, ради указивања поштовања и потчињености.

¹⁷² Сматрамо да се ради о романизмима, који мотивациону основу проналазе у италијанској речи *sapavassio*.

У грађи Г. Вуковић и Д. Црњак нису регистровани ови називи, а М. Букумирић бележи лексему *канавац*, са значењем 'дуга, уска платнена тканина на којој се у пољу радницама поставља јело' (Букумирић, 2006, стр. 53).

- 20.1.2.1. дрвена: *леген, ленген, чабар*
- 20.1.2.2. метална: *лавор*
- 20.1.3. за искувавање: *казан, лонац*
- 20.2. справе за прање
 - 20.2.1. за лупање: *лопарица, пераљка, пирајка*
 - 20.2.2. за трљање: *рибаљка, трљача*
- 20.3. средства за прање
 - 20.3.1. од свињске масти: *свињски сапун*
 - 20.3.2. од процеђеног пепела: *цеђ*
 - 20.3.3. крпа за цеђење пепела: *цедуља*
- 20.4. справе за пеглање
 - 20.4.1. пегла: *пегла, пегло*
 - 20.4.2. глачати пеглом тканине: *пегла*

20. Ово семантичко поље садржи лексику за именовање посуда и справа за прање и пеглање, као и називе појединих радњи.

20.1. Посуде за прање класификоване су према облику, према материјалу и према намени.

20.1.1. За семему 'велика посуда за прање рубља' забележен је назив *кори́то*, односно *ко́рито*, а у једном пункту јавља се и фонетизам *кури́то*¹⁷³.

20.1.2. Мање посуде класификоване су на две поткатоорије, с обзиром на материјал.

20.1.2.1. За 'малу, дрвену посуду за прање рубља' употребљавају се називи забележени у тачки 9.1.1.

20.1.2.2. Таква посуда, али од метала, именује се романизмом *ла́вор*, односно *лавóр*, што одговара тачки 9.1.2.

¹⁷³ Ове посуде могле су бити дрвене или лимене, али тај критеријум не игра улогу у именовању предмета.

Иста реалија употребљавала се и за купање.

20.1.3. Семемии 'посуда за искувавање рубља' одговарају неспецифични називи: *казан*, односно *казан*, и *лонац*¹⁷⁴.

20.2. Под овим диференцијалним знаком дати су називи справа за прање.

20.2.1. Семемии 'подужа лопатица за лупање рубља' на најширем делу испитиваног простора одговара лексема *пирџка*¹⁷⁵, односно *пирџка*, спорадично бележимо назив *перџка*, а само у једном пункту јавља се лексема *лопарџца*.

20.2.2. 'Ребрасти плех за трљање рубља' није се свуда употребљавао, те за ову семему бележимо називе у малом броју пунктова; реч је о лексемама домаћег порекла, које су мотивисане према радњи, посредством глагола – *рибати*: *рибаљка* и *трљати*: *трљача*.

20.3. Називи средства за прање подељени су на две поткатогеорије, с обзиром на материју од које потичу.

20.3.1. За купање, а ређе и за прање рубља, користили су се сапуном од свињске масти, који се свуда именује сложеним називом: *свињски сапун*.

20.3.2. Основно средство за прање рубља и посуђа био је процеђени пепео, који се на читавом терену именује домаћом лексемом *цеђ*, која семантичку мотивацију проналази у самој радњи, тј. у глаголској лексеми *цедити*.

20.3.3. У појединим пунктовима забележили смо назив за 'крпу за цеђење пепела' – *цедуља*.

20.4. Овај диференцијални знак садржи називе справа за пеглање и називе радњи.

20.4.1. На читавом терену семемии 'справа за глачање тканина' одговара германизам *пегла*¹⁷⁶, а спорадично бележимо и морфофонетску варијанту *пегло*¹⁷⁷.

¹⁷⁴ Ни у једном пункту није забележено постојање посебног суда за искувавање веша. Разлог треба тражити у чињеници да су мештани ретко искували рубље, већ се, уместо тога, веш поливао врелом водом, што је опет последица употребе материјала који нису били погодни за искувавање (чак ни постељина). Касније, појавом отпорнијих тканина, веш се углавном искувавао у казанима или великим лонцима.

¹⁷⁵ Ову лексему не региструју монографије Г. Вуковић и Д. Црњак, али је забележена у грађи М. Букумирића.

¹⁷⁶ У прошлости је била употребљавана једино *пегла на жап*, како су је информатори називали, али, будући да је одредбени део факултативан, ми смо ову лексичку реализацију навели као једночлани назив, уз ову напомену.

¹⁷⁷ И М. Букумирић региструје ову лексему у овом морфофонетском лику.

20.4.1. Семема 'глачати пеглом тканине' свуда се означава глаголском лексемом *пéгла*.

21. ПОСУДЕ И СПРАВЕ ЗА ПРАЊЕ ПОСУЋА

21.1. посуда за прање: *вангла, карлица, корито*

21.2. крпа за прање: *крпа, пачавра, тирача*

21.2.1. за брисање црепуље: *црепњарка*

21.3. посуда за помије: *помијарка, помијача, помијачка, канта, кофа*

21.4. прати посуђе: *мије*

21.5. полити врелом водом: *попару*

21. Овим семантичким пољем обухваћени су називи посуда и справа за прање посуђа.

21.1. За семему 'посуда за прање посуђа' на најширем делу територије забележени су неспецифични називи: *вангла* и *кори́то*, а специфична лексема *ка̀рлица*¹⁷⁸ забележена је у селима средачке области.

21.2. За означавање семеме 'крпа за прање посуђа' најфреквентнија је неспецифична лексема *крпа*¹⁷⁹; забележена су и два специфична назива: *пачавра*¹⁸⁰ и *тира́ча*, са релативно уским ареалом простирања.

21.2.1. У појединим пунктовима, забележили смо назив *црепњарка*, са прозирном семантичком мотивацијом, будући да се односи односи на 'крпу за брисање црепуље'.

¹⁷⁸ У грађи Г. Вуковић и Д. Црњак ова лексема јавља се са неколико значења и заузима прилично широк ареал простирања.

¹⁷⁹ Из непознатих разлога, ова лексичка реализација нестала је из памћења информатора, будући да је у разговору често било истицано да је постојао посебан назив за ову реалему, али да га се не могу сетити. Уз сав труд, нисмо успели да добијемо значајније резулате у вези са овом семемом.

¹⁸⁰ Турцизам *пачавра* развио је секундарна значења, која данас, услед нестанка реалеме коју је првобитно именовано, представљају једину семантичку структуру ове лексеме; у првом реду, *пачавра* се односи на 'стару или прљаву одећу', а потом и на 'неуредну жену'. Међутим, никада се овај термин неће искористити за означавање неуредне мушке особе.

21.3. 'Посуда за помије' углавном се именује лексемом *помија́рка*, а забележени су и фонетски ликови: *помија́ча* и *помија́чка*, док се у појединим пунктовима јављају само неспецифични називи: *ка́нта* и *ко́фа*.

21.4. За семему 'прати посуђе' на читавом терену у употреби је глаголска лексема *мије*.

21.5. 'Полити посуђе врелом водом' означава се лексемом *попа́ри*, односно *по́пари*.

22. ПРЕДМЕТИ ЗА ЧИШЋЕЊЕ ПРОСТОРИЈА И ДВОРИШТА

22.1. општи назив: *метла*

22.2. називи посебних врста

22.2.1. за просторије: *метла*, *праскоаче*

22.2.2. за двориште: *гребача*, *драсља*, *метлика*, *умет*, *оборња метла*,
пољска метла

22.3. лопатица за прашину: *ђубровник*, *кација*, *каџиче*, *посипка*, *посипче*

22. У овом семантичком пољу налазе се називи предмета који служе за чишћење просторија и дворишта.

22.1. Као ознака за 'општи назив' на читавом терену употребљава се лексема *ме́тла*.

22.2. Класификација метала извршена је према намени и према материјалу од којег су направљене.

22.2.1. За семему 'направа за метење просторија' најфреквентнија је лексема *ме́тла*, а у средачкој области бележимо и специфичан назив – *праско́аче*¹⁸¹.

¹⁸¹ Ова лексема у консултованим речницима није забележена.

22.2.2. За семему 'направа за метење дворишта' забележене су просте лексеме: *гребача*, *драсља*¹⁸², *метлика* и *умет*, и два сложена назива: *оборња метла* и *пољска метла*, који су мотивисани на основу намене.

22.3. За 'лопатицу за прашину' употребљавају се две лексеме: назив из албанског језика *каџија*, односно *каџија*¹⁸³, и домаћа лексема *посипка*, као и деминутивне изведенице ових именица: *каџиче* и *посипче*. У појединим пунктовима у паралелној је употреби и турцизам *ђубровник*.

23. ПОСТЕЉИНА

23.1. општи назив: *постељина*, *троњевина*

23.2. део који се простире у кревет

23.2.1. напуњен сламом: *сламарица*

23.2.2. од вуне: *душек*

23.2.3. од перја: *дуња*, *перјана*, *перјаница*

23.2.4. од конопља: *доњачка*, *конопљарка*, *ћерга*, *черга*

23.3. покривачи

23.3.1. домаће израде

23.3.1.1. од конопља: *конопљарка*, *ћерга*, *черга*

23.3.1.2. од вуне: *бељ*, *чаршав*, *чаршаф*

23.3.1.3. за бебу: *покривача*

23.3.2. куповни

23.3.2.1. ткани: *ћебе*

23.3.2.2. од вуне: *јорган*

23.4. прекривачи

¹⁸² Ову лексему нисмо пронашли у провераваним речницима (Букумирић, 2006; Букумирић, 2012; Вуковић, 1988; Елезовић, 1935; Црњак, 2006; РМС, РСАНУ).

¹⁸³ Ову лексему не региструју термилошки речници куће и покућства, нити РМС. Забележена је једино у РСАНУ, са истим значењем: „метална лопатица за преношење жара, ватраљ“ (РСАНУ, 9, стр. 365).

- 23.4.1. за намештен кревет: *ћилим, поњава, пињава*
- 23.5. подметач за главу: *јастак, јастук, јестак*
- 23.6. навлака
 - 23.6.1. за јастук: *јастучница, поле, превлака*
 - 23.6.2. за јорган: *навлака, увлака*

23. Ово семантичко поље посвећено је лексемама које се односе на постељину.

23.1. Као ознака за 'општи назив'¹⁸⁴ на читавом терену забележена је лексема *постељина*. На простору Сиринићке жупе забележен је и архаични назив – *троњевина*.

23.2. Под овим диференцијалним знаком дате су лексеме за именовање дела који се простире у кревет, а класификација је извршена према материјалу израде.

23.2.1. За означавање семеме 'део који се простире у кревет, напуњен сламом' на читавом терену забележена је једна лексема, која се јавља у три акценатска лика: *сламарица, сламарица, сламарица*¹⁸⁵.

23.2.2. И када је у питању семема 'део који се простире у кревет, напуњен вуном' читав терен покрива једна лексема у два акценатска лика: *душек* и *душек*.

23.2.3. 'Навлака напуњена перјем' није карактеристична за ово поднебље, те у многим местима није постојала. Спорадично бележимо називе: *дуња, перјана* и *перјаница*.

23.2.4. За означавање семеме 'чаршав ткан од конопља, који се простире преко сламарице' употребљавају се називи идентични с онима наведеним под тачком

¹⁸⁴ Као одговор на ову семему неретко смо добијали називе који се односе на именовање покривача од конопља или од вуне, с обзиром на то да су у прошлости то били једини комади креветне опреме. Међутим, одлучили смо да ове називе не наводимо с овим значењем, будући да се јављају у поткатогијама овог семантичког поља, а назив *постељина* употребљава се у свим местима. Ову напомену наводимо с циљем истицања изгледа креветне опреме у блиској прошлости.

¹⁸⁵ Мештани истичу да су се ове реалеме касније почеле употребљавати; старији информатори навели су да су у детињству спавали на слами, која је била прекривена тканином израђеном од конопља. Такође, сламарица је често имала функцију кревета, а не дела који се простире у кревет, будући да се у сиромашнијим породицама спавало на сламарицама, које су биле распоређене по поду.

23.3.1.1. У само једном пункту забележен је посебан специфичан назив – *доња́чка*, мотивисан према положају.

23.3. Ова поткатогија садржи називе за покриваче, који могу бити домаће израде или куповни.

23.3.1. Називи покривача домаће израде класификовани су према материјалу и намени.

23.3.1.1. Семема 'прекривач од конопља' именује се турцизмом који је јавља у две фонетске варијанте: *чѐрга* и *ћѐрга*, а у једном пункту напоредно с овим називом употребљава се и лексема *конопља́рка*, мотивисана према материјалу израде.

23.3.1.2. За семему 'прекривач од вуне' бележимо домаћи назив *бе́љ*, мотивисан према боји материјала, и турцизам у две фонетске варијанте: *ча́ршав* и *ча́ршаф*¹⁸⁶.

23.3.1.3. У Сиринићкој жупи забележен је домаћи назив *покрива́ча*, прозирне семантичке мотивације, који се односи на 'вунени покривач за бебе'.

23.3.2. Под овом категоријом дати су називи за куповне покриваче, класификовани с обзиром на материјал и начин израде.

23.3.2.1. За 'ткани куповни покривач' употребљава се једино турцизам *ће́бе*.

23.3.2.2. За именовање 'куповног покривача од вуне' читав терен покрива турцизам који бележимо у два акценатска лика: *јо́рган* и *јорга́н*.

23.4. Овај диференцијални знак садржи називе покривача.

23.4.1. Семеме 'покривач за намештен кревет' одговара турцизам *ћили́м*, односно *ћили́м*. У појединим пунктовима забележили смо лексему *поња́ва*, уз фонетски варијетет *пиња́ва*, која се односи на старији, мање украшен, прекривач.

23.5. Семема 'подметач за главу при спавању' именује се турцизмом који се јавља у три фонетска лика: *ја́стук*, односно *јасту́к*, *јаста́к* и *јеста́к*.

23.6. У овој поткатогији дати су називи навлака, класификовани према намени – за јастук и за јорган.

23.6.1. Семема 'навлака за јастук' на најширем простору именује се лексемом *јастучни́ца*, а спорадично бележимо и називе *пре́влака* и *по́ле*.

¹⁸⁶ У грађи Д. Црњак за ову семему јављају се једино називи мотивисани бојом материјала.

23.6.2. 'Навлака за јорган' означава се лексемом *навла́ка*, односно *на́влака*, а у једном пункту бележимо и варијанту *у́влака*.

24. ПРЕКРИВАЧИ, ПРОСТИРКЕ И ПЛАТНЕНЕ КЕСЕ

24.1. на столу

24.1.1. платнени: *столњак, стољњак, стоњак, чаршав, чаршаф*

24.1.2. кукичан, везен: *миље, миљенце, шустикла*

24.1.3. ткан: *ткаено*

24.2. на поду

24.2.1. од вуне: *ћилим, ћиљим*

24.2.2. од крпа: *крпара*

24.2.3. од рогоза: *асура, рогоџа*

24.2.4. од коже: *постакија, постекија*

24.3. на зиду: *вез, зидница, ћилим, узидница*

24.3.1. изнад шпорета: *куварица*

24.4. платнена кеса

24.4.1. за четке: *четкара*

24.4.2. за чешље: *чешљара, чешљарка*

24. Ово семантичко поље садржи називе који се односе на прекриваче, простирке и платнене кесе.

24.1. Овај диференцијални знак садржи називе за прекривача и простирки на столу, који су класификовани према материјалу.

24.1.1. За семему 'платнени прекривач за сто' на највећем делу испитиване територије употребљава се домаћа лексема мотивисана именицом *сто* у неколико фонетских варијанти: *столњак, стоњак* и *столњак*, а у Сиринићкој жупи и појединим пунктовима у централном Косову ова семема означава се турцизмом *чаршав*, односно *чаршаф*.

24.1.2. 'Мањи извезен или кукучан столњак' именује се романизом *ми'ље*, деминутивном изведеницом ове именице – *ми'љенце*, и германизмом *шустикла*, односно *шустикла*.

24.1.3. За семему 'ткани столњак' пронашли смо потврду у само једном пункту – забележен је трпни придев *тка'ено*.

24.2. Ово поље садржи називе простирки за под, класификоване према критеријуму материјала.

24.2.1. 'Простирка за под ткана од вуне' именује се турцизмом у два акценатска лика – *ћи'лим* и *ћили'м*, а у метохијским селима забележен је фонетизам *ћиљим*.

24.2.2. 'Простирка за под од крпа' именује се лексемом *крпа'ра*, односно *кр'пара*, прозирне семантичке мотивације¹⁸⁷.

24.2.3. За 'простирку за под од рогоза' називи су забележени у свега неколико пунктова – у Сиринићкој жупи бележимо лексему *асу'ра*, а у пунктовима око Косовске Каменице бележимо назив *рого'ца*.

24.2.4. На просторима Сиринићке и Средачке жупе употребљавала се и 'простирка за под од јагњеће коже'¹⁸⁸, која се именује турцизмом у два фонетска лика – *постаки'ја* и *пост'екија*.

24.3. За семему 'тканина која се ставља на зид' забележени су називи: *зид'ница*, *узид'ница*, односно *узидни'ца*, *в'ез* и *ћи'лим*¹⁸⁹.

24.3.1. У малој броју пунктова забележен је посебан назив за 'тканину која се ставља на зид изнад шпорета' – реч је о домаћој лексеми мотивисаној глаголом кувати, која се јавља у два акценатска лика: *кувари'ца* и *кува'рица*.

24.4. Ова поткатогија садржи називе платнених кеса, разврстане према намени: за четке и за чешљеве.

¹⁸⁷ Ово је био најчешћи тип простирке за под.

¹⁸⁸ Ова простирка углавном је била постављана у кухињи или соби за обедовање, а неретко се употребљавала и као простирка за газдинску столицу.

¹⁸⁹ На основу назива, јасно је да међу овим реалемама постоје извесне разлике у материјалу и начину израде, али смо их сврстали под истом тачком, с обзиром на то да имају исту намену.

24.4.1. У појединим пунктовима бележимо назив *четка́ра*, којим се именује 'платнена кеса за четке'.

24.4.2. За 'платнену кесу за чешљеве' бележимо називе *чаишља́ра* и *чешља́рка*.

25. ПРЕДМЕТИ ЗА НОШЕЊЕ НАМИРНИЦА, КУКУРУЗА, СЛАМЕ И ЊИХОВИ ДЕЛОВИ

25.1. плетени од прућа

25.1.1. са једном дршком

25.1.1.1. већа: *корпа, крошња*

25.1.1.2. мања: *корпица, корпиче, котарче, катурица, крошња, крошњиче*

25.1.2. са двема дршкама

25.1.2.1. за кукуруз: *корпа, кош, кошар, кошара*

25.1.2.2. за веш: *ковин, ковињ*

25.2. од рогоза: *зембељ, зембиљ*

25.3. од тканине

25.3.1. мања: *бисаг, сакуљица, сакуљче, стружица, торба, цегер*

25.3.2. две мање спојене: *бисаге, бисазе, бисазије*

25.3.3. већа, на леђима: *јанџик*

25.4. од коже: *тарчук*

25.5. од кудеље: *врећа, џак*

25.6. од дрвета

25.6.1. на коњу: *самар*

25.6.2. на колима: *вагонетка*

25.7. направа са два точка: *сање*

25.7.1. додаток за сено: *саков, сак*

25.7.2. додаток за вучу терета: *влачка*

25.8. називи појединих делова

- 25.8.1. део за ношење: *дришка, ручка*
- 25.8.2. горња ивица: *брнаш, ивица, руб*
- 25.8.3. доњи део: *дно*
- 25.8.4. дршка на торби: *дизге, дршка, ручка, трачке*

25. Ово семантичко поље посвећено је називима предмета за ношење намирница, кукуруза, сламе и називима појединих делова ових предмета. Први степен класификације извршен је према материјалу¹⁹⁰.

25.1. Под овим диференцијалним знаком сврстане су лексеме за именовање предмета за ношење од прућа, класификоване на основу изгледа и намене.

25.1.1. У посебно поље смештене су лексеме за означавање предмета за ношење намирница са једном дршком.

25.1.1.1. 'Направа плетена од прућа за ношење намирница са једном дршком' означава се двама лексемама: *крошња* и *кórпа*.

25.1.1.2. За 'мању направу плетену од прућа за ношење јаја или плетива са једном дршком' употребљавају се специфичне лексеме: *котáрче* и *котурица*¹⁹¹, као и деминутивне изведенице лексема из претходне тачке: *крошњи́че*, *к'орпиче* и *кортíца*, а у појединим пунктовима величина ове реалеме није релевантна када је реч о именовању, те за ову семему бележимо и назив *крошња*.

25.1.2. Ова поткатегорија односи се на лексеме за именовање предмета за ношење са двама дршкама.

25.1.2.1. За семему 'направа плетена од прућа за ношење кукуруза са двама дршкама' бележимо неколико морфофонетских ликова лексеме *кош*¹⁹²: *кóш*, *кошáр* и *кошáра*, као и неспецифичан назив: *кórпа*.

¹⁹⁰ Ово семантичко поље захтевало је другачији приступ грађи у односу на могографије Г. Вуковић и Д. Црњак. Такође, уочене су значајне разлике у микрорегијама, те се поједине семеме односе само на одређене области у оквиру испитиваног терена.

¹⁹¹ На терену је забележена лексема *котур*, али она није значењски повезана са називом *котурица*.

¹⁹² Према П. Скоку, назив *кош* представља прасловенски пољопривредни термин, без паралеле у балтичкој групи (Skok, 1974, стр. 166).

25.1.2.2. У Сиринићкој жупи забележене су две фонетске варијанте једне лексеме: *кóвин* и *кóвињ*, која се односи на 'направу плетену од прућа за ношење веша са два дршкама'¹⁹³.

25.2. На простору Сиринићке и Средачке жупе и у појединим селима око Приштине употребљавала се 'торба начињена од рогоза, углавном за ношење намирница', која се именује лексемом *зѐмбељ*, а у једном пункту бележимо и фонетизам *зѐмбиљ* (в. слику бр. 40).

25.3. Овај диференцијални знак садржи називе направа за ношење од тканина, које су класификоване с обзиром на изглед.

25.3.1. За именовање 'четвртасте тканине за ношење хране на њиву' на најширем терену бележимо деминутиве *сакуљче* и *сакуљица*¹⁹⁴, затим лексеме *би́саг*, *це́гер* и *стру́жица*, као и неспецифичан назив *то́рба*. Распоред простирања назива из ове групе биће представљен на карти бр. 12.

25.3.2. За означавање 'две спојене торбе од тканина, које се носе преко рамена' употребљава се назив *биса́ге*, односно *би́саге*, као и морфофонетске варијанте *би́сазе* и *биса́зије* (в. слику бр. 41).

25.3.3. 'Већа торба од тканина, која се носи на леђима' постојала је у Сиринићкој жупи и селима око Приштине, а именује се турцизмом *ја́нцик*, односно *ја́нцик*.

25.4. У селима Сиринића и Средске бележимо постојање 'торбе од коже у којој чобани носе храну', а која је у именује лексемом *та́рчук*.

25.5. 'Предмет за ношење начињен од кудеље' именује се домаћом лексемом *вре́ћа* или турцизмом *и́ак*.

25.6. За преношење сена и тежих терета становници на овим просторима често су се служили предметима од дрвета.

25.6.1. 'Дрвена товарна направа која се ставља на леђа коњу' свуда се именује турцизмом *са́мар*, односно *самар*.

¹⁹³ Иако је најчешће овај предмет имао две дршке, постојала је и варијанта без дршки (в. слику бр. 37).

¹⁹⁴ Облик *сакуљ* на терену није забележен.

25.6.2. 'Дрвена товарна направа која се ставља на кола за преношење сена' назива се *вагонетка*.

25.7. 'Направа са два точка за ношење сена или вучу дрва' на читавом терену именује се лексемом *сање*.

25.7.1. Додатак који се качи на *сање* ради преношења сена означава се турцизмом *саков*, односно *сакóв*, или *сак*.

25.7.2. Додатак који се качи на *сање* за вучу дрва из шуме означава се називом *влачка*.

25.8. Ова поткатегорија садржи називе појединих делова предмета и справа за ношење.

25.8.1. За семему 'део за који се корпа носи' јављају се искључиво неспецифични називи: *ручка* и *дршка*.

25.8.2. Семема 'горња, дебље оплетена ивица на корпи' означава се називима *руб*, *ивица* и *брнаш*¹⁹⁵, од којих је назив *руб* најфреквентнији.

25.8.3. Лексемом *дно'* свуда се означава 'доњи део корпе'.

25.8.4. За означавање 'дршке на торби', поред неспецифичних лексема *дршка* и *ручка*, јављају се и специфични називи: *ди́зге* и *тра́чке*.

26. РАЗНЕ СПРАВЕ ЗА ДОМАЋИНСТВО

26.1. за туцање шећера: *дибек*, *течура*, *тучура*

26.1.1. део за ударање: *туцањ*, *тучак*

26.2. за млевење кафе: *воденица*, *млин*, *млинче*

26.3. за мућење беланца: *жица*

26.4. за пасирање парадајза: *пасирка*, *преса*

26.5. за цеђење течности: *струњак*, *цедаљка*, *цедаљче*, *цедиљка*

26.6. за сипање течности: *инка*, *левак*

¹⁹⁵ Ову лексему од свих провераваних речника (Букумирић, 2006; Букумирић, 2012; Вуковић, 1988; Елезовић, 1935; Црњак, 2006; РМС, РСАНУ) региструје једино термилошки речник Г. Вуковић.

- 26.7. за рендање: *ренда, рендаљка*
- 26.8. за сечење мяса: *сатара*
- 26.9. за цепање дрва: *секира*
- 26.10. за пењање, покретне: *лотре, мердевине, слуба, слубе*
- 26.11. нож на калемљење: *брус, клемач*
- 26.12. маказе: *ножице*

26. У посебно семантичко поље сврстани су називи који се односе за разне справе за домаћинство.

26.1. За семему 'посуда у којој се туца шећер' на терену доминира назив *ди́бек*, односно *дибéк*, а забележена је и лексема *тучу́ра*, са варијантом *течу́ра*, која се јавља у једном пункту.

26.1.1. Семемеи 'дрвена шипка са заобљеним проширењем у доњем делу, којом се туца шећер' одговара домаћи назив који се јавља у различитим акценатском и фонолошким ликовима: *ту́чак, туча́к, ту́цањ* и *туца́њ*.

26.2. 'Справа за млевење кафе' свуда се означава лексемом *мли́н*, а понегде бележимо и деминутив *мли́нче*. У једном селу Сиринићке жупе забележили смо и назив *водени́ца*. До оваквог именовања дошло је преносом значења. Воденице, објекти у којима се мељу житарице ради производње брашна, постојале су од најранијих времена, док је справа за млевење кафе везана за новије доба и припада модернијем типу културе. Будући да се радило о млевењу зрна, назив објекта за млевење житарица пренео се на справу за млевење зрна кафе.

26.3. 'Справа за мућење беланца' свуда се именује лексемом *жи́ца*, која је мотивисана према материјалу.

26.4. Само у појединим пунктовима бележимо називе 'справе за пасирање парадајза' – на простору Сиринићке жупе јавља се лексема немачког порекла *паси́рка*, мотивисана глаголом *пасирати*, а у појединим селима око Косовске Каменице бележимо назив *прéса*, мотивисан глаголом *пресовати*.

26.5. За семему 'направа за цеђење течности' јављају се називи мотивисани глаголом *цедити*: *цедáљка*, *цедиљка* и *цедáљче*, а спорадично бележимо лексему *струњак*, нејасне семантичке мотивације.

26.6. 'Справа за сипање течности' именује се двома лексемама: *и́нка* и *ле́вак*.

26.7. Семемии 'справа за реднање различитих намирница' свуда одговара назив *ре́нда*, а у једном пункту напоредо с овим називом бележимо и варијанту *рендáљка*.

26.8. 'Направа за сечење меса' назива се *сатáра*, односно *сáтара*.

26.9. За семему 'справа за сечење дрва' свуда смо забележили назив *секи́ра*, односно *се́кира*.

26.10. 'Покретна направа за пењање'¹⁹⁶ именује се различитим лексемама: доминира назив *слу́ба*, а у Сиринићкој жупи бележимо и облик *слу́бе*, затим *мердеви́не* и *ло́тре*.

26.11. Када је у питању семема 'нож на калемљење', називе бележимо у појединим пунктовима – фреквентнији је назив *кале́мач*, а јавља се и лексема *бру́с*.

26.12. 'Маказе' се на читавом терену именују лексемом *ножи́це*, односно *но́жице*.

27. СВЕТИЉКЕ И ЊИХОВИ ДЕЛОВИ

27.1. називи светиљки

27.1.1. застакљена

27.1.1.1. за кућу

27.1.1.1.1. општи назив: *лампа*, *светиљка*, *светељка*

27.1.1.1.2. на карабит: *карабитна лампа*

27.1.1.1.3. на петролеј: *петролејка*

27.1.1.2. напољу: *фељер*, *фењер*

27.1.2. са отвореним пламеном

27.1.2.1. општи назив: *свећа*

¹⁹⁶ Семема 'непокретна направа за пењање' обрађена је у семантичком пољу бр. 1.

- 27.1.2.2. воштана: *воштаница*
- 27.1.2.3. лојана: *лојавка, лојалка*
- 27.1.2.4. на маст, уље: *кандило, кадилце, црепче*
- 27.1.2.5. на гас: *газарче, гасарче, гаише*

27.2. називи појединих делова

- 27.2.1. део који плива по уљу: *жижак, пловак, свећица*
- 27.2.2. врпца у лампи или жишку: *фетиљ, фитиљ*
- 27.2.3. постоље за свећу: *свећњак*
- 27.2.4. стаклени ваљак на лампи: *грљак, шише*
- 27.2.5. део лампе или фењера који се носи у руци: *дришка, ручка*

27. Ово семантичко поље посвећено је називима светилки и њихових делова. Називи су разврстани на неколико подгрупа.

27.1. Први степен класификације урађен је на основу застакљености или незастакљености светилки.

27.1.1. Ова поткатегорија садржи називе застакљених светилки, које су подељене на две врсте, с обзиром на то да ли се употребљавају у кући или напољу.

27.1.1.1. Називи у овом семантичком пољу односе се на застакљене светилке за кућну употребу.

27.1.1.1.1. Као ознака за 'општи назив' на читавом терену јавља се германизам *лампа*; у малом броју пунктова бележимо и употребу назива *светељка* и *светиљка*.

27.1.1.1.2. У многим местима употребљавала се лампа на карабит – *карабитна лампа*.

27.1.1.1.3. Лампа на петројел свуда се именује лексемом *петролејка*.

27.1.1.2. 'Застакљена светиљка које се употребљава на отвореном' именује се турцизмом *фењер*, односно *фењер*, уз фонетизам *фељер*.

27.1.2. У ову групу смештени су називи који се односе на светилке са отвореним пламеном.

27.1.2.1. Као 'општи назив' на читавом испитиваном простору јавља се домаћа лексема *свећа*.

27.1.2.2. За семему 'воштана свећа' забележен је једино назив *воштаница*, уз акценатски облик *воштаница*.

27.1.2.3. За семему 'лојана свећа' бележимо називе *лојавка* и *лојалка*, односно *лојалка*.

27.1.2.4. У прошлости се веома често употребљавала и 'светиљка на маст или уље', која се именује лексемама: *кандило*, односно *кандило*, *кандилице* и *црепче*.

27.1.2.5. 'Светиљка на гас' означава се називима који у основи имају именицу гас: *газарче*, *гасарче* и *гаише*¹⁹⁷.

27.2. У посебно поље издвајамо називе појединих делова светиљки.

27.2.1. Део који плива по уљу или масти у кандилу најчешће се именује лексемом *жижак*, односно *жижак*, а спорадично се јављају и називи: *плóвак* и *свећица*.

27.2.2. Семемии 'врпца у лампи или жишку' одговара наазив *фитиљ*, уз акценатску варијанту *фитиљ*, и фонетизам *фетиљ*.

27.2.3. 'Постоље за свећу' свуда се именује лексемом *свећњак*.

27.2.4. За 'стаклени ваљак на лампи, фењеру' на највећем делу територије јавља се неспецифична лексема *шише*, док у малом броју пунктова бележимо назив *гр'љак*.

28. ПОСУДЕ И СПРАВЕ ЗА ПРЕРАДУ ВОЋА

28.1. врсте буради

28.1.1. за брање: *буре*, *каца*

28.1.2. за превоз: *бачва*

28.1.3. за комину: *каца*

28.1.4. за врење: *каца*

¹⁹⁷ Лексема *гасар/газар* није забележена – на читавом терену јављају се искључиво деминутивни облици за означавање ове семеме. Разлог се може тражити у томе што је ова реалија била врло малих димензија, пружајући слабу светлост (в. слику бр. 33).

- 28.1.5. велико буре: *адов, ардов*
- 28.2. справе
 - 28.2.1. за гњечење грожђа
 - 28.2.1.1. машина: *кроњача, муваљка, муљара, муљач, муљача*
 - 28.2.1.2. мотка: *вратило, маљ, мотка, муљало, слупац*
 - 28.2.2. за пресовање грожђа: *преса*
 - 28.2.3. за извлачење вина/ракије: *црево, шмрк*
 - 28.2.4. за истакање: *типа, славина*
- 28.3. судови
 - 28.3.1. суд за претакање: *кофа*
 - 28.3.2. суд оплетен прућем: *балон*
- 28.4. казан за печење ракије: *казан*
- 28.5. делови казана
 - 28.5.1. суд за комину: *казан, каца*
 - 28.5.2. суд за хлађење: *буре, хладњача*
 - 28.5.3. цев: *цев*
 - 28.5.4. поклопац на казану: *капак, поклопац*
 - 28.5.5. искривљена цев која повезују казан и буре: *крбла, крбло*
 - 28.5.6. дрвена посуда у коју упада ракија: *кофа*
 - 28.5.7. дно каце: *дно*
 - 28.5.8. дрво под кацом: *потказанће*
- 28.6. остало
 - 28.6.1. мерач ракије: *град, града, градомер*
 - 28.6.2. мерити степен јачине: *мери*
 - 28.6.3. посуда за кување пекмеза: *тенђера, тенџера, шерпа*
 - 28.6.4. за чување пекмеза
 - 28.6.4.1. земљана: *грнче, земљаница, ћуп, ћупа, ћупче*
 - 28.6.4.2. стаклена: *тегла*

28. Ово семантичко поље посвећено је називима посуда и справа за прераду воћа¹⁹⁸.

28.1. Називи који се односе на врсте буради класификовани су према намени¹⁹⁹.

28.1.1. Семени 'буре за брање' одговарају лексеме *бу̀ре* и *ка̀ца*, са приближно једнаким ареалом простирања.

28.1.2. 'Буре за превоз' свуда се означава лексемом *ба̀чва*.

28.1.3. Семама 'буре за комину' на читавом ареалу означава се лексемом *ка̀ца*.

28.1.4. Иста лексема, *ка̀ца*, употребљава се и за означавање 'бурета за врење'.

28.1.5. За семему 'велико буре' спорадично бележимо лексему *адо̀в*, уз фонетизам *ардов*.

28.2. Овај диференцијални знак посвећен је називима справа за прераду воћа.

28.2.1. Међу справама за гњечење грожђа налазе се две реалеме.

28.2.1.1. 'Машина за гњечење грожђа' именује се различитим лексемама, од којих се једна јавља у више морфофонолошких ликова – најфреквентнији је назив *муља̀ча*, а спорадично бележимо варијанте *муљач*, односно *муља̀ч*, и *муља̀ра*, као и лексеме *мува̀лка* и *кроња̀ча*.

28.2.1.2. Семема 'мотка за гњечење грожђа' показује, такође, лексичку шароликост; најфреквентнији је назив *муља̀ло*, а са малим бројем потврда забележили смо и неспецифичне називе: *мо̀тка*, *ма̀љ*, *вратѝло* и *слупа̀ц*.

28.2.2. 'Справа за пресовање грожђа' назива се искључиво *преса̀*.

28.2.3. 'Справа за извлачење вина или ракије из бурета' углавном се означава лексемом *шмр̀к*, а у појединим селима бележимо и неспецифичну лексему *црѐво*.

28.2.4. За 'справу за истакање' употребљавају се називи *сла̀вина*, односно *сла̀вина* и *пѝна*.

28.3. Посуде за прераду воћа подељене у две поткатогеорије.

28.3.1. 'Суд за претакање' свуда се назива *ко̀фа*.

¹⁹⁸ Ово семантичко поље знатно је сиромашније од истоимених поља Г. Вуковић и Д. Црњак, што је последица другачијих животних услова и начина привређивања.

¹⁹⁹ Критеријум величине није био релевантан за класификацију назива.

28.3.2. 'Суд оплетен пружем' свуда се именује лексемом *ба́лон*, односно акцентским дублетом *балóн*.

28.4. 'Справа за печење ракије' свуда се назива *ка́зан*, односно *казáн*.

28.5. Под овим диференцијалним знаком дати су називи који се односе на делове казана.

28.5.1. У Сиринићкој и Средачкој жупи, 'суд за комину на казану' назива се *ка́зан*, док се у осталим местима ова семема именује лексемом *ка́ца*.

28.5.2. 'Суд за хлађење' свуда се именује неспецифичним називом *бу́ре*; једино у Сиринићкој жупи бележимо назив *хладња́ча*²⁰⁰.

28.5.3. 'Цев која повезује казан и табарку' свуда се назива *це́в*.

28.5.4. За именовање поклопца на казану употребљавају се једино неспецифичне лексеме: *ка́пак*, односно *капáк*, и *покло́пац*, односно *по́клопац*.

28.5.5. 'Искривљена цев која повезује казан и буре' именује се лексемом у две морфофонеске варијанте: *кр'бла* и *кр'бло*.

28.5.6. 'Дрвена посуда у коју упада ракија' свуда се назива *ко́фа*.

28.5.7. 'Дно каце' именује се лексемом *дно́*.

28.5.8. За семему 'дрво под кацом' добили смо потврду једино у метохијским селима: *потказáнће*.

28.6. У овој категорији наведени су називи предмета који су у вези са справама и посудама за прераду воћа.

28.6.1. За семему 'мерач јачине ракије' на највећем делу простора употребљава се назив *гра́домер*, уз акцентску варијанту *градоме́р*, коју бележимо у Сиринићкој жупи, а забележени су и облици *гра́д* и *гра́да*.

28.6.2. 'Мерити степен јачине ракије' свуда се означава глаголом *ме́ри*.

28.6.3. За ову семему јављају се називи идентични с онима из тачке 11.4.1.

28.6.4. Посуде за чување пекмеза класификоване су с обзиром на материјал израде.

²⁰⁰ Претпостављамо да је и овај назив касније ушао у ове говоре, будући да бележимо фонему *x* у иницијалном положају.

28.6.4.1. За семему 'земљана посуда за чување пекмеза' забележили смо неколико лексема: *земљаница* – мотивисана према материјалу, затим *ћуп*, уз морфофонетске варијанте *ћупа* и *ћупче*, који карактеришу највећи део испитиване територије, док доминативни облик *грнче* бележимо са једном потврдом.

28.6.4.2. 'Стаклена посуда за чување пекмеза' свуда се означава лексемом *тегла*.

29. СПРАВЕ ЗА КРУЊЕЊЕ И МЛЕВЕЊЕ КУКУРУЗА

29.1. за круњење

29.1.1. ручна справа: *трошалица*, *трошалка*, *трошилица*, *шиљак*

29.2. за млевење

29.2.1. кућна машина: *круњача*

29. Ово семантичко поље посвећено је називима справа за круњење и млевење кукуруза²⁰¹.

29.1.1. За семему 'ручна справа за круњење кукуруза'²⁰² бележимо лексеме: *трошилица*, односно *трошилица*, *трошлица* и *трошалка*, мотивисане према радњи, које у основи имају глагол *трошити*²⁰³. Ови називи се јављају са приближно једнаким ареалом простирања. Спорадично бележимо и неспецифичан назив *шиљак*.

29.2.1. У појединим пунктовима бележимо постојање кућне машине млевење кукуруза, која се означава лексемом *круњача*.

²⁰¹ У овом пољу запажа се сиромаштво лексема у односу на грађу из Војводине. С друге стране, у класификацији назива уочава се сличност са грађом Д. Црњак.

²⁰² Иако су у свим местима забележени називи за ову семему, информатори наводе да се неретко у ову сврху употребљавао и очишћен клас кукуруза, што је још показатељ примитивног обављања ових послова.

²⁰³ У овим говорима глагол *троши* јавља се и са значењем 'крунити кукуруз'.

30. ОКУЋНИЦА И ЊЕНИ ДЕЛОВИ

- 30.1. општи назив: *ављија, двор, имање, кућница, обар, обор, плац*
- 30.2. посед и простор у непосредној близини куће
 - 30.2.1. посед, имање: *зеуња, имање, плац, чивлук*
 - 30.2.2. место за градњу куће: *плац*
 - 30.2.3. простор око куће: *авлија, ављија, двор, обар, обор*
 - 30.2.4. поплочан простор
 - 30.2.4.1. узак: *стаза*
 - 30.2.4.2. широк: *плоча*
 - 30.2.5. простор за цвеће: *башта, башћа, башча*
- 30.3. делови окућнице
 - 30.3.1. за поврће: *башта, башћа, башча*
 - 30.3.2. за воће: *воћњак, чаир*
 - 30.3.3. за ђубре: *буњиште, ђубриште, јама*
 - 30.3.4. за дрва: *дрвљаник, дрвљеник, дрвник, шупа*
 - 30.3.5. за вршидбу: *гувно, гумно*
 - 30.3.6. стуб на гувну: *колац, слупац, стожар, стожер, стожина, стожњак*

30. У посебно семантичко поље издвојени су називи који се односе на окућницу и њене делове.

30.1. Као 'општи назив' забележен је велики број лексичких реализација, које се углавном јављају и са другим значењем у оквиру овог семантичког поља: *ављија, двор, имање, кућница, обар, обор*, односно *обор*, и *плац*. Све забележене лексеме имају приближно једнак ареал простирања.

30.2. Овај диференцијални знак посвећен је називима за именовање различитих врста поседа и простора у близини куће.

30.2.1. За семему 'посед, имање' забележене су лексеме *зеуња, имање, плац* и *чивлук*, који се јавља са само једном потврдом.

30.2.2. За означавање места на ком се гради кућа употребљава се једино лексема *плаџ*.

30.2.3. Семама 'ограђен простор око куће' именује се турцизмом *авлија*, уз фонетизам *ављија*, који бележимо у метохијским селима, и турцизмом *обор*, који бележимо и у акценатском лику *обор*, и у фонетској варијанти *обар*. У шарпланинским селима средачке и сиринићке области ова семема означава се домаћом лексемом *двор*²⁰⁴.

Ареални приказ ових назива може се видети на карти бр. 13.

30.2.4. Називи за поплочан простор у дворишту разлику се с обзиром на то да ли се ради о ужем или ширем простору.

30.2.4.1. Лексемом *стаза* именује се узак поплочан простор у дворишту.

30.2.4.2. Неретко се поплочаван шири део дворишта, који се свуда означава лексемом *плоча*.

30.2.5. За означавање семеме 'простор за цвеће у дворишту' употребљавају се исте лексеме којима се именује 'повртњак'²⁰⁵, које су дате под тачком 30.3.1.

30.3. Под овим диференцијалним знаком дајемо називе делова окућнице који имају разноврсне намене.

30.3.1. 'Место где се сади поврће' означава се турцизмом *баишта*, који бележимо у још два фонетска лика: *баишћа* и *баишча*.

30.3.2. 'Место где се сади воће' свуда се именује домаћом лексемом *воћњак*, а у селима Сиринићке жупе бележимо и турцизам *чаир*²⁰⁶.

30.3.3. 'Део дворишта где се оставља ђубре' на највећем делу територије именује се лексемом *буњиште*, а спорадично бележимо назив *ђубриште*, односно *ђубриште*, као и лексему *јама*.

²⁰⁴ И. Клајн наводи да је лексема *двор* у овом значењу потпуно застарела, те је тешко одредити етимологију назива *двориште* (Клајн, 2003, стр. 127). Међутим, у нашој грађи је ово значење лексеме *двор* потпуно очувано, док реч *двориште* уопште није регистрована.

²⁰⁵ Према исказима информатора, ретко је постојао одређен простор за цвеће у дворишту, с обзиром на то да се настојало да се сваки део земље употреби за гајење пољопривредних култура (пољопривреда и сточарство у већини домаћинстава били су једини извор прихода), те не чуди изостанак посебног лексичког еквивалента за ову семему.

²⁰⁶ У турском језику означава 'ливаду, пашњак' (Škaljić, 1966, стр. 159).

30.3.4. 'Простор у дворишту где стоје дрва' именује се лексемама које у основи имају именицу дрво – најзаступљенији је назив *дрвља́ник*, а спорадично бележимо и називе *дрвље́ник* и *дрв́ник*, односно *дрвни́к*. У малом броју пунктова за ову семему употребљава се назив *шу́па*.

30.3.5. Семеме 'простор у дворишту за вршидбу' означава се лексемом *гу́вно*, а спорадично бележимо и фонетизам *гу́мно*.

30.3.6. За семему 'стуб на средини гувна, за који се везују коњи'²⁰⁷ забележили смо специфичне називе: *сто́жар*, односно *стожа́р*, *сто́жер*, *стожи́на* и *сто́жњак*, као и неспецифичне лексеме: *ко́лац* и *слу́пац*.

31. ОГРАДЕ И ЊИХОВИ ДЕЛОВИ

31.1. општи назив: *ограда*

31.1.1. подићи ограду: *загради*, *огради*

31.2. врсте ограда

31.2.1. од прућа: *плот*

31.2.2. од трске: *ведра*

31.2.3. од дасака: *тараба*, *тарабе*

31.2.4. зидана: *бедем*, *дувар*, *зид*

31.2.5. жица: *жица*, *тељ*, *сид*

31.3. називи делова

31.3.1. водоравни део: *пречка*

31.3.2. усправни део: *летва*

31.3.3. место где се прелази преко оgrade: *прелац*, *пролаз*

31. У овом семантичком пољу дајемо називе ограда и њихових делова.

²⁰⁷ Г. Вуковић наводи да се у Војводини само мали број информатора сећао назива ове семеме (Вуковић, 1988, стр. 87). С друге стране, на простору Косова и Метохије ова реалија употребљавала се у домаћинствима све до краја 20. века.

31.1. Као ознака за 'општи назив' јавља се искључиво лексема *ограда* у две акценатске варијанте: *ограда* и *ограда*.

31.1.1. За семему 'подићи ограду' у свим пунктовима паралелно су заступљене глаголске лексеме *заграда* и *ограда*.

31.2. У овом семантичком пољу обрађени су сви називи који се односе на различите врсте ограда²⁰⁸, у зависности од материјала од којег су ограде направљене.

31.2.1. За семему 'ограда од прућа' јавља се искључиво назив *плот*²⁰⁹.

31.2.2. За семему 'ограда од трске' лексичку реализацију бележимо једино у селима око Косовске Каменице – *ведра*.

31.2.3. 'Ограда од дасака' означава се лексемом *тараба*, која се у малом броју пункова јавља у облику множине, и то у два акценатска лика: *тарабе* и *тарабе*.

31.2.4. Семеме 'зидана ограда' одговарају неспецифичне лексеме: *зид*, *сид*²¹⁰ и *дувар*, односно *дувар*, као и специфичан назив *бедем*, који бележимо у малом броју пунктова.

31.2.5. За семему 'ограда од жице' на читавој територији употребљава се назив *жица*, а у сиринићким селима, уз овај назив, забележили смо и турцизам *тељ*.

31.3. Називи делова ограде подељени су у три групе.

31.3.1. У свим местима семеме 'водоравна гредица на огради' одговара назив *пречка*.

31.3.2. Семема 'усправна гредица на огради' свуда се означава лексемом *летва*.

31.3.3. 'Место где се прелази преко ограде' означава се лексемама *прелац* и *пролаз*.

²⁰⁸ У овој области запажа се сиромаштво лексема у односу на прилике у Војводини и Лијевчу пољу и Жупи, које су последица другачијих животних услова и културолошких прилика.

²⁰⁹ Овај тип ограде ретко срећемо у селима – углавном се прућем ограђују баште или неки објекти различитих намена изван села.

²¹⁰ Иако глас *s* постоји у гласовном систему ових говора, примећена је недоследност у његовој употреби и код најстаријих мештана.

32. ОСТАВЕ, СПРЕМИШТА

32.1. за намирнице

32.1.1. ископано у земљи

32.1.1.1. дубоко: *подрум*

32.1.1.2. рупа у земљи: *јама, ров*

32.1.2. у самој кући

32.1.2.1. просторија: *бачевина, благодарче, ђордалап, клечиче, ладник, шпајз*

32.1.2.2. испод крова: *под, поткров, поткровље, таван, чардак*

32.2. за зрнасту храну

32.2.1. за неочишћен кукуруз: *кош*

32.2.2. за очишћен кукуруз и остале житарице

32.2.2.1. од дасака: *амбар*

32.2.2.2. зидано: *амбар, пресак*

32.3. за сточну храну

32.3.1. просторија: *плевња, плеуња, пљевња*

32.4. за бурад, справе за бербу: *изба, ћумез*

32. У овом семантичком пољу обрађени су називи који се односе на оставе и спремишта.

32.1. Под овим диференцијалним знаком налазе се називи који се односе на оставе за чување намирница.

32.1.1. Први степен класификације извршен је према изгледу, односно на основу тога да ли се ради о просторијама у кући или о оставама ископаним у земљи.

32.1.1.1. 'Просторија испод куће у којој се чувају намирнице' свуда се именује лексемом *пóдрум*, односно *подру́м*.

32.1.1.2. 'Рупа у земљи у којој се чувају намирнице' у већини села именује се лексемом *рòв*, а спорадично бележимо и назив *ја́ма*.

32.1.2. Просторије у самој кући разврстане су према положају.

32.1.2.1. За семему 'остава' јавља се више различитих назива. Са највећим бројем потврда јавља се лексема *шпáјз*, у Сиринићкој жупи употребљава се домаћи назив *благотáрче*, мотивисан према намени (*благóта* је назив за млечне производе), а лексеме *бачéвина*, *ђордалáп*²¹¹, *клéчиче*²¹² и *ладни́к* бележимо са врло малим бројем потврда.

Ареални распоред забележених назива приказан је на карти бр. 14.

32.1.2.2. За чување различитих врста намирница или справа и посуда често је служио и простор испод крова. Називи тог простора дати су под тачком 1.9.

32.2. Под овим знаком обрађујемо називе спремишта за зрнасту храну.

32.2.1. На читавом терену лексемом *ко́ш* означава се 'остава за кукуруз у клипу начињена од дасака'.

32.2.2. Даље наводимо називе остава за остале врсте житарица.

32.2.2.1. 'Остава за жито направљена од дасака' свуда се именује лексемом *áмбар*, односно *амба́р*.

32.2.2.2. За семему 'зидана остава за жито' јавља се исти назив – *амбар*²¹³, изузев два пункта, где бележимо лексему *прéсак*.

32.3. Овај диференцијални знак посвећен је називима објеката за чување сточне хране²¹⁴.

32.3.2. Просторија за чување сточне хране – сена, сламе, плевe и слично, именује се лексемом *плéвња*, која се у метохијским селима јавља у облику *пљéвња*, а у Сиринићкој жупи у варијанти *плéўња*.

32.4. Просторија за остављање буради, разних справа за бербу и појединих намирница на највећем делу испитиваног простора именује се лексемом *и́зба*, а у Сиринићкој жупи уз ову лексему бележимо и лексему *ћу́мез*²¹⁵.

²¹¹ Ова лексема није регистрована у консултованим речницима (Букумирић, 2006; Букумирић, 2012; Вуковић, 1988; Елезовић, 1935; Црњак, 2006; Скалјић, 1966; РМС, РСАНУ).

²¹² Облик *кличиче* не бележи консултована литература (Букумирић, 2006; Букумирић, 2012; Вуковић, 1988; Елезовић, 1935; Црњак, 2006; Скалјић, 1966; РМС, РСАНУ).

²¹³ На основу назива, закључујемо да зидане оставе за жито у многим селима нису постојале.

²¹⁴ У овом диференцијалном знаку запажају се разлике у односу на Војводину и област Лијевча поља и Жупе. У поменутим областима сено и детелина се чувало посебно од плевe, што на простору Косова и Метохије није случај. Такође, ове семеме у северним и западним крајевима српског језичког простора показују велику лексичку шароликост, а ми бележимо један назив који се, у зависности од карактеристика фонолошких система појединих говора, јавља у три различите фонетске варијанте.

33. СМЕШТАЈНИ ОБЈЕКТИ ЗА СТОКУ

33.1. објекти за крупну стоку

33.1.1. просторије

- 33.1.1.1. за коње и краве: *ар, штала*
- 33.1.1.2. за коње: *ар, коњушница*
- 33.1.1.3. за бикове: *бокс*
- 33.1.1.4. преграда за телад: *кочар, кочарник, теућарник*

33.2. објекти за ситну стоку

33.2.1. за овце

- 33.2.1.1. у кући: *обор, тор, ториште*
- 33.2.1.2. ван куће: *трло*
- 33.2.1.3. место за мужу: *торина*

33.2.2. за свиње: *кочина, кочине, свињац*

33.2.3. за козе: *козарник*

33.3. називи појединих делова

33.3.1. отвор на забиту штале: *баца, пенџерче, отвор*

33.3.2. улаз у шталу: *врата, шталска врата*

33.3.3. мотка између стоке: *ат, мотка, мътка, преграда, преграђа*

33.3.4. простор за сено: *сенарник, сењак*

33.4. називи посуда и справа за храњење стоке

33.4.1. суд за храњење: *јасла, јасле*

33.4.2. лествица за сено: *јасле, лојтре, лотре*

33.4.3. направа за појење стоке: *појалица, појилица, појиљница*

²¹⁵ У грађи Д. Црњак и Г. Вуковић ова лексема се бележи са значењем 'ограђен и покривен простор за живину', а ми ову лексему на простору Сиринићке жупе бележимо са значењем 'мала, тамна просторија за чување намирница, справа и посуда'.

Г. Вуковић износи претпоставку да се ова изолекса простире од Срема према југозападу, допирући до Сарајева (Вуковић, 1988, стр. 96), што је потврђено грађом Д. Црњак. Међутим, на основу нашег истраживања, закључујемо да се ова лексема јавља и у најужнијим говорима српског језичког простора.

33. Ово семантичко поље садржи називе смештајних објеката за стоку, називе њихових делова, као и лексеме које се односе на посуде и справе за храњење стоке.

33.1. Посебно су издвојени називи објеката за крупну стоку.

33.1.1. Називи просторија за крупну стоку разврстани су на основу врсте стоке која се у њих смешта.

33.1.1.1. За семему 'просторија у којој се држе коњи и краве' доминира назив *штáла*, а у малој броју пунктова бележимо лексему *áр*.

33.1.1.2. 'Просторија у којој се држе коњи' углавном се именује лексемом *áр*, а у појединим пунктовима бележимо специфичан назив *коњу'шница*, уз акценатску варијану *коњушнiца*.

33.1.1.3. Посебна преграда за бикове, када је постојала, означава се називом *бо'кс*.

33.1.1.4. Преграђени део за телад није свуда постојао, те је за ову семему лексички еквивалент у многим деловима територије изостао. У појединим местима забележени су називи *ко'чар*, *кочáрник* и *теу'чáрник*.

33.2. Називи објеката за ситну стоку разврстани су с обзиром на намену, тј. у односу на то да ли се у њих смештају овце, свиње или козе.

33.2.1. Називи објеката за смештање оваца класификовани су на три хијерархијски ниже класе.

33.2.1.1. 'Ограђени део за овце у дворишту' најчешће се именује лексемом *то'р*. Уз овај назив, спорадично бележимо и лексеме *обор* и *торiште*.

33.2.1.2. 'Ограђени део за овде изван села' свуда се именује лексемом *тр'ло*.

33.2.1.3. Када је у питању семема 'место за мужу оваца', назив бележимо у врло малом броју пунктова – реч је о лексеми *торiна*.

33.2.2. За семему 'ограђени део за свиње' са највећим бројем потврда јавља се лексема *кочи'на*, уз акценатску варијанту *ко'чина*, а спорадично бележимо и морфофонетску варијану *кочи'не*. У појединим пунктовима бележимо и назив *сви'њац*.

33.2.3. Семема 'ограђени део за козе' углавном нема лексички еквивалент. Са малим ареалом простирања бележимо лексему *козáрник*.

33.3. Овај диференцијални знак посвећен је лексемама којима се именују различити делови смештајних објеката за стоку.

33.3.1. 'Отвор на забиту стале' на највећем делу терена именује се турцизмом *баџа*, а спорадично бележимо деминутив *пéнџерче* и неспецифичан назив *óтвор*.

33.3.2. За означавање семеме 'улаз у шталу' забележили смо једино неспецифичан назив *врата* и сложену лексему *италска врата*.

33.3.3. Дрво којим се преграђује простор за смештај различитих врста стоке именује се неспецифичним називом *мóтка* на највећем делу територије, а у пунктовима Сиринићке жупе бележимо фонетизам *м'тка*²¹⁶; а називе *ар* и *преграда*, уз акценатску варијанту *преграда* и фонетску веријанту *преграђа*, бележимо са малим бројем потврда.

33.3.4. 'Простор за сено у штали' означава се лексемама које су мотивисане према намени, те у основи имају именицу *сено* – доминира назив *сењак*, а бележимо и лексему *сенарник*.

33.4. Под овим диференцијалним знаком обрађени су називи за именовање посуда и справа за храњење стоке.

33.4.1. Семеме 'суд за храњење стоке' одговара лексема *јасле*, коју бележимо и у морфофонетској варијанти *јасла*.

33.4.2. За семему 'лествице, окачене на зид штале, из којих се стока храни сеном' забележили смо назив *лојтре*, уз фонетизам *лóтре*, као и лексему *јасле*.

33.4.3. 'Направа за појење стоке' означава се лексемама: *појалица*, односно *појалица*, *појилица* и *појилица*.

34. СМЕШТАЈНИ ОБЈЕКТИ ЗА ЖИВИНУ И ГОЛУБОВЕ

34.1. за кокошке

34.1.1. ограда: *живинарник*, *кокошарник*, *кокошињац*

²¹⁶ Овај облик постаје архаичан, али је врло занимљив са дијалектолошког аспекта, услед постојања полугласника где му по етимологији није место.

34.1.2. лествице на дрвету: *летве, стуба*

34.2. за пилиће

34.2.1. купа од прућа: *кокошарка, кошарка, пилићара, пилићарка, пилићарник, пилићара, прућара*

34.2.2. посуда за воду: *појалица, појилица, појиљица*

34.3. за голубове: *голубарник*

34. У посебно семантичко поље издвојене су лексеме за именовање смештајних објеката за живину и голубове и њихових делова.

34.1. Називи смештајних објеката за кокошке подељени су две хијерархијски ниже класе.

34.1.1. 'Ограђен простор за кокошке' углавном се означава лексемом *кокошарник*, односно *кокошарник*, ужи ареал простирања има лексема *кокошињак*, а назив *живинарник* бележимо с једном потврдом.

34.1.2. За семему 'лествице које се стављају на дрвеће на којима ноћива живина' бележимо назив *летве* и *стуба*.

34.2. Овај диференцијални знак садржи називе смештајних објеката за пилиће.

34.2.1. За семему 'купа од прућа из које се хране пилићи' забележено је неколико назива, који се јављају са приближно једнаким ареалом простирања. Највећи број лексема мотивисан је према намени, те у основи има именицу *пиле* – *пилићара, пилићарка, пилићарник, пилићара*, или именицу *кокошка* – *кокошарка*; бележимо и лексеме *кошарка* и *прућара*, које семантичку мотивацију проналазе у материјалу израде.

Ареални распоред забележених лексема приказан је на карти бр. 15.

34.2.2. За означавање 'посуде из које пилићи пију воду' бележимо лексеме идентичне с онима из тачке 33.4.3.

34.3. 'Кућица за голубове'²¹⁷ на читавом терену означава се лексемом *голубарник*, односно *голубарник*.

²¹⁷ Држање голубова није било уобичајено на овим просторима.

35. БУНАР И ЊЕГОВИ ДЕЛОВИ

- 35.1. општи назив: *бунар*
- 35.2. врсте бунара
 - 35.2.1. на подиизање: *бунар на ђерам, бунар на руке*
 - 35.2.2. на окретање: *бунар на точак, бунар на чекрк*
- 35.3. називи делова
 - 35.3.1. оквир зидан или од дасака: *кућа, сандраш, сантрач*
 - 35.3.2. рачвасти стуб: *ђерам, ђеран, ђерм*
 - 35.3.3. покретно дрво: *мотка, мътка*
 - 35.3.4. терет на ђерму: *камен, камењ, пањ*
 - 35.3.5. део на који се намотава ланац: *вртено, вртено, чекрк*
 - 35.3.6. стубови са стране: *дирек*
 - 35.3.7. део који се окреће
 - 35.3.7.1. кружни: *коло, точак, тркало*
 - 35.3.7.2. ручка: *дршка, ручка*
 - 35.3.8. настрешница над бунаром: *кров, кровче, кроўче*

35. У овом семантичком пољу бавимо се лексемама које се односе на именовање бунара²¹⁸ и његових делова.

35.1. Као 'општи назив' на читавом терену јавља се турцизам забележен у два акценатска лика: *бу'нар* и *буна'р*.

35.2. Под овим диференцијалним знаком наводимо називе различитих врста бунара. Забележени су само сложени називи.

Голубарском лексиком Угљара код Приштине бавио се Г. Јашовић. У тој грађи, како наводи: „регистровано је више од стотину назива којих нема у Речнику косовско-метохијског дијалекта Глише Елезовића као ни у другим нашим речницима“ (Јашовић, 2014, стр. 125).

²¹⁸ Велики део испитиваног простора веома је богат текућим водама и изворима, те су многим крајевима бунари били права реткост. Услед оваквих прилика, тешко се долазило до података у вези са именовањем врста бунара и њихових делова. У оквиру овог семантичког поља, забележен је велики број сложених лексема и неспецифичних назива.

35.2.1. 'Бунар са шипком за коју је окачено ведро које се спушта у бунар' именује се називима *бунар / бунар на ђерам* и *бунар / бунар на руке*.

35.2.2. За 'бунар из којег се вода вади окретањем точка или ручке' бележимо, такође описне називе: *бунар / бунар на точак* и *бунар / бунар на чекрџ*.

35.3. Под посебним диференцијалним знаком издвојени су називи различитих делова бунара.

35.3.1. За означавање семеме 'дрвени или зидани оквир око бунара' заступљене су три лексеме – доминира неспецифичан назив кућа, а спорадично се јављају називи *сандраш* и *сантрач*, односно *сантраџ*.

35.3.2. 'Рачvasti стуб на бунару' именује се лексемом *ђерам*, а са по једном потврдом бележимо и фонетизме *ђеран* и *ђерм*.

35.3.3. 'Покретно дрво за које се веже канта за извлачење воде из бунара' означава се једино неспецифичним називом *мотка*, који у Сиринићкој жупи бележимо и у облику *мџтка*.

35.3.4. За именовање 'терета на ђерму' доминантна је лексема *камен*, уз фонетизам *камењ*, док у појединим пунктовима бележимо назив *пањ*.

35.3.5. Семеме 'вратило са ручицом које служи за вађење воде из бунара' на највећем делу испитиваног простора одговара назив *чекрџ*, односно *чекрџ*, а у појединим пунктовима бележимо и лексеме *врџено*, која семантичку мотивацију проналази у изгледу, и *врџено*, која је мотивисана према радњи.

35.3.6. Лексемом *дирџ*, односно *дирџ* означава се семама 'један од два стуба на бунару на који се ослања вратило'.

35.3.7. Називи који се односе на део који се окреће и служи за покретање механизма бунара подељени су у две групе, с обзиром на то да ли је тај део кружног облика или у виду ручице.

35.3.7.1. За такав део кружног облика јављају се називи: *коло*, *точак*, односно *точаџ* и *трџало*, са приближно једнаким бројем потврда.

35.3.7.2. 'Ручица чијим се окретањем вади вода из бунара' именује се једино неспецифичним називима: *дрџка* и *руџка*.

35.3.8. 'Настрешница на бунаром' именује се лексемом *кр'ов*, као и деминутивним изведеницама ове именице: *кр'овче* и *кр'оуче*.

36. ОСТАЛЕ ЗГРАДЕ НА ОКУЋНИЦИ

36.1. за кола, машине: *гаража*, *шупа*

36.2. за сушење меса: *пушница*, *сушница*

36.3. за печење ракије: *казаница*, *казанџиница*, *казарница*

36.4. пољски WC: *аља*, *клозет*, *нужник*, *ћенеф*

36.4.1. одводни канал: *ћериз*

36. Ово семантичко поље посвећено је називима осталих зграда на окућници²¹⁹. Класификација је извршена према намени.

36.1. Семема 'просторија за смештање кола, машина и алата' показује лексичку уједначеност – у већини пунктова бележимо лексему *шупа*, а спорадично се јављаа и назив *гаража*.

36.2. За семему 'кућница за сушење меса' нисмо забележили лексички еквивалент у свим пунктовима, јер објекти с том наменом у већини села нису постојали. Спорадично бележимо две лексеме, које се јављају у различитим акценатским ликовима: *сушница*, односно *сушница* и *пушница*, односно *пушница*.

36.3. Просторија за печење ракије углавном није постојала. Са малим бројем потврда јављају се лексеме *казаница*, *казанџиница* и *казарница*, односно *казарница*.

36.4. Када је у питању семема 'пољски WC', уочава се лексичка шароликост. Највећи део испитиваног терена покривају две лексеме – германизам *клозет*, који се

²¹⁹ Ово поље указује на јасне разлике које се тичу изгледа окућнице и животних прилика у односу на Војводину и Лијевче поље и Жупу. Једини објекат из ове скупине који је нужно постојао на простору око куће јесте пољски WC. Објекат који служи за остављање кола или машина данас постоји у већини домаћинстава, те је за ту семему забележен лексички еквивалент у свим пунктовима, али смо од информатора сазнали да постојање објеката са овом наменом није било уобичајено у прошлости. Називе објеката који су служили за сушење меса или печење ракије бележимо у малом броју пунктова, док објекти за прераду млека и за остављање воде никада нису постојали.

јавља и у акценатском лику *клозѐт*, и домаћа лексема *ну'жник*, коју бележимо и у акценатском облику *ну'ж'ник*. Турцизам *ћенеф* и лексему *áља*²²⁰ бележимо са по једном потврдом.

Територијални распоред забележених лексичких јединица приказан је на карти бр. 16.

34.4.1. 'Одводни канал од нужника' именује се турцизмом *ћѐриз*.

37. ПОЉОПРИВРЕДНЕ АЛАТКЕ

37.1. алатка за окопавање: *матика, мотика*

37.1.1. делови алатке

37.1.1.1. дрво на које се насађује: *држаље*

37.1.1.2. метални део са отвором у који се утиче држалица: *уши*

37.1.2. радити овом алатком: *копа*

37.2. алатка за прекопавање и превртање земље: *ашов, ашоў, риљач*

37.2.1. радити овом алатком: *риља*

37.3. алатка за претоварање: *лопата*

37.4. алатка са зупцима

37.4.1. гвоздена: *вила*

37.4.2. дрвена: *рогља, трозубац*

37.4.3. делови алатке

37.4.3.1. зубац: *шиљак, парожак*

37.5. алатка за копање рупа: *копавченик, копаўченик, копачник, копач'њик*

37.6. гвоздена алатка са шиљком: *казма, крампа, трнакоп*

37.7. алатка за грабљење (гребање): *гребуља, грабуља*

37.7.1. делови алатке

37.7.1.1. зубац: *зубац*

37.7.2. гадити овом алатком: *гребе*

²²⁰ У грађи Г. Вуковић регистрована је лексема *ала* са истим значењем.

37.8. ручна алатка којом се жање: *срп*

37. У овом семантичком пољу дати су називи различитих пољопривредних алатки и њихових делова.

37.1. 'Алатка за окопавање' именује се лексемом *мотика*, која се јавља и у фонетском лику *матика*, односно *матика*.

37.1.1. Овим диференцијалним знаком обухваћени су делови ове алатке.

37.1.1.1. За семему 'дрво на које се насађује мотика' на читавом терену употребљава се назив *држале*, који бележимо и акценатској варијанти *држале*.

37.1.1.2. Лексичку уједначеност показује и семема 'метални део мотике са отвором у који се утиче држалица' – на испитиваном простору забележен је једино назив *уши*.

37.1.2. Семеме 'радити мотиком, лопатом' одговара глагол *копа*.

37.2. 'Алатка за прекопавање и превртање земље' углавном се именује мађаризмом *ашов*, који у Сиринићкој жупи бележимо и у облику *ашоу*; са уским ареалом простирања јавља се и домаћа лексема *риљач*.

37.2.1. 'Радити овом алатком' означава се глаголском лексемом *риља*.

37.3. Када је у питању семема 'алатка за претоварање', забележена је једино лексема *лопата*, уз акценатску варијанту *лопата*.

37.4. Овај диференцијални знак садржи називе алатки са зупцима са сено или сламу, који су класификовани с обзиром на материјал.

37.4.1. 'Гвоздена алатка са зупцима' свуда се именује лексемом *вила*.

37.4.2. За семему 'дрвена алатка са зупцима' широк ареал простирања има лексема *рогља*, док спорадично бележимо и назив *трозубац*, мотивисан изгледом.

37.4.3. Под посебном тачком издвајамо називе делова ове алатке.

37.4.3.1. 'Зубац на вилама' означава се лексемама *шиљак* и *парожак*, које се јављају са приближно једнаком заступљеношћу на терену.

37.5. За копање рупа и вађење камења из земље употребљава се алатка која се именује лексемама које у основи имају глагол *копати* – са највећим бројем потврда

бележимо назив *копавчѐник*, уз фонетизам *копаўчѐник*, а спорадично се јављају и називи *кóпачник* и *копáч'њик*.

37.6. Семем и 'гвоздена алатка која са једне стране има уску, јаку мотику, а са друге јак шиљак' на највећем делу испитиваног терена одговара назив *крáмна*, а са мањим бројем потврда забележене су лексеме *ка́зма* и *трнакóп*.

37.7. За семему 'алатка за купљење сена' забележене су лексеме мотивисане према радњи, те у основи имају глаголе *грабити* и *гребати* – са ширим ареалом простирања јавља се назив *гребу'ља*, а нешто ужи простор заузима лексема *грабу'ља*, односно *грабу'ља*.

37.8. 'Ручна алатка којом се жање' свуда се именује лексемом *срп*.

38. ОБЈЕКТИ ВАН СЕЛА

38.1. склоништа

38.1.1. у пољу: *колиба*

38.1.2. у планини: *насланица*, *наслоница*

38.2. објекат за стоку у близини села: *појата*

38.3. имање са кућом и економским зградама у планини: *бачења*, *бачило*

38. У посебно семантичко поље издвојени су називи објеката ван села²²¹.

38.1. Овај диференцијални знак садржи називе склоништа, који су класификовани на две поткатегорије.

38.1.1. 'Склониште у пољу' именује се лексемом *колиба*, односно *кóлиба*.

38.1.2. За семему 'склониште у планини'²²² лексички еквивалент забележен је само на простору Сиринићке жупе – реч је о домаћој лексеми *наслоница*, а забележена је и варијанта *насланица* (в. слику бр. 44).

²²¹ Ово семантичко поље у великој мери се разликује од истоименог поља у монографији Г. Вуковић. Различите географске, културолошке и животне прилике условиле су другачију организацију овог семантичког поља.

²²² Опширнији опис ове реалеме дат је у речничкој дефиницији.

38.2. У неким областима испитиваног простора постојали су објекти у близини села за смештање стоке током зиме²²³, који се именују лексемом *појата*²²⁴ (в. слику бр. 1).

38.3. За семему 'имање са кућом и економским зградама у планини'²²⁵ на простору Сиринићке жупе забележени су називи *бачења* и *бачило*.

²²³ Главни, а често и једини, извор прихода на овим просторима све до средине 20. века била је земљорадња и сточарство. Бројчано велике породице захтевале су држање великог броја стоке, коју није било могуће сместити у близини куће. Стога су постојали објекти у близини села у којима је стока боравила током зимског периода.

²²⁴ Према навођењу П. Скока, *појата* би могла бити прасловенска и предримска реч (Skok, 1974, стр. 696).

²²⁵ Ови називи често се односе само на мале, зидане стамбене објекте у планини. Богатији сељани могли су приуштити постојање економских зграда у којима је боравила стока, али је велики број домаћинства имао само једну просторију у планини, у којој је бачица боравила током летњег периода, а стока је била на отвореном, само ограђеном простору.

У грађи из Пећког Подгора за ову семему забележени су називи *станови* и *планина* (Јашовић, 1997, стр. 61).

III ТВОРБЕНА АНАЛИЗА

Творбеном анализом обухваћене су именице, придеви и глаголи²²⁶. Анализа је вршена на оба творбена плана – префиксалном и суфиксалном, као и на префиксално-суфиксалном.

Суфикси су подељени по врсти речи коју образују – именички и придевски. Ради наглашавања полисемичности, именички суфикси представљени су у три основне групе: суфикси за означавање именица мушког рода, суфикси за означавање именица женског рода и суфикси за означавање именица средњег рода. Код номиналних суфикса, сложени суфикси груписани су под прост суфикс који им је надређен.

У овом делу рада обрађене су и сложенице, груписане према врсти речи којој припада цела сложеница, као и сложене (вишечлане) лексеме, класификоване према структури. Са малим бројем примера забележен је и поступак конверзије.

А. Суфиксална творба²²⁷

А.1. Именички суфикси

А.1.1. Суфикси за означавање именица мушког рода

-(А)К: 1. предмет: **а.** средство за вршење радње која се казује глаголом у основи: *ваљак, левак, пловак, стружак, туцак, тучак*; **б.** ималац особине која се казује именицом или придевом у основи: *шилјак*; **в.** по неким особинама налик именици од

²²⁶ Приликом творбене анализе нису навођени сви забележени морфофонетизми.

²²⁷ У складу са дијалекатским особинама призренско-јужноморавских говора које, између осталог, подразумевају непостојање инфинитива, глаголе смо бележили у облику 3. лица једине. Стога, услед недостатка инфинитивних облика, у овом поглављу не можемо говорити о суфиксалној творби глагола.

којих су изведене: *носак*; г. деминуција: *жижжак*, *зврчак*, *парожак*, *сталак*; 2. место: а. значи исто што и именица у основи: *ћошак*²²⁸;

-АК/-(Ј)АК: место: а. намена: *сењак*;

-њак: 1. предмет: а. намена: *димњак*, *свећњак*, *столњак*, *стоњак*; б. средство за вршење радње која се казује глаголом у основи: *подбочњак*; 2. место: а. намена: *воћњак*; б. значење слично оном што значи основна реч: *ивичњак*;

-ењак: предмет: а. ималац особине која се казује именицом или придевом у основи: *слемењак*;

-(А)Њ: предмет: а. оруђе за вршење радње глагола у основи: *туцањ*;

-АР: 1. предмет: а. значи исто што и именица у основи: *кошар*; 2. место: а. нејасна мотивација²²⁹: *кочар*²³⁰;

-(А)Ц: 1. предмет: а. деминуција: *зубац*, *креветац*; б. значи исто што и именица у основи: *грнац*, *стубац*, *трупац*²³¹; в. материјал, особина: *канавац*, *трозубац*, *троножац*; г. средство за вршење радње која се казује глаголом у основи: *поклопац*, *слупац*; 2. место: а. смештајни објекти за стоку: *свињац*;

-(е)ц²³²: предмет: а. материјал, особина: *канавец*;

-ав(а)ц: предмет: а. ималац особине која се казује именицом или придевом у основи: *канавац*²³³;

²²⁸ Ову лексему тумачимо као изведеницу јер се основа *ћош*/*ћуш*- јавља са различитим суфиксима (-*ак*, *-ник*, *-ка*), са истим значење.

²²⁹ Поједини забележени деривати немају специфичну мотивацију или она није видљива на синхронијском плану.

²³⁰ У овом примеру дошло је до умекшавања консонанта. Од исте основе *котъсь*- добијени су и називи *кочарник* и *кочина* (в. Skok, 1974, стр. 168).

²³¹ Иако су ове изведенице навођене као синоними с именицама у основи, у наведеним примерима суфикс *-ац* има нијансу аугментативног значења.

²³² И. Клајн, С. Бабић и М. Стевановић не бележе овај суфикс. Будући да је на терену забележен и облик *канавац* (с непостојаним *а* у суфиксу), јасно је да је вокал *е* добијен вокализацијом полугласника, под утицајем македонских говора.

-ињ(а)ц: место: **а.** смештајни објекти за стоку, живину: *кокошињац*;

-АЧ: предмет: **а.** материјал, особина: *бакрач*; **б.** средство којим се врши радња основног глагола: *затварач, жарач, калемач, муљач, набијач, наслоњач, обртач, подупирач, риљач, чукач*;

-ИК: предмет: **а.** намена: *кланик, сланик*; **б.** особина, положај: *косник*;

-аник: место: **а.** намена: *дрвљаник*;

-еник: **1.** предмет: **а.** намена: *сланеник, соленик*; **2.** место: **а.** намена: *дрвљеник*;

-Ић: предмет: **а.** деминутив: *грлић, котлић*;

-НИК: **1.** предмет: **а.** средство за вршење радње која се казује основним глаголом: *водник, сливник*; **б.** намена: *биберник, копачник*²³⁴; **в.** ималац особине која се казује именицом или придевом у основи: *вршник*; **2.** место: **а.** намена: *дрвник, нужник*; **б.** ималац особине која се казује глаголом у основи: *ладник*; **в.** значи исто што и именица у основи: *копавченик*²³⁵, *ћошник, ћушник*;

-авник: предмет: **а.** средство за вршење радње која се казује основним глаголом: *послужавник*;

-овник: предмет: **а.** намена: *ђубровник*; **б.** средство за вршење радње која се казује основним глаголом: *послужовник*;

²³³ И. Клајн наводи да се суфикс *-ав(а)ц* јавља с придевима на *-ав* и са глаголским основама, не бележећи примере у којима се овај суфикс додаје на основу трпног глаголског придева. Иако смо ову изведеницу посматрали као *ткан + ав(а)ц*, овај пример бисмо могли довести у везу и са италијанском речју *канав*, будући да се јавља као синоним за изведеницу *канавац/канавец*, те би у том случају суфикс гласио *-(а)ц*.

²³⁴ У овом случају ради се о другом степену деривације – суфикс *-ник* додаје се на већ мотивисану именицу *копач*.

²³⁵ За овај облик нисмо нашли потврду у литератури. Будући да се у деривацији „у функцији основинске речи не јавља само творбено немотивисана реч: ту улогу може имати и већ мотивисана реч“ (Ћорић, 2008, стр. 24), претпостављамо да се у овом случају ради о суфиксу *-ник*, који се додао на основу *копавче*, услед високе продуктивности суфикса *-че* и његових варијанти на овим просторима, мада ни сложени суфикс *-авче* није регистрован у литератури.

-арник: предмет: **а.** намена: *виљушкарник, сољарник*²³⁶, *судоарник*²³⁷; **2.** место: **а.** смештајни објекти за стоку, живину: *голубарник, живинарник, козарник, кокошарник, кочарник, пилићарник, теућарник*²³⁸; **б.** намена: *сенарник, сламарник*; **в.** материјал, особина: *светларник, стакларник*; **г.** нејасна мотивација: *кочарник*;

-ЛУК²³⁹: предмет: **а.** намена: *чорбалук*;

-ЦИК: предмет: **а.** деминуција: *капеџик*²⁴⁰, *капиџик*;

A.1.2. Суфикси за означавање именица женског рода

-А: предмет: **а.** средство за вршење радње глагола у основи: *навлака, превлака, преграда, презида, увлака*; **б.** материјал, особина: *четворовода*;

-ВА: предмет: **а.** значење слично оном што значи основна реч: *врчва*;

-ЈА: предмет: **а.** средство за вршење радње глагола у основи: *грађа, преграђа*; **б.** значење исто оном што значи основна реч: *одаја*;

-АНА: предмет: **а.** материјал, особина: *перјана*;

-АРА (-јара)²⁴¹: **1.** предмет: **а.** значење слично оном што значи основна реч: *кључара, ногара*; **б.** намена: *виљушкара, ђувечара, пепељара, пипиљара*²⁴², *четкара, чешљара*; **в.** материјал, особина: *крпара*; **г.** средство за вршење радње основног глагола: *музара, муљара*; **2.** место: **а.** намена: *дрвара*; **б.** смештајни објекти за стоку, живину:

²³⁶ У овом примеру могли бисмо говорити и о суфиксу *-јарник*, услед појаве јотовања на крају основе.

²³⁷ Услед лабавије артикулације у положају између два вокала, *-в-* са краја основе се изгубило.

²³⁸ У местима где је забележена ова лексема, назив *теуџи* употребљава се уместо збирне именице *телад*.

²³⁹ Суфикс је турског порекла. Како М. Стевановић и И. Клајн наводе, именице с наставком *-лук* постепено ишчезавају из употребе и осећају се застарелим (Стевановић, 1986, стр. 491; Клајн, 2003, стр. 152).

²⁴⁰ У овом примеру дошло је до алтернације *и : е* у скраћеној основи именице *капија*.

²⁴¹ Код суфикса *-ара* палатализација је произвољна, „*bez vidljive raspodjele sa sufiksom -jara*“ (Babić, 1991, стр. 119).

²⁴² У основи бележимо алтернацију *е : и*.

пилићара; **в.** материјал, особина: *брвнара, брнара*²⁴³, *плетара, плотара, пружара, ћерпичара, чакмачара, чертићара*; **г.** место за вршење радње основног глагола: *пекара*; **д.** нешто што на било који начин стоји у вези с основном именицом: *кошара*;

-АЧА (-'ача)²⁴⁴: **1.** предмет: **а.** оруђе којим се врши радња основног глагола: *варјача*²⁴⁵, *врљача, гребача, кроњача*²⁴⁶, *круњача, муљача, наслоњача, покривача, равњача, тирача*²⁴⁷, *трљача, црпача*; **б.** појам који је сличан с оним што значи основна реч или на други неки начин с њим стоји у вези: *гребењача*²⁴⁸, *котлача*²⁴⁹, *кутлача, крстача*; **в.** мера: *литрача*; **г.** намена: *помијача*; **д.** особина: *наслоњача*; **2.** место: **а.** ималац особине која се казује глаголом у основи: *набијача*;

-њача: предмет: **а.** нешто што према основној именици има просторни или други какав однос: *верижњача, подрожњача*; **б.** намена: *грудњача, сирњача*; **в.** средство којим се врши радња основног глагола: *хладњача*²⁵⁰;

-ењача: предмет: **а.** нешто што према основној именици има просторни или други какав однос: *слемењача, темењача*;

-ИЈА: предмет: **а.** значење исто оном што значи основна реч: *бисазије*²⁵¹;

-ИНА: **1.** предмет: **а.** намена: *постељина, стожина*; **2.** место: **а.** значи исто што и основна реч: *лемезина, торина*; **б.** нешто што према основној именици има просторни или други какав однос: *грбина*; **в.** нејасна мотивација: *кочина*;

²⁴³ Запажа се губљење гласа -в- из основе.

²⁴⁴ Код суфикса -ача јотовање делује само на -н- из основе (Клајн, 2003, стр. 64).

²⁴⁵ И. Клајн наводи да би се у овом примеру привидно могло говорити о облику -јача, али да је та реч изгубила мотивацију од глагола *варити* у данас неуобичајеном значењу 'кувати' (мада се на терену који ми обрађујемо глагол *вари* редовно употребљава са значењем 'кувати' и то је један од лексичких дијалектизама који је још увек у активnoj употреби), док П. Скок истиче да је облик *варјача* настао из ранијег *варњача* (Клајн према Skok, 2003, стр. 64–65).

²⁴⁶ У овом примеру дошло је до замене вокала -у- вокалом -е- у глаголској основи: *круни* : *крони*.

²⁴⁷ Овај облик води порекло од глагола *отирати*, при чему се иницијални вокал *о-* изгубио.

²⁴⁸ Значење овог примера указало је на то да овај облик не води порекло од глагола *гребати* (у том случају, суфикс би био -ењача, а значење 'оружа за вршење радње основног глагола'), већ од именице *гребен*.

²⁴⁹ И у овом примеру дошло је до замене вокала у основи: *у* : *о*.

²⁵⁰ Овај пример могао би настати и од придева *хладан*, те би у том случају суфикс био -'ача.

²⁵¹ У овом примеру дошло је до сибиларизације и ради се о именици плуралија тантум.

-евина²⁵²: предмет: **а.** намена: *троњевина*;

-ИЦА²⁵³: **1.** предмет: **а.** деминуција: *ведрица, вилица, вратица*²⁵⁴, *катијица, кортица, котурица*²⁵⁵, *кукица, ладица, лопарица, лопатица, резница, рупица, чашица*; **б.** оруђе за вршење радње која се казује основним глаголом: *мерица, стружица*²⁵⁶; **в.** ималац особине која се казује глаголом у основи: *насланица, наслоница*; **г.** нешто што према основној именици има просторни или други какав однос, најчешће обележен префиксом: *надстрешица, настрешица, страница*, **д.** појам који је сличан с оним што значи основна реч или на други неки начин с њим стоји у вези: *камарица, куварица, сакуљница*²⁵⁷, *стрелица*; **ђ.** значи исто што и именица у основи: *таваница*; **е.** изведене од трпног придева: *венчаница, плетеница*; **ж.** материјал, особина: *земљаница, перјаница*; **з.** значе различите предмете: *краљица, степеница, столица, стубица*; **2.** место: **а.** намена: *казаница*; **б.** деминуција: *кујница*;

-аница: предмет: **а.** материјал, особина: *каланица, каљаница*²⁵⁸;

-еница²⁵⁹: предмет: **а.** материјал, особина: *воденица, каленица, кал'еница*;

-арица: предмет: **а.** материјал, особина: *нафтарица, сламарица*;

²⁵² И. Клајн овај суфикс наводи као *-овина/-евина*. Сматра се да је могао постати од придевског *-ов/-ев* и суфикса *-ина*, али се одавно осамосталио, тако да у многим речима (као и у примеру из наше грађе) више никакве везе нема с присвојним придевом (Клајн, 2003, стр. 98).

²⁵³ Суфикс *-ица* је склон семантичким променама – од пуког сужења значења, до потпуне терминологије (Грицкат, 1994, стр. 9).

²⁵⁴ Ова лексема означава врата на шпорету за ложење. Сматрамо да је почетно била деминутив, иако овакав вид деминутивне изведенице именице *врата* није уобичајен за српски језик.

²⁵⁵ Ова лексема се односи на 'малу корпу', те смо је сврстали у деминутиве. Међутим, реч *котур* нисмо забележили, а РМС је региструје са значењем 'предмет у облику круга, колута' (РМС, 3, стр. 18). Иако, према подацима из РМС, значење није директно изведено из мотивационе именице, не можемо бити сигурни да у прошлости лексема *котур* није имала друго (или још неко) значење на овим просторима. Уз то, корпе су редовно биле полукружног облика, те се ту може тражити семантичка повезаност.

У овом примеру могло је доћи и до замене вокала у основи: *а : у* (*котарица : котурица*).

²⁵⁶ Овај назив је нејасне етимологије (в. значење у речничкој одредници), те би се могло радити о немотивисаној речи, или је глагол стругати у овом ареалу имао и друга значења која су се временом изгубила.

²⁵⁷ На истраживаном терену облик *сакуљ* није забележен. П. Скок наводи да је можда реч о балканском латинизму (Skok, 1974, стр. 189).

²⁵⁸ Ове примере смо сврстали под суфиксом *-аница*, јер на овим просторима описни придев од именице *кал* гласи *каљав*.

²⁵⁹ И. Клајн наводи да је једини сигуран пример с овим суфиксом *сојеница*.

-ЛИЦА: предмет: **а.** оруђе за вршење радње која се казује основним глаголом: *бућкалица, вашалица, вршилица, мућкалица, појилица, сејалица, трошилица*;

-алица: предмет: **а.** оруђе за вршење радње која се казује основним глаголом: *вршалица, трошалица, појалица*;

-МА²⁶⁰: предмет: **а.** значење слично оном што значи основна реч: *врчма*²⁶¹;

-НИЦА: **1.** предмет: **а.** намена: *јастучница*; **б.** појам који је сличан с оним што значи основна реч или на други неки начин с њим стоји у вези: *вратница*²⁶²; **в.** нешто што према основној именици има просторни или други какав однос, најчешће обележен префиксом: *зидница, надстрешњица, настрешиница, подница, узидница, ћушница*; **г.** значи исто што и основна реч: *пећница*; **2.** место: **а.** намена: *казанџиница*²⁶³, *коњушница*²⁶⁴; **б.** просторија у којој се врши радња која се казује основним глаголом: *пушница, сушница*; **в.** нешто што према основној именици има просторни или други какав однос: *вратница, кућница*;

-арница: место: **а.** намена: *казарница*²⁶⁵;

-оница: предмет: **а.** појам који је сличан с оним што значи основна реч или на други неки начин с њим стоји у вези: *кључоница*;

-аоница: предмет: **а.** појам који је сличан с оним што значи основна реч или на други неки начин с њим стоји у вези: *кључаоница*;

-КА: **1.** предмет: **а.** оруђе за вршење радње глагола у основи: *бришка, влачка, дршка, заватка*²⁶⁶, *острушка, пасирка, пердашка, посипка, поцрпка, струшка, трonoшка*,

²⁶⁰ У литератури нисмо пронашли потврду за овај суфикс.

²⁶¹ Овај назив, са словенским кореном *врч-*, бележимо на простору Сиринићке жупе. Јавља се и фонетизам *врчва*, те је могуће да се не ради о суфиксу *-ма*, већ о преласку лабио-денталног гласа *в* у билабијално *м*.

²⁶² У овом примеру суфикс *-ница* има нијансу аугментативног значења.

²⁶³ Сматрамо да је у овом примеру реч о другом степену творбе, те да је овај назив настао посредством окрњене основе деривата *казанџија*.

²⁶⁴ Овај облик је нерегуларан по саставу – јавља се с продужењем основе која потиче од застарелог *коњух* са значањем 'коњушар' (Клајн, 2003, стр. 163).

²⁶⁵ Сматрамо да је у овом примеру, услед додавања сложеног суфикса *-арница* на основу *казан-*, ради лакшег изговора дошло до скраћивања основе: *каз-*.

црпка, цуцка; **б.** намена: *ђувечка*; **в.** значење слично оном које се казује именицом у основи: *перка, пећка, ручка, сиђимка, сицимка, цевка, шарка*; **г.** особина: *петролејка, пљоска, траношка*; **д.** деминуција: *ћерамитка, ћиримитка*; **2.** место: **а.** значи исто што и именица у основи: *ћошка*;

-овка: предмет: **а.** значење слично оном које се казује именицом у основи: *витловка, шишовка*;

-ајка²⁶⁷: предмет: **а.** мера: *килајка, литрајка*; **б.** средство за вршење радње глагола у основи: *пирка*²⁶⁸;

-аљка: предмет: **а.** оруђе за вршење радње глагола у основи: *мешаљка, муваљка, подрпнуаљка, пераљка, рибалјка, сукаљка, трошаљка, цедаљка, шараљка*;

-ељка²⁶⁹: предмет: **а.** намена: *светељка*;

-иљка: предмет: **а.** оруђе за вршење радње глагола у основи: *светиљка, цедиљка*;

-арка: **1.** предмет: **а.** материјал, особина: *конопљарка, кошарка*; **б.** намена: *лебарка, помијарка, чешљарка*; **2.** место: **а.** смештајни објекти за стоку, живину: *кокошарка, пилићарка*;

-ерка²⁷⁰: предмет: **а.** нешто што према основној именици има просторни или други какав однос: *плафоњерка*;

-њарка²⁷¹: предмет: **а.** намена: *црепњарка*;

-ика: предмет: **а.** оруђе за вршење радње глагола у основи: *метлика*;

²⁶⁶ У овом примеру испало је -х- из основе.

²⁶⁷ И. Клајн наводи само три примара с овим суфиксом: *љуљајка, тоциљајка* и застарело *шевељајка*.

²⁶⁸ У случају ове лексеме, могло је доћи до замене вокала у основи: *е* : *и*, те би првобитан облик гласио *перајка*. Међутим, с обзиром на то да ова лексема заузима широк ареал простирања, није искључено да се ради о корену *пир-*.

²⁶⁹ И. Клајн, С. Бабић и М. Стевановић не бележе овај суфикс. Будући да суфикс бележимо само са једном потврдом, претпостављамо да је реч о деривационој аномалији.

²⁷⁰ У консултованој литератури овај суфикс није регистрован.

²⁷¹ У провераваној литератури нисмо нашли потврду ни за овај суфикс.

- љика**: предмет: **а.** оруђе за вршење радње глагола у основи: *триљика*;
- ачка**²⁷²: предмет: **а.** нешто што према основној речи има просторни или други какав однос: *доњачка*; **б.** намена: *помијачка*;
- ашка**²⁷³: предмет: **а.** средство за вршење радње глагола у основи: *љуљашка*; **б.** мера: *килашка*;
- ешка**²⁷⁴: предмет: **а.** средство за вршење радње глагола у основи: *вртешка*²⁷⁵;
- (')ушка**: предмет: **а.** деминуција: *виљушка*; **б.** материјал, особина: *перушка*;
- ЛА**: предмет: **а.** оруђе за вршење радње глагола у основи: *јасла, јасле, метла*;
- ЛИЈА**²⁷⁶: предмет: **а.** материјал, особина: *бакарлија*; **б.** значи исто што и основна именица: *буклија*;
- ЉА**: предмет: **а.** изглед, особина: *рогља*;
- ЊА**: место: **а.** намена: *плевња*;
- УЉА**: предмет: **а.** оруђе којим се врши радња основног глагола: *грабуља, гребуља, цедуља*; **б.** материјал, особина: *црепуља, црпуља*²⁷⁷;
- УША**: *приземљуша*;
- анца**: предмет: **а.** деминуција: *вратанца*²⁷⁸;

²⁷² И. Клајн наводи да овај суфикс долази само на глаголске основе, и то код речи *играчка* и *пљувачка*. Међутим, наша грађа показује другачије стање – суфикс *-ачка* гради изведенице са именичким и прилошким основама.

²⁷³ И. Клајн не наводи овај суфикс, а пример *љуљашка* обрађује под суфиксом *-ачка* (у Хрватској је *љуљачка*, а у Србији *љуљашка*).

²⁷⁴ И. Клајн, С. Бабић и М. Стевановић не бележе овај суфикс.

²⁷⁵ Са истим значењем јавља се и именица *пелешка*, али, будући да не можемо издвојити мотивациону реч, сматрамо да је немотивисана.

²⁷⁶ Овај суфикс је турског порекла, потиче од турског *-li*, које је придевски суфикс (Радић, 2001, стр. 34–61).

²⁷⁷ С обзиром на значење ове изведенице, јасно је да води порекло од именице *цреп*, али је дошло до испадања вокала *-е-*, те би се привидно могла повезати са окрњеном глаголском основом *црп-*.

A.1.3. Суфикси за означавање именица средњег рода

-АЉЕ: предмет: **а.** средство за вршење радње глагола у основи: *држаље*;

-ИВО: предмет: **а.** оруђе за вршење радње глагола у основи: *сечиво*;

-ИЛО: предмет: **а.** особина: *вратило*; **б.** намена: *жарило*; **в.** значи исто што и именица у основи: *тракило*;

-ИШТЕ: **1.** предмет: **а.** нешто што је у некој вези с основном речју: *буњиште*²⁷⁹, *газиште*, *степенциште*; **2.** место: **а.** место вршења радње означене глаголом: *ложиште*; **б.** место с именицом у основи: *ватриште*, *огњиште*; **в.** намена: *ђубриште*; **г.** значење слично оном што значи основна реч: *калиште*, *кал'иште*, *каљиште*, *ториште*;

-ЈЕ: **1.** предмет: **а.** збирне именице: *посуђе*, *суђе*; **2.** место: **а.** простор поред онога што значи основна именица: *заглавље*, *предсобље*, *наткровље*, *поткровље*, *узглавље*;

-ЛО²⁸⁰: предмет: **а.** средство за вршење радње основног глагола: *гребло*²⁸¹, *жарило*, *метило*, *муљало*, *мутило*, *нишало*, *стругало*, *сукало*, *тркало*, *тупкало*, *туткало*, *цедило*; **б.** оно на чему се врши радња глагола: *седало*;

-ало: предмет: **а.** значење слично оном што значи основна реч: *тучкало*²⁸²;

-ило: предмет: **а.** значење слично оном што значи основна реч: *бурило*, *тракило*; **б.** по неким особинама налик именици од које су изведене: *вратило*;

²⁷⁸ Суфикс *-ца* помиње се као деминутиван суфикс, али у литератури нисмо успели да пронађемо потврду за суфикс *-анца*, нити образложење у вези са постанком деминутива *вратанца*.

²⁷⁹ И. Клајн наводи да је реч *буњиште/бунциште* нејасне етимологије (Клајн, 2003, стр. 127). Сматрамо да би овај назив могао имати корен у италијанској речи *bugna*, која има значење 'кош, кошарица' (в. *buŋja*).

²⁸⁰ Суфикс *-ло* је агентивни суфикс који долази само на глаголске основе. Изведенице од именица или придева дате су под суфиксима *-ало* и *-ило* (Клајн, 2003, стр. 149).

²⁸¹ У овом примеру дошло је до испадања крајњег вокала глаголске основе.

²⁸² Будући да глагол *тучкати* не постоји, сматрамо да ова именица није изведена непосредно од глагола, већ од именичке основе, посредством именице *тучак*.

-ЊЕ²⁸³: место: **а.** оно што се добија у резултату радње која је означена глаголом у основи: *оделење*²⁸⁴;

-ЦЕ: предмет: **а.** деминуција: *звонце*;

-енце: предмет: **а.** значи исто што и именица у основи: *миљенце*;

-ЧЕ²⁸⁵: предмет: **а.** деминуција: *асталче, асталче, грнче, долаче, ђугумче, каначе, клинче, кондирче, котарче*²⁸⁶, *кофтарче, кревече, креденче, кровче, лонче, машинче, млинче, сланениче, солениче, пенџерче, посипче*²⁸⁷, *сакуљче, столице, трonoшче, цедомлекче*; **б.** намена: *биберче*; **в.** значи исто што и именица у основи: **г.** просторни однос: *наслонче, потказанће*²⁸⁸;

²⁸³ Старији граматичари су овај суфикс представљали као суфикс *-је*.

²⁸⁴ Иако је у стандардном језику облик *оделење* неисправан, будући да у основи ове речи стоји трпни придев на *-љен*, на испитиваном терену бележимо једино овај облик.

²⁸⁵ Као резултат једног од бројних перинтеграционих процеса, у јужнословенским језицима настао је суфикс *-че*. Како П. Радић наводи, овај суфикс је настао перинтеграцијом именичких основа које су градиле изведенице прасловенским суфиксом *-ен*, и то у случају када је суфикс условљавао палатализацију финалног основинског консонанта *к* (Радић, 2018, стр. 79). На српском језичком простору овај суфикс је неједнако заступљен – најпродуктивнији је у делу српских говора који су најближи македонском и бугарском језику, тј. карактерише говоре који су ушли у састав балканске језичке заједнице. Иако се сматра да је настао на домаћем терену, оваква продуктивност суфикса може се довести у везу и са чињеницом да је сличан суфикс познат и другим балканским језицима – румунском, албанском, али и турском језику (Марков, 1960, стр. 244–246).

У овим говорима, суфикс *-че/-иче* јавља се као општи деминутивни суфикс. Међутим, не изостаје његова способност да се везује за врло различите семантичке категорије именица – именице које означавају бића, предмете, делове тела, просторе, површине, па чак и градивне и апстрактне именице (Радић, 2018, стр. 85), што говори о томе да је примарна деминутивна функција овог суфикса проширена, те да су ови суфикси постали носиоци различитих значења.

Бавећи се семантичким реализацијама суфикса *-че* у призренско-тимочким говорима, Р. Жугић закључује да: „именичке изведенице средњег рода на суфикс *-че*, ексцерпирани из дијалекатских речника са простора призренско-тимочких говора, својом бројношћу и полисемичношћу, јасно диференцирају ове говоре по датим параметрима од стандардног српског језика“ (Жугић, 2012, стр. 228).

Иако је о продуктивности суфикса *-че/-иче* у призренско-тимочким говорима већ писано (Жугић, 2012; Марјановић, 1997; Марјановић, 2001; Савић Грујић, 2013), ти радови су сконцентрисани на северније говоре овог дијалекатског типа, услед недостатка лексичке грађе призренско-јужноморавских говора на простору Косова и Метохије.

²⁸⁶ Именица *котар* није забележена, бележимо једино деминутивни облик *котарче*.

²⁸⁷ Облик је постао од именице *посипка*.

²⁸⁸ Ради се о суфиксу *-че*, који је услед упрошћавања два пара африката у корист меких дао *-ће*.

-иче²⁸⁹: предмет: **а.** деминуција: *дрикиче, каџиче, квакиче, корпиче, котличе, крошњице, кујниче, кукиче, кућиче, ладиче, лопатиче;*

-арче: место: **а.** намена: *благотарче;*

А.2. Придевски суфикси

-ав: **1.** градивни придеви: *каљав;* **2.** описни: *реџкав;*

-ан: **1.** градивни придеви: *земљан, циглан, црепан, тршачни*²⁹⁰; **2.** описни придеви: *зидан, патосиран;*

-аст: описни: *реџкаст;*

-ат: описни придеви: *шиљат;*

-аћи: намена: *примаћа (соба), спаваћа (соба);*

-ен: **1.** градивни придеви: *блатнен*²⁹¹, *гвозден, дрвен, земњен, камени, сламени;* **2.** описни придеви: *таблени;*

-ћи²⁹²: стална особина: *носећи;*

-ин: присвојни придеви: *невестин;*

-ни: кућни, надоградни, преградни, собни, спољни, улазни, федерни,

²⁸⁹ И. Клајн уопште не спомиње овај суфикс, а С. Бабић га наводи са само једном потврдом, истичући да су сви суфикси који испред *-че* имају још неки глас неплодни (Бабић, 1991, стр. 121). Судаћи по грађи коју пружа *Српски рјечник* В. С. Караџића, новосрпски говори уопште не познају суфикс *-иче* (Радић, 2018, стр. 89). Међутим, суфикс *-иче*, уз суфикс *-че*, спада у најпродуктивније суфиксе у призренско-тимочким говорима.

²⁹⁰ У овом примеру, који се наизглед јавља са другим суфиксом, дошло је до замене места вокала *а* и сугласника *ч*, а томе је претходио низ гласовних промена (*трскани: трчани: тричани: тршачни*).

²⁹¹ У овом случају, претпостављамо да је реч о деривационој аномалији, а не о суфикс *-ен*, те смо овај пример сврстали под суфиксом *-ен*.

²⁹² О суфиксу *-ћи* лингвисти немају уједначена мишљења (уп. Стевановић, 1949–1950; Станојчић-Поповић, 1999, стр. 157; Бабић, 1991; Миновић, 1978, стр. 52). Наиме, овај суфикс треба разликовати од суфикса *-аћи* с глаголским основама и суфикса *-ећи* с именичким основама. Ови придеви, са завршетком на *-ећи* или на *-ући*, по облику у номинативу једнине м. рода једнаки су глаголском прилогу садашњем (Клајн, 2003, стр. 308).

-њи: 1. место: *доуѓњи, задњи, оборњи*; 2. време: *летњи*;

-шњи²⁹³: место: *унутрашњи*;

-ски: 1. место: *вањски, пољски, ходнички*²⁹⁴, *италски*; 2. намена: *младеначки*²⁹⁵; 3. описни придеви: *плински*;

-ински²⁹⁶: намена: *гостински, гостињски*²⁹⁷;

Б. Префиксална творба

Б.1. Префиксална творба именица

ПО-: просторно значење: *покуљма*;

ПОД-: просторно значење: *подгрета, поткров*;

ПРЕД-: просторно значење: *предајат, преткућа*;

Б.2. Префиксална творба глагола

ЗА-: 1. значење ограђивања: *загради*; 2. ингресивно значење: *заложу*;

НА-: завршити процес радње: *накладе, наложу*;

²⁹³ У питању је сложени суфикс.

²⁹⁴ Суфикс *-ски* јавља се са бројним аломорфима, који су последица гласовних промена. У овом примеру, завршетак *-чки* добијен је палатализацијом крајњег вокала основе.

²⁹⁵ У овом примеру, задржано је непостојано *a* у основи, како би се избегле тешке сугласничке групе (в. Вавић, 1991, стр. 369–370), а крајње *-ц* из основе је палатализовано.

²⁹⁶ И овде се ради о сложеном суфиксу, састављеном од *-ин* и од *-ски*; посматра се као посебан суфикс због значења и због долажења на основе од којих нема придева на *-ин* (Клајн, 2003, стр. 305).

²⁹⁷ У овом примеру не ради се о посебном суфиксу, већ о дијалекатској особини.

О-: прелазни глаголи са значењем радње која на објекат делује с разних страна или га на неки начин целог обухвата: *огради*;

ПО-: завршити процес радње: *попари*;

В. Префиксално-суфиксална творба

В.1. Префиксално-суфиксална творба именица

За- се комбинује са суфиксом **-је**: *заглавље*.

На- се јавља са суфиксом **-ица**: *настреишица, насреишица*.

Над- се јавља у комбинацији са суфиксима **-ица** и **-је**: *надсреишица, надстреишица, наткровље*.

Па- се комбинује са суфиксом **-ак**: *парожак*.

По- се појављује у комбинацији са суфиксом **-је**: *посуђе*.

Под- бележимо са суфиксима **-њача**, **-је** и **-че**: *подрожњача, потказанђе, поткровље*.

Пред- бележимо једино са суфиксом **-је**: *предсобље*.

При- се јавља једино са суфиксом **-уша**: *приземљуша*.

У- се комбинује са суфиксом **-ица**: *узидница*.

Уз- бележимо у једном примеру са суфиксом **-је**: *узглавље*.

В.2. Префиксално-суфиксална творба придева

При- се комбинује са суфиксом **-ан**: *приземан*²⁹⁸;

Г. Сложенице

Г.1. Сложене именице

Г.1.1. Сложенице с именицом у првом делу

Тип Иос²⁹⁹ + Го + суфикс

Сложенице с нултим суфиксом: *ветробран, градомер, кишобран, трнакоп*³⁰⁰;

Г.1.2. Сложенице с бројем у првом делу

Тип Кос + И: *тронога*;

Тип Кос + Ио + суфикс

Сложенице са суфиксом *-а*: *четворовода*;

Сложенице са суфиксом *-ац*: *трозубац, трножац*;

Сложенице са суфиксом *-ка*: *троношка*;

Сложенице са суфиксом *-че*: *троношче*;

Г.1.3. Сложенице с глаголом у првом делу

Тип Го + И: *ложуље*;

Тип Гос + Ио + суфикс

²⁹⁸ Овај пример се јавља са скраћеном именичком основом.

²⁹⁹ У даљем раду користићемо се следећим скраћеницама: И = именица, Г = глагол, К = кардинални број, Ио = именичка основа, Го = глаголска основа, Ко = бројна основа, с = спојни вокал (нпр. Иос).

³⁰⁰ У овом примеру као спојни вокал јавља се самогласник *а*, што није типично за српски језик.

Сложенице с нултим суфиксом: *цедомлек*;

Сложенице са суфиксом *-че*: *цедомлекче*;

Г.2. Сложени придеви

Г.2.1. Сложенице с бројем на првом месту

Тип Кос + Ио + суфикс

Сложенице са суфиксом *-ан/-ни*: *двоводни*, *двоспратни*, *јеноводни*³⁰¹, *троводни*, *четвороводни*.

Д. Конверзија

Од четири типа творбе речи, конверзија је најмање плодна, те је старији граматичари нису ни спомињали³⁰² (Клајн, 2003, стр. 379). Прелазак у именице уобичајено се назива *поименичење*, односно *супстантивизација*. Поименичавају се готово искључиво придеви и глаголски придеви.

У нашој грађи бележимо два примера супстантивизације: *вртено* и *ткаено*.

³⁰¹ У питању је дијалекатски облик броја *један*: *јен*.

³⁰² Ж. Станојчић и Љ. Поповић називају је *творба претварања* (Станојчић, Поповић, 1999, стр. 134), С. Бабић *преобразба* (Бабић, 1991, стр. 47–49), док се код Р. Симеона као једно од пет значења за одредницу *конверсија/конверзија* наводи да је то посебна врста хомонимије, прелаз једне врсте речи у другу без промене морфолошког и фонетског састава (Симеон, 1969, стр. 700).

Ђ. Творба сложених (вишечланих) лексема

У нашем корпусу, поред простих (једночланих) лексема, забележене су и сложене (вишечлане) лексичке јединице. Оне ће бити класификоване према структури, с обзиром на врсту речи које је сачињавају.

Највећи број забележених вишечланих лексема припада структурном типу **II + И**: *блатнена кућа, вањска врата, велика врата, гвоздени кревет, гостинска/гостињска соба, двоводни кров, двоспратна кућа, доугња врата, дрвена кућа, дрвена ложица, дрвени кревет, дрвени набијач, дрвени роштиљ, задња врата, земљана кућа, земљани под, земњен под, земњена кућа, зидана кућа, јеноводни кров, каљава пећ, камена кућа, камена пећ, коси кров, кућна соба, летња кујна, младеначка соба, надоградни кров, невестина соба, носећа греда, оборња врата, оборња метла, патосирани кров, плинска пећ, пољска метла, приземна кућа, проста пећ, преградни зид, примаћа соба, рецкави нож, рецкаст нож, свињски сапун, сламени кров, спаваћа соба, спољна врата, спуштена стрева, собна врата, таблени кревет, туп нож, троводни кров, триачни кров, унутрашња врата, улазна врата, федерни кревет, ходничка врата, циглана кућа, црепана кућа, четвороводни кров, шилџат нож, италска врата.*

Велики број вишечланих назива припада структурном типу **И + Пр + И**: *бунар на ћерам, бунар на руке, бунар на точак, бунар на чекрк, кантар на оке, кантар у оке, кров од даске, кров од сламе, кров од ћерамиде, кућа на спрат, кућа од кал, кућа од камење, кућа од набој, кућа од цигле, соба за младенце.*

У мањој мери заступљени су и следећи структурни типови сложених лексема:

- **И + Пр + К + И**: *главе на две воде, кров на две воде, кров на јену воду, кров на три воде, кров на четири воде, кућа на четири воде;*

- **Пр + И:** *иза кућу, поза кућу, позади куће, позади кућу, пред кућу, у ноге, са стране, уз ноге;*
- **П + И + И:** *западни део куће, северни део куће.*

IV Закључак

Овим радом представљена је терминологија куће и покућства у призренско-јужноморавским говорима Косова и Метохије, што представља прво систематично проучавање неког слоја лексике у овом ареалу. Теренским истраживањем прикупљен је тематски лексички корпус, који је подвргнут лексичко-семантичкој и творбеној анализи, а потом је лексикографски уобличен и представљен у форми речника. Један део грађе приказан је на лингвистичким картама.

У лексичко-семантичкој анализи лексеме су груписане у 38 семантичких поља. Семантичка поља су несразмерна по броју диференцијалних знакова. У оквиру семантичких поља углавном не бележимо опште називе, већ се одмах гранају. Када је забележена ознака за општи назив, редовно се ради о једночланим, углавном немотивисаним лексемама. У многим семантичким пољима као ознаку за општи назив бележимо већи број лексичких реализација (*одаја, одељење, соба, трем; боца, флаша, шише, шишче*), а често уз назив који је у доминантној употреби бележимо и архаични облик (*пенџер*, уз различите морфофонетске ликове, и *прозор; троњевина и постељина*).

Приликом лексичко-семантичке анализе настојало се да се укаже на семантичку мотивацију и порекло забележених лексичких јединица, на основу чега се стиче увид у заступљеност лексике домаћег и страног порекла.

Међу забележеном лексичком грађом има много мотивисаних назива. Дајемо преглед најчешћих врста семантичке мотивације:

1. девербативне именице:

а. значење средства: *бућкалица, ваљак, муљач, посипка, риљач, сејалица, трошилица, туцак* итд;

б. значење места: *пекара, пушница, сушница* итд;

2. према намени:

а. предмет: *ђувечка, пепељара, помијачка, столњак, троњевина* итд;

б. објекат: *дрвљаник, кокошињац, свињац, сењак* итд;

3. по сличности:

а. са истоименим предметима: *вилаца, кишобран, столица, чадор* итд;

б. са деловима тела: *врат, грбина, грлић, грло, грљак, језик, крак, леђа, лице, нога, ножице, носак, уши, чело, шија* итд;

4. на основу назива неке мере: *килајка, литрајка, литрача* итд;

5. према материјалу: *бакарлија, брвнара, каленица, сламарица, прућара, ћерпичара* итд;

6. према гориву: *нафтарица, петролејка* итд;

7. према месту, положају: *надстрешница, подница, предсобље* итд;

8. према начину прављења: *набој, плетара* итд;

9. на основу броја: *трозубац, трнога, четворовода* итд;

10. према неким особинама: *вршник, косник, пљоска, светларник* итд.

На основу увида у различите типове семантичке мотивације, закључује се да су називи најчешће мотивисани према радњи (означавајући средство или место за вршење радње) и према намени. Велика је и скупина лексема која као мотивациону базу има анатомску лексику. Као мотив номинације за изванредан број назива јавља се и материјал од кога је предмет или објекат сачињен.

Заступљеност домаће и стране лексике биће анализирана по семантичким пољима. Овакав тип представљања нема за циљ навођење свих забележених лексичких реализација, јер би такав приступ захтевао посебан осврт, услед

обимности грађе и постојања великог броја морфофонетских варијанти одређених лексема, већ стицање увида у заступљеност туђица у одређеним тематским скупинама лексема.

У првом и најобимнијем семантичком пољу **1. Кућа и њени делови** значајан је удео лексике страног порекла. Међу забележеним туђицама, лексема из турског језика је неупоредиво више од оних које долазе из других страних језика.

Забележени су следећи турцизми: *ајат/ајет*, *атула*, *басамак/басамци/басамаци*, *баскија*, *баџа*, *дувар*, *калкан*, *капак*, *каплама*, *одаја*, *оџак/ођак*, *пајанта/пајванта*, *перда*, *самар*, *таван*, *ћерамида*, *ћош*, *ћуприја*, *чардак*, *чатија/ћатија*.

Поред ових позајмљеница, забележене су лексеме из француског језика – *паркет*, *плафон* и *тараса/тераса*, затим латинизам *фасада*, грцизам *темељ*, италијанизам *балкон*, германизам *шиндра*, а са врло уским ареалом простирања јавља се и лексема *веранда*, за коју се сматра да потиче из санскрита.

Друго семантичко поље **2. Отвори за светлост и њихови делови**, уз заступљеност лексике словенског порекла, карактерише велики број турцизама: *капци*, *капаци*, *пенџер* (уз различите морфофонетске ликове), *перда*, *реза*, *резица*, *срча*, *чарчиво* (и бројне морфофонетске варијанте), *џам*. Није занемарљив и удео лексике из немачког (*рајбер*, *рам*, *фиронге/фиранге*) и француског језика (*витрожице*, *драперије* (уз различите фонетизме), *гарнишлa/гарнишна*).

У трећем семантичком пољу **3. Улази и њихови делови** доминантно је присуство турцизама, као што су: *алка*, *калауз*, *капија*, *капиџик* (уз морфофонетске варијанте), *котоман*, *обор*, *перваз*, *реза*, *тараба*, *тељ*, *учкур*, *чарчиво*. Поред оријенталне лексике, забележен је изванредан број германизама: *клапна* (са фонетизмима), *лајсна*, *рам*, *шток*, две лексеме из латинског језика: *кентра* и *порта*, италијанизам *катанац* и грцизам *цилиндар*, који се јавља са малим бројем потврда на терену.

Семантичко поље **4. Материјал, справе и радње у вези са градњом и уређењем куће** садржи велики број страних лексема, углавном из турског (*боја, кал* (са различитим фонетизмима и дериватима), *креч, пердашка, токмак, ћерпич* (уз бројне фонетске варијанте), *ћускија, чекић*) и немачког језика (*малтер, молерај, фарба, цигла, штангла*). Забележен је и италијанизам *мистрија*.

Забележени турцизми односе се углавном на градњу кућа из ранијег периода, те је велики број лексема из те скупине архаичан.

Невелико семантичко поље **5. Просторије у кући** одликује се лексиком словенског порекла, уз присуство великог броја вишечланих лексема (*спаваћа соба, соба за младенце*). Од туђица, забележен је турцизам *одаја* и мађаризам *соба*.

У шестом семантичком пољу **6. Собни намештај** доминантан је удео турцизама: *бешика, диван, кревет, кутија, орман, отоман, сандук, чивилук*. Поред оријенталне лексике, заступљени су и германизми: *кауч, лада, мадрац, натказна/наткасна, офингер* и *регал*, романизми: *комода* и *шифоњер*, мађаризам *фиока* и грцизам *троњ*.

У овом пољу забележен је и велики број словенских лексема, као што су: *вешалица, љуљашка, нога, чукач* итд.

У седмом семантичком пољу **7. Кухињски намештај**, уз лексiku словенског порекла, значајно место заузима оријентална лексика: *долап, рафт, скимлија, софра* (уз разне фонетске ликове). Незнатан је удео речи из немачког (*коклица/хоклица*), мађарског (*астал/астол*), француског (*витрина*) и италијанског језика (*креденац*).

Осмо семантичко поље **8. Пећи и њихови делови** углавном садржи лексiku словенског и прасловенског порекла (*ватришите, огањ/огењ, ложшите, пекара, пепељара, пећ/пећка*), што не чуди, с обзиром на то да је код Словена био јако развијен култ ватре, који се потом преобразио у култ огњишта. Од стране лексике забележен је турцизам *фуруна*, германизам *луфт* и романизам *шамот*.

У семантичком пољу **9. Справе које се употребљавају око пећи и називи радњи** преовлађују лексеме словенског порекла. Забележен је једино турцизам *маша*, који је заступљен на читавом терену, и лексема из албанског језика – *каџија*.

У семантичком пољу **10. Направе за кување и њихови делови** уочава се доминатно присуство турцизама: *бакрач*, *лула*, *ођак/оџак*, *саџак* (уз морфофонетске варијанте), *синђир/синџир*, *сиџимка*, *ћунак/чунак*. Забележен је и мали број германизама: *плотна*, *рерна* и *шпорет*.

Семантичка поља **11. Судови за кување**, **12. Судови за печење** и **13. Судови за обедовање и сервирање** снажно су обојена оријенталним утицајем. Из турског језика потичу лексеме: *ћезва/џезва*, *ћувеч* (уз морфофонетизме), *калуп*, *капак*, *кашика*, *саан*, *сач*, *сиџим* (уз бројне морфофонетске варијанте), *тава* (са разним варијантама), *тенџера/тенђера*, *тепсија/тепџија*, *тигањ*, *ћињија/чинија*, *чанак* (са различитим морфофонетизмима), *чакија*, *чорбалук*.

У оквиру ових семантичких поља није занемарљив и утицај немачког језика, те бележимо извештан број германизама: *гарнир*, *модла*, *плек*, *фотрола/футрола* и *шерпа*. Забележена је по једна лексема из мађарског (*тањир*), италијанског (*таџна*), грчког (*кутлача*) и албанског језика (*горужда*).

Семантичко поље **14. Посуде и справе за мешање хлеба и других врста теста** одликује се лексиком словенског порекла. Од туђица бележимо германизам *вангла* и турцизам *оклаџија*, који је тек у скорије време заживео и узео примат над старим словенским називима за именовање семеме 'дугачко ваљкасто дрво за развијање теста' (*стапче*, *стрелица*, *сукало*, *сукаљка*, *сукокорка*, *сукокорче*).

У семантичком пољу **15. Посуде за млеко и млечне производе**, уз доминантну заступљеност домаће лексике, забележена су три турцизма: *бућка* (уз морфофонетизме), *кофа* и *тас/ташче*, и грцизам: *литра/литрача*.

Семантичко поље **16. Посуде за воду и њихови делови** садржи значајан број лексема словенског порекла. Међу туђицама, доминантно је присуство турцизама, док је удео германизама, латинизама и романизама незнатан.

Из турског језика забележене су лексеме: *бучуже*, *бучук*, *вилџан* (са бројним фонетизмима), *ђугум/ђугумче*, *канта*, *тас*, *тестија*, *ћуп*.

Заступљена су два германизма (*кригла* и *шоља*) и по једна лексема из латинског (*пина*) и италијанског (*бокал*).

У семантичком пољу **17. Посуде за алкохолна пића** преовлађују лексеме страног порекла. Најдоминантнији је удео турцизама и грцизама.

Лексеме оријенталног порекла су: *ибирк/јебрик*, *чокањ* (са морфофонетизмима), *чатура/ћатура* и *шише* (уз различите морфофонетске веријанте). Из грчког језика потичу: *килашка/килајка*, *кондир/кондирче* и *литрајка*. Забележен је и германизам *флаша*, романизам *боца* и балканизам грчког порекла *буклија*.

У прилично оскудном семантичком пољу **18. Посуде за намирнице** забележен је само један словенски назив – *врчма/врчва*. Све остале забележене лексеме пореклом су из турског језика. Поред већ помињаних лексема у претходним пољима (*канта*, *сандук* и *ћуп*), забележени су и турцизми: *кантар*, *ока* и *шиник/шеник*.

Семантичко поље **19. Посуде и прибор за личну хигијену**, поред лексема словенског порекла, садржи извешан број туђица. Значајан је удео турцизама: *леген/ленген*, *пешкир* и *чабар*, а од стране лексике бележимо и романизам *лавор* и италијанизам *канав*, уз бројне морфофонетске ликове.

У семантичком пољу **20. Посуде и справе за прање и пеглање** и називи радњи удео стране лексике је незнатан. Поред већ поменутих турцизама

(*леген/ленген, пешир и чабар*) и романизма (*лавор*), забележена је једна лексема из турског (*казан*) и једна из немачког језика (*пегла/пегло*).

У невеликом семантичком пољу **21. Посуде и справе за прање посуђа** забележена је лексика из турског (*канта, кофа и пачавра*) и немачког језика (*вангла и карлица*).

Невелико семантичко поље **22. Предмети за чићење просторија и дворишта** одликује се лексиком домаћег порекла (*метла, метлика, умет, посипка*), а од страних лексема забележен је турцизам *ђубровник* и назив из албанског језика *кација/каџиче*.

У семантичком пољу **23. Постељина** доминантан лексички слој чине лексеме из турског језика, те бележимо: *душек, јастук* (уз морфофонетске варијанте), *јорган, ћебе, ћилим, черга/ћерга и чаршаф*, са бројним фонетизмима. Поред турцизама, забележена је по једна лексема из грчког (*троњевина*) и немачког језика (*мадрак/мадрац*).

У семантичком пољу **24. Прекривачи, простирке и платнене кесе** запажа се приближно једнака заступљеност лексике домаћег и страног порекла. Од туђица, доминантно је присуство турцизама – поред лексема *чаршаф* и *ћилим*, које су забележене у претходним пољима, бележимо и турцизме *асура* и *постакија/постекија*.

Забележен је и романизам *миље/миљенце* и германизам *шустикла*.

У семантичком пољу **25. Предмети за ношење намирница, кукуруза, сламе и њихови делови** значајан је удео лексике оријанталног порекла, те бележимо велики број турцизама: *бисаг/бисаге/бисазије, дизге, зембељ/зембиљ, јанџик, саков, самар, тарчук, џак*. Из немачког језика забележена су две лексеме: *корпа* и *цегер*.

У семантичком пољу **26. Разне справе за домаћинство** запажа се доминантност лексике словенског порекла: *жица, ножице, пасирка, ренда/рендаљка*,

струњак, цедаљка/цедаљче/цедиљка итд. Од туђица, забележени су једино турцизми: *дибек, калемач, мердевине* и *сатара*, и један германизам: *лотре*.

У семантичком пољу **27. Светиљке и њихови делови** преовладава домаћа лексика, те бележимо речи као што су: *грљак, пловак, светиљка/светељка, свећа* итд. Од стане лексике, заступљени су турцизми (*фењер/фељер, фетил/фитил* и *шише*), грцизми (*кадило/кандилце* и *петролејка*), један германизам (*лампа*) и један латинизам (*карабитна лампа*).

У прилично великом семантичком пољу **28. Посуде и справе за прераду воћа** запажа се утицај страних језика, у првом реду турског језика. Турцизми из ове групе лексема већ су помињани у претходним семантичким пољима (*казан, капак, кофа, тенџера/тенђера, ћун/ћупа/ћупче*). Поред оријенталне лексике, доминантно је присуство латинизама: *буре, типа, град/града/градомер* и *тегла*. Забележена је и једна лексема из француског језика: *преса*, и већ помињани германизам: *шерпа*.

Иако је удео туђица значајан, у овом семантичком пољу забележено је много лексема словенског порекла, углавном деривата, као што су: *вратило, кроњача, муљало, муваљка, муљара, муљач, муљача* итд.

У невеликом семантичком пољу **29. Справе за круњење и млевење кукуруза** нису забележене лексеме страног порекла. Заступљене су углавном девербативне именице, мотивисане глаголима *крунити* и *трошити*.

Семантичко поље **30. Окућница и њени делови** садржи мали број страних лексема. Значајан је једино удео турцизама, од којих су неки већ помињани (*авлија, башта/баића/баишча, ђубриште, обор/обар, чаир* и *чивлук*), док је утицај немачког језика занемарљив (*плац* и *шупа*).

У семантичком пољу **31. Ограде и њихови делови** доминира домаћа лексика. Мали број забележених туђица углавном се јавља напоредо са домаћим лексемама. Забележено је неколико оријенталних назива (*бедем, дувар, тараба/тарабе, тељ*) и један германизам (*летва*).

Семантичко поље **32. Оставе, спремишта** карактерише доминантност домаће лексике. Од речи страног порекло, највећи је удео турцизама, те бележимо лексеме: *амбар, таван, ћумез и чардак*. Забележен је и германизам *шпајз* и грцизам *подрум*.

У семантичким пољима **33. Смештајни објекти за стоку** и **34. Смештајни објекти за живину и голубове** удео туђица је незнатан. Поред лексема које су се већ јављале у претходним семантичким пољима, забележен је једино германизам *штала* и англицизам *бокс*.

У семантичком пољу **35. Бунар и његови делови** запажају се два лексичка слоја – домаће лексеме и турцизми. Доминантна је лексика словенског порекла, а из оријенталних језика бележимо следеће лексеме: *бунар, дирек, ћерам/ћеран/ћерм, сандраш/сантрач и чекрк*.

Невелико семантичко поље **36. Остале зграде на окућници** одликује се приближно једнаком заступљеношћу домаће и стране лексике. Од туђица, забележена су три турцизма (*ћериз, казаница* (уз морфофонетизме) и *ћенеф*), два германизма (*клозет и шупа*) и једна лексема из француског језика (*гаража*).

У семантичком пољу **37. Пољопривредне алатке** доминантан је удео лексике словенског порекла. Иако је једно од већих семантичких поља, у њему су забележене само две позајмљенице – хунгаризам *ашов/ашоџ* и германизам *крампа*.

У једном од најмањих семантичких поља **38. Објекти ван села** забележена је искључиво домаћа лексика.

На основу анализе семантичких поља, запажа се да је страна лексика веома заступљена. Домаће лексеме везане су за најстарији слој материјалне културе, те тако доминирају у семантичким пољима која се односе на именовање просторија у кући, пећи и њихових делова, справа које се употребљавају око пећи, посуда и справа за мешање хлеба, посуда за млеко и воду, разних справа за домаћинство, предмета за чишћење и предмета за ношење намирница, делова окућнице, ограда, смештајних објеката за стоку и живину, разних пољопривредних алатки, док се искључиво

домаћом лексиком именују семеме које су у вези са справама за круњење и млевење кукуруза и са објектима изван села.

Представљањем лексема страног порекла по семантичким пољима, закључује се да је удео турцизама међу туђицама у сваком семантичком пољу највећи, што је и очекивано, с обзиром на друштвено-историјске околности. Забележени турцизми углавном се односе на именовање реалема из најстаријег слоја материјалне културе, јављајући се често напоредо с домаћим лексемама. Највећи број турцизама забележен је у оквиру семантичних поља о кући и њеним деловима, отворима за светлост, посудама за кување, печење и обедовање, посудама за намирнице и предметима за ношење намирница.

Поред турцизама, у појединим семантичким пољима значајно место припада и лексиси из немачког језика, која се углавном односи на новије реалеме и која одражава економски и културно развијенији тип материјалне културе. Забележени германизми и романизми ушли су у лексички корпус истраживаних говора релативно касно, уз нагли културно-економски развој косовско-метохијских крајева средином прошлога века. Лексика из грчког и латинског језика углавном се односи на називе посуда које семантичку мотивацију проналазе у називима неке мере (*кило, литар*), док је удео хунгаризама незнатан.

Забележена лексика настајала је у различитим временским интервалима и мењала се услед промене начина живота. Будући да су многе лексичке реализације из овог корпуса већ прешле у пасивни фонд, егзистирајући као архаизми или историзми, занимљив је начин замене једних назива другим лексемама.

Највећи број забележених архаизама и историзама оријенталног је порекла. Врло често за једну семему бележимо турцизам, који излази из употребе, и словенску лексему, или, ређе, лексему из другог страног језика, која у ове говоре продире посредством савременог српског језика, као на пример: *жица* и *тељ*, *зид/sud* и *дувар*, *кров* и *чатија/ћатија*, *поклопац* и *капак*, *прозор* и *пенџер*, *степеник* и *басамак*, *стуб* и *дирек*, *шерпа* и *тенџера/тенђера*.

С друге стране, поједине сфере материјалне културе биле су веома затворене за стране утицаје. Неки турцизми су у лексички фонд призренско-јужноморавских говора на Косову и Метохији примљени посредством савременог српског језика. Тако за семему 'дугачко ваљкасто дрво за развијање теста' бележимо домаће називе (*стапче, стрелица, сукало, сукаљка, сукокорка, сукокорче*) који већ припадају архаичној лексици, док се на читавом терену устаљује турцизам *оклагија*; за семему 'предмет којим се једе течна храна' бележимо словенску лексему *ложница/љжница*, која је у говору млађе генерације замењена турцизмом *кашика*. Мађаризам *соба* улази у ове говоре релативно касно, замењујући стару словенску лексему *трем*, која се односи на именовање просторије у кући.

Упоредивши овај сегмент рада са грађом из Војводине и лексичким корпусом из Лијевча поља и Жупе, уочава се да се ради о истим језицима даваоцима, али је различита заступљеност туђица из конкретних језика. Удео турцизама је на терену Војводине знатно мањи, али је повећано присуство германизама и хунгаризама. У многим семантичким пољима лексеме из немачког језика чине доминантну групу позајмљеница, што у нашој грађи није случај. Г. Вуковић бележи и већи број лексема из романских језика. У грађи Д. Црњак запажа се јачи утицај оријенталних језика у односу на грађу из Војводине, али је присуство турцизама и даље много мање у односу на лексички фонд косовско-метохијских говора. У семантичким пољима 6, 16, 17, 21, 22, 23 и 28 Г. Вуковић бележи доминантно присуство германизама, Д. Црњак уочава подједнак удео германизама и турцизама, а у нашој грађи у овим семантичким пољима турцизми чине најдоминатнију групу у оквиру туђица.

Речник, у којем су наведене све забележене лексичке јединице, садржи око 1.200 лексема. Грађа је оскуднија у односу на терминологију куће и покућства са терена Војводине и Лијевча поља и Жупе, што је последица различитих културолошких и друштвено-историјских прилика. Овакво стање најјасније се осликава у сегментима који се тичу собног намештаја, посуда за кување, печење и обедовање, посуда и справа за мешење хлеба, разних справа за домаћинство, посуда и справа за прераду воћа, као и ограда и њихових делова.

Услед нижег степена културно-економског развоја и примитивнијег типа културе, многе реалеме које су постојале у другим српским крајевима на терену Косова и Метохије нису биле заступљене; другачије животне прилике условиле су другачији, нешто оскуднији, лексички корпус. Такав је, на пример, случај са семантичким пољем које се односи на посуде и справе за мешење хлеба – Г. Вуковић наводи посебне називе за семеме 'корпа за сушење квасца', 'корпа за умешен хлеб', 'подметач за мешење' и 'корпа за печен хлеб', док су ови предмети на нашем терену непознати. Такође, у семантичком пољу о собном намештају у грађи из Војводине запажа се читав низ предмета који у косметским селима нису постојали, као што су: лежај иза пећи, лежај под застором, импровизовани лежај, клупа за прочеље, клупа са покретним наслоном, сталак за цвеће итд.

Поред тога, на смањен број лексичких реализација утицала је и чињеница да је на овим просторима било је много вишенамених предмета. Тако су, на пример, *ковчези* и *сандуци* служили за чување гардеробе и постељине, али и намирница; *ћуп* се употребљавао за ношење воде, за чување зрнастих намирница и за чување пекмеза; очишћен клас кукуруза (*кожљинка/кожљица/кужљетка/куљжинка*) служио је за чишћење пепела из дела за ложење, затим као затварач на некој посуди и као ручна справа за круњење кукуруза, што је један од показатеља примитивног начина обављања послова.

Иако је грађа са ових простора сиромашнија, у речнику се налази велики број лексема које нису регистроване у грађи Г. Вуковић, Д. Црњак и М. Букумирића. За неке од ових назива нисмо нашли потврду ни у РМС и РСАНУ, у чему видимо посебан значај овог истраживања, будући да је лексички корпус српског језика обогаћен новим лексичким јединицама. Ту спадају лексеме: *драсља*, *ћимар*, *ђордалап*, *ђузентија*, *кланик*, *кладе*, *кличиче*, *копавченик/копаученик*, *накладе*, *нишало*, *пердашка*, *праскоаче*, *сакуљица*, *сакуљче*, *сложе*, *слуба/слубе*, *ћомка/ћомче/ћумка*, *шарга* и *шкрапаљо*.

Поред до сада незабележених лексема, забележили смо и нова значења одређених лексичких реализација. Тако се, на пример, са до сада незабележеним значењем јављају називи: *гарнир, гресло, клинка, котоман, пелешка, ћушка* итд.

Висок степен диференцијације призренско-јужноморавских говора одразио се и на лексичком плану. Велики број морфонетских и творбених ликова забележен је нарочито за семеме које се односе на најстарији слој материјалне културе; углавном се ради о лексемама словенског или оријенталног порекла, које су и доминантне у старијем слоју лексике.

Тако, на пример, архаизам *пенџер* бележимо са морфофонетизмима *пејћер, пенћер* и *пенџера*; турцизам *ћерпичара* бележимо у још три фонетске варијанте: *ч'ерпич'ара, ћерпићара* и *черпићара*; лексема *чарчиво* забележена је и са ликовима *ћерчиво, чарчаво, чаршиво, черч* и *черчиво*; за домаћи назив *котао* забележен је велики морфофонолошких и творбених ликова: *котал, котев, котлић, котличе, кото, котоу*. Многи од ових облика нису забележени у поменутих речницима.

У најстаријем слоју материјалне културе запажа се велика лексичка шароликост. За семему 'затварач на прозорима' забележен је велики број лексичких реализација, међу којима доминира лексика словенског порекла: *брава, вртешка, дршка, дршкиче, квака, квакиче, кука, кукица, рајбер, реза, ручка, ручкиче* и *шуљ*; семеме 'дрвени оквир на вратима' одговарају називи: *оквир, рам, футери, чарчаво, чарчиво, черчиво* и *иток*; 'простор где гори ватра' означава се називима: *бучар, ватриште, ложиште, огњиште*; 'гвоздена шипка којом се разгрће ватра' именује се лексемама: *жарач, жарило, кука, маша, ожег, триљика, шкрапаљо*; пет назива одговара семеме 'штап за метење масла': *бутењ, мутило, мућкалица, стап, туцак*. С друге стране, за именовање предмета и справа који су се касније почели употребљавати уочава се лексичка уједначеност на терену, те за означавање оваквих реалема често бележимо једну лексему, као на пример: *бокал, вангла, калуп, лавор, сталак, тегла, тепсија/тепција, тигањ*.

Иако је забележена грађа у складу са дијалекатским особеностима призренско-јужноморавских говора, забележене су и појаве које осликавају модификацију дијалекта, започету под утицајем образовања млађих генерација, чешћег и лакшег кретања становништва и масовних медија. На овом месту указаћемо на неке промене гласовног система ових говора, које јасно показују приближавање стандарду.

Полугласник, наслеђен и сачуван из прасловенског језика, који представља једну од најмаркантнијих црта фонолошког система ових говора, постао је врло нестабилан (в. транскрипте). Увидом у прикупљену грађу и транскрипте, може се закључити да се напоредо, чак у говору једног испитаника, јављају облици с очуваним и с вокализованим полугласником (нпр. *кѣд* и *кад*, *сѣг* и *сад*). Такође, бележимо и називе где се полугласник јавља аналошки, где му по етимологији није место, нпр. у речима *бѣскија*, *лѣжица*, *мѣтка*. Паралелно с овим облицима, употребљавају се и облици без полугласника (*баскија*, *ложница*, *мотка/матка*).

Једна од карактеристика ових говора јесте и непостојање велара *x*, који испада или се замењује другим гласовима, што се јасно види у прикупљеној грађи, нпр. *вр*, *заватка*, *ладник*, *саан*, *стрева*, *стреја* итд. Међутим, забележени су и облици у којима овај глас флуидне артикулације није замењен (нпр. *стреха*), као и називи са иницијалним *x* (*хладњача*, *ходник*, *ходничка врата*, *хокла* и *хоклица*). Сматрамо да су ови називи настали у новије време, када су ови говори већ подлегли процесу модификације у корист стандардног српског језика.

Фонема *s* губи своју употребну вредност, бивајући замењена фонемом *z* (облици *sid* и *своно* употребљавају се знатно ређе од облика *зид* и *звоно*). С друге стране, у селима Сиринићке жупе стабилно место у гласовном систему још увек има глас *ʃ* (затворено *y*), те се доследно чува у говору старијих мештана, што видимо у бројним забележеним називима: *витлоўка*, *зеўња*, *колеўка*, *котоў*, *коўтар*, *коўтарче*, *коўчег*, *кроў*, *кроўче*, *лопоў*, *соўра*, *цеўка* итд.

Приликом класификације назива у оквиру семантичких поља, запажена је још једна разлика у односу на организацију грађе из Војводине, у мањој мери и Лијевча поља и Жупе, а која није у вези са различитим степеном друштвено-економског развоја, нити типом културе, већ се тиче феномена простора. На терену Војводине, простор има важну улогу у класификацији назива, те се бројни диференцијални знакови гранају на хијерархијски ниже класе према критеријуму положаја. С друге стране, када је у питању област Косова и Метохије, категорија простора није релевантна при класификацији назива, односно приликом номинације, што ћемо образложити неколиким примерима.

У првом семантичком пољу, Г. Вуковић бележи диференцијални знак са ознаком 'називи разних врста кућа према положају', који у нашем раду није наведен, будући да су изостале лексичке реализације датих семема. У грађи из Војводине забележени су називи прозора који гледа у двориште, док је у нашој грађи та семема остала без лексичког еквивалента. Г. Вуковић разврстава називе просторија према положају, док на косовско-метохијском терену овај критеријум није релевантан. Када је у питању класификација назива делова кревета према критеријуму положаја, који се показао релевантним за област Војводине, у малом броју пунктова успели смо да забележимо одређене лексичке реализације, најчешће у виду предлошко-падежних конструкција, док је у већини места лексичка реализација изостала.

Ово нам указује на повезаност језика и концептуализације изванјезичке стварности, те на различите типове концепата у просторно и културолошки веома удаљеним друштвеним заједницама говорника српског језика. Будући да је терминологија куће и покућства прикупљена и анализирана и са семантичког аспекта у многим областима српског језичког простора, сматрамо да би се подробнијим концептуалним анализама могло доћи до значајних података из области когнитивне лингвистике.

Један део истраживања посвећен је творбеној анализи забележене лексичке грађе. Установљено је да је суфиксација најчешћи тип творбеног процеса. Од

именичких суфикса, за означавање именица мушког рода најзаступљенији су суфикси *-(a)к*, односно *-ак*, као и *-ник*, са сложеним суфиксима, за означавање именица женског рода уочена је приближно једнака заступљеност суфикса *-ара*, *-ача*, *-ица*, *-ница* и *-ка*, док се остали суфикси јављају са малим бројем потврда, а за означавање именица средњег рода најдоминантнији је суфикс *-че*, са варијантом *-иче*, што не одговара стању у стандардном српском језику.

Од придевских суфикса, са већим бројем потврда јављају се суфикси *-ан*, *-ен* и *-ски*.

Префиксална и префиксално-суфиксална творба знатно су слабије заступљене. Забележен је и изванредан број сложеница, углавном са бројем у првом делу, и два примера конверзије (*вртено* и *ткаено*).

Иако је удео једночланих лексема несразмерно већи, наша грађа садржи и велики број вишечланих лексичких јединица, међу којима је најзаступљенији структурни тип придев + именица, као у примерима: *блатнена кућа*, *вањска врата*, *надоградни кров*, *невестина соба*, *тршачни кров* итд.

Творбени механизми у призренско-тимочким говорима врло су слабо истражени. На основу анализе забележене грађе, примећене су значајне разлике у односу на творбене процесе у стандардном српском језику, што се посебно запажа у домену суфиксације. Одређен број забележених суфикса није регистрован у основној литератури о творби речи у српском језику (Вабіћ, 1991; Клајн, 2003; Стевановић, 1986). Реч је о суфиксима: *-ец*, *-ма*, *-ељка*, *-ерка*, *-њарка*, *-ешка* и *-анца*.

У оквиру суфиксације, разлика у односу на стандардни српски језик уочава се и у заступљености суфикса *-че* и *-иче*. Док у стандардном српском језику ови суфикси имају занемарљив удео у творбеним процесима, у призренско-јужноморавским говорима изузетно су продуктивни.

Иако се у досадашњој литератури наводи да је семантичка реализација овог суфикса углавном деминутивна, анализа грађе је показала да изведенице настале

суфиксом *-че/-иче* најчешће значе исто што и основна реч (в. транскрипте), као у примерима: *дрикиче, квакиче, клинче, котличе, ладиче, ручкиче, тавче, тељче* итд. Заступљени су и називи са овим суфиксом који означавају умањене предмете (*асталче, столче, тенџерче, шерпиче*), као и они који су процесом суфиксације добили нова значења (*кујниче, кућиче, лонче*). Поред тога што се називи са суфиксом *-че/-иче* често употребљавају паралелно са именицама које се налазе у основи тих изведеница, у појединим случајевима бележимо само дериват на *-че/-иче*, док именица у основи није у употреби (*гасарче/газарче/гаииче, котарче, сакуљче, тагарче*).

Највећи број назива који су изведени суфиксом *-че/-иче* забележен је на простору Сиринићке жупе. За изношење закључака у вези са семантичком вредношћу овог изузетно плодног суфикса, као и са творбеним механизмима уопште, неопходно је спровести детаљније истраживање.

У раду је примењен и лингвогеографски метод. Један део грађе био је подвргнут ареалној анализи, те је приказан на лингвистичким картама. У погледу ареалног распореда забележених лексема нису уочене значајније правилности. На лингвистичким картама може се запазити врло шаролика слика, што онемогућава утврђивање ареала употребе одређених лексичких јединица.

С друге стране, правилност у распореду различитих морфофонетских ликова једне лексеме лако је уочљива (в. карте бр. 3, 7, 13), будући да ови говори показују висок степен диференцијације.

С обзиром на социо-политичке околности и на стање српских села на простору Косова и Метохије, у којима смо неретко затицали само старије људе који чувају огњишта, уз неоспорну тенденцију осипања омладине која одлази у већа насеља, неопходно је спроводити истраживања косметских говора.

V РЕЧНИК

А

авлија ж 'ограђен простор око куће' {30}. – Излени у авлију, па ће виш. (Моч). (Моч, Бер, Пар, Зеб, Пре, Нов, Добр, ГГ); → *авлија 2, двор 2, обар 2, обор 3*.

ављија ж 1. ⇒ *кућница* (Ор, ВХ); 2. ⇒ *авлија* (Ор, ВХ).

адов м ⇒ *ардов* (Моч, Ај).

ајат м 'отворен, наткривен простор уз кућу на приземљу' {1}. – Сџг смо га затвориле, па ни се напрјаја ходник, се ајат отворен бија онапре на све куће, па из вани улазиш по собе. (Сев); *ајат* (Кл, Шил, В, Сев, ГС, Д); *ајат* (Ор, ВХ, Нов, Лив, НБ, Пре); → *ајет, веранда, преткућа 2*.

ајет м ⇒ *ајат* (Ај, Бер, Пар, Добр, ГГ, Буд).

алка ж 'железна омча којом се затварају врата на башти' {3}. – Понекоји алке стаљале, а ми све сас врпцу смо ги затварале. (Сев); → *колут 1*.

алтија ж 'нож са оштрим врхом' {13}. – Онај сас туп вр се викаја брадва, а сас оштар алтија. (Сев). (Сев); ⇐ *нож* (изр).

аља ж ⇒ *клозет* (Добр).

амбар м 1. 'остава за жито направљена од дасака' {32}. – У амбар ни седеле житарице. (Сев); *амбар* (Штр, Сев, Др, Врб, Нов, ГС, Д, Лив, Бад, Зеб, Пре, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер); *амбар* (Ор, ВХ, Кл, Шил, В); 2. 'зидана остава за жито' {32}. – Некој има и зидано, исто амбар смо га викале, а нами од даске ни било прајено. (Сев); *амбар* (Штр, Сев, Др, Врб, Нов, ГС, Д, Лив, Бад, Зеб, Пре, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, Ај, Бер); *амбар* (Ор, ВХ, Кл, В); → *пресак*.

áр м 1. ⇒ *штала* (Кл, Шил, В, Пар, Нов, Зеб, Пре); 2. ⇒ *коњушница* (Добр, ГГ, Буд, Пар, ГК, Штр, Сев, Моч, Ај, Бер, ГС, Д, Ор, ВХ, Зеб, Пре, Нов).

áрдов м 'велико буре' {28}. – За ракија смо имали буре кад је мало, а ардов кад је велико. (ГС). (ГС, Д); → *адов*.

астал м 'део намештаја који служи за обедовање' {7}. – Голем астал ни бија на среде и клупе са стране. (Штр); *áстал* (Штр, Др, ГС, Д, Нов); *астáл* (Кл, В, Моч, Пар, Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ, Лив, Бад, Зеб, Пре, Бер); → *астол, сто, стол*.

астáлће с дем. ⇒ *асталче* (Ор, ВХ).

асталче с дем. 'мали сто' {7}. – пример. (Др); *áсталче* (ГС, Д); *астáлче* (Штр, Др, Кл, В, Моч, Пар, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад, Бер, Нов, Зеб, Пре); → *астолче, столче*.

áстол м ⇒ *астал* (Сев).

астóлче с дем. ⇒ *асталче* (Сев).

асура ж ⇒ *рогоца* (Сев).

áт м ⇒ *мотка 2* (ГГ, Буд).

атула ж 'дрвена греда кровне конструкције' {1}. – Прво ваља атуле да се спрају. (Штр).

áшов м 'алатка за прекопавање и превртање земље' {37}. – Сас ашов тој по тврдо мора да се прекопа. (Кл). (Кл, Шил, В, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер, Ор, ВХ, ГС, Д, Зеб, Пре, Лив, Бад, Нов); → *ашоў, риљач*.

áшоў м ⇒ *ашов* (Штр, Сев, Др, Врб).

Б

баглама ж ⇒ *шарка* (Добр, ГГ, Буд, Пар, ГК, Лив, Бад).

бакарлија ж 'тањир од бабра из којег се једе' {13}. – Бакарлија била од бакар, немали сви то. (Шил). (Шил).

бакрач м 'бакарни, велики суд за кување или загревање воде на огњишту' {10}. – У бакрач смо загревале воду, да има да се попару судови, да се обањамо. (Др); *баќрач* (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д); *бакрач* (Шил, Кл, В, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад).

балкон м 'мали истурен простор на кући, углавном откривен' {1}. – Сећам се међу прве они имале кућу сас балкон, а ми деца се наредимо, па гледамо кој ће искочи из куће. (Штр); *балкон* (Штр, Сев, Врб, Др, Моч, Ај, Бер, ГС, Д); *балкон* (Шил, Кл, Пар, ГК, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); → *ћушка*.

балон м 'суд за вино или ракију, оплетен прућем' {28}. – У балоне ни се чувала ракија. (Штр); *балон* (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, ГК, Пар, Нов); *балон* (Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, Шил, Кл, В, Моч, Ај, Бер, Лив, Бад, Зеб, Пре).

бардак м ⇒ *чутура* (Ај, Лив, Бад, Зеб, Пре).

басамак м 'степеник' {1}. – Тај први басамак ни бија нај висок, добро главу несам ицепала некоју пут. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Пар, ГК, Ај, Добр, ГГ, Буд, Нов, Зеб, Пре); → *газиште, праг 1, степеник, степеница, стубица*.

басамаци м мн 'степениште' {1}. – На онј басамаци трчи горе, па трчи доле, ноге ће покршим, оћу ручак, оћу стоку, оћу дете да намирим. (Штр). (Штр, Сев, Врб, Др, Буд, Добр, ГГ, Нов, Зеб, Пре, ГК, Пар); → *басамци, прагови, степенице, стубице*.

басамци м мн ⇒ *басамаци* (Ај).

баскија ж 'гвоздени клин за закивање' {1}. – А ми ги натурасмо теј баскије и бетер се учврсти. (Сев); *баскија* (Штр, Сев, Др, Врб, Моч, Ај, Бер, Добр, ГГ, Буд, ГК, Пар, Кл, Шил, В, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад, Ор, ВХ); *баскија* (ГС, Д); → *бскија*.

ба́чва ж 'велико, затворено буре за превоз' {28}. – Ба́чва била гоље́ма. (Ор).

баче́вина ж ⇒ *шпајз* (Добр, ГГ, Буд).

баче́ња ж ⇒ *бачило*; – У баче́њу седе́ла бачи́ца, неко́ја по ста́ра же́на из ку́ће, и та́мо сири́ла, пра́јла муће́нице, све́ што тре́ба, и та́мо спа́ла. (Врб). (Врб, Др).

бачи́ло с 'објекат ван села, најчешће у планини, где стока проводи време лети' {38}. – Мо́ји има́ле бачи́ло висо́ко, у пла́нину. (Штр). (Штр, Сев); → *бачења*.

ба́ца ж 1. 'отвор за дим на дрвеној кући' {1}. – На дрвене ку́ће оца́це ба́це смо ги зва́ле. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Добр, ГГ, Лив, Бад); 2. 'истурен мали кров са прозором, уграђен у кровну конструкцију' {1}. – Овој кро́у́че ба́ца се ви́ка, пона́пре то́ј ста́лно тура́ле на кро́у. (Сев). (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер, Добр, ГГ, Буд, Зеб, Пре, Кл, Шил); 3. 'отвор на забиту штале' {33}. – То́ј отво́рче ба́ца смо га ви́ка́ле. (Сев). (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер, Добр, ГГ, Буд, Зеб, Пре); → *отвор, пенџерче*.

ба́шта ж 'простор за цвеће или поврће у дворишту (може бити и изван дворишта)' {30}. – Ба́шту сви́ смо има́ле, и ка де́ца смо и́шли па ба́ште. (ГК). (ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); → *башића, башча*.

ба́шћа ж ⇒ *башта* (Штр, Сев, Др, Врб, Ор, ВХ).

ба́шча ж ⇒ *башта* (Моч, Ај, Бер, Кл, Шил, В, ГС, Д).

бе́дем м ⇒ *зид 3* (ГК, Пар).

бе́љ м 'покривач ткан од вуне' {23}. – Бељо́ве смо грува́ле најви́ше. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Добр, ГГ, Буд, Зеб, Пре, Нов, Ор, ВХ); → *чаршав 1, чаршаф 1*.

беши́к м ⇒ *колепка* (Добр).

беши́ка ж ⇒ *колепка* (Ор, Лив, Бад).

би́бер-цре́п м ⇒ *ћерамитка* (Моч, Лив).

бибе́рник м ⇒ *биберче* (ГК, Пар, Лив, Бад).

биберче с 'посуда за бибер' {13}. – Бибе́рче га вика́ле, али би́бер по рётко стаља́ле, нема́ло. (Штр); *бибе́рче* (Штр, Сев, Др, Врб, Моч, Ај, Бер); *би́берче* (ГС, Д); → *биберник*.

би́ло с ⇒ *слемењача 2* (Лив, Бад).

би́саг м ⇒ *сакуљче 2* (Кл, Шил, В).

бисаге ж плт 'две спојене торбе од тканине које се носе преко рамена, падајући једна с предње, а друга са задње стране' {25}. – Биса́ге мога́ле и на ко́ња да се ста́ју, ал преко раме́на да се но́су. (Штр); *биса́ге* (Штр, Сев, Др, Врб, Добр, Кл, Шил, В, ГК, Пар, Ор, ВХ, Нов, Зеб, Пре); *би́саге* (ГС, Д); → *бисазе, бисазије*.

биса́зе ж плт ⇒ *бисаге* (ГГ, Буд, Лив, Бад).

биса́зије ж плт ⇒ *бисаге* (Моч, Ај, Бер).

благотарче с ⇒ *ипајз*; – Благотар́че ни би́ло за ово́ј фа́р од млéко што се спра́ља да се чу́ва, сирéње, ка́јмак, благо́та. (Сев). (Штр, Сев, Др, Врб).

блатне́на ку́ћа ⇐ *кућа* (изр).

бла́то с ⇒ *кал* (ГС, Д).

бо́ја ж 'обојени раствор којим се премазују зидови' {4}. – Сь́г почéле и сас бо́ју да фа́рбу зидове́, а пона́пре не́, бе́ло са́л има́ло. (Сев); → *фарба*.

бо́ји гл. несврш. ⇒ *фарба*.

бо́к м 'бочна страна куће' {1}. – На боко́ве има́ле прозо́ри у́век, то́ј према пу́т окрећа́ле. (Штр); ⇐ *кућа* (изр).

бокал м 'већа стаклена посуда за воду' {16}. – У руке држи бокале, а својштина иде по њу и певу тако по путине. (Сев); *бокал* (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, ГК, Пар, Нов); *бокал* (Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ, Моч, Ај, Бер, Лив, Бад, Зеб, Пре).

бокс м 'преграђени део просторије за бикове' {33}. – Бокс бија за бикове. (Врб). (Моч, Ај, Врб).

боца ж ⇒ *ишице 1* (ГК, Пар).

брава ж 1. ⇒ *квака* (Ор, ВХ, В, Моч, Ај); 2. 'метална направа за затварање врата кључем' {3}. – Кључ у браву и мирна глава. (Шил). (Моч, Ај, Бер, Зеб, Пре, Нов, Шил, Кл, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, ГС, Д, В, Сев); → *кључаоница, кључоница, цилиндар*.

брадва ж 'нож са тупим врхом' {13}. – Онај сас туп вр се викаја брадва, а сас оштар алтија. (Сев). (Сев); ⇐ *нож* (изр).

брвнара ж 'кућа саграђена од дрвета' {1}. – Још остале некоје брвнаре, јако било грађено тој. (Сев). (Сев, Штр, Шил, Кл, Лив, Нов, Зеб, Пре); → *брнара, дрвара, колиба 1*; ⇐ *кућа* (изр).

бришка ж ⇒ *крпа 1* (ГК, Пар).

брнара ж ⇒ *брвнара* (Врб).

брнаш м ⇒ *руб* (Моч, Ај, Бер).

бочни део куће ⇐ *кућа* (изр).

бритва ж 'нож на склапање' {13}. – Све жене имале по јену бритву, за појас гу закачу, и све сас њу работале, и у поље, и по куће. (Сев).

брус м ⇒ *калемач* (Моч).

буклија ж 'пљоснати суд, посебно окићен, за ношење вина или ракије приликом позивања сватова' {17}. – Сас буклију се викале сватови. (Сев); *буклија* (Штр, Сев, Др, Врб, Добр, ГГ, Буд, Нов, Зеб, Пре); *буклија* (ГС, Д); → *кондир, кондирче*.

бунар м 'ископана дубока, уска јама у коју се скупља подземна вода' {35}. – Отин'емо на бунар за воду у цик зору. (Сев); *бунар* (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, Нов); *бунар* (Ор, ВХ, Кл, Шил, В, Лив, Бад, Зеб, Пре).

Изр. бунар / бунар на ђерам (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, ГК, Пар, Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, Нов) / бунар / бунар на руке (Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад, Зеб, Пре) 'бунар са шипком за коју је окачено ведро и помичним делом који се спушта у бунар'; бунар / бунар на точак (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, ГК, Пар, Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, Нов, Ор, ВХ) / бунар / бунар на чекрк (Добр, ГГ, Буд, Зеб, Пре, Лив, Бад) 'бунар из кога се вода вади окретањем точка илки ручке'.

бунар / бунар на ђерам ⇐ *бунар* (изр).

бунар / бунар на руке ⇐ *бунар* (изр).

бунар / бунар на точак ⇐ *бунар* (изр).

бунар / бунар на чекрк ⇐ *бунар* (изр).

буњиште с 'место за ђубре у дворишту' {30}. – Она викала да мoжу на буњиште да гу метну, туј ђубре де се тура, јопе ће се снађе. (Сев). (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ, Лив, Бад, Зеб, Пре, Нов, Бер); → *ђубриште, јама 1*.

буре с 1. 'посуда за брање воћа' {28}. – У буриће смо брале сливе. (Сев). (Штр, Сев, ГС, Д, Кл, Шил, В, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, Зеб, Пре, Нов); → *каца 2*; 2. 'суд за хлађење на казану' {28}. – У буре па се лади. (Ор). (Ор, ВХ, ГС, Д, Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); → *хладњача*.

бурило с ⇒ *бучук* (Ор, ВХ).

бутењ м ⇒ *туцак; бутењ* (ГС, Д); *бутењ* (Шил, ГК, Пар).

бућка ж 'дрвени суд за метење масла' {15}. – Бућка била голема, дрвена. (Врб). (Ор, ВХ, Врб, Др, Шил, Моч, Ај, Бер, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад, Зеб, Пре, Нов); → *бућкалица, бучка*.

бућкалица ж ⇒ *бућка* (Кл, В).

бучка ж ⇒ *бућка* (Штр, Сев, ГС, Д, ГК, Пар).

бучар м ⇒ *ложите* (Сев).

бучује с 'мања дрвена посуда, ваљкастог облика, за ношење воде на њиву' {16}. – Бучује било мицко, могаде смо и ми жене да носимо. (Сев). (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Моч, Ај, Бер, Добр, ГГ, Буд, ГК, Пар, Кл, Шил, В, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад); → *бушуже*.

бучук м 'велика дрвена посуда, округлог облика, која се носи на леђима, за ношење воде на њиву' {16}. – Смо носиле воду за косаче у бучук, на плејћи се стај, па се врже, и тако се носи. (Сев). (Штр, Сев, Др, Врб); → *бурило*.

бушуже с ⇒ *бучуже* (Ор, ВХ).

бьскија ж ⇒ *баскија* (Штр, Сев, Др, Врб, Кл, Шил, Буд).

В

вагонетка ж 'дрвена товарна направа која се ставља на кола за преношење сена' {25}. – Вагонетка се закачи на тај кола и после можеш сено врз њу. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Нов, Лив, Бад).

ва̀љак м 'материјал који служи за прављење изолације на тавану, сачињен од дрвета обмотаног смесом од земље, плеве и сена' {4}. – Сас ва̀љце се пра̀јла изолација, се у̀зу ко̀лци, па ги се на̀качи на њи та̀ј смѐса. (Штр); → *витлоўка*.

ва̀нгла ж 1. 'мања, метална или пластична посуда у којој се меси хлеб' {14}. – У нѐку ва̀нглу замесим, па чѐкам да ми ста̀ше, па у тепсију иси́пем тѐсто. (Штр); 2. 'округла посуда за прање судова' {21}. – Има̀ле смо је́ну голему, штомко̀лиқву ва̀нглу, па у њу смо пра̀ле. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Ор, ВХ, Кл, Шил, В, Лив, Бад); → *карлица, корито 2*.

ва̀њска врата ⇐ *врата* (изр).

ва̀ри гл. несврш. 'кувати јело' {11}. – Ру̀чак кад ва̀рим са̀л при шпо̀рет сам седѐла. (Штр).

варјача ж 'дрвена кашика за мешање хране' {13}. – Дрвѐна кашика за а̀јвар, за пе́кмез, за то̀ј што ва̀ља да се мѐша, варјача се ви́ка. (Штр); *варјача* (Штр, Сев, Др, Врб, ГК, Моч, Бер, Шил, Кл, В, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, Лив, Нов, Зеб, Пре); *ва̀рјача* (ГС, Д, Бад); → *мешаљка*.

ва̀триште с ⇒ *ложиште* (Моч).

ведрица ж 'дрвена посуда за мужу' {15}. – У ведріцу се измү̀зе кра̀ва. (Др); *ведри́ца* (Штр, Сев, Др, Врб, В, Шил, Добр, ГГ, Буд, Нов, Зеб, Пре); *ве́дрица* (Моч, Ај, Бер, ГК); → *ведро, кофа 2, музара*.

ве́дра ж 'ограда од трске' {31}. – Од трску̀ смо пра̀вили о̀граду у по̀ље, ве́дра се ви́кала. (Моч). (Моч, Ај).

ве́дро с ⇒ *ведрица* (ГС, Д, Пар, Лив, Бад).

ве́з м ⇒ *зидница* (Врб, Нов, Ор, ВХ, Зеб, Пре).

вели́ка врата ⇐ *врата* (изр).

вѐнац м ⇒ *венчаница* (Ор, ВХ).

венчаница ж 'коса греда која се ставља по дужини зида' {1}. – Онда долази венчаница, па на њу се реду рогови. (Штр); *венчаница* (Штр, Сев, Кл, Шил, В, ГК, Пар, Нов, Зеб, Пре); *венча̀ница* (Лив); → *венац*, *ћуприја*; ⇐ *греда* (изр).

веранда ж ⇒ *ајат* (ГК).

верига ж ⇒ *вериге*; *вери́га* (Ор, ВХ, Кл, Шил, В, Лив); *вѐрига* (ГС, Д, Бад).

вериге ж плт 'ланац над огњиштем' {10}. – Теј ланце вериге смо ги викале, тија над огњиште што висиле. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Моч, Ај, Бер, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, Нов, Зеб, Пре); → *верига*, *сицимка 1*.

верижња́ча ж ⇒ *греда* (Шил).

ветробра́н м ⇒ *косник 1* (Моч).

вешалица ж ⇒ *офингер*; *вешалица* (Сев); *вѐшалица* (ГК, ГС, Д).

вила ж 'гвоздена алатка са зупцима за сено, сламу' {37}. – Понапре све сас ро̀гљу се работало, а после па сас виле, а исто ти је тој, врши ра̀боту. (Штр).

вили́ца ж ⇒ *виљушка* (Добр).

ви́лцан м ⇒ *филцан* (Штр, Сев).

виљушка ж 'предмет којим се једе чврста храна' {13}. – Виљушке нѐсмо ни имале понапре. (Сев); *виљу́шка* (Штр, Сев, Др, Врб, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер, Нов, Шил, Кл, В, Ор, ВХ, ГГ, Буд, Лив, Бад, Зеб, Пре); *ви́љушка* (ГС, Д); → *вилица*.

виљушка́ра ж 'корпа која је служила за одлагање прибора за јело' {7}. – Имала виљушка́ра, од пруже била направљена. (Нов). (Моч, Ај, Бер, Нов); → *виљушкарник*, *кошарка 1*, *ложичарка*.

виљушкарник м ⇒ *виљушкара* (Пар, Лив, Бад).

винклује гл. несврш. 'постављати витловке' {4}. – Викáмо винклује кџд ги постаља. (Штр); *винклује* (Штр, Сев, Врб, Др, Ор, ВХ, Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Нов, Зеб, Пре, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер, Лив, Бад); *ви́нклује* (ГС, Д).

винџан м ⇒ *филџан* (Др, Врб).

витлоўка ж ⇒ *ваљак* (Сев).

ви́то с 'дрвена направа у коју се стави дете да би се навикло да стоји' {4}. – А за њџга смо имáле и ви́то, бџше ка од дрџво, па рўпа у сре́де, на точко́ве. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб).

витри́на ж ⇒ *креденаџ*.

витрожи́це ж плт 'кратки застори од тканина који покривају доњу половину прозора' {2}. – Ми смо имáле витрожи́це, та́мо де се кува́ло, у ту́ј со́бу ни би́ле. (Штр). (Штр, Сев, Лив, Бад).

вла́чка ж 'додатак који се качи за направу са два точка за вучу дрва' {25}. – Смо имáле са́ње, на́пре два́ то́чка би́ла, и за њи́ се ка́чи та́ј са́ков кџд се но́си се́но из плани́не, а вла́чка се ка́чи кџд ва́ља дрџва да се вучу. (Штр).

водени́ца ж ⇒ *млин* (Штр).

во́дник м 'бетонска судопера' {19}. – Смо имáле по́сле и во́дник, то́ј не спаси́ло. (Др). (Штр, Др).

во́ћњак м 'место на којем се сади воће' {30}. – У во́ћњак не́сам би́ла сто́ годи́не. (Штр); → *чаир*.

воштани́ца ж 'воштана свећа' {27}. – Смо имáли и ло́јалке и воштáнице. (ГС); *воштáница* (Лив, Бад, Моч, Ај, Бер, ГС, Д, ГК, Пар); *воштани́ца* (Штр, Сев, Врб, Др, Ор, ВХ, Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Нов, Зеб, Пре).

вр̑ м ⇒ *слеме* (Ор, ВХ).

врат̑ м ⇒ *грло* (Ај, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад).

врата с плт 1. 'отвор на зиду зграде, одаје, на огради и слично, кроз који се излази или улази' {3}. – Никој врата да отвори, чудно време дошло. (Штр); 2. 'отвор на шпорету за ложење' {8}. – Тој што се отвара да се туру дрва га викамо врата, не знам другејако. (Сев). (Штр, Сев, Др, Врб, Моч, Ај, Бер, Ор, ВХ, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад); → *вратаница 2, вратица*; 3. 'улаз у шталу' {33}. – Голема врата ни биле на шталу. (Сев). (Штр, Сев, Др, Врб, Моч, Ај, Бер, Ор, ВХ, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд, Нов); ← *врата* (изр).

Изр. вањска врата (Др, Врб, ГС, Д)/ велика врата (Пар, ГК)/ спољна врата (Сев, Лив, Бад, НБ, Пре, Нов)/ улазна врата (Штр, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер) 'улаз на самој кући'; собна врата (Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, ГС, Д, В, Кл, Шил, Пар, ГК, Зеб, Пре, Нов, Лив, Бад)/ унутрашња врата (Штр, Сев, Др, Врб)/ ходничка врата (Моч, Ај, Бер) 'улаз у просторије у кући'; доугња врата (Сев) ← *капицик 1*; оборња врата (Лив, Бад, Добр, ГГ, Буд) ← *капија*; шталска врата (Кл, Шил, В, ГК, Пар, Пре, Пре, Лив, Бад) ← *врата 3*.

вратанца с плт 1. ⇒ *капицик 1* (Шил, ГК); 2. ⇒ *врата 2* (ГК, Пар, ГГ, В, Шил).

врати́ло с ⇒ *муљало* (Кл).

вратица с плт ⇒ *врата 2; вратица* (ГС, Д, Кл); *вратица* (Добр, Буд).

вратница ж 1. ⇒ *капија*; – Капицик, жими ти, биле мицка врата, сál јен човек да прооди, а вратница биле голема, од дрво, сас два крила, да мoжу сас кола да улену у двор. (Др); *вратница* (Штр, Др, Врб); 2. ⇒ *тараба 1; вратница* (Сев); *вратница* (ГС, Д).

врѐтено с ⇒ *чекрк* (Пар).

врџено прид. ⇒ *чекрк* (ГК, ГС, Д, Ор, ВХ).

врџа ж ⇒ *џак* (Штр, Сев, Врб, Др, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад, Ор, ВХ).

врџма ж ⇒ *грне 1* (Сев).

врџа ж ⇒ *тараба 1* (Штр).

врџача ж ⇒ *кутлача* (Шил).

врџца ж 'плетена омча од вуне или конопља којом се затварају врата на башти' {3}. – Сас врџцу смо ги затварале, од конопље уплетемо гу врџцу и сас тој се затвори. (Штр). (Штр, Кл, Шил, В, ВХ, Ор, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре, ГК, Пар); → *гужва, јуже, трак*.

врџешка ж ⇒ *квака* (Моч, Ај, Бер).

врџа ж 'метална, ређе дрвена, шипка за затварање врата на кући, која се повлачи помоћу узице' {3}. – Често имала врџа на врата за закључуење, била шипка закачена, па гу повучеш и она улене у други крај. (Штр, Кл, Шил, В, Ор, ВХ, ГК, Зеб, Пре, Нов, Лив, Бад, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд); → *јеитрац, јеитри, учкур*.

врџва ж ⇒ *врџма* (Кл, Шил, В, Пар).

врџма ж 'земљана посуда, са нешто ужим грлом, за чување зимнице' {18}. – Тој било за љутике, ал за тако нешто да се чува за у зиму, има човек што ги праја, ка тегла голема изгледале, али биле земљане. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб); → *врџва*.

врџник м ⇒ *сач; врџник* (Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер); *врџник* (ГС, Д).

врџњик м ⇒ *сач* (Ор, ВХ).

Г

га̀за ж ⇒ *цедило* (Ор, ВХ).

газа̀рће с ⇒ *гашче* (Ор, ВХ).

газѝште с ⇒ *басамак* (Шил).

гара̀жа ж ⇒ *шупа 2* (Добр, ГГ, Буд).

гарнѝр м ⇒ *послужавник* (ГК).

гарнѝшла ж 'шипка о коју се качи завеса' {2}. – Завесе на гарнѝшлу ги качи́мо. (Штр). (Штр, Сев, Врб, ГС, Д, Ор, ВХ, Добр, Буд, Кл, Шил, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер, В, Зеб, Пре, Нов); → *гарнишина, плафоњерка*.

гарнѝшна ж ⇒ *гарнишла* (Др).

гаса̀рче с ⇒ *гашче* (Штр, Сев, Др, Врб, ГК, Пар, Нов, Добр).

га̀шче с 'светиљка са отвореним пламеном на гас' {27}. – Га̀шче на а̀стол ни се́ди и не́ма дру́го све́тло, то́ј за це́лу со́бу. (Штр). (ГС, Д, ГГ, Буд, Кл, Шил, Моч, Ај, Бер, В, Зеб, Пре, Лив, Бад); → *газарће, гасарче*.

гвоздр̀ни кре́вет ⇐ *кревет* (изр).

гла̀ва ж ⇒ *слемене́ача 2* (Моч, Ај, Бер, В, Буд, Зеб, Пре).

Изр. у гла̀ву (Лив, Бад, Добр, Ор, ВХ, В) ⇐ *заглавље*.

гла̀ве ж мн ⇒ *грађа* (ГК, Пар).

гла̀ве на двѐ во̀де ⇐ *кров* (изр).

голубар̀ник м 'кућица за голубове' {34}. – Голу̀бе не́смо држа́ле, ал ко́ј има́ у голу́бар̀ник ги држа́. (Др); *голубар̀ник* (Моч, Ај, Бер, Лив, Бад, ГК, Пар, Кл, Шил, В, ГС, Д); *голуба̀р̀ник* (Штр, Сев, Др, Врб, Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ, Нов, Зеб, Пре).

горѹжда ж ⇒ *кутлача* (Ор, ВХ).

гѹстинска / гостинска сѹба ⇐ *соба* (изр).

гостињска сѹба ⇐ *соба* (изр).

грабуља ж ⇒ *гребуља; грабуља* (Ор, ВХ, ГК, Пар); *грабуља* (ГС, Д).

град м ⇒ *градомер* (Добр, ГГ, Буд, Лив).

града ж ⇒ *градомер* (Ор, ВХ, Бад).

градомер м 'мерач јачине ракије' {28}. – Сас градомер се мерила ракија. (Сев); *градомер* (ГК, Пар, Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, ГС, Д); *градомер* (Штр, Сев, Др, Врб, Нов, Зеб, Пре); → *град, града*.

грађа ж 'општи назив за дрвену конструкцију крова' {1}. – Онда грађа се стаља, па на њу цреп се реди. (Штр). (Штр, Др, Сев, Врб, В, Ор, ВХ, Моч, Ај, Бер, Кл, Шил, Добр, ГГ, Буд, ГС, Д, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад); → *главе*.

грбина ж 1. 'стражња страна куће' {1}. – На грбину немали прозори. (Кл). (Кл, Шил, Буд, Нов, Зеб, Лив, Сев, Врб); → *леђа*; ⇐ *кућа* (изр); 2. ⇒ *маија* (Врб, Др, ГС, Д).

гребача ж ⇒ *драсља* (Моч, Ај).

гребе гл. несврш. 'радити алатком за купљење сена' {37}. – Сас гребуљу се гребе да се сабере сено. (Врб).

гребењача ж ⇒ *маија* (Штр, Сев, Нов).

гребло с 'гвоздена лопатица за преношење жара и његово прибијање уз зидове пећи' {9}. – Па после сас гребло га пренесемо жарље на њу да се испече и озгор. (Шил).

гребу́ља ж 'алатка за купљење сена и ситњење земље' {37}. – Сас гребу́љу се гребе да се сабере сено. (Врб). (Штр, Сев, Др, Врб, Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад); → *грабуља*.

греда ж 'града у оцаку, на коју се качи ланац, који стоји над огњиштем' {10}. – Тија ланци на граду биле закачени. (Врб); → *верижњача*.

Изр. носећа града (ГС, Д) ⇐ *венчаница*.

гресло с ⇒ *чивилук* (Штр).

грло с 'сужени део кроз који се сипа течност у посуду' {16}. – Она била сас јуско грло. (Штр). (Штр, Сев, Врб, Кл, В, Моч, Бер, Пар, Ор, ВХ, ГС, Д, Зеб, Пре, Нов); → *врат, грлић, шија*.

грлић м ⇒ *грло* (Шил, ГК).

грљак м ⇒ *шише 2* (Моч, Ај, Бер, ГС, Д, Ор, ВХ).

грнац м ⇒ *грне 1* (Шил).

грне с 1. 'земљани суд за кување' {11}. – У грне смо кувале на огњиште, земљано било. (Штр); → *врима, грнац*; 2. ⇒ *ђувеч* (Штр, Сев, Др, Врб).

грнче с 1. 'мали земљани суд за кување' {11}. – Големе породице биле, млого људи у кућу, све у грне се варило, а грнче било мицко, ретко у тој се спраљало. (Др); 2. ⇒ *земљаница* (В).

грудња́ча ж ⇒ *цедило* (Штр, Нов).

гүвно с 'место за вршидбу у дворишту' {30}. – Гүвно ни било у доњи крај од куће. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Ај, Бер, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ, ГС, Д, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *гумно*.

гүмно с ⇒ *гумно* (Моч, Кл, Шил, В).

гѹжва ж ⇒ *врѣца* (ГС, Д).

Д

дарман м ⇒ *решето* (Ор, ВХ).

даска ж 1. ⇒ *седшите* (Кл, Шил, В, Лив, Бад); 2. 'даска на посуду за сир' {15}. – Па сас даску га притиснемо озгѹр. (Др).

даске ж мн ⇒ *патос*; Даске после почеле да туру. (Ај).

двовѹдни кроѹ ⇐ *кроѹ* (изр).

двѹр м 1. ⇒ *кућница* (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д); 2. ⇒ *авлија* (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д).

двоспрѹтна кућа ⇐ *кућа* (изр).

дибек м 'посуда у којој се туца шећер' {26}. – Дибек смо га викале тој за шећер, а кѹлко па има шећер. (Штр); *дибек* (Штр, Сев, Врб, Др, ГС, Д, Нов); *дибек* (Моч, Ај, Бер, Бад, Пар, ГК, Зеб, Пре, Ор, ВХ); → *течура, тучура*.

диван м ⇒ *отоман* (Ај).

диѹге ж мн ⇒ *дришка 4* (Кл, Шил, В).

димњак м ⇒ *оѹак 1* (Моч, ГК, Добр, ГГ, Буд).

дирек м 1. 'један од подупирача који држе кров' {1}. – Понапре биле дирѹци, дрвени стубѹви, после дошле бетѹнски. (Штр); *дирек* (Штр, Сев, Врб, Др, ГС, Д); *дирек* (Моч, Ај, Шил, Кл, Ор, ВХ, В, Пар, ГК, Лив, Бад, Зеб, Пре, Бер, Нов); → *подупирач 2, стуб 1*; 2. 'стуб са стране на баштенским вратима' {3}. – За дирѹк било закачено. (Кл); *дирек* (Моч, Ај, Бер, Лив, Бад, Шил, Кл, В, Ор, ВХ, Зеб, Пре, Нов); → *колац 1*,

подбочњак, стубац; 3. 'један од два стуба на бунару на који се ослања вратило' {35}. – Диреци имале са стране. (Штр); *дирек* (Штр, Сев, Врб, Др, ГС, Д); *дирек* (Моч, Ај, Бер, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре, Шил, Кл, Ор, ВХ, В, Пар, ГК, Добр, ГГ, Буд).

дно с 1. 'доњи део корпе' {25}. – Па и дно се украси за Лазарицу, и дршка се украси. (Врб); 2. 'дно каце' {28}. – На дно лек ги остане. (Кл).

додолејка ж ⇒ *лејка* (Кл).

долап м 1. 'ниски ормар за одлагање посуђа' {7}. – Мало било тој, креденац је по голем, а долап ниско, па можеш нешто и на њега озгор да стајиш. (Др); *долап* (ГС, Д, Штр, Сев, Др, Врб, Моч, Ај, Бер, Нов); *долан* (Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ, Кл, Шил, В, ГК, Пар, Лив, Бад, Зеб, Пре); 2. 'удубљење у зиду за одлагање посуђа' {7}. – У долап смо држали тој за куваче. (Кл); *долап* (ГС, Д, Моч, Ај, Бер, Нов); *долан* (Добр, ГГ, Буд, Кл, Шил, В, ГК, Пар, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *камарица, миндер*; 3. 'затворено удубљење у ормару' {7}. – У њега смо имали долап, нешто ситно да се стај могло. (Кл); *долап* (Моч, Ај, Бер, Нов); *долан* (Кл, Шил, В, ГК, Пар, Ор, ВХ, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *долапче*.

долапче с ⇒ *долап 3; долапче* (ГС, Д); *доланче* (Добр, ГГ, Буд, Штр, Сев, Врб, Др).

доўгња врата ← *врата* (изр).

драпери м мн ⇒ *драперије* (Моч, Ај, Бер).

драперија ж ⇒ *драперије* (ГК).

драперије ж мн 'кратки застори од тканина који покривају горњу половину прозора' {2}. – Теј биле по украсне, драперије смо ги викале, по кратке биле. (Штр); *драперије* (Штр, Сев, Др, Врб, Нов, Зеб, Пре); *драперије* (Кл, Шил, В, Лив, Бад); → *драпери, драперија, драперке*.

драперке ж мн ⇒ *драперије* (Пар).

дра́сља ж 'направа за метење дворишта' {22}. – Дра́сља била за у дво́р. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад, Бер); → *гребача, метлика, умет*; ⇐ *метла* (изр).

дрва́ра ж ⇒ *брвнара* (Др, Моч, Ај, Бер, ГС, Д).

дрвѐна ку́ћа ⇐ *кућа* (изр).

дрвѐна ложи́ца ⇐ *кућа* (изр).

дрвѐни кре́вет ⇐ *кревет* (изр).

дрвѐни наби́јач ⇐ *набијач* (изр).

дрвља́ник м 'место или објекат у дворишту за складиштење дрва за огрев' {30}. – Дрвља́ник ни би́ја са́л покривен, са стране да ши́ка, да се су́шу др́ва. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Нов, Зеб, Пре, Шил); → *дрвљеник, дрвник, шупа 1*.

дрвљени́к м ⇒ *дрвљаник* (Добр, ГГ, Буд).

дрвник м ⇒ *дрвљаник; дрвник* (ГК, Пар); *дрвни́к* (Кл, В, Лив, Бад).

држа́ље с 1. ⇒ *дршка 2; држаље* (ГК); 2. 'дрво на које се насађују пољопривредне алатке' {37}. – Тој др́во се ви́ка држа́ље, па има по́сле у́ши, па се закачу́је на њи́ тој до́ле што ва́ља, ал да се ко́па, ал да се ри́ља. (Сев); *држа́ље* (Штр, Сев, Др, Врб, Ор, ВХ, Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре); *држаље* (ГК, Пар, ГС, Д).

др́шка ж 1. ⇒ *квака* (ГГ, Буд); 2. 'дршка на шерпи и слично' {11}. – Имале две др́шке са стране. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Ор, ВХ, ГС, Д, Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад); → *држаље 1, ручка 2*; 3. 'део за који се корпа носи' {25}. – Имала др́шку и тој до́ле де се ту́ра тој што се но́си. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Ор, ВХ, ГС, Д, Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *ручка 3*; 4. 'дршка на торби' {25}. – Др́шке пре́ко ру́ке и а́јт. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Ор, ВХ,

ГС, Д, Добр, ГГ, Буд, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *дизге, ручка 4, трачке; 5. 'ручица* чијим се окретањем вади вода из бунара' {35}. – Ручно се вадило, имала дршка, па се врти. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Ор, ВХ, ГС, Д, Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај); → *ручка 5.*

дршкѝче с ⇒ *квака* (Сев).

дрвѝни рѝштиљ ⇐ *темељ* (изр).

доња́чка ж ⇒ *черга 1* (Шил).

дувар м 1. ⇒ *зид 1; ду'вар* (ГК, Пар, Кл, Сев); 2. ⇒ *зид 3; ду'вар* (Кл, Шил, В, ГС, Д, Штр, Сев, Др, Врб); *дува́р* (Ор, ВХ).

дуња ж 'део који се простире у кревет, напуњен перјем' {23}. – Дуња је сас перке напуњена. (Моч). (Моч, Ај, Бер, Нов, Добр, ГГ, Буд); → *перјана, перјаница.*

ду́пка 'кружић на рингли' {10}. – А, дупка викамо тој кружиће. (Штр). (Штр, Сев, Врб, Др, ГС, Д, Моч, Ај, Бер, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); → *зврчак, рупица.*

душек м 'део који се простире у кревет, напуњен вуном' {23}. – Нѝсмо имале код моје, тек пошто сам се удала смо купи́ле душек. (Штр); *ду'шек* (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Пар, ГК, Нов); *душѝк* (Ор, ВХ, Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, Лив, Бад, Зеб, Пре, Добр, ГГ, Буд).

Ђ

ђѝзва ж 'метална посуда за кување кафе' {11}. – Кафу у џѝзву увек смо кувале. (Врб). (Штр, Сев, Др, Врб, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, Нов, Бад, Зеб, Пре, Ор, ВХ); → *џѝзва.*

ђерам м 'високи рачвасти стуб на бунару' {35}. – Ми сáл сас ђерем смо имáле. (Др). (Штр, Сев, Др, ГС, Д, ГК, Пар, Кл, В, Ор, ВХ, Моч, Ај, Бер, Добр, ГГ, Буд, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *ђеран, ђерм*.

ђера̀н м ⇒ *ђерам* (Шил).

ђери́з м 'одводни канал од нужника' {35}. – Низ ђери́з и́шло из кло́зет. (Штр).

ђерм м ⇒ *ђерам* (Врб).

ђима̀р м ⇒ *кофа 1* (Добр).

ђони́ја ж ⇒ *ћошак 2* (Сев).

ђордала̀п м ⇒ *шпајз* (Кл).

ђубриште с ⇒ *буњиште; ђу̀бриште* (Моч); *ђубри́ште* (Пар).

ђубро̀вник м ⇒ *посипка* (Кл, Шил, В, Лив, Бад).

ђувек м ⇒ *ђувеч* (Кл).

ђувеч м 'земљани суд за печење' {12}. – Смо имáли ђувеч, за печење би́ло то́, од зéмљу. (ГС); *ђувеч* (ГС, Д); *ђувéч* (Шил, В, Зеб, Пре, Лив, Бад); → *грне 2, ђувек, ђувечара, ђувечка, тава, тавће, тавче*.

ђувеча̀ра ж ⇒ *ђувеч* (ГК, Пар).

ђувéчка ж ⇒ *ђувеч* (Добр, ГГ, Буд).

ђугум м 'метална посуда за воду са уским грлом' {16}. – Ђу́гум би́ја метални, е́ве имам га јо́ш. (Штр); *ђу́гум* (Штр, Др, ГС, Д, ГК, Пар, Нов); *ђугу̀м* (Кл, Шил, В, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *ђугумче*.

ђугу̀мче с ⇒ *ђугум* (Сев, Врб).

ђузентија ж ⇒ *ходник* (В).

Ж

жа́рач м ⇒ *маша 2* (Пар).

жари́ло с ⇒ *маша 2* (В).

жба́њ м ⇒ *запушач* (Штр).

живина́рник м ⇒ *кокошарник* (Нов).

жижак м 'део који плива по уљу или масти у кандилу' {27}. – Жижак траје дуго, целе ноћи ни горело рат кад бија. (Штр); *жи́жак* (Штр, Др, Сев, Врб, Нов); *жижа́к* (Кл, Шил, В, Лив, Бад, Зеб, Пре, Ор, ВХ); → *пловак, свећица*.

жи́ца ж 1. 'справа за мућење баланца' {26}. – Сас жицу се излупу јајца, па ролат пражле жене. (Др); 2. 'ограда начињена од жице' {31}. – Жицу смо стајле кд смо дошле и тако ни остаде. (Врб); → *тељ 2*.

жље́б м ⇒ *ћускија* (Врб).

З

зават́ка ж ⇒ *кутлача* (Сев).

завеса́ ж ⇒ *завесе* (Штр, Лив, Бад).

завесе ж мн 'дугачки застори од тканине преко прозора' {2}. – Моћно имале завесе понапре, тој касно почеле да стаљу на прозоре. (Др); *завесе* (Шил, Кл, В, Пар, ГС, Д); *завесе* (Сев, Др, Врб, Моч, Ај, Бер, Зеб, Пре, Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ); → *завеса, перда 2, сторе, фиранге, фиронге*.

заглавље с 'горња страна кревета' {6}. – Туј ди је јастук заглавље се вика. (Врб). (Врб, Др, Нов, Зеб, Пре); → *табла 1, узглавље*; ⇐ *глава* (изр).

загради гл. несврш. 'подићи ограду, окружити оградом' {31}. – Ваља да заградимо, се кућа ни је усељива. (Врб).

заклон м ⇒ *надстрешница* (Нов).

залож гл. сврш. ⇒ *наложи*.

западни део куће ⇐ *кућа* (изр).

запушач м 'затварач на посуди за воду' {16}. – Смо га викали запушач. (Шил). (Шил, Кл, В, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, Нов, Зеб, Пре); → *жбањ, затварач, лисија, чеп*.

затварач м ⇒ *запушач; затварач* (Ор, ВХ); *затварач* (Лив, Бад).

звон с 'тањир за тарту с поклопцем' {13}. – За свадбе торте смо носиле увек у звон, практично ни било. (Штр). (Шил, Кл, В, ГС, Д, Штр, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер, Добр, ГГ, Буд, Зеб, Пре, Лив, Бад, Нов); → *звонце, звоно*.

звонце с ⇒ *звоно* (Ор, ВХ).

зврчак м ⇒ *дупка* (Кл, Шил).

зѐмбел м 'направа за ношење хране, начињена од рогоза' {25}. – У зѐмбел спакујемо, па на планину. (Штр). (Штр, Сев, Др, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд); → *зембиљ*.

зѐмбиљ ж ⇒ *зембел* (Врб).

зѐмља ж 'земљани под' {1}. – Дóље зѐмља, сáл се помѐте. (Ор). (Лив, Бад, ГК, Пар, Ор, ВХ, Нов, Зеб, Пре); → *земња, зеуња 1, набој 1, под 1*; ⇐ *под* (изр).

земљана кућа ⇐ *кућа* (изр).

земљани под ⇐ *под* (изр).

земљаница ж 'земљана посуда за чување пекмеза' {28}. – У земљанице смо чувале тој што се спраља за у зиму, ја ајвар, ја пекмез, а не спраљале много, ни па имало. (Сев). (Штр, Сев, Др, Врб, Добр, ГГ, Буд, Зеб, Пре, Нов); → *грнче 2, ћуп 2, ћупа, ћупче*.

зѐмња ж ⇒ *земља* (Шил, Кл, В, Добр, ГГ, Буд).

зѐмњен пѐд ⇐ *под* (изр).

земњѐна кућа ⇐ *кућа* (изр).

земуница ж 1. ⇒ *чакмачара; земунѝца* (Пар, ГК); *земунѝца* (Буд, Добр, ГГ); 2. 'кућа доњим делом укопана у земљу' {1}. – Смо имали земунѝце, али то нам било за рану да чувамо. (Кл); *земунѝца* (Кл, Шил); *земунѝца* (Моч, Ај, Бер, Лив, Бад).

зѐўња ж 1. ⇒ *земља*; Сал зѐўњу смо имале понáпре, сас мѐтлу помѐтеш и тѐлко. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб); 2. ⇒ *плац 2* (Штр, Сев, Др, Врб).

зѝд м 1. 'спољна страна усправног дела зграде на коме лежи кров зграде и који преграђује њен унутрашњи простор' {1}. – На цѐў зѝд пуцотѝнке, сáл се чѐка кѝд ће се уруши. (Штр); → *дувар 1, фасада, сид 1*; 2. 'унутрашња страна усправног дела зграде на коме лежи кров зграде и који преграђује њен унутрашњи простор' {1}. На зѝд смо кáчили мáраме. (ГС); → *сид 2*; 3. 'ограда зидана од цигле или набоја, обично према улици' {31}. – Зѝд смо имали према ўлицу. (Моч). (Моч, Ај, Бер, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *бедем, дувар 2, сид 3*.

Изр. преградни зѝд (Кл, ГК, Пар, Шил, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд) ⇐ *преграда 1*; носѐћи зѝд 'главни зид који држи цели конструкцију';

зидана / зѝдана кућа ⇐ *кућа* (изр).

зидница ж 'тканина која се ставља на зид' {24}. – Зидницу смо имале на зид, тој било ка украсно, на неко́лко мѐста у ку́ћу смо држа́ле. (Др); *зидница* (Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, Лив, Бад, ГК, Пар); *зидни́ца* (Др); → *вез, ћилим 3, узидница*.

зубац м 'зубац на алатки за купљење сена' {37}. – Гребу́ља има држа́ље и зу́пце, сас њи́ се саби́ра. (Др).

И

ибрик м 'земљана посуда, са уским грлим, за вино или ракију' {17}. – У и́брик се чува́ло. (Штр); *и́брик* (Штр, Сев, Врб, Др, ГС, Д, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер, Шил, Кл, В, Нов); *ибри́к* (Лив, Зеб, Пре, Ор, ВХ); → *јебрик*.

и́вица ж ⇒ *руб* (ГК, Пар).

ивичњак м ⇒ *ћошак 2; иви́чњак* (Ај); *и́вичњак* (Лив, Бад).

иза ку́ћу ⇐ *кућа* (изр).

и́зба ж 'тамна просторија у кући, најчешће без прозора, за чување намирница и различитих предмета' {32}. – У и́збу мога́ла зимни́ца да се чу́ва, ал компи́ри, гра́, ми́цко со́пче би́ло, са́л је́но ми́цко прозо́рче, та́мно би́ло, а и бури́ће ту́ј смо тура́ле (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Кл, Шил, В, ГК, Пар, Лив, Зеб, Пре, Нов); → *ћумез*.

имање с 1. ⇒ *кућница* (Пар); 2. ⇒ *плац 2* (Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ, Зеб, Пре).

и́нка ж 1. ⇒ *цевка* (Кл, Шил, В, Лив); 2. 'справа за сипање течности' {26}. – Сас и́нку смо сипу́але у шишичи́ће. (Штр). (Штр, Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре, Ор, ВХ, ГК); → *левак 2*.

Ј

јама ж 1. ⇒ *буњиште* (Ај, ГК); 2. ⇒ *ров* (Штр, Сев, Др, Врб, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре).

јанџик м 'већа торба од тканине, која се носи на леђима' {25}. – Јанџик бија гóлем, на плéјћи се носíло. (Штр); *ја́нџик* (Штр, Сев, Др, Врб); *ја̀нџи́к* (Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад).

ја́сла ж ⇒ *јасле 1* (Добр, ГГ, Буд).

ја́сле ж плт 1. 'сандук, причвршћен за зид штале, из кога се стока храни' {33}. – Из ја́сле узíму да се ра́ну. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Ор, ВХ, ГК, Пар, Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *јасла*; 2. ⇒ *лојтре* (ГК, Пар, Моч, Ај, ГС, Д).

ја́стак м ⇒ *јастук* (ГГ, Буд).

ја́стук м 'подметац за главу' {23}. – Ја́стук је́н гóлем ни бија, низ цеў кре́вет. (Штр); *ја́стук* (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, ГК, Пар, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); *јасту́к* (Ор, ВХ); → *јастак, јестак*.

ја́стучни́ца ж 'навлака за јастук' {23}. – У ја́стучни́цу увучемо. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, ГК, Пар, Зеб, Пре, Нов); → *поле, превлака*.

јебри́к м ⇒ *ибрик* (Добр, ГГ, Буд, Бад).

је́зик м ⇒ *реза 2* (Шил).

јеново́дни кроў ⇐ *кроў* (изр).

је́стак м ⇒ *јастук* (Добр, Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер).

је́штрац м ⇒ *врца; је́штрац* (Моч, Бер); *је́штра́ц* (Ај).

је́штрѝ м ⇒ *врца* (Пар).

јорган м 'куповни покривач од вуне' {23}. – А јорга̀не, а њебѝће, свѐ ги потоварѝла и однѐла. (Сев); *јо̀рган* (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, ГК, Пар, Нов); *јорга̀н* (Кл, Шил, В, Ор, ВХ, Моч, Ај, Бер, Лив, Бад, Зеб, Пре, Добр, ГГ, Буд).

ју̀же с ⇒ *вр̀ца* (Др, Врб, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад).

К

казан м 1. 'справа за печење ракије' {28}. – Ка̀зан комшѝја има̀, па код њѐга и мѝ смо пѐкле ракѝју, а нѐ са̀л мѝ, свѝ из мавалѐ ту̀ј се сабира̀ле, нико̀му не бранѝја. (Штр); *ка̀зан* (Штр, Сев, Др, Врб, Нов, ГС, Д); *каза̀н* (Моч, Ај, Бер, Добр, ГГ, Буд, Кл, Шил, В, ГК, Пар, Лив, Бад, Зеб, Пре, Ор, ВХ); 2. ⇒ *ка̀ца* 5 (Штр, Сев, Др, Врб).

казанѝца ж ⇒ *казарнѝца* (Кл, ГК).

казанцѝница ж ⇒ *казарнѝца* (Др).

казарнѝца ж 'просторија за печење ракије' {36}. – Са̀л о̀ни у мавалу̀ ималѐ казарнѝцу. (Штр); *каза̀рнѝца* (Добр, ГГ, Моч, Ај, ГС); *казарнѝца* (Штр); → *казанѝца*, *казанцѝница*.

ка̀зма ж ⇒ *кра̀мпа* (Др).

ка̀л м 'смеса начињена од земље и плевe, којом се ради везивања премазује камен или опека при зидању или облепљују зидови' {4}. – Свѐ овѐј ку̀ће сас камѐње и сас ка̀л су пра̀јене. (Штр). (Штр, Сев, Врб, Др, ГК, Пар, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *блато*, *калиште*, *кал'иште*, *каљ*, *каљиште*, *леп*.

каланѝца ж ⇒ *каљанѝца* (Шил).

калау̀з м ⇒ *лопов*; *калау̀з* (Добр, ГГ, Буд, В); *калау̀з* (Лив, Бад).

калѐмач м 'нож на калемљење' {26}. – Калѐмач смо га вика́ле. (Сев). (Ај, ГК, Пар, Штр, Сев, Др, Врб); → *брус*.

каленица ж ⇒ *каљаница; калѐница* (ГС, Д, Кл, В, Добр); *калени́ца* (ГК, Пар, Лив, Бад).

кали́ште с ⇒ *кал* (Кл).

калкан м 'троугласти део зида испод двоводног крова' {1}. – Тај троугао калкан се вика, има га на прѐдњу и на за́дњу страну. (Штр). *ка́лкан* (Штр); *калка́н* (Ор, ВХ, В, ГК, Пар, Кл, Шил, Моч, Ај, Бер, Зеб, Пре, Нов, Лив, Бад); → *чело 1*; ⇐ *чело* (изр);

калуп м 'округао суд за торте' {12}. – Пона́пре нема́ло, а по́сле до́шле ра́зни калу́пи за то́рте. (Штр); *ка́луп* (Штр, Сев); *калу́п* (ГК, Пар, Кл, Шил, Лив, Бад).

кал'ен'и́ца ж ⇒ *каљаница* (Ор, ВХ).

кал'и́ште с ⇒ *кал* (В).

ка́љ м ⇒ *кал* (Моч, Ај, Бер).

ка́ља гл. несврш. 'развлачити блато за прављење пода у кући' {4}. – Сас ча́љку се ка́ља да се напрај по́д. (Штр).

каља́ва пећ ⇐ *пећ* (изр).

каљани́ца ж 'замљана посуда из које се једе супа' {13}. – Из каљани́це смо је́ле, и то́ј не́ за свако́га, него је́на се ста́ј и из њу́ сви́ једѐмо, му́жи, па же́не, па де́ца на кра́ј. (Врб). (Штр, Сев, Врб, Др, ГГ, Буд, Нов, Зеб, Пре, Бер, Моч, Ај); → *каланица, каленица, кал'ен'и́ца*.

каљи́ште с ⇒ *кал* (Шил, Ор, ВХ).

камари́ца ж ⇒ *долан 2* (Штр, Сев, Врб, Др).

ка̀мен м 'терет на ђерму' {35}. – Ваља̀ло да има нѐшто да др̀жи, па ка̀мен смо стаља̀ле. (Врб). (Штр, Сев, Врб, Др, ГС, Д, Пар, Лив, Бад, Нов); → *камењ, пањ*.

камѐна / ка̀мена ку̀ћа ← *кућа* (изр).

камѐна пећ ← *пећ* (изр).

камѐњ м ⇒ *камен* (Кл, Шил, В, Ор, ВХ, Зеб, Пре).

камин м ⇒ *фуруна; ка̀мин* (Шил); *ками́н* (Лив, Бад).

ка̀нав м ⇒ *канавец 2* (ГК).

ка̀навац м ⇒ *канавец 2* (Добр, ГГ, Буд).

канавец м 1. 'платно за умотавање печеног хлеба' {14}. – Смо има̀ли по̀себно за лѐба, ка̀навец се вѝкало, бѐло, па извезено (ГС); *ка̀навец* (ГС, Д); 2. 'тканина за брисање, украшена, за свечане прилике' {19}. – Мо̀жда ка̀навец смо да̀вали за го̀сте, нѐ се сѐћам. (Кл); *ка̀навец* (Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер); → *канав, канавац, ткановац*.

ка̀на̀та ж ⇒ *крчаг* (ГК).

ка̀на̀ће с ⇒ *крчаг* (Кл, Шил, В, Ор, ВХ).

ка̀на̀че с ⇒ *крчаг* (Моч, Ај, Бер, Пар, Зеб, Пре).

ка̀ндило с 'светиљка на маст или уље са отвореним пламеном' {27}. – Сас ка̀ндило сла̀бо се вѝдело, ма̀ло свѣтло. (Бад); *ка̀ндило* (Бад, ГС, Д); *ка̀ндило* (Ор, ВХ, Лив, Нов, Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Зеб, Пре, ГК, Пар); → *кандилце, црепче*.

ка̀нди́лце с ⇒ *кандило* (Штр, Сев, Др, Врб).

ка̀нта ж 1. 'затворена посуда за воду, са пипком за сипање' {16}. – Сас ка̀нту цвѣ̀ће смо заливале. (Врб); 2. 'метална посуда за маст' {18}. – Свѐ на ма̀ст се готвѝло, у ка̀нте седѐја. (Штр); 3. ⇒ *помијарка* (ГС, Д, Добр, ГГ, Буд).

ка̀нтар м 'посуда за мерење житарица' {18}. – У ка̀нтар се мерѝло. (Моч). (Моч, Ај, Бер, Лив, Бад, Нов, Добр, ГГ, Буд, Зеб, Пре); → *ока, шеник, шиник*; ⇐ *кантар* (изр).

Изр. ка̀нтар на о̀ке (ГК, Пар)/ ка̀нтар у о̀ке (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д) ⇐ *кантар*.

ка̀нтар на о̀ке ⇐ *кантар* (изр).

ка̀нтар у о̀ке ⇐ *кантар* (изр).

капак м 1. ⇒ *поклопац 1; ка̀пак* (Моч, Ај, Бер, ГС, Д); 2. 'поклопац на посуди за кување или печење' {11}. – Ка̀пак на по̀ла га ста̀јим да не ки́пи. (Сев); *ка̀пак* (Штр, Сев, Др, Врб, Нов); *капа̀к* (Ор, ВХ, Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, ГК, Пар, Зеб, Пре); → *поклопац 2. 3.* 'поклопац на казану' {28}. – Ка̀пак ѝде преко ка̀зан. (Сев); *ка̀пак* (Штр, Сев, Др, Врб, Нов); *капа̀к* (Ор, ВХ, Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, ГК, Пар, Зеб, Пре); → *поклопац 3.*

капаци м мн ⇒ *капици; капа̀ци* (Штр, Сев, Др, Врб, В); *ка̀паци* (ГС, Д).

капеџик м 1. ⇒ *капиџик 1; капеџи́к* (Пар, Зеб, Пре); *ка̀пеџик* (ГС, Д); 2. ⇒ *тараба 1; капѐџик* (Моч, Ај, Бер).

капи́ја ж 'велика дрвена двокрилна врата кроз која се улази у двориште' {3}. – Капи́ја ни би́ла голѝма, дрвѝна, свѝ мичи́ле то́ј. (Сев). (Сев, Ор, ВХ, Шил, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер, Зеб, Пре, Нов); → *вратница 1, обор 1, порта*; ⇐ *врата* (изр).

капи́џик м ⇒ *капиџик 1* (Ор, ВХ).

капи́јица ж дем. ⇒ *капиџик 1* (Моч, Ај, Бер).

капиџик м 1. 'мања, једнокрилна врата (исплетена од прућа или начињена од дрвета) кроз која се улази у двориште' {3}. – Ми́цка вра́та смо ги ви́кале капи́џик, а смо има́ле и голѝма, дрвѝна, да уле́ну ко̀ла сас се́но, сас др̀ва, вратни́ца би́ла то́ј. (Врб); *капи́џик* (Штр, Врб, Др, Нов); *капиџи́к* (Кл, В, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад); → *вратанца*

1, *капијица, капеџик 1, капиђик*; ⇐ *врата* (изр); 2. ⇒ *тараба 1; капиџк* (В, Шил, Кл).

каплáма ж ⇒ *стреја* (Моч, Ај).

ка̀пци м мн 'дрвени застори споља преко прозора од дасака' {2}. – На прозоре имале ка̀пке, од дрво би́ле прајени. (Нов). (ГК, Моч, Ај, Бер, Нов, Шил, Кл, Зеб, Пре, Ор, ВХ, Лив, Бад); → *капаџи, поклоџи*.

ка̀ра-та̀ван м 'дашчани строп' {1}. – На ста̀ру ку̀ћу смо имале ка̀ра-та̀ван, од дрво би́ло, сас да̀ске и ко̀лце се прајло. (Штр).

караби́тна ла̀мпа ⇐ *лампа* (изр).

ка̀рлица ж ⇒ *вангла 2* (ГС, Д).

ката̀нац м 'врста браве која се споља стаавља на врата' {3}. – Кљу́ч од ката̀нац са̀л га̀зда има́, о́н кџд га не́ма, мо̀ра да че́каш. (Врб); *ка̀танац* (ГС, Д); *ката̀нац* (Ор, ВХ, Штр, Сев, Врб, Др, Добр, ГГ, Буд, ГК, Пар, Шил, Кл, В, Моч, Ај, Бер, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *котоман*.

ка̀уч м 'лежај с ниским наслоном који служи за седење и спавање' {6}. – На ка̀уч спи́јем у ку̀јну, не мо̀гу у ла̀дно ника̀ко. (Штр).

ка̀ца ж 1. 'дрвена посуда за сир' {15}. – Си́р ни седе́ја у ка̀це. (Сев); 2. ⇒ *буре 1* (Др, Врб, Моч, Ај, Бер, Лив, Бад, Ор, ВХ); 3. 'дрвена посуда за комину' {28}. – Коми́ње у ка̀цу се́ди. (Штр); 4. 'дрвена посуда за врење' {28}. – Па исто у ка̀цу се ста́ља за врење. (Штр); 5. 'суд за комину на казану' {28}. – У ка̀цу се ста́ља коми́ње. (Ор). (Ор, ВХ, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд, Кл, Шил, В, Нов, Моч, Ај, Бад, Лив, Бад, Зеб, Пре, ГК, Пар); → *казан 2*.

кација ж 1. ⇒ *посипка*; *кација* (Штр, Ор, ВХ); *каџија* (ГС, Д); 2. 'метална лопатица за посипање пепела' {15}. – Сас каџију се посипуало врз сач да се испече и горе леба. (Штр); *каџија* (Штр, Др, Врб, Сев).

каџиче с ⇒ *посипка* (Сев, Др, Врб).

кашика ж ⇒ *ложица 1*; *кашика* (Штр, Сев, Др, Врб, Кл, Шил, В, Ор, ВХ, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад); *кашика* (ГК, Д).

квџа ж 'направа за затварање прозора и врата' {2}. – Све ни зарђале квџе на прозоре. (Штр). (Штр, Сев, Врб, Др, Кл, Шил, ГК, Добр, ГС, Д, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад); → *брава 1*, *вртешка*, *дрика 1*, *дрикиче*, *квакиче*, *кука 1*, *кукица 1*, *рајбер 1*, *реза 1*, *ручка 1*, *ручкиче*, *шуљ 1*.

квакиче с ⇒ *квака* (Штр).

кџтра ж 'врста браве у виду металне плочице на крилу дрвених врата, са отвором на крају, у који улази метални део са отвором, који се налази на оквиру врата, у који се умеће клин' {3}. – Свака вратница имала кџтру и сас тој смо затварале. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб).

кибла ж 'троугласти део зида испод двоводног крова, украшен и озидан' {1}. – А понекоје куће што имају убаве кибле, тај део под крољ га украсу сас некоје шаре. (Сев). (Сев).

килајка ж 'флаша од једног литра' {17}. – Килајка била од јен литар. (Ор). (Кл, Шил, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад, Зеб, Пре, Нов); → *килашка*, *литрајка*, *шишовка*, *шишоўка*.

килашка ж ⇒ *килајка* (ГК, Пар, Моч, Ај, Бер).

кишобран м ⇒ *надстрешница* (ГК, Зеб, Пре, В).

клампа ж ⇒ *клапна* (Врб).

кля́ник м ⇒ *огњиште 2* (Др, Врб).

кля́нна ж ⇒ *клапна* (Штр, Сев, Др).

кля́пна ж 'дрвена плочица на окретање за затварање врата' {3}. – Еве, још ми је на врата кля́пна. (Ор). (Пар, ГК, Ор, ВХ, Моч, Ај, Бер, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *клампа, кланпа, кључара, пелешка*.

кля́чиче с ⇒ *шпајз* (Шил).

кля́шта пл 'мања попречна греда између слемена и венчанице' {1}. (Штр, Сев, Врб, Др, В, Кл, Шил, Пар, ГК, Добр, ГГ, Буд, ГС, Д, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *подгреда, покуљма, темењача*.

кля́н м 'метлни клин који држи врата' {3}. – Па сас кля́н се закачу крила на оквир. (Штр). (Штр, Сев, Пар, ГК, Шил, Кл, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, ГС, Д, В, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад); → *клинче 1, кука 2, кукица 2*.

кля́нче с 1. ⇒ *клин* (Врб, Др); 2. ⇒ *рајбер 3* (Пар).

кля́нка ж ⇒ *кућа 1*; – Понапре, се сећам, кля́нка гу викале кућу. (Штр).

кля́па ж 'део намештаја који служи за седење више особа' {7}. – Све на кля́пе се седе́ло, ма́ло има́ле столи́це. (Сев).

кля́зет м 'пољски WC' {36}. – Кля́зет ни бија позади кућу. (Штр); *кля́зет* (Штр, Др, Нов, ГС, Д, ГК, Пар); *кля́зет* (Лив, Бад, Зеб, Пре, Ор, ВХ, Кл, Шил, В); → *аља, нужник, ћенеф*.

кля́чабница ж ⇒ *брава 2* (ГК, Пар).

кля́чара ж ⇒ *клапна* (Шил, Кл, В, Добр, ГГ, Буд).

кля́чоница ж ⇒ *брава 2* (Др, Врб).

к'ова ж ⇒ *кофа 1* (ГГ, Буд).

к'овин м 'направа плетена од прућа са двама дршкама за ношење веша' {25}. – Мокро теше тако од реке га туримо у к'овињ, па дома донесемо да се суши. (Штр). (Штр, Др, Врб); → *ковињ*.

к'овињ м ⇒ *ковин* (Сев).

к'овтар м 'метална пећ на дрва' {8}. – На дрва смо се грејали, к'овтар смо имали. (Моч). (Моч, Ај, Бер, Лив, Бад, Зеб, Пре, Нов); → *коутар, коутарче, кофтар, кофтарче, машинче, ђумбет, фуруна 2*.

к'овчаг м ⇒ *ковчег* (Ај).

ковчег м 'старински део намештаја у облику велике дрвене кутије, у коме се држи одећа и постељина, издигнут од земље, на ногарама, са поклопцем' {6}. – Ковчези биле подугнути, на ногаре, исто теше се држало. (Нов); *к'овчег* (Буд, Шил, В, ГС, Д, Моч, Бер, Зеб, Пре, ГК, Пар, Нов, Лив, Бад); *ковчег* (Добр, ГГ); → *ковчаг, коучег, кофћег, кофчег*.

кожљинка ж ⇒ *кужљетка* (Добр, ГГ, Буд).

кожљица ж ⇒ *кужљетка; к'ожљица* (ГС, Д); *кожљица* (Бад).

коз'арник м 'ограђени део за козе' {33}. – Смо имале и коз'арник, млеко од козе што ни било убаво, ич не мирисало. (Врб). (Штр, Сев, Др, Врб).

к'окица ж ⇒ *коклица* (Кл).

коклица ж 'висока столица без наслона на четири ноге' {7}. – Немале столице сас наслон, к'оклице биле прво. (Д); *к'оклица* (ГС, Д, Шил, В, Лив, Бад); *коклица* (Штр, Сев, Добр, ГГ, Буд, Нов, Зеб, Пре); → *кокица, кокљица, хокла, хоклица*.

кокљ'ица ж ⇒ *коклица* (Ор, ВХ).

кокошарка ж ⇒ *пилићарник* (Моч, ГС, Д).

кокошарник м 'ограђен простор за кокошке' {34}. – Кокошарник ни бија чик код реке. (Врб); *кокошарник* (Кл, Шил, В, ГК, Др, Врб, Лив, Бад, Зеб, Пре); *кокошарник* (Моч, Ај, Бер, ГС, Д); → *живинарник, кокошињац*.

кокошињац м ⇒ *кокошарник* (Добр, ГГ, Буд, Пар, Штр, Сев, Ор, ВХ).

колац м 1. ⇒ *дирек* 2 (Штр, Сев, Др, Пар, ГС, Д); 2. 'дрво око којег се намотава смеса за прављење ваљака за таваницу' {4}. – Сас ваљце се прајла изолација, се узу колци, па ги се накачи на њи тај смеса. (Штр); 3. ⇒ *стожар* (Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ).

колэвка ж ⇒ *колепка* (Моч, Ај, Бер, Пар, ГГ, Буд).

колэпка ж 'дечји креветац који се може љуљати' {6}. – У колэпку смо ги држале бепчиће, могао да се ниша у њу. (Врб). (Врб, Др, ГК, ГС, Д, Кл, Шил, В, Нов, Зеб, Пре); → *бешик, бешика, колэвка, колэјка, колэпка, љуљашка, нишало*.

колэјка ж ⇒ *колепка* (Штр).

колиба ж ⇒ *брвнара; колиба* (Добр, ГГ, Буд, Бад); 2. 'склониште у пољу направљено од дрвета' {6}. – У поље имале колибе, па туј улэну да јэду ал да се одмору, де могао да се издржи без тој. (Штр); *колиба* (ГС, Д, ГК, Пар); *колиба* (Штр, Сев, Др, Врб, Кл, В, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, Лив, Бад, Нов).

коло с 1. 'прстенасти део на плочи штедњака' {6}. – Обавэзно смо мичуале тој коло кад ни ваља по јака ватра, ајвар кад се спраља ал тако нешто. (Врб); → *колут* 2; 2. ⇒ *точак* (Штр, Сев, Др, Врб).

колут м 1. ⇒ *алка* (Штр); 2. ⇒ *коло* 1 (ГК).

колэпка ж ⇒ *колепка* (ВХ).

комѝда ж 'ниски орман за одлагање рубља, са фиокама' {6}. – У комѝду сам држ'ала свѝ тој што по рѝтко ми ваља. (Врб).

кондѝр м ⇒ *буклија* (Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, Лив, Бад, Ор, ВХ).

кондѝрче с ⇒ *буклија* (ГК, Пар).

конопља̀рка ж 1. ⇒ *черга 1* (Штр); 2. ⇒ *черга 2* (Штр).

коњушница ж 'просторија за коње' {33}. – Коња три смо држ'але у коњушници. (Врб); *коњушница* (Врб, Др); *коњу̀шница* (Кл, Шил, В, Лив, Бад); → *ар 2*.

ко̀па гл. несврш. 'радити мотиком, лопатом' {37}. – Тој др̀во се ви́ка држ'але, па има по̀сле у̀ши, па се закачу̀је на њѝ тој до̀ле што ваља, ал да се ко̀па, ал да се ри́ља. (Сев).

копавчѝник м 'алатка са једним оштрим, а другим тупим крајем за копање рупа' {37}. – Овој ова̀ко твр̀до мо̀ра сас копавчѝник да се преко̀па. (Добр). (Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад, ГК, Пар); → *копаученик*, *копачник*, *копач'њик*.

копаўчѝник м ⇒ *копавченик* (Штр, Сев, Др, Врб).

ко̀пачник м ⇒ *копавченик* (ГС, Д).

копач'њѝк м ⇒ *копавченик* (Ор, ВХ).

корито с 1. 'велика посуда, правоугаоног облика, за купање и прање веша' {20}. – У корѝто смо се бањ'але, па док се напу̀ни, па док се изнѐсе во̀да, а и жѐне работ'але тој. (Врб); *корѝто* (Штр, Сев, Др, Врб, Шил, В, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад); *ко̀рито* (ГС, Д); → *курито*; 2. ⇒ *вангла 2*; *корѝто* (Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд).

корице ж мн 'направа у којој се држи нож' {13}. – Но¹ж у корице седеја. (Врб); *корице* (Штр, Сев, Др, Врб, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре); *корице* (ГС, Д, Кл, Шил, В); → *фотрола, футрола*.

кѠрпа ж 1. ⇒ *крошња 1* (Моч, Ај, Бер, Ор, ВХ, ГС, Д); 2. ⇒ *кош* (ГК, Пар).

корпица с дем. ⇒ *крошњиче* (ГК, Пар).

кѠрпиче с дем. ⇒ *крошњиче* (ГС, Д).

кѠси крѠв ⇐ *кров* (изр).

косник м 1. 'коса греда кровне конструкције која спаја све рогове и повезује их са конструктивним делом кровне конструкције' {1}. – Рогови се спају на кѠсник. (Штр); *кѠсник* (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд, Нов, Бад, Бер); *косник* (ГК, Пар, Шил, Кл, В, Лив, Зеб, Пре); → *ветробран, косњик 1, крстача*; 2. ⇒ *пречага; кѠсник* (Моч, ГС, Д); *косник* (Ај, Бер, Лив, Бад).

косњик 1. ⇒ *косник 1* (Ор, ВХ); 2. ⇒ *пречага* (Ор, ВХ).

кѠтал м ⇒ *кото* (Шил, Кл).

котао м ⇒ *кото; котáo* (Добр, ГГ, Буд); *кѠтао* (Лив, Бад).

котáрче с ⇒ *крошњиче* (Моч, Ај, Бер).

кѠтев м ⇒ *кото* (ГС, Д).

котлáча ж ⇒ *кутлача* (Моч).

котлийћ м ⇒ *кото* (ГК).

котличе с ⇒ *кото; кѠтличе* (В); *котличе* (Др).

кото м 'метална посуда у којој се кувало на огњишту' {10}. – У кото се варило, друго н'е било. (Ор). (Ор, ВХ, Моч, Ај, Бер, Пар, Нов, Зеб, Пре); → *котал, котао, котев, котлић, котличе, котоў*.

котоман м ⇒ *катанац* (Штр).

котоў м ⇒ *кото* (Штр, Сев, Врб).

котур м 'обруч на металној посуди за кување' {10}. – Има котур на њега, ка дршка, и тај котур се закачи на куку на вериге. (Штр). (Штр, Сев, Бад).

котурица ж ⇒ *крошњиче* (Ор, ВХ).

коўтар м ⇒ *ковтар* (Др, Врб).

коўтарче с ⇒ *ковтар* (Штр, Сев).

коўчег м ⇒ *ковчег* (Штр, Сев, Др, Врб).

кофа ж 1. 'дрвена или метална посуда за ношење воде' {16}. – У кофе напунимо, па за ручку и дома донесемо. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Моч, Ај, Бер, ГС, Д, Пар, ГК, Шил, Кл, В, Ор, ВХ, Лив, Бад, Зеб, Пре, Нов); → *ћимар, кова*; 2. ⇒ *ведрица* (Ор, ВХ); 3. ⇒ *помијарка* (Моч, Ај, Бер, ГК, Пар); 4. 'суд за претакање вина или ракије' {28}. – У кофу се пресипуало. (Штр); 5. 'дрвена посуда у коју упада ракија' {28}. – И крене после и у кофу иде, кофа се стај при њега. (Штр).

кофтар м ⇒ *ковтар* (Добр, ГГ).

кофтарче с ⇒ *ковтар* (Буд).

кофћег м ⇒ *ковчег* (Ор, ВХ).

кофчег м ⇒ *ковчег* (Кл).

кочар м 'преграђени део за телад' {33}. – Део за телиће смо га ви́кали кочар. (ГС, Д). (Кл, В, Зеб, Пре, ГС, Д, Добр); → *кочарник, теу́чарник*.

кочарник м ⇒ *кочар* (Штр, Сев, Др, Лив, Бад).

кочина ж 'ограђени део за свиње' {33}. – Свиње у кочину се држу. (Др); *кочи́на* (Штр, Др, Сев, Врб, Добр, ГГ, Буд, Нов); *кочина* (ГС, Д, Моч, Ај, Бер, Кл, Шил, В); → *кочине, свињац*.

кочине ж мн ⇒ *кочина* (ГК, Пар).

кош м 1. 'направа плетена од прућа са двама дршкама за ношење кукуруза' {25}. – У кош смо носиле колomboћ. (Штр). (Штр, Сев, Ај, Бер, Нов, ГС, Д, Шил, Кл, В, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *корна 2, кошар, кошара 3*; 2. 'остава за кукуруз у клипу' {32}. – Тако неочи́стен га турамо у кош, при кућу ни било. (Штр).

кошар м ⇒ *кош 1* (Моч).

кошара ж 1. ⇒ *плотара* (Пар, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд); 2. ⇒ *страћара* (В, Кл, Шил, Пар, ГК); 3. ⇒ *кош 1* (Др, Врб).

кошарка ж 1. ⇒ *виљушкарка; кошарка* (Сев); 2. ⇒ *пилићарник; кошарка* (Ај).

крак м ⇒ *ногара* (Штр, Сев).

краљица пећи ← *пећ* (изр).

крампа ж 'гвоздена алатка која с једне стране има уску, јаку мотику, а с друге јак шиљак' {37}. – Туј ни седу ви́ле, крампе, лопате. (Др). (Штр, Сев, Врб, ГС, Д, Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре, ГК, Пар, Ор, ВХ); → *казма, трнакоп*.

крбла ж 'искривљена цев која повезује казан и буре' {28}. – Из казан иде крбла, па у буре улази. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд, Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, Зеб, Пре, Нов, ГК, Пар); → *крбло*.

кр'бло с ⇒ *крбла* (Ор, ВХ, Лив, Бад).

кр'вет м 'куповни лежај за спавање' {6}. – Сви у исти кр'вет смо спале, сви се наредимо. (Врб); → *мадрак, мадрац, постеља*; ⇐ *кревет* (изр).

Изр. дрвени кр'вет (Др)/ таблени кр'вет (Пар) ⇐ *троњ*; гвоздени кр'вет (Моч)/ федерни кр'вет (Ај, Штр) ⇐ *кревет*.

кр'ветац м 'лежај за децу, који стоји на земљи, не љуља се' {6}. – Де смо имале тој, после почјеја да се купује кр'ветац, тој за унуку смо купице, се сас нас спала деца у кр'вет. (Штр). (Штр, Др, Врб, Ор, ВХ, ГК, Пар, Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, Добр, ГГ, Буд, Зеб, Пре, Лив, Бад); → *кречече*.

кречече с ⇒ *кречетац; кречече* (Сев, Нов); *кречече* (ГС, Д).

кр'денац м 'високи ормар са застакљеним горњим делом' {7}. – Мало било тој, кр'денац је по голем, а долап ниско, па можеш нешто и врз њега озгор да стајиш. (Др); *кр'денац* (ГС, Д, Ор, ВХ, Моч, Ај, Бер); *кр'денац* (Штр, Сев, Др, Врб, Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Пар, ГК, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад); → *витрина, кр'денче*.

кр'денче с ⇒ *кр'денац* (Штр, Сев, Врб, Др).

кр'ч м 'раствор вапненца којим се премазују зидови' {4}. – Сас кр'ч било по тешко да се кр'чи, се шарало, све четке остадале, а овој сас поликолор ништа га по лако нема. (Штр).

кр'чи гл. несврш. 'премазивати зидове вапненцом' {4}. – Сас кр'ч било по тешко да се кр'чи, се шарало, све четке остадале, а овој сас поликолор ништа га по лако нема. (Штр).

кр'гла ж 'мања, стаклена посуда за воду и друге течности, са дршком' {16}. – Кр'гла имала дршку, пиво се пије из њу. (Штр).

крило с 1. 'део прозора и врата који се отвара' {2}. – Овој крило не ни се отвара, се иструло. (Штр); 2. 'застакљени део прозора' {2}. – Крило га викамо тој од стакло што је. (Пар). (Пар, ГК, Моч, Ај, Бер, Ор, ВХ, Нов, Зеб, Пре); → *окно, срча, џам*.

крѓв м 1. 'горњи део зграде који је покрива и штити од атмосферских појава' {1}. – На нашу кућу крѓв од дрво бија. (Кл). (Шил, Кл, Моч, Ај, ГК, Пар, В, Добр, ГГ, ГС, Д, Буд, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад, Бер); → *кроу, куљма 1, ћатија, чатија 1*; 2. ⇒ *кровче 2* (Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, Ор, ВХ).

Изр. крѓв од ћерамиде (Шил, Моч, Ај, Бер, ГК, Пар, Добр, ГГ, ГС, Д, Буд, Зеб, Пре, Лив, Бад, Нов)/ крѓв од ћиримитке (Кл, В) ⇐ *ћерамида 1*; сламени крѓв (Пар, ГК, Ај, Моч, Бер, В, Д, ГС, Ор, ВХ)/ крѓв од сламе (Нов, НБ, Пре) ⇐ *сламарник*; тршачни крѓв (Кл, Шил, Буд) 'кров од трске' – Тршчани крѓв ретко кој имау у нас. (Кл); крѓв од даске (Моч, Ај, Бер, ВХ, Ор, ГС, Д, Зеб, Пре)/ патосирани крѓв (Добр, ГГ, Кл, Шил, В, Буд, Пар, ГК, Лив, Бад, Нов) ⇐ *шиндра 1*; крѓв на јену воду (Ор, ВХ, Кл, Шил, Ај, Моч, Бер, В, ГК, Пар, Добр, ГГ, ГС, Д, Буд, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад) 'кров са једном косином'; ⇐ *кроу* (изр); главе на две воде (Моч, Бер)/ кѓси крѓв (ГК)/ крѓв на два рога (Ај)/ крѓв на две воде (Ор, ВХ, Кл, Шил, Пар, В, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад) 'кров са две косине'; ⇐ *кроу* (изр); крѓв на три воде (ГК, Пар, В, Ор, ВХ, ГС, Д, Буд, Добр, ГГ, Кл, Шил, Зеб, Пре, Лив, Бад, Моч, Ај, Бер, Нов) 'кров са три косине'; ⇐ *кроу* (изр); крѓв на четири воде (ГК, Пар, В, Ор, ВХ, ГС, Д, Буд, Добр, ГГ, Кл, Шил, Зеб, Пре, Лив, Бад, Моч, Ај, Бер, Нов) 'кров са четири косине'; ⇐ *кроу* (изр); надградни крѓв (Пар) ⇐ *надстрешница*;

крѓв од даске ⇐ *кров* (изр).

крѓв од сламе ⇐ *кров* (изр).

крѓв од ћерамиде ⇐ *кров* (изр).

крѓв од ћиримитке ⇐ *кров* (изр).

крóв на два́ ро́га \leftarrow *кров* (изр).

крóв на две́ во́де \leftarrow *кров* (изр).

крóв на је́ну во́ду \leftarrow *кров* (изр).

крóв на три́ во́де \leftarrow *кров* (изр).

крóв на четі́ри во́де \leftarrow *кров* (изр).

крóвче с 1. 'кров који покрива и кућу и трем' {1}. – Смо імали пред улаз крóвче. (ГС). (В, Пар, Шил, Кл, ГС, Д, Нов, НБ, Пре, Лив, Бер); \rightarrow *кроўче 1, наткрóвље, стрева 1*; 2. 'настрешница над бунаром' {35}. – Тој над бунар крóвче се ви́ка. (ГС). (В, ГК, Пар, Шил, Кл, Лив, Бад, Зеб, Пре, Нов, ГС, Д); \rightarrow *кров 2, кроўче 2*.

кроња́ча ж \Rightarrow *муљача* (Добр, ГГ, Буд).

кроў м \Rightarrow *кров 1*; Свѣ кроў ми се искриві́ја. (Др). (Штр, Сев, Др, Врб).

Изр. јеновóдни кроў – Јеновóдни кроў по рѣтко се тура́, али па имале некоји и тој. (Сев). (Штр, Сев, Др, Врб) \leftarrow *кров* (изр); двовóдни кроў (Штр, Сев, Др, Врб,) \leftarrow *кров* (изр); тровóдни кроў (Штр, Сев, Др, Врб) \leftarrow *кров* (изр); четворовóдни кроў (Штр, Сев, Др, Врб,) \leftarrow *кров* (изр).

кроўче с 1. \Rightarrow *кровче 1* (Штр, Сев, Др, Врб); 2. \Rightarrow *кровче 2* (Штр, Сев, Др, Врб).

крóшња ж 1. 'направа плетена од прућа за ношење намирница са једном дршком' {25}. – У крóшњу смо носіле на њіву, ал на сѣно. (Сев). (Штр, Сев, Др, Врб, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, Кл, Шил, В, Зеб, Пре, Лив, Бад, Нов); \rightarrow *корпа 1*; 2. \Rightarrow *крошњи́че* (Кл, Шил, В).

крошњи́че с 'мања направа плетена од прућа за ношење јаја или плетива са једном дршком' {25}. – Плетівó стајмо у некоје крошњи́че и свѣ са сѣбе смо носіле. (Сев).

(Штр, Сев, Др, Врб, Добр, ГГ, Буд, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *кортиче, кортица, котарче, котурица, кроиња 2.*

крпа ж 1. 'тканина за брисање тела' {19}. – Сас некоју крпу се пребрише кџд се обања. (Сев); → *бришка, пешкир*; 2. 'тканина за прање посуђа' {21}. – Крпе смо имале, па сас њи трљамо, па се попари и толко. (Сев). (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Ор, ВХ, ГК, Пар, Кл, Шил, В, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); → *начавра, тирача.*

крпара ж 'просторка за под, сачињена од крпа' {24}. – Ћилим можда стаљале, не знам. Ми ништа несмо имале, сал крпару на улазна врата. (Сев); *крпара* (Штр, Сев, Др, Врб, Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ); *крпара* (ГС, Д).

крстача ж ⇒ *косник 1* (Ај).

круњача ж 'машина за млевење кукуруза' {29}. – После па круњачу смо имале за млевење. (Сев). (Штр, Сев, Нов, Лив, Бад).

крчаг м 'земљана посуда за воду са уским грлом' {16}. – Па ће напунимо крчазе на извор, па донесемо дома, да се умијемо, рчак да се свари. (Штр); *крчаг* (Штр, Др, Врб, ГС, Д, Нов); *крчаг* (Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад); → *каната, канаће, каначе, крчаже.*

крчаже с ⇒ *крчаг* (Сев).

кубе с ⇒ *тагарче 1* (В, Шил, Кл, Лив, Бад).

куварица ж 'тканина која се ставља на зид изнад шпорета' {24}. – Над шпорет ни седела куварица. (Кл); *куварица* (Кл, Шил, В); *куварица* (Моч, Ај, Бер).

кужљетка ж 'очишћен клас кукуруза који се, између осталог, употребљавао за чишћење пепела из дела за ложење ватре, или као затварач на некој посуди' {9}. – Сас кужљетку рамичимо, немало сас што друго. (ГК). (ГК, Пар, Моч, Ај, Бер, Кл, Шил, В, Зеб, Пре, Нов, Ор, ВХ); → *кожљинка, кожљица, кужљинка.*

кужљинка ж ⇒ *кужљетка* (Штр, Сев, Др, Врб, Лив).

кујна ж 1. ⇒ *кућа* 2 (Моч, Ај, Бер, Шил, Врб, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад); 2. ⇒ *кујнице* (Пар, Др, Врб).

Изр. лётња кујна ⇒ *кујнице*.

кујница ж ⇒ *кујнице* (ГК, Моч, Ај, Шил, Кл, В).

кујниче с ' посебна зграда или просторија у којој се лети кува' {5}. – Ја свѐ у кујниче сѐдим, жими ти, лѐто, зима, туј ми је моје мѐсто. (Штр). (Штр, Сев, Нов, Зеб, Пре, Бер); → *кујна* 2, *кујница*, *куња*, *кућиче*; ⇐ *кујна* (изр).

куња ж ⇒ *кујнице* (Ор, ВХ).

куљма ж 1. ⇒ *кров* 1 (Ор, ВХ); 2. ⇒ *слеме* (Врб, Добр, ГГ).

куќа ж 1. ⇒ *квака* (Пар); 2. ⇒ *клин* (Моч); 3. ⇒ *рајбер* 3 (ГК, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд, Нов); 4. ⇒ *маша* 2 (ГК).

куќица ж 1. ⇒ *квака* (ГК); 2. ⇒ *клин* (Ај, Бер).

куќиче с ⇒ *рајбер* 3 (Др, Врб).

курито с ⇒ *корито* 1 (Кл).

кутија ж ⇒ *лада* (Моч, Ај, Бер).

кутлача ж 'кашика за сипање' {13}. – Сас кутлачу смо сипуале. (Штр); *кутлача* (Штр, Др, Врб, Кл, В, Ај, Бер, Нов, Буд, ГК, Пар, Зеб, Пре, Лив, Бад); *кутлача* (ГС, Д); → *врљача*, *горужда*, *заватка*, *котлача*, *црпача*.

кућа ж 1. 'грађевински објекат који има зидове и кров и обично служи за становање; зграда; просторије у којима се станује, живи, стан, пребивалиште' {1}. – Тој де живу људи кућа се викало, немало другејако. (Штр); → *клинка*; 2. 'просторија у кући у

којој се кува' {5}. – У кућу кувале жене, спраљале јела, туј се клала ватра. (Сев). (Сев, Штр, Ор, ВХ, Кл, Др, В, ГС, Д, Нов, НБ, Пре); → *кујна 1, кухиња*; 3. 'дрвени или зидани оквир око бунара' {35}. – Кућа око бунар ни била зидана. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Моч, Ај, Бер, Ор, ВХ, Зеб, Пре, Лив, Бад, Нов); → *сандраш, сантрач*.

Изр. пред кућу (Моч, Ај) ⇐ *лице*; иза кућу (Ор, ВХ)/ позади куће (Др, Штр, Добр, ГГ)/ позади кућу (Пар, Бер)/ поза кућу (В)/ западни део куће (Моч, Ај) ⇐ *грбина*; бочни део куће (Сев, В, Врб)/ северна страна куће (Моч, Ај) ⇐ *бок*; камена кућа (Др, Врб, В, Ор, ВХ, Шил, Кл, Моч, Ај, Бер, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, Нов)/ камена кућа (ГС, Д, Лив, Бад, Зеб, Пре)/ кућа од камење (Штр, Сев) 'кућа саграђена од камена и блата'; блатнена кућа (Моч, Бер)/ земљана кућа (Ај, Ор, ВХ, В)/ земњена кућа (Кл, Шил)/ кућа од кал (Др)/ кућа од набој (Врб) ⇐ *чакмачара*; дрвена кућа (В, Ор, ВХ, Пар, ГК) ⇐ *брвнара*; зидана кућа (Штр, Сев, Ор, ВХ, Кл, Шил, ГК, В, Нов, Зеб, Пре)/ зидана кућа (Лив, Бад)/ кућа од цигле (Добр, ГГ, Буд, ГС, Д)/ циглана кућа (Пар, Др, Врб)/ крепана кућа (Моч, Ај, Бер)/ 'кућа саграђена од цигле'; кућа на ге (Моч, Ај, Бер, Пар, ГК, Шил, Кл, В, Ор, ВХ, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад)/ кућа у ге (Штр, Сев, Др, Врб, Добр, ГГ, Буд, ГС, Д) 'кућа која се ломи под правим углом'; приземна кућа (Штр, Сев, Врб, Др, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, Нов)/ приземна кућа (Лив, Бад, Зеб, Пре, ГС, Д) ⇐ *приземљуша*; двоспатна кућа (Штр, Сев, Др, Врб, Добр, ГГ, Буд, Нов)/ кућа на спрат (В, Кл, Шил, Пар, ГК, Ор, ВХ, Моч, Ај, Бер, ГС, Д, Зеб, Пре, Лив, Бад) 'кућа на два спрата'.

кућа на ге ⇐ *кућа* (изр).

кућа на спрат ⇐ *кућа* (изр).

кућа од кал ⇐ *кућа* (изр).

кућа од камење ⇐ *кућа* (изр).

кућа од набој ⇐ *кућа* (изр).

кућа од цигле \Leftarrow *кућа* (изр).

кућа у ге \Leftarrow *кућа* (изр).

кућиче \Rightarrow *кујниче* (ГС, Д).

кућна соба \Leftarrow *соба* (изр).

кућница ж 'земљиште уз кућу' {30}. – Св'е око к'ућу што има, св'е т'ој је кућн'ица. (ГГ). (ГГ, Лив, Бад, Зеб, Пре, Нов); \rightarrow *ављија 1, двор 1, имање 1, обар 1, обор 2, плац 1*.

кућиња ж \Rightarrow *кућа 2* (Пар, ГК).

Л

лавор м 'метална посуда за умивање и прање ногу' {19}. – После смо имали метално ал пластично, лавор га викамо. (ГС); *лавор* (ГС, Д, Штр, Врб, Др, Сев, Моч, Ај, Бер, Нов, Пар); *лавор* (ГК, Кл, Шил, В, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, Зеб, Пре, Лив, Бад).

лада ж 'четвртаста кутија у ормару или столу која се извлачи; фиока' {6}. – Имала лада, оно што се извлачи. (ГС). (ГС, Д, Кл, Шил, В, ГК, Пар, Ор, ВХ, Буд, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад); \rightarrow *кутија, ладица, ладиче, фиока*.

ладица ж \Rightarrow *лада* (Добр, ГГ).

ладиче ж \Rightarrow *лада* (Штр, Сев, Др, Врб).

ладник м \Rightarrow *шпајз* (В).

лајсна ж 'даска (спољна или унутрашња) која уоквирује врата' {3}. – Лајсне су онеј даске што се стаљу око врата. (Штр); \rightarrow *плотна 1, перваз*.

ла́мпа ж 'застакљена светиљка' {27}. – Немала струја, на лампу смо седеле, разне лампе доноси́ле. (Штр); → *светељка, светиљка*.

Изр. караби́тна ла́мпа 'застакљена светиљка за кућну употребу на карабит' – И караби́тну ла́мпу смо има́ле, она мога́ла и да се но́си. (Сев).

ла́стра ж 1. ⇒ *олук 1* (Сев, Врб); 2. 'лимена посуда за мужу' {15}. – Би́ло и лимено́ такво, ла́стра се ви́ка. (Шил). (Шил).

леба́рка ж 'дрвена лопатица за стављање умешеног теста у пећ' {9}. – Мој де́да има́ и леба́рку, па сас њу́ у пећ ту́ра ле́ба. (Штр). (Штр).

ле́вак м 1. ⇒ *цевка* (Моч, Ај, Пар, ГК, Бад); 2. ⇒ *инка 2* (Сев, Врб, Др, Добр, ГГ, Буд, Пар, ГС, Д, Лив, Бад).

ле́ген м 'дрвена посуда за умивање и прање ногу' {19}. – У ле́ген се пра́ле но́ге, же́не ги посипу́ју му́же пре спије́ње. (Штр); *ле́ген* (Штр, Врб, ГС, Д, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер, Нов); *леге́н* (Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *ленген, чабар*.

ле́ђа с плт ⇒ *грбина* (ГК, ГС, Д, Пре, Бад).

ле́јка ж 'посуда за воду направљена од тикве' {16}. – Сас ле́јку зава́timo во́ду, а и се пи́ло из њу́. (Шил). (Шил, В, Моч, Ај, Бер, Нов); → *додолејка, поцрпка, црпка 2*.

лемези́ м плт ⇒ *летва 1* (В).

лемези́на ж ⇒ *летва 1* (Сев).

ле́нген м ⇒ *леген* (Др).

ле́п м ⇒ *кал* (Добр, ГГ, Буд).

ле́са ж 1. ⇒ *тараба 1* (Др, Врб); 2. 'дрвена направа за преношење терета коју два човека (један с предње, други са задње стране) носе' {4}. – Сас ле́су се носи́ло, од

даске се напрáј, па има рúчке и гóре и дóле, да гу довáту двојца, јѐн нáпре, јѐн позáди. (Штр); → *шарга*.

лѐтва ж 1. 'дрвени држач црепа' {1}. – Па лѐтве зачукамо и на крај се стаља црѐп. (Др). (Штр, Др, Врб, Пар, ГК, Шил, Кл, Моч, Ај, Бер, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, ГС, Д, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); → *лемези, лемезина*; 2. 'усправна гредица у сегменту оградѐ' {31}. – Тој се прајло сас лѐтве, на рáзмак одређѐни се стаља́ле. (Штр).

лѐтве ж мн 'летвице које се стављају на дрвеће и на којима ноћива живина' {34}. – Лѐтве имáле на дрво, јѐс, али тáко ги викамо, нѐма другејáко. (Др). (Штр, Сев, Др, Врб, Пар, ГК, Моч, Ај, Бер, Зеб, Пре, Нов, Добр, ГГ, Буд, ГС, Д); → *стуба*.

лѐтња кујна ← *кујна* (изр).

лисија ж ⇒ *запушач* (Моч, Бер).

ли́т м ⇒ *преграда 1* (Врб).

ли́тра ж ⇒ *мерица* (Лив, Бад, Зеб, Пре).

литрајка ж ⇒ *килајка* (В).

литра́ча ж ⇒ *мерица* (Шил, В).

ли́це с 'предња страна куће' {1}. – Сас ли́це глѐда према сунце, на исто́к. (Штр). (Ор, ВХ, ГК, Пар, Штр, ГС, Д, Буд, Нов, Пре, Зеб, Лив, Бад); → *предајат, преткућа 1, улаз, чело 2*; ← *кућа* (изр).

ложи́ца ж 1. 'предмет којим се једе течна храна' {13}. – Сас ложи́це свѐ смо јѐле, немáле виљушке. (Др). (Штр, Сев, Др, Врб, Шил, В, Ор, ВХ, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад, Зеб, Пре, Нов); → *кашика, лојца, лљжица*; 2. ⇒ *лопатица* (Кл, Шил, В).

Изр. дрвѐна ложи́ца (Добр, ГГ, Буд) ← *лопатица*.

ложича́рка ж ⇒ *виљушкара* (ГК, В).

ложиште с 'простор у пећи или шпорету где гори ватра' {8}. – Ложште ни је спуштено на овај шпорет, штомколиква дрва стаду. (Др); *ло́жиште* (ГС, Д, Кл, В, Шил, Лив, Бад); *ложи́ште* (Штр, Др, Врб, Ор, ВХ, Нов, Зеб, Пре); → *бучар, ватриште, огњиште 1*.

ложу́ље с 'прљава нафта која служи као гориво за пећ' {8}. – После па нафтарыцу смо имале, ложуље се куповало, прљава нафта. (Сев). (Штр, Сев, Врб, Др).

лоја́вка ж ⇒ *лојалка* (Штр, Сев, Др, Врб, Ор, ВХ).

лојалка ж 'лојана свећа' {27}. – Смо имали и лојалке и воштанице. (ГС); *лојалка* (Лив, Бад, Моч, Ај, Бер, ГС, Д, ГК, Пар); *лоја́лка* (Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Зеб, Пре, Нов); → *лојавка*.

лој́тре ж плт 'лествице, причвршћене за зид штале, из којих се стока храни сеном' {33}. – пример. (Др). (Штр, Сев, Др, Врб, Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ, Зеб, Пре, Нов, Бер); → *јасле 2, лотре 2*.

лоја́ца ж ⇒ *ложица 1* (ГС, Д).

ло́нац м 'метални, дубок суд за кување или загревање воде' {11}. – У лонац највише смо кувале крпе или па вода се загревауала, ретко смо спраљале једене у њега. (Др).

ло́нче с ⇒ *тас 1*.

лопа́рица ж ⇒ *пирајка* (Врб).

лопата ж 1. ⇒ *лопатица; лопáта* (Пар, Ор, ВХ); 2. 'алатка за сипање, претоварање зрнастих култура и земље' {37}. – Сас лопату све се натовари све на јен куп. (Др); *лопáта* (Штр, Сев, Др, Врб, Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ, Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад); *ло́пата* (ГС, Д, ГК, Пар).

лопати́ца ж 'дрвена кашика за захватање брашна' {14}. – Лопати́цу смо има́ле за бра́шњо. (Др). (Штр, Сев, Дрв, Врб, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре); → *ложица 2, лопата 1, лопатиче, црпка 1*; ← *ложица* (изр).

лопа́тиче с ⇒ *лопатица* (ГС, Д).

ло́пов м 'кључ који отвара све браве' {3}. – О, има́ло то́, ло́пов смо га ви́кали. (Кл). (Пар, ГК, Шил, Кл, ГС, Д, Ор, ВХ, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре); → *калауз, лопоу*.

ло́поу м ⇒ *лопов* (Штр, Сев, Др, Врб).

ло́тре ж 1. ⇒ *слуба* (Шил, В, Моч); 2. ⇒ *лојтре* (Кл, Шил, В, Лив, Бад).

лу́ла ж ⇒ *ћунак* (Штр).

лу́фт м 'отвор за регулацију јачине пламена' {8}. – Къд о́ћеш да се пораспа́ли, ва́ља лу́фт да му се оста́ј. (Др).

лъжи́ца ж ⇒ *ложица 1* (Кл).

Љ

љуља́шка ж ⇒ *колепка* (Пар).

М

мадра́к м ⇒ *кревет* (Ор).

мадра́ц м ⇒ *кревет* (ВХ).

ма́же гл. несврш. 'премазивати зидове блатом' {4}. – Па о́нда ги ма́же зидо́ве, ги изра́вња све́, да не́ма бр́да. (Штр).

маија ж 'греда која спаја углове зидова са слемом' {1}. (Пар). (Кл, Шил, В, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *грбина 2, гребенџача, маја*.

маја ж ⇒ *маија* (Ор, ВХ).

малтер м 'смеса начињена од угашеног креча, песка и воде, којом се ради везивања премазује камен или опека при зидању или облепљују зидови' {4}. – Нема малтер, какви, сас набој се зидало. (Штр).

малтерише гл. несврш. 'премазивати зидове малтером' {4}. – Смо гу покриле, па тако ни седџла цџле зџме, а чџк у лџто смо малтерисџле. (Штр); *малтериџше* (Штр, Сев, Врб, Др, Ор, ВХ, Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Нов, Зеб, Пре, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер, Лив, Бад); *малтџрише* (ГС, Д).

маљ м 1. ⇒ *чук* (Штр, Сев, ГС, Д, Лив, Бад, Ор, ВХ); 2. ⇒ *муљало* (Добр, ГГ, Буд).

мартџк м ⇒ *мертек* (Ор, ВХ, Бад).

матика ж ⇒ *мотика; матџка* (Штр, Сев, Др, Врб); *мџтика* (ГС, Д).

маџа ж 1. 'двокрака метална штипаљка за хватање и разгарање жара' {9}. – Сас маџу га разрџкам и џно се распџли. (Штр); 2. 'гвоздена шипка којом се разгрџе ватра' {9}. – И тџј шџпку маџа смо гу виџале, џсто сас њџ се џгањ се распалуџ. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Кл, Моч, Бер, Нов, Зеб, Пре, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд); → *жарач, жарило, кука 4, ожег, триљџика, шкрапаљо*.

маџинче с ⇒ *ковтар* (ГС, Д).

мердевиџе ж плт ⇒ *слуба* (Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад).

мџри гл. несврш. 'мерити степен јачине ракије' {28}. – Кџд се мџри ракиџа, обавџзно га виџамо и кџмшу. (Сев).

мерица ж 'посуда за мерење млека' {15}. – У мерицу смо мери́ле млеко. (Штр); *мерица* (Штр, Сев, Др, Врб, ГК, Пар, Нов, Ор, ВХ); *ме́рица* (ГС, Д, Добр, ГГ, Буд); → *литра, литрача, тас 2*.

мертек м 'хоризонтална греда кровне конструкције' {1}. Се ту́ру, ја рого́ви, ја мерте́ци. (Врб); *ме́ртек* (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Нов); *мерте́к* (В, Шил, Кл, Пар, ГК, Моч, Ај, Бер, Добр, ГГ, Буд, Лив, Зеб, Пре); → *мартек*.

мети́ло с 'перо од гуске за чишћење пепела из дела за ложење ватре' {9}. – Ми́ смо има́ли мети́ло, то́ј би́ла пе́рка од гу́ску. (Шил). (Шил, Лив, Нов); → *перка, перушка*.

ме́тла ж 1. 'направа за метење' {22}. – Сас ме́тлу се сабе́ре ло́м. (Штр); 2. 'направа за метење просторија' {22}. – И за у ку́ћу и за у дво́р смо има́ле ме́тлу. (Ор). (Ор, ВХ, Штр, Сев, Др, Врб, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре, Добр, ГГ, Буд, Кл, Шил, В); → *праскоаче*.

Изр. обору́ња ме́тла (Добр, ГГ, Буд)/ по́љска ме́тла (Кл, Шил, В, Ор, ВХ) ⇐ *драсља*.

ме́тлика ж ⇒ *драсља* (ГС, Д).

меша́лка ж ⇒ *варјача* (Пар, Ај).

ми́је гл. несврш. 'прати посуђе' {21}. – Судо́ве смо ми́ле сас неко́ју кр́пу. (Шил).

ми́ље с 'мањи извезен или кукучан столња́к' {24}. – Ми́ље смо стаља́ле за убáво, то́ј са́ме же́не пра́јле. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); → *миљенце, шустикла*.

миљѐ́нце с ⇒ *миље* (Кл, В, Моч, Ај, Бер).

минде́р м ⇒ *долап 2* (Ор, ВХ).

мистри́ја ж 'метална справа којом се захвата и размазује малтер' {4}. – Равња́ча би́ла дрвѐна, има́м гу ја́ још до́ма, по́сле до́шле мистри́је. (Штр).

младенáчка соба ⇐ *соба* (изр).

млѝн м 'справа за млевање кафе' {26}. – У млѝн смо млéле кáфу, рúчно се вртéло. (Штр); → *воденица, млинче*.

млѝнче м ⇒ *млин* (Кл, Шил, В, Буд).

мóдла ж 'мали капупи, разних облика, за печење колача' {12}. – Ванилице сас рáзне мóдле се вáду, па йма рáзни облици. (Штр). (Штр, Сев); → *шарáлка*.

молерáј м 'поступак премазивања зидова бојом' {4}. – Молерáј ти је по нóво, немáло тóј понáпре. (Сев); (Штр, Сев, Др, Врб, Добр, ГГ, Буд).

мотѝка ж 'алатка за окпавање ратарских култура' {37}. – Сам га окопáла сас мотѝку. (Кл). (Кл, Шил, В, Ор, ВХ, Пар, ГК, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад, Добр, ГГ, Буд); → *матика*.

мóтка ж 1. ⇒ *муљало* (Ор, ВХ, ГС, Д); 2. 'мотка између стоке' {33}. – А сас мóтку смо ги преградуáле. (Штр). (Кл, Шил, В, Нов, НБ, Пре, Лив, Бад); → *ат, мьтка 1, преграда 2, преграђа*; 3. 'покретно дрво за које се веже канта за извлачење воде из бунара' {35}. – Кáнта била закáчена на јéну мóтку. (Кл). (Кл, Шил, В, Ор, ВХ, Пар, ГК, Моч, Ај, Бер, ГС, Д, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре, Добр, ГГ, Буд); → *мьтка 2*.

мувáљка ж ⇒ *муљача* (Моч).

музáра ж ⇒ *ведрица* (Кл).

муљáло с 'мотка за гњечење грожђа' {28}. – Сас муљáло смо гњечѝле. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад, ГК, Пар); → *вратило, маљ 2, мотка 1, слупац 1*.

муљáра ж ⇒ *муљача* (Пар, Лив, Бад).

муљач м ⇒ *муљача; муљач* (ГК, ГС, Д); *муљáч* (Ај, Бад).

муља́ча ж 'машина за гњечење грожђа' {28}. – Муља́чу нема́ле, ма́ло ко́ј. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Ор, ВХ, Кл, Шил, В, Нов, Зеб, Пре); → *кроњача, муваљка, муљара, муљач*.

мути́ло с ⇒ *туцак* (Кл, Моч, Ај, Бер, Лив, Бад).

мућкали́ца ж ⇒ *туцак* (В).

мѝтка ж 1. ⇒ *мотка* 2 (Штр, Сев, Др, Врб); 2. ⇒ *мотка* 3 (Штр, Сев, Др, Врб).

Н

наби́вач м ⇒ *чук* (ГК).

набија́ гл. несврш. 'сабијати земљу' {4}. – Се набија́ зѐмља сас то́кмак. (Кл); *набија* (Штр, Сев, Врб, Др, Ор, ВХ, Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Нов, Зеб, Пре, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер, Лив, Бад); *на́бија* (ГС, Д).

набија́ч м 1. ⇒ *набој* 2 (Моч, Ај, ГК, Пар); 2. ⇒ *токмак* (Врб, Др).

Изр. дрвѐни набија́ч (Врб, Др) ⇐ *чук* (изр).

набија́ча ж ⇒ *чакмачара* (Штр).

на́бој м 1. ⇒ *земља* (ГС, Д); 2. 'набијена земља која служи за градњу куће' {4}. – Нема́ ма́лтер, ка́кви, сас на́бој се зида́ло. (Штр). (Штр, Сев, Врб, Др, Кл, Шил, В, Ор, ВХ, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд, Зеб, Пре, Нов, Лив, Бад, Бер); → *набијач* 1.

навлака́ ж 'навлака за јорган' {23}. – Јорган у навла́ку се уву́че. (Штр); *на́влака* (Кл, Шил, В, Моч, Бер, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, ГС, Д, Лив, Бад); *навла́ка* (Штр, Сев, Др, Врб, Ор, ВХ, Нов, Зеб, Пре); → *увлака*.

надогра́дни кро́в ⇐ *кров* (изр).

надстрешница ж ⇒ *надстрешница* (Врб).

надстрешница ж 'накнадно постављен кров' {1}. – Понапре пражле надстрешнице, пушту га још лек кроу и тој ги служило да стаљу понешто да не кисне. (Др); *надстрешница* (Штр, Др, Добр, ГГ, Буд); *надстрешница* (Лив, Бад); → *заклон*, *кишобран*, *надстрешница*, *надстрешница*, *настрешница*, *чадор*; ⇐ *стрева* (изр); ⇐ *кров* (изр).

накладе гл. сврш. ⇒ *наложи*.

наложи гл. сврш. 'загрејати пећ' {9}. – Се динем, па прво наложим, па онда закачим леба да месим. (Штр); → *залож*, *накладе*.

насланица ж ⇒ *насланица* (Др).

наслон м 'део столице или клупе на који се наслањају леђа' {7}. – Не, немале сас наслон, прво биле коклице. (Кл). (Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, Штр, Сев, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ, ГК, Пар, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *наслоњач*, *наслоњача* 1.

наслоница ж 'покретно склониште за чобане у планини, направљено од дрвета' {38}. – Чобани спале у наслонице, да не спију сви зајено у бачењу, тамо бачица била, од дрво биле напрајене, па имале ка подигнуто оздол, могле да се вучу, да се померу. (Штр). (Штр, Сев, Врб); → *насланица*.

наслонче с 'накнадно дозидан простор уз кућу' {1}. – Смо имали наслонче уз кућу, затворено било све. (ГС); *наслонче* (ГС, Д); *наслонче* (Моч, Ај, Бер, Лив, Бад, Зеб, Пре, Нов); → *наслонче*, *подслон*, *послон*, *слон*, *слонче*.

наслоњач ж ⇒ *наслон* (Врб).

наслоњача ж 1. ⇒ *наслон* (Др); 2. 'столица са наслоном, обложена јагњећом кожом, намењена газди домаћинства' {7}. – Имала јена наслоњача за деду, туј сал он седеја. (Штр). (Штр, Сев).

настрешѝца ж ⇒ *надстрешница* (Сев).

настрешница ж ⇒ *надстрешница*; *настрешница* (Ор, ВХ); *настрѝшница* (Моч, Ај, Бер, ГС, Д).

натказна ж ⇒ *наткасна*; *натказна* (ГС, Д, Кл, Шил, В, Лив, Бад); *натказна* (Добр, ГГ, Буд).

наткасна ж 'ниски ормарић поред кревета' {6}. – На наткасну обавѝзно воѝду ймам, ноћу да не устадам, а стаљно се буѝдим, па пијем. (Др). (Штр, Сев, Др, Врб, Ор, ВХ, Пар, ГК, Нов, Зеб, Пре, Моч, Ај, Бер).

наткровље с ⇒ *кровче 1* (Моч, Ај, Бер, Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ).

наћва ж ⇒ *наћве* (Ор, ВХ).

наћве ж плт 'посуда у облику дрвеног корита у којој се меси хлеб и држи брашно' {14}. – Понапре у наћве се месило, големо било тој, ка корито, дрвено. (Др). (Штр, Сев, Др, Врб, Пар, ГК, Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *наћва*.

наћуге ж мн ⇒ *теше* (Ор, ВХ).

нафтарѝца ж 'метална пећ на нафту' {8}. – После па нафтарѝцу смо имале, ложуље се куповало, прљава нафта. (Сев). (Штр, Сев, Др, Врб).

невѝстина соба ⇐ *соба* (изр).

нишало с ⇒ *колепка* (Сев).

нога ж ⇒ *ногара* (ГК, Ор, ВХ).

Изр. у ноге (Штр, Сев, Др, Врб, ГК)/ уз ноге (Моч, Ај) 'доња страна кревета'.

ногара ж 'део на коме стоји кревет, столица, клупа, сто' {6}. – Имала кратке ногаре, без наслон била. (Штр); *ногара* (Штр, Сев, Врб, Др, Шил, Кл, В, Ор, ВХ, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); *ногара* (ГС, Д); → *крак, нога*.

нож м 'предмет којим се сече храна' {13}. – Нож смо имале увек. (Штр); → *сечиво*.

Изр. рецкави нож (ГК, Пар)/ рецкаст нож (ГС, Д, Штр, Др) ← *чакија*; шиљат нож (ГК, Пар, Штр, Др) ← *алтија*; туп нож (ГК, Пар, Штр, Др) ← *брадва*.

ножице ж плт 'маказе' {26}. – Сас ножице на право се исече. (Сев); *ножице* (Штр, Сев, Др, Врб, Ор, ВХ, Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, ГК, Пар, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); *ножице* (ГС, Д).

нокшир м 'ноћни суд за воду, који стоји поред кревета' {6}. – Нокшир ми седеја при кревет вечито. (Сев). (Сев); → *нона*.

нона ж ⇒ *нокшир* (Врб).

носак м ⇒ *цијун* (Ор, ВХ).

носѣћа грѣда ← *грѣда* (изр).

носѣћи зид ← *зид* (изр).

нужник м ⇒ *клозет*; *нујжник* (Моч, Ај, Бер, Врб); *нужниџ* (ГГ, Буд).

О

обар м 1. ⇒ *кућница* (Кл); 2. ⇒ *авлија* (Кл).

обор м 1. ⇒ *капија*; *обор* (ГС, Д); 2. ⇒ *кућница*; *обор* (Шил, В, Добр, Буд); 3. ⇒ *авлија*; *обор* (Ај, Шил, В, ГК, Буд, Лив, Бад); 4. ⇒ *тор*; *обор* (Др).

оборња врата ← *врата* (изр).

оборња метла ← *метла* (изр).

обртач м ⇒ *рајбер 3* (Моч, Ај, Бер).

огањ м ⇒ *пећ*; *огањ* (Штр, Сев); *огањ* (Лив, Бад).

огењ м ⇒ *пећ* (ГС, Д).

огњиште с 1. ⇒ *ложиште*; *огњиште* (Ај, Бер, Пар, ГК); *огњиште* (Добр, ГГ, Буд); 2. 'направа за кување са отвореним пламеном' {8}. – На среде огњиште ни било, туј се варило, туј све се спраљало, туј вода се грејала. (Сев); *огњиште* (ГС, Д, Ај, Бер); *огњиште* (Штр, Сев, Моч, Нов, Ор, ВХ, Зеб, Пре); → *кланик*, *оњак 2*, *оцак 3*.

ограда ж 'оно чиме се неки простор ограђује' {31}. – Сал се довикју преко оградe. (Сев); *ограда* (Моч, Ај, Бер, Кл, Шил, В, ГК, Пар, ГС, Д, Лив, Бад); *ограда* (Штр, Сев, Др, Врб, Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ, Нов, Зеб, Пре).

огради гл. несврш. ⇒ *загради*.

одаја ж 1. ⇒ *соба*; *одаја* (Кл, Добр, ГГ); 2. 'просторија за госте' {5}. – Туј ни била одаја, после гу преградиле, па две собе испале; тој ни било за госте, кд су славе или веселе кд се праји. (Штр); *одаја* (Штр, Сев, Врб, Др); ← *соба* (изр); 3. ⇒ *страћара*; *одаја* (Моч, Бер); *одаја* (Ај).

оделење с ⇒ *соба* (ГС, Д).

оњак м 1. ⇒ *оцак 1* (Ор, ВХ); 2. ⇒ *огњиште 2* (Ор, ВХ).

ожег м ⇒ *маша 2* (Ор, ВХ, Лив, Бад).

ока ж ⇒ *кантар* (Шил, Ор, ВХ).

оквир м 1. ⇒ *чарчиво 1*; *оквир* (Пар, Моч, Ај, Бер); *оквир* (ГГ, Буд); 2. ⇒ *шток*; *оквир* (Кл, Добр, ГГ, Буд).

оклагѝја ж ⇒ *сукаљка* (Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад).

о̀кно с ⇒ *крило 2* (Врб).

олук м 1. 'одвод за воду' {1}. – Налёго снѣг, свѣ олуци се испрајле од тежине. (Др); *о̀лук* (Штр, Др, Кл, Шил, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер, В, ГС, Д, Буд, Добр, ГГ, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); *олу́к* (Ор, ВХ); → *ластра 1*; 2. 'доњи вертикални део одвода за воду на кући' {1}. – *о̀лук* (Штр, Сев, В, Кл, Шил, Моч, Ај, Бер, ГК, Пар, ГС, Д, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре); *олу́к* (Ор, ВХ); → *сливник, цеўка 1*.

орман м ⇒ *шифоњер; о̀рман* (ГС, Д); *орма́н* (Моч, Ај, Бер).

орма̀р м ⇒ *шифоњер* (ГК, Пар).

остру̀шка м ⇒ *струшка* (Кл, Шил, В, Лив, Бад).

о̀твор м ⇒ *баца 3* (Ор, ВХ, Зеб, Пре, Нов).

отоман м 'лежај без страница' {6}. – Поседамо на отоман и прајмо муабѣт. (Ор); *о̀томан* (Моч, Ај); *отоман́* (Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд); → *диван*.

офѝнгер м 'вешалица у ормару' {6}. – Кој качија понапре, немале ни офингѣри, што па имало да се носе. (Штр). (Штр, Др, Врб, Добр, ГГ, Буд, Шил, Кл, В, Ор, ВХ, Моч, Ај, Бер, Пар, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад); → *вешалица*.

оцак м 1. 'одвод за дим' {1}. – У лѣто сви оц'аци се чуру, свѣ на дрва се спраљало. (Врб); *о̀цак* (Штр, Сев, Врб, Др, ГС, Д, Нов); *оца́к* (Ај, В, Шил, Кл, Пар, Зеб, Пре, Лив, Бад, Бер); → *димњак, оѣак 1*; 2. ⇒ *фуруна 1; о̀цак* (ГС, Д); 3. ⇒ *огњиште 2; оца́к* (Кл, Шил, В, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад).

П

паја̀нта ж ⇒ *подупирач 1* (Сев, Др, ГС, Д, Ор, ВХ).

пајва́нта ж ⇒ *подупирач 1* (Штр).

па́њ м ⇒ *камен* (ГК, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер).

паркѐт м ⇒ *патос* (ГГ).

паро́жак м ⇒ *шиљак 2* (Кл, Шил, В, Врб, Ор, ВХ, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре).

паси́рка ж 'справа за пасирање парадајза' {26}. – Сас пас'ирку се испас'ира, па се в'ари. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб); → *преса 2*.

пасло́нче с ⇒ *наслонче* (Ор, ВХ).

па́тос м 'дашчани под' {1}. – Кој има па́тос, тој кáсно ни до́шло. Почѐло у спава́ће со́бе да се ту́ра, али рѐтко кој мога́. (Штр). (Штр, Др, Врб, Шил, Кл, Моч, ГК, Пар, Ор, ВХ, В, Буд, ГС, Д, Добр, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад, Бер); → *даске, паркет, итица*.

патоси́рани кро́в ⇐ *кров* (изр).

пача́вра ж ⇒ *крпа 2* (Моч, Ај, Бер).

пѐгла гл. несврш. 'гладати пеглом тканине' {20}. – Смо пегла́ле сас пѐглу, а што́ се па пегла́ло пона́пре. (Штр).

пѐгла ж 'справа за пеглање рубља' {20}. – Смо пегла́ле сас пѐглу, а што́ се па пегла́ло пона́пре. (Штр); → *пегло*.

пѐгло ж ⇒ *пегла* (Моч, Ај, Бер).

пе́јџер м ⇒ *пенџер* (Моч).

пекáра ж 1. ⇒ *пећ* (Ор, ВХ); 2. ⇒ *рерна* (Шил, В, ГК, Пар).

пѐлешка ж ⇒ *клапна* (ГС, Д).

пѐнђер м ⇒ *пенџер* (Ор, ВХ).

пенџер м 'отвор у зиду зграде кроз који улази светлост и ваздух и оквир са стаклом који тај отвор затвара' {2}. – И тако ће га гледам кроз пѣнџер и срце ми је на мѣсто. (Штр); *пѣнџер* (Штр, Сев, Др, Врб, Кл, Шил, Моч, Бер, ГК, Пар, Нов); *пенџѣр* (В, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *пејџер, пенђер, пенџера, прозор*.

пѣнџера м ⇒ *пенџер* (ГС, Д).

пѣнџерче с ⇒ *баџа 3* (Кл, Шил, В).

пепељара ж 'рупа за изгарање жара и пепела код пећи и шпорета' {8}. – Пепељара се извучује из шпорет. (Кл); *пепељара* (Ор, ВХ, Моч, Ај, Бер, ГК, Добр, ГГ, Буд, Кл, Шил, В, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад); *пепељара* (ГС, Д); → *типљара, тагарче 2*.

пераљка ж ⇒ *пирјка* (Моч, Добр, ГГ, Буд).

пѣрваз м ⇒ *лајсна* (Штр).

пѣрда ж 1. 'дрвена ограда наткривеног простора на првом спрату куће' {1}. – После ги исцеди́мо, па ги донесемо до́ма, метне́мо преко пѣрде да се осу́ши и то́лко. (Сев). (Штр, Сев, Др, Врб, Кл, В, Шил, Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ, Пар, ГК, Зеб, Пре, Лив, Бад); → *перде*; 2. ⇒ *завесе*; – Почѣле да стаљу тија што работале по Амери́ке, тамо виду́але, па доноси́ле, пѣрда смо ги вика́ле пона́пре. (Нов).

пердашка ж ⇒ *равњача* (Бад).

пѣрде ж мн ⇒ *перда 1* (Моч, Ај, Бер, ГС, Д, Нов).

перјана ж ⇒ *дуња* (Др, Врб, Лив, Бад).

перјаница ж ⇒ *дуња* (Сев).

пѣрка ж ⇒ *метило* (Кл, В).

перушка ж ⇒ *метило* (Бад).

петролејка ж 'застакљена светиљка на петролеј за кућну употребу' {27}. – Тако на петролејку седеле, јена за целу собу. (Штр).

пећ ж 'направа од печене земље, камена, метала, или другог материјала, за грејање просторија' {8}. – После смо узели пећ, међу прве смо узели. (ГГ). (ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре, Добр); → *огањ, огењ, пекара 1, пећка, пећница*.

Изр. каљава пећ (Штр, Др, Врб)/ камена пећ (Ор, ВХ)/ проста пећ (ГК, Пар, Моч, Ај) ⇐ *фуруна 1*; краљица пећи (Штр, Др, Врб, Сев, Добр, ГГ, Ор, ВХ) 'тучана пећ'; плинска пећ 'метална пећ на плинско гориво'.

пећница ж ⇒ *пећ; пећница* (Кл); *пећница* (Врб, Др).

пећка ж ⇒ *пећ* (ГК, Пар, Шил, В).

пешкир м ⇒ *крпа 1; пешкир* (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Моч, Ај, Бер, Нов); *пешкир* (Кл, Шил, В, Пар, ГК, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад, Зеб, Пре).

пилићара ж ⇒ *пилићарник* (Лив, Бад).

пилићарка ж ⇒ *пилићарник* (Штр, Сев, Др, Врб).

пилићарник м 'купа од прућа из које се хране пилићи' {34}. – За пилиће имамо пилићарник. (Кл). (ГК, Пар, Кл, Шил, В, Зеб, Пре, Нов, Бер); → *кокошарка, кошарка 2, пилићара, пилићарка, пилићара, прућара*.

пиљићара ж ⇒ *пилићарник* (Ор, ВХ).

пињава ж ⇒ *ћилим 1* (Врб, Др).

пипа ж 1. ⇒ *цијун* (Штр, Сев, Кл, Шил, В, Лив, Бад); 2. ⇒ *славина* (Моч, Ај, Бер, Ор, ВХ).

пипиљара ж ⇒ *пепељара* (Пар).

пирајка ж 'подужа лопатица за лупање рубља' {20}. – На реку се прало, па сас пирајку добро га излупамо теше, па се испере и тољко. (Штр); *пирáјка* (Штр, Сев, Др, Шил, Кл, В, Ај, Бер, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре, Ор, ВХ, ГК, Пар); *пíрајка* (ГС, Д); → *лопарица, пераљка*.

плáтно с 'тканина, обично зелена, која се качи с унутрашње стране прозора ради заштите од сунца, претеча завеса' {2}. – Не, какве завесе, платно турале људи, па га спушту ноћу. (Врб). (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ, Нов, Лив, Бад).

плафóн м ⇒ *таван 1* (ГК, Пар, В, Лив, Бад).

плафоњёрка ж ⇒ *гарнишила* (ГГ, Лив, Бад).

пла́ц м 1. ⇒ *кућница* (Моч, Ај, Бер, ГК); 2. 'пољопривредно добро, посед, имовина уопште' {30}. – Овој брдо све наш плац, и тамо до реке. (Кл). (Моч, Ај, Бер, Кл, Шил, В, ГК, Пар, ГС, Д, Лив, Бад, Нов); → *зеўња 2, имање 2, чивлук*; 3. 'место за градњу куће' {30}. – На плац сам ишла по некољко пút на дѣн, ја кафе, ја сокови, ја ручкови за мајсторе, и све ја. (Штр).

плéвња ж 'просторија за сено, сламу и пlevу' {32}. – У плéвњу заврши́мо рабóту у најпрво. (Кл). (Моч, Ај, Бер, Кл, Шил, В, ГК, Пар, ГС, Д, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре, Добр, ГГ, Буд); → *плеўња, плевња*.

плéк м ⇒ *плех* (Кл, Шил, В).

плетéница ж ⇒ *слеме* (Моч, Ај, Бер).

плетáра ж ⇒ *плотара* (В, Шил, Кл, Моч, Ај, Бер, Лив).

плéўња ж ⇒ *плевња* (Штр, Сев, Др, Врб).

плѐх м 'четвртасти суд за печење' {12}. – Плѐх је червртасти, плитак, а тепсија по дубока, округла. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, ГС, Д, Моч, Ај, Бер, Зеб, Пре, Нов, Лив, Бад, Ор, ВХ); → *плек*.

плинска пѐћ ⇐ *пећ* (изр).

плѐвак м ⇒ *жижак* (Добр, ГГ, Буд, ГС, Д).

плѐт м 'ограда начињена од прућа' {31}. – Смо ишле преко плѐт, се овако морало да се кружи. (Штр).

плотара ж 'кућа саграђена од прућа' {1}. – Плотаре не биле за живење, тој пражле највише по ливаде, по шуме, да йому да се склону док варду стоку. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, ГК, Ор, ВХ, Бад, Нов, Зеб, Пре); → *кошара 1, плетара*.

плѐтна ж 1. ⇒ *лајсна 1* (Сев); 2. ⇒ *плоча 1* (Ор, ВХ, Сев, Лив, Бад).

плѐча ж 1. 'горња плоча штедњака' {10}. – Па туј плѐчу озгор гу изгланцам, нема мрља да се види. (Штр). (Штр, Др, Врб, ГК, Пар, ГС, Д, Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, Зеб, Пре, Нов); → *плотна 2*; 2. 'широк, поплочан простор у дворишту' {30}. – Плѐчу смо имале, туј смо седеле. (Штр).

плѐчке ж мн ⇒ *теше* (Сев).

плѐвња ж ⇒ *плевња* (Ор, ВХ).

плѐска ж 'плосната флаша' {17}. – Плѐску у сѓтру гу тури, па сѓл надѓза де стѓгне. (Штр). (Штр, Др, Врб, Сев, ГК, Пар, Лив, Бад); → *плѐчка*.

плѐчка ж ⇒ *плѐска* (Кл, Шил, В).

пѐд м 1. ⇒ *земља* (Моч, Бер); 2. ⇒ *таван 2* (Штр, ГК, Пар, В, Врб).

Изр. зѓмњен пѐд (Шил)/ земљани пѐд (Ај) ⇐ *земља*;

подб'очњак м ⇒ *дирек 2* (Добр, ГГ, Буд, ГК).

подгр'еда ж ⇒ *клешта* (Ај).

подница ж ⇒ *подрожњача*; *п'одница* (Моч); *подни'ца* (Ај).

подрожњ'ача ж 'грџа за коју се учвршћују рогови, а налази се између венчанице и слемена' {1}. – Онда туј нал'ега подрожњ'ача. (Штр). (Штр, Сев, Врб, Др, Кл, Шил, В, Пар, ГК, Ор, ВХ, ГС, Д, Буд, Добр, ГГ, Нов, Зеб, Пре, Бер, Лив, Бад); → *подница*.

подрпну'алка ж 'усправна грџа, закачена за дрвена врата на улазу у двориште, која има могућност да се подиже и спушта, тј. да доњим делом улази у земљу, како би се врата закључала' {3}. – Сас подрпну'алку највише ги затварале, немале кључ'еве и тако тој, а оно било ка дрвено, па м'оже да се спушти, у р'упу ул'ене. (Штр). (Штр).

подрум м 'просторија испод куће у којој се чувају намирнице' {32}. – Сл'енем у п'одрум за ј'ен ч'с, а с'г не м'огу ни до пред кућу да изл'енем. (Сев); *п'одрум* (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Нов, Лив, Бад, ГК, Пар); *подр'ум* (Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, Ор, ВХ, Зеб, Пре).

подсл'он с ⇒ *наслонче* (Кл, Шил, В, Пар, ГК).

подупирач м 1. 'мања попречна грџа која спаја два рога' {1}. – Између рог'ове се тура подупирач да се споју. (Нов); *подупира'ч* (Добр, ГГ, Буд, В, ГК, Пар, Ај, Моч, Бер, Шил, Кл, Зеб, Пре, Нов); *подупирач* (Лив, Бад); → *пајанта*, *пајванта*, *слив*; 2. ⇒ *дирек 1*; *подупирач* (Добр, ГГ, Буд).

поза кућу ⇐ *кућа* (изр).

позади куће ⇐ *кућа* (изр).

позади кућу ⇐ *кућа* (изр).

појалица ж 'направа за појење стоке' {33}. – Во́ду ги ста́вимо у појалицу. (Кл); *поја́лица* (Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, ГС, Д, Зеб, Пре); *појалица* (Кл, Шил, В, Лив, Бад); → *појилица, појиљница*.

појас м ⇒ *столица 1* (Шил, Кл, ГС, Д).

појата ж 'објекат где стока проводи време зими, у близини села' {38}. – Смо имале и појате, у зиму, кд слене стока, туј седела, некој има и у село, кој има имање близу, а неки па у ливаде, али близу село биле све појате. (Сев). (Штр, Сев, Др, Врб, Нов, Лив, Бад).

појилица ж ⇒ *појалица* (Штр, Сев, Др, Врб, ГК, Пар, Нов).

појиљница ж ⇒ *појалица* (Ор, ВХ).

поклопац м 1. 'цреп на врху крова' {1}. – Тај део се вика поклопац, на вр' кров се тура. (ГК). *покло́пац* (ГК, Пар, Шил, Кл, В, Добр, ГГ, Буд, Лив, Зеб, Пре, Нов); → *капак 1, самар 1, слемењак, слемењача 1, ћушница*; 2. ⇒ *капак 2; покло́пац* (Моч, Ај, Бер, Лив, Бад); *по́клопац* (ГС, Д); 3. ⇒ *капак 3; покло́пац* (Моч, Ај, Бер, Лив, Бад); *по́клопац* (ГС, Д).

поклопци м мн ⇒ *капци* (Пар, Добр, ГГ, Буд).

покривача ж 'вунени покривач за бебе' {23}. – Па ће га умотамо сас покривачу и нема да осети ладно. (Сев). (Штр, Сев, Др, Врб).

покуљма ж ⇒ *клешта* (Ор, ВХ).

поле ж ⇒ *јастучница* (Кл, Шил, В).

полица ж 'отворена полица за одлагање посуђа' {7}. – Настаљамо на полице све. (Сев); *по́лица* (ГК, ГС, Д); *поли́ца* (Штр, Сев, Др, Врб, Шил, Добр, ГГ, Нов, Зеб, Пре); → *пулица, рафт, сталажа*.

пољска метла ← *метла* (изр).

помијарка ж 'посуда за помије' {21}. – У помијарку смо тураљи тој што остање од једёње, па за свиње се давало. (Ор). (Штр, Сев, Др, Врб, Ор, ВХ, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад); → *канта 3, кофа 3, помијача, помијачка*.

помија́ча ж ⇒ *помијарка* (Кл).

помија́чка ж ⇒ *помијарка* (Шил, В).

поња́ва ж ⇒ *ћилим 1* (Врб, Др, Ор, ВХ).

попадија ж 'отменији лежај' {6}. – Немало тџд, жими ти, са́л не́кој по иму́ћни што биле имале попадије, тој биле по убави кревети, сас украсе, та́ко. (Сев). (Сев).

попари гл. сврш. 'полити посуђе или веш врелом водом' {21}. – Попари́мо те́ј лонце и се ди́ну не́где. (Др); *попа́ри* (Штр, Сев, Др, Врб, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, ГК, Пар, Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад); *по́пари* (ГС, Д).

по́рта ж ⇒ *капија* (В, Шил, Кл, ГК, Пар).

поси́пка ж 'лопатица за прашину' {22}. – У поси́пку ло́м се сабе́ре. (Кл). (Кл, ГК, ГГ, Буд, Лив, Бад, Зеб, Пре, Нов, Бер); → *ћубровник, каџија 1, каџиче, посипче*.

поси́пче ж ⇒ *посипка* (Шил, В, Моч, Ај, Пар, Добр).

посло́н м ⇒ *наслонче* (Добр, ГГ, Буд).

послужавник м 'суд за донешење послужења' {13}. – На послужавник стајмо, па се принесе за госте. (Др); *послужа́вник* (Штр, Др, Врб, Ор, ВХ, Моч, Ај, Бер, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); *послужавник* (ГС, Д); → *гарнир, послужовник, табла 2, таџна 1*.

послужовник м ⇒ *послужавник; послужо́вник* (Сев, Кл, В); *послужовник* (Пар).

постави́ца ж 'дрвени суд у који се разлива млеко при производњи кајмака' {15}. – У поставицу стајмо мљеко, па туј се разљива. (Ор). (Ор, ВХ).

постаки́ја ж 'просторка за под од коже (углавном јагњеће)' {24}. – На постакију смо и седеле, врућо држало у зиму. (Штр). (Штр, Сев); → *постекија*.

посте́кија ж ⇒ *постакија* (ГС, Д).

посте́ља ж ⇒ *кревет*; Къд легнеш у постелју друга прича, понапре у тронъ, на сламарицу, па свѣ те брца. (Штр). (Штр, Сев).

постељѝна ж 'креветна опрема' {23}. – Постељину смо мењале у годину два ал три пѹт. (Штр); → *троњевина*.

посу́ђе с ⇒ *судови* (Моч).

потказанѝе с 'дрво под кацом' {28}. – Потказанѝе ка да га викаљи. (Ор). (Ор, ВХ).

поткрóв м ⇒ *таван 2* (Ор, ВХ).

поткрóвно чéло ⇐ *чело* (изр).

поткровље с ⇒ *таван 2*; *поткрóвље* (Др); *пóткровље* (Моч, Ај, Бер).

праг м 1. ⇒ *басамак* (В, Моч, Бер); 2. 'даска у вратима преко које се прелази' {3}. – Снаша къд ће улѣне у кућу не ваља да стѹпи на праг, него да га прескóчи. (Штр).

прагови м мн ⇒ *басамаци* (В, Моч, Бер).

праскоáче с ⇒ *метла 2*; – Праскоáче бѝло по глатко, за у кућу само се корѝстило. (ГС). (ГС, Д).

прéвлака ж ⇒ *јастучница* (Моч, Ај, Бад, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад).

преграда ж 1. 'преградни зид који одваја две просторије у кући' {1}. – Понапре сал јѣну преграду имале у кућу, тој ти је свѣ, у двѣ собе се живѣло. (Др); *прегра́да* (Штр,

Др, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад, Шил, Ор, ВХ, В, Буд); *преграда* (Моч, Ај); → *лит*, *презида*; ⇐ *зид* (изр); 2. ⇒ *мотка 2*; *преграда* (ГС, Д, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер); *преграда* (Добр).

преградни зид ⇐ *зид* (изр).

преграђа ж ⇒ *мотка 2* (Ор, ВХ).

пред кућу ⇐ *кућа* (изр).

предајат м ⇒ *лице* (Кл, Шил).

предсѐбље с ⇒ *ходник* (Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ, Лив, Бад).

презида ж ⇒ *преграда 1* (Сев).

прѐлац м 'улаз у башту, ограђени део који се прескакао' {3}. – Немале врата, прѐко прѐлац смо ишли. (Кл). (Кл, Шил, В, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад, Добр, ГГ, Буд); → *пролаз*.

прѐса ж 1. 'справа за пресовање грожђа' {28}. – Сас прѐсу се пресује. (Штр); 2. ⇒ *пасирка* (Моч, Ај).

прѐсак м ⇒ *амбар 2* (Моч, Шил).

преткућа ж 1. ⇒ *лице*; *преткућа* (Др); *прѐткућа* (Добр, ГГ, Бер); 2. ⇒ *ајат*; *прѐткућа* (Моч); *преткућа* (Штр, Др, Врб, Бад).

пречага ж 'коса даска на вратима' {3}. – Тура се и пречага, на косо се стаља. (Штр); *прѐага* (Штр, Сев, Др, Врб, Пар, ГК, Добр, ГГ, Буд, Нов, Зеб, Пре); *прѐчага* (Кл, Шил, В); → *косник 2*, *косњик 2*.

прѐчка ж 1. 'водоравна даска на вратима' {3}; 2. 'водоравна гредица у сегменту ограде између два стуба' {31}. – Прѐчке попрѐчно се стаљале на ограду. (Штр).

пржуљ м 'суд за пржење кафе' {12}. – У пржуљ се пржила кафа. (Кл). (Кл, Шил, В, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, ГС, Д, Ор, ВХ); → *пржуља*.

пржуља ж ⇒ *пржуљ* (Штр, Сев, Др, Врб, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад, Моч, Ај, Бер).

призёмна / приземна кућа ⇐ *кућа* (изр).

приземљуша ж 'приземна кућа' {1}. – Правили приземљуше, широка основа, па се дѣли на две собе. (В) (В, Кл, Шил, Пар, ГК); ⇐ *кућа* (изр).

примаћа соба ⇐ *соба* (изр).

прозор м ⇒ *пенџер*.

пролаз м ⇒ *прелац* (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Ор, ВХ).

проста пѣћ ⇐ *пѣћ* (изр).

прућара ж ⇒ *тилићарник* (Добр, ГГ, Буд).

поцрпка ж ⇒ *лејка* (Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад).

пулица ж ⇒ *полица* (Кл).

пушница ж ⇒ *сушница; пушница* (Добр, ГГ, Буд, ГК); *пушница* (Врб).

Р

равња́ча ж 'дрвена справа којом се захвата и размазује малтер' {4}. – Равња́ча била дрвена, имам гу ја још дома, после дошле мистрије. (Штр); → *пердашка*.

рајбер м 1. ⇒ *квака* (Шил, Кл); 2. ⇒ *реза 2* (Сев); 3. 'кука којом се, полукружним окретањем, затварају врата' {3}. – Највише сас рајбер смо ги затварале. (Штр). (Штр, Сев, В, Кл, Шил, Ор, ВХ, Зеб, Пре, Лив, Бад); → *клинче 2, кука 3, кукиче, обртач*.

ра́м м 1. ⇒ *чарчиво 1* (ГС, Д, Ор, ВХ); 2. ⇒ *иток* (ГС, Д, Моч).

ра́фт м ⇒ *полица* (Буд).

регал м ⇒ *шифоњер; регал* (Кл, Шил); *регал* (Штр, Сев, Др, Врб).

ре́за ж 1. ⇒ *квака* (Шил, Кл); 2. 'уска, метална плочица на повлачење за затварање врата' {3}. – Можда највише сас ре́зу затвара́ле, то́ј јо́ш га кори́сту, йма по ку́ће. (Штр). (Штр, Др, Врб, В, Кл, ГК, Пар, Моч, Ор, ВХ, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *језик, рајбер 2, резица*.

ре́зица ж ⇒ *реза 2* (Ај, Бер).

ре́нда ж 1. ⇒ *рерна* (Кл); 2. 'справа за рендање различитих намирница' {26}. – На р'енду се изр'енда на с'итно. (Др); → *рендаљка*.

ренда́љка ж ⇒ *ренда 2* (Сев).

ре́рна ж 'пећница' {10}. – У ре́рну не́ће да испа́дне та́ко, то́ј мо́ра под са́ч. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, Ор, ВХ, Лив, Бад, Зеб, Пре, Нов); → *пекара 2, ренда 1*.

рецка́ви но́ж ⇐ *нож* (изр).

ре́цкаст но́ж ⇐ *нож* (изр).

решѐтке ж мн ⇒ *шипке* (Врб, Др, Лив, Бад).

решето с 'направа за просејавање са ретком мрежицом' {14}. – Решѐто ни б́ило сас по крúпне рúпе, а с́ито сас по с́итно. (Штр); *решѐто* (Штр, Сев, Др, Врб, Моч, Ај, Бер, Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, ГК, Пар, Лив, Бад, Зеб, Пре, Нов); *ре́шето* (ГС, Д); → *дарман*.

риба́љка ж ⇒ *трљача* (ГК, Пар).

риља гл. несврш. 'радити ашовом' {37}. – Тој дрво се ви́ка држа́ље, па има по́сле у́ши, па се закачу́је на њи́ тој до́ле што ва́ља, ал да се ко́па, ал да се ри́ља. (Сев).

риљач м ⇒ *ашов* (Добр, ГГ, Буд).

ро́в м 'рупа у земљи где се чувају намирнице (најчешће кромпир)' {32}. – Смо прави́ли рово́ве за компи́ре, та́ко се чува́ло. (Добр). (Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, Кл, Шил, В, ГС, Д, Ор, ВХ, ГК, Пар); → *јама* 2.

ро́г м 1. ⇒ *слеме* (Кл, Шил); 2. 'коса греда кровне конструкције' {1}. – Обавезно би́ло да се иде́ кд се ту́ру ро́гови, па се зако́ље ја́гње, тој та́ко за обича́ј. (Штр); 3. 'рог неке животиње који се употребљавао као посуда за со' {13}. – Со́л смо држа́ле и у ро́г. (Врб). (Штр, Сев, Др, Врб).

ро́гља ж 'дрвена алатка са зупцима за сено, сламу' {37}. – Пона́пре све́ сас ро́гљу се работало́, а по́сле па сас ви́ле, а исто́ ти је тој, врши рабо́ту. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре, Кл, Шил, В, ГС, Д, Ор, ВХ, ГК, Пар); → *трозубац*.

рого́ца ж 'простирка за под од рогоза' {24}. – Рого́цу мо́ји има́ли. (Моч). (Моч, Ај, Бад, Лив, Бад); → *асура*.

ру́б м 'горња, дебље оплетена ивица на корпи' {25}. – На ру́б се закíти сас не́што. (Штр). (Штр, Сев, Врб, Др, ГС, Д, Кл, Шил, В, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); → *брнаш, ивица*.

рупица ж ⇒ *дупка; ру́пица* (ГК, Пар, В); *рупи́ца* (Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ).

ру́чка ж 1. ⇒ *квака* (Штр, Врб, Др); 2. ⇒ *дри́ка* 2 (Моч, Ај, Бер, Пар); 3. ⇒ *дри́ка* 3 (ГК, Пар); 4. ⇒ *дри́ка* 4 (ГК, Пар); 5. ⇒ *дри́ка* 5 (ГК, Пар).

ручки́че с ⇒ *квака* (Сев).

рџани́ца ж 'лежај у колиби' {6}. – У коли́бе смо има́ле рџани́це, ко́лко да мо́жу да се опру́жу, да преспи́ју, а ника́кве не би́ле. (Сев). (Сев).

С

са стране ⇐ *страна* (изр).

саан м 'бакарни дубљи суд за супу, без дршке' {13}. – Имале смо и саан, од бакар бија, ка за сѹпу, али по голем. (Штр). (Штр).

сађијак м ⇒ *саџак* (Ор, ВХ).

сак м ⇒ *саков* (Ор, ВХ, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер).

саков м 'додатак који се качи за напрату са два точка за преношење сена' {25}. – Смо имале сање, напре два точка била, и за њи се качи тај саков кд се носи сено из планине, а влачка се качи кд ваља дрва да се вучу. (Штр); *саков* (Штр, Сев, Др, Врб, Нов, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд); *саков* (Лив, Бад, Зеб, Пре, Кл, Шил, В); → *сак*.

сакуљица ж ⇒ *сакуљче 2* (Др, Врб, Ор, ВХ).

сакуљче с 1. ⇒ *цедило* (Врб); 2. 'четвртаста тканина за ношење хране на њиву' {25}. – У сакуљче смо носиле, тој била ка крпа голема, па стај се у њу што ваља, па се увату крајеви, се вржу, и тако се носи. (Штр). (Штр, Сев, Добр, ГГ, Буд, Зеб, Пре, Нов); → *бисаг, сакуљица, стружица, торба, цегер*.

саламарник м ⇒ *сламарник* (Бад).

самар м 1. ⇒ *поклопац 1; самар* (Ор, ВХ, Бад); 2. 'дрвена товарна направа која се ставља на леђа коњу' {25}. – На самар се натовари. (Штр); *самар* (Штр, Сев, Др, Врб, Нов, ГС, Д); *самар* (Ор, ВХ, Лив, Бад, Зеб, Пре, Моч, Ај, Бер, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, Кл, Шил, В).

сандраш м ⇒ *кућа 3* (ГК, Пар).

сандук м 1. 'старински део намештаја у облику велике дрвене кутије, положен на земљи, без ногара, са поклопцем, у коме се држи одећа, или намирнице (углавном житарице)' {6}. – У сандуце смо држале теше, а зар смо имале неко теше, сиротиња била голема. (Штр); *сандук* (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Кл, Шил, В, Пар, ГК, Буд, Ор, ВХ, Моч, Ај, Бер, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); *сандук* (Добр, ГГ); 2. 'старински део намештаја у облику велике дрвене кутије, у коме се држи девојачка спрема, углавом украшен' {6}. – Што бија украшен, убавиња, пун маџи ми га напунила, свешто ми спрајла. (Др); *сандук* (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Кл, Шил, В, Пар, ГК, Буд, Ор, ВХ, Моч, Ај, Бер, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); *сандук* (Добр, ГГ).

сантрач м ⇒ *кућа 3*; *сантрач* (Добр, ГГ, Буд); *сантрач* (Кл, Шил, В).

сање ж плт 'направа на два точка за ношење сена или вучу дрва' {25}. – Сас сање смо ги носиле, па влачка на њи могла да се закачи. (Штр).

сатара ж 'направа за сечење меса' {26}. – Месо живо и коске сас сатару смо секле. (Штр); *сатара* (Штр, Сев, Др, Врб, Кл, Шил, В, ГК, Пар, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад); *сатара* (ГС, Д, Моч, Ај, Бер).

сач м 'гвоздени поклопац под којим се пече хлеб и друге врсте теста' {12}. – Под сач се пекло, у црепуљу се стај тој што ваља, па озгор сач иде. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, Зеб, Пре, Нов, Лив, Бад); → *вршник*, *вршњик*.

саџак м 'метални сталак на три ноге на којем се кува на огњишту и који служи и као постоље за котло' {10}. – На саџак се турало, било метално, на три ноге. (Кл). (Шил, Кл, Добр, ГГ, Буд, Пар, ГК, Зеб, Пре); → *саџак*, *саџак*, *саџак*, *саџак*.

саџак м ⇒ *саџак* (Моч, Ај, Бер, Лив, Бад, Нов).

саџак м ⇒ *саџак*; *саџак* (ГС, Д); *саџак* (Штр, Сев, Др, Врб).

светељка ж ⇒ *лампа* (Др).

светиљка ж ⇒ *лампа* (ГК, Пар).

светла̀рник м 'застакљен, наткривен простор уз кућу' {1}. – По̀сле би́ло модѐрно бо̀жем сас ца̀м да се огра̀ди, да би́не светла̀рник. (Сев). (Пар, ГК, Штр, Сев, Др, Врб, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад, Бер, Моч, Ај); → *стакларник*.

све́ћа ж 'светиљка са отвореним пламеном' {27}. – Чи́м се сно́ћи, све́ћу упали́мо, а је́ну, сви́ ту́ј се саберемо́. (Врб).

све́ћица ж ⇒ *жижак* (ГК, Пар, Моч, Ај, Бер).

све́ћњак м 'постоље за свећу' {27}. – Пона̀пре у неко́је лонче гу ста́јмо све́ћу, а по̀сле па све́ћњаци има́ле. (Др).

сви́њац м ⇒ *кочина* (Ор, ВХ, Лив, Бад, НБ, Пре).

сви́њски са̀пун 'средство за прање од свињске масти' {20}. – Са̀л сви́њски са̀пун смо има́ле, са̀ми смо га пра́јле. (Врб).

се́верна стра̀на ку́ће ⇐ *кућа* (изр).

седа̀ло с ⇒ *седиште* (Моч).

седиште с 'део за седење на столици или клупи' {7}. – Се́диште га зове́мо то́ де се се́ди. (ГС); *се́диште* (ГС, Д, Ај, Бер, ГК, Пар); *седи́ште* (Штр, Сев, Врб, Др, Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ, Нов, Зеб, Пре); → *даска 1, седало*.

сеја̀лица ж ⇒ *сито* (ГК, Пар, Лив, Бад).

секира ж 'направа за сечење дрва' {26}. – Др̀ва сас секи́ру цепа́мо. (Штр); *секира* (Штр, Сев, Др, Врб, Кл, Шил, В, ГК, Пар, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); *се́кира* (ГС, Д).

сенар̀ник м ⇒ *сењак* (Штр, Врб, Добр, ГГ, Буд, Лив, Нов).

се́њак м 'простор за сено у штали' {33}. – Го́ре у се́њак се́но ни се́дело. (ГС). (ГС, Д, Кл, Шил, В, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер, Др, Сев, Ор, ВХ, Бад, Зеб, Пре); → *сенарник*.

сечиво с ⇒ *нож* (Сев).

сиђим м ⇒ *сицимка 2* (Ор).

сиђимка м ⇒ *сицимка 2* (ВХ).

сѣмс м 'испуст изнад забата, хоризонтални горњи обруб зида испод стрехе' {1}. – Га попушту зид још лек напре, сѣмс се вѣка тој. (Др).

синђир м ⇒ *синџир* (Ор, ВХ, ГК, Пар).

синџир м 'кука на ланцу над огњиштем за коју се каче посуде' {10}. – За тај синџир се качи посуда. (Лив). (Моч, Ај, Бер, Лив, Бад); → *синђир*.

сирња́ча ж ⇒ *цедило* (Др).

сито с 'направа за просејавање са густом мрежицом' {14}. – Решето ни било сас по крупне рупе, а сито сас по ситно. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Моч, Ај, Бер, Кл, Шил, В, Ор, ВХ, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд, Нов, Зеб, Пре); → *сејалица*.

сица́к м ⇒ *саџак* (В).

сици́м м ⇒ *сицимка 2* (В).

сици́мка ж 1. ⇒ *вериге* (Сев); 2. 'део којим се нож на склапање качи на појас' {13}. – Сас сицимку гу закачу за појас. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Лив, Бад, Зеб, Пре, Нов, Бер, Кл, Шил, ГК, Пар); → *сиђим, сиђимка, сицим, тракило*.

скимлија ж 'ниска столица без наслона на четири ноге' {7}. – Имале и скимлије, ал на четири ноге биле. (Др). (Др, Сев, Штр); → *столече*.

славина ж 'справа за истакање вина или ракије из бурета' {28}. – Имала славина, од туј тече. (Штр); *славина* (ГС, Д, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд); *славина* (Штр, Сев, Др, Врб, Кл, Шил, В, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); → *пипа 2*.

сламарица ж 'део који се простире у кревет, напуњен сламом' {23}. – На сламарицу смо спале. (Штр); *сламарица* (Штр, Сев, Др, Врб, Ор, ВХ, Нов, Зеб, Пре); *сламарица* (ГС, Д, Пар, ГК, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад); *сламарица* (Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер).

сламарник м 'кров од сламе' {1}. – Наша кућа сас сламарник била покривена. (Кл). (Штр, Сев, Др, Врб, Кл, Шил, Добр, ГГ, Буд, Лив); → *саламарник*; ← *кров* (изр).

сламени кров ← *кров* (изр).

сланеник м ⇒ *сланик* (ГК).

сланениче с дем. ⇒ *солениче* (ГК).

сланик м 'већа посуда за со' {13}. – Сол ни седеја у сланик. (Штр); *сланик* (Штр, Др, Сев, Врб, ГС, Д, Нов); *сланик* (Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *сланеник*, *соленик*, *сољарник*.

слеме с 'врх крова' {1}. – Оцак ваља да бине изнад слеме да не враћа дим у кућу. (Др). (Штр, Др, Сев, Лив, Бад, Зеб, Пре, Нов, ГК, Пар, В, ГС, Д, Буд); → *вр*, *кулма* 2, *плетеница*, *рог* 1.

слемењак м ⇒ *поклопац* 1 (Штр).

слемењака ж 1. ⇒ *поклопац* 1 (Др, Врб); 2. 'греда која се ставља по средини кровне конструкције, на врху крова' {1}. (Штр, Сев, Др, Врб, Пар, ГК, Ор, ВХ, Шил, Кл, Добр, ГГ, ГС, Д, Нов); → *било*, *глава*.

слив м ⇒ *подупирач* 1 (Врб).

сливник м ⇒ *олук* 2 (Добр, ГГ, Буд).

сложе с 'просторија у којој се кува са отвореним димњаком и огњиштем' {5}. – Понапре, ћеро, смо кувале на огњиште, у сложе ни било. (Сев). (Сев).

слон м ⇒ *наслонче* (Др, Врб).

слѡнче с ⇒ *наслонче* (Штр, Сев).

слѹба ж 'дрвено, покретно степениште' {26}. – Сас слѹбу смо се качили гѡре. (ГС). (Кл, ГС, Д, Ај, Бер, ГК, Пар, Ор, ВХ, Нов, НБ, Пре); → *лотре 1, мердевине, слубе*.

слѹбе ж плт ⇒ *слуба* (Штр, Сев, Др, Врб).

слупац м 1. ⇒ *муљало; слупац* (Шил, В); 2. ⇒ *стожар; слупац* (Моч).

сѡба ж 'преграђени део унутрашњости зграде, просторија' {5}. – У овуј кућу имамо три сѡбе дѡле и четири гѡре. (Врб); → *одаја 1, оделење, трем 1*.

Изр. спаваћа сѡба (Пар, ГК, Моч, Ај, Бер, В, Ор, ВХ, Кл, Шил, Буд, Лив, Зеб, Пре, Нов) ⇐ *трем 2*; гостинска сѡба (Шил, Кл, В, Нов, Зеб, Пре)/ гѡстинска сѡба (Моч, Ај, Бер)/ гостинска сѡба (Ор, ВХ, Лив, Бад)/ кућна сѡба (ГС, Д)/ примаћа сѡба (Пар, Добр, ГГ, Буд, ГК) ⇐ *одаја 2*; младеначка сѡба (Штр, Др, Врб)/ сѡба за младенце (Сев, Ор, ВХ)/ невестина сѡба (Кл, Шил, В, Лив, Бад) 'сѡба за младенце'.

сѡба за младенце ⇐ *сѡба* (изр).

сѡбна врата ⇐ *врата* (изр).

сѡвра ж ⇒ *софра* (ГС, Д, Добр, ГГ, Лив, Бад).

соленик м ⇒ *сланик; соленик* (Моч, Ај, Бер, Пар); *соленик* (Кл, Шил, В).

солениче с дем. 'мања посуда за со' {13}. – Солениче бѡло оној што се стаља на астал за гѡсте, да додаду сол ако трѣба. (Штр). (Пар, Шил, Кл, В, Штр, Врб, Др, Сев); → *сланениче*.

сољарник м ⇒ *сланик* (Ор, ВХ).

сѡѹра ж ⇒ *софра* (Штр, Врб, Сев, Др).

софра ж 'низак, округла сто' {7}. – Софра округла била, на зид смо држали, закачено било. (Кл). (Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, Нов, ГК, Пар, Буд, Ор, ВХ, Зеб, Пре); → *софра*, *софра*.

спаваћа соба ⇐ *соба* (изр).

спољна врата ⇐ *врата* (изр).

спуштена стрева ⇐ *стрева* (изр).

срп м 'мала ручна алатка којом се жање' {37}. – Сас срп смо жњеле. (Штр).

срча ж ⇒ *крило 2* (Кл, Шил, Лив, Бад).

стаза ж 'узак, поплочан простор у дворишту' {30}. – Напрајле смо две стазе, и кола да могу да улену, да не се гази трава. (Штр).

стакларник м ⇒ *светларник* (Кл, Шил, Ор, ВХ, В, Добр, ГГ, Буд, ГС, Д).

сталажа ж ⇒ *полица* (В, Пар, Моч, Ај, Бер, Лив, Бад, Ор, ВХ).

сталак м 1. 'тањир за тарту с ногом' {13}. – Тортe после почеле да се туру на сталак, се кој има онапре тој. (Др); 2. 'сталак за посуду за умивање' {19}. – Кој па има сталак, на земљу, ћеро, па ми снаше ги посипуемо. (Вр); → *умиваоник*.

стап м ⇒ *туцак* (Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ).

стапче с ⇒ *сукаљка* (Штр).

степеник м ⇒ *басамак*; *степеник* (Бад); *степеник* (Лив).

степеница ж ⇒ *басамак*; *степеница* (ГС, Д); *степеница* (Кл).

степенице ж мн ⇒ *басамаци*; *степенице* (Лив, Бад); *степенице* (Шил, ГС, Д); *степенице* (Кл).

сто́м м ⇒ *астал*.

сто́жар м 'стуб на гумну' {30}. – Сто́жар се ви́ка тај стуб на сре́де. (Др); *сто́жар* (Штр, Др, Врб, ГС, Д, Нов); *стожа́р* (Ај, Бер, Лив, Зеб, Пре); → *колац 3, слупац 2, стожер, стожина, стожњак*.

сто́жер м ⇒ *стожар* (Пар, Бад).

стожи́на ж ⇒ *стожар* (Сев).

сто́жњак м ⇒ *стожар* (ГК).

сто́л м ⇒ *астал* (Врб, Шил, Ај, ГК).

столи́ца ж 1. 'систем кровне конструкције; греде које подупиру рогове у облику ћириличног слова П' {1}. – Тој се напрај ка сло́во п, тој је гла́вна конструкција, столи́ца се ви́ка. (Штр); *столи́ца* (Штр, Сев, Др, Врб, Добр, ГГ, Буд, Пар, В, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); → *појас, стољица 1, столице, стуб 2, тераса 1*; 2. 'део намештаја који служи за седење једне особе' {7}. – Махом клупе смо имале, ретко столице. (Штр); *столи́ца* (Штр, Сев, Др, Врб, Добр, ГГ, Буд, Кл, Шил, В, Пар, ГК, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад); *столи́ца* (ГС, Д); → *стољица 2*.

столи́це ж мн ⇒ *столица 1* (ГК).

столи́че с дем. ⇒ *скимлија*; – Тој столи́че ми било при шпо́рет дајман, па кџд кла́дем огањ да се́днем. (Врб). (Врб).

сто́лњак м 'латнени прекивач за сто' {24}. – Немале столња́ци, немало ништа на а́стал. (ГК). (ГК, Пар, Ор, ВХ, Моч, Ај, Бер, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *стољњак, стоњак, чаршав 2, чаршаф 2*.

сто́лче с ⇒ *асталче* (Врб, Шил, Ај, ГК).

стољи́ца ж 1. ⇒ *столица 1* (Ор, ВХ); 2. ⇒ *столица 2* (Ор, ВХ).

сто́льњак м ⇒ *столњак* (Кл, Шил, В).

сто́њак м ⇒ *столњак* (ГС, Д).

сто́ре ж мн ⇒ *завесе* (ГК).

стра́на ж 'бочна страна кревета' {6}. – Ка̀кви кре́вет, да̀ска на је́ну стра́ну све́ ни скапа̀ла. (Кл). (Кл, В, Шил); → *страница*; ⇐ *страна* (изр).

Изр. са стра́не (Штр, Сев, Врб, Сев) ⇐ *страна*.

страница ж ⇒ *страна*; *странѝца* (Моч, Ај, ГК, Ор, ВХ); *стра́ница* (Пар).

страћа̀ра ж 'мала трошна кућа' {1}. – Тај пр̀ва ку̀ћа ни бѝла страћа̀ра, ни́каква, а по̀сле ра̀т мој о̀тац напра̀ја са̀м туј ку̀ћу јо̀ш де жи́ву. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Ор, ВХ, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад); → *кошара 2*, *одаја 3*.

стрѐ̀ва ж 1. ⇒ *кровче 1* (ГК); 2. ⇒ *стреја* (ГК, Пар, В, Кл, Шил).

Изр. спу̀штена стрѐ̀ва (Шил, Кл) ⇐ *надстрешиница*.

стрѐ̀ја ж 'крај крова над зидом' {1}. – Мо̀тњо кра̀тко гу оста̀јле ову̀ј стрѐ̀ју. (Сев). (Штр, Сев, Лив, Бад, Зеб, Пре, Бер, Нов, Ор, ВХ, ГС, Д); → *каплама*, *стрева 2*, *стреха*.

стрѐ̀лица ж ⇒ *сукаљка* (ГС, Д).

стрѐ̀ха ⇒ *стреја* (Др, Врб, Добр, ГГ, Буд).

струга̀ло с ⇒ *струшка* (Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер).

стру̀жак м ⇒ *струшка* (Др).

стру̀жица ж ⇒ *сакуљче 2* (Моч, Ај, Бер).

стру̀њак м ⇒ *цедаљка* (Кл, В).

стру́шка ж 'справа за стругање наћава' {14}. – За да се очисти било тој, па се стру́га са стране, стру́шка се вика́ло. (Штр). (ГК, Пар, ГС, Д, Штр, Сев, Врб, Ор, ВХ, Нов, Зеб, Пре); → *острушка, стругало, стружак*.

сту́б м 1. ⇒ *дирек 1*; 2. ⇒ *столица 1* (Моч, Бер).

сту́ба ж ⇒ *летве* (Кл, Шил, В, Ор, ВХ, Лив, Бад).

сту́бац м ⇒ *дирек 2* (Врб).

сту́бица ж ⇒ *басамак* (Ор, ВХ).

сту́бице ж мн ⇒ *басамаци* (Ор, ВХ).

судо́арник м 'дрвена кутија са поклопцем за чување посуђа' {7}. – Смо́ имали судо́арник, сас по́клопац о́згора. (ГС). (ГС, Д).

судови м мн 'општи назив за посуђе' {11}. – Немале судо́ви мно́го, сви́ из јен та́њир смо јеле, земља́но би́ло најви́ше. (Др); *судо́ви* (Кл, Шил, В, ГК, Пар, Ај, Бер, Лив, Бад, Добр, ГС, Д); *судо́ви* (Штр, Сев, Др, Врб, Ор, ВХ, Нов); → *посуђе, суђе*.

су́ђе с ⇒ *судови* (ГГ, Буд, Зеб, Пре).

сука́ло с ⇒ *сукаљка* (Др).

сука́љка ж 'дугачко ваљкасто дрво за развијање теста' {14}. – Па сас сука́лку га развучемо те́сто, па сире́ње се ста́ј. (Сев). (Шил, В, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре, ГК, Пар, Сев, Ор, ВХ); → *оклагија, стапче, стрелица, сукало, сукокорка, сукокорче*.

сукоко́рка ж ⇒ *сукаљка* (Кл).

сукоко́рче с ⇒ *сукаљка* (Врб).

сушница ж 'кућица за сушење меса' {36}. – Ди је оџак качи́ле месо, туј де се кла́де, са́л га́зде ко́ј би́ле има́ле сушнице. (Сев); *сушница* (Моч, Ај, Кл, Шил, В, Пар, ГС, Д); *сушница* (Др, Штр, Сев); → *пушница*.

Т

та́бла ж 1. ⇒ *заглавље* (ГК, Пар); 2. ⇒ *послужавник* (Добр, ГГ, Буд).

таблѐни крѐвет ⇐ *кревет* (изр).

та́ва ж ⇒ *ђувеч* (Ор).

таван м 1. 'бетонски строп, таваница' {1}; *таван* (Штр, Сев, Др, Ор, ВХ, Добр, ГГ, ГС, Д, Буд, Нов, Зеб, Пре); *таван* (Моч, Ај, Бер, Шил, Кл); → *плафон, таваница*; 2. 'просторија између крова и водоравне преграде која одваја поткровни простор од доњих просторија' {1}. – Ку́не че́сто ни се качи́ле на та́ван, па тро́па, тро́па, ми́слиш чо́век ти тр́чи по та́ван. (Сев); *таван* (Сев, Зеб, Пре, ГС, Д, Бад); *таван* (Шил, Кл); → *под 2, поткров, поткровље, чардак 1*.

тавани́ца ж ⇒ *таван 1* (Врб).

та́вће с ⇒ *ђувеч* (ВХ).

та́вче с ⇒ *ђувеч* (Моч, Ај, Бер, Нов).

тага́рче с 1. 'метална направа за грејање на ћумур или дрва, у затвореном или на отвореном простору, сачињена од округле металне посуде, која стоји на трима ногама' {8}. – Па ће се оку́пу око тага́рче, ће га распáлу и ла́ф муáбет. (Штр). (Штр, Врб, Др, Зеб, Пре, Нов); → *кубе, чумбе*; 2. ⇒ *пепељара* (Штр, Сев, Др, Врб).

танур м 'даска на којој умешено тесто кисне и која служи за стављање умешеног теста у пећ' {9}. – Га тури́мо на та́нур да надóђе, па сас то́ј се ста́ља за печење. (Штр);

та́нур (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, ГК, Пар, Нов); *тану́р* (Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ, Лив, Бад, Зеб, Пре).

тањир м 'посуда из које се једе супа, углавном керамичка' {13}. – Стајмо све у тањире, па на астал. (Штр); *тањир* (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Нов); *тањир* (Кл, В, Шил, ГК, Пар, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, Зеб, Пре, Лив, Бад).

тара́ба ж 1. 'мала врата на дрвеној огради; углавном на башти' {3}. – На улаз у башчу смо имали тарабу. (Нов). (ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре, Ор, ВХ); → *вратница 2, врља, капеџик 2, капиџик 2, леса 1*; 2. 'ограда начињена од дасака' {31}. – Понапре тарабу смо имале, тој била ограда од даске. (Штр). (Штр, Др, Врб, Др, Кл, Шил, В, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ, Нов, Зеб, Пре); → *тарабе*.

тарабе ж мн ⇒ *тараба 2; тара́бе* (Моч, Ај, Бер, Лив, Бад); *тара́бе* (ГС, Д).

тараса ж ⇒ *чардак 2* (Кл, Шил).

та́рчук м 'торба од коже у којој чобани носи храну' {25}. – Та́рчук чобани носиле. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д).

та́с м 1. 'метална посуда за хватање воде' {16}. – Сас та́с смо заватуале воду, па се посипуемо. (Штр). (Штр, Др, ГС, Д, Моч, Ај, Бер, Кл, Шил, В, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *лонче, таи́че*; 2. ⇒ *мерица* (Кл, Моч, Ај, Бер).

та́цна ж 1. ⇒ *послужавник* (Шил); 2. 'мали тањир, за колаче' {13}. – За колаче та́цну имамо. (Штр).

та́шче с ⇒ *тас 1* (Сев, Врб).

те́гла ж 'стаклена посуда за чување пекмеза' {28}. – Понапре у по́друм сам имала по сто те́гле. (Штр).

темељ м 'део зида зграде испод површине тла који служи као ослонац зидовима' {1}. – Тој било обавезно да се в'арду тем'ељи. (Штр); *темељ* (Штр, Сев, Др, Врб, Добр, ГГ, Буд, Зеб, Пре, ГС, Д, Нов); *темељ* (Моч, Ај, Ор, ВХ, В, ГК, Пар, Шил, Кл, Лив, Бад, Бер).

Изр. дрв'ени роштиљ (Штр) 'дрвени темељ'.

темења́ча ж ⇒ *клешта* (Моч, Бер).

тенџ'ера ж ⇒ *тенџера* (Ор, ВХ).

тенџера ж 'велики, емајлирани суд за кување' {11}. – Тенџера смо гу викале, а с'г ш'ерпа, тој ти је исто. (Штр); *тенџера* (Штр, Сев, Врб, Др, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад); *те'нџера* (ГС, Д, В, Кл, Шил, ГК, Пар); → *тенџера*, *шерпа*.

тенџерче с дем. 'мали, емајлирани суд за кување' {11}. – Мицко тенџерче се в'ика, н'ема другејако. (Сев); *тенџерче* (Штр, Сев, Др, Врб); *те'нџерче* (ГС, Д); → *шерпиче*.

тељ м 1. 'омча од жице за затварање врата на башти' {3}. – Туј тељ бија закачен, па сас тој смо ги затварале врата, с'ал прем'етнеш преко њи. (Др); → *тељче*; 2. ⇒ *жица 2* (Штр, Сев, Др, Врб).

тељче с ⇒ *тељ 1* (Штр).

тепсија ж 'округао суд за печење' {12}. – Пиће у тепсију печемо, округле увек прајим. (Сев); *тепсија* (Штр, Сев, Врб, Др, ГК, Пар, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, Зеб, Пре, Нов, Лив, Бад); *те'псија* (ГС, Д); → *тепсија*.

тепсија ж ⇒ *тепсија* (Кл, Шил, В).

тераса ж 1. ⇒ *столица 1* (Ај); 2. ⇒ *чардак 2* (Пар, ГК, Моч, Ај, Бер, Бад).

тестија ж 'украшена земљана посуда са уским грлом' {16}. – Тестија била украсна, нашарана, за госте, ал за празник, за убаво нешто. (Сев); *тестија* (Штр, Сев, Врб, Др, Лив, Бад); *тестија* (ГС, Д).

теучарник м ⇒ *кочар* (Врб).

течура ж ⇒ *дибек* (Добр).

теше с 'одећа' {6}. – Теше немало, по јену сукну за премењуење, зар мислиш било овако. (Штр). (Штр, Сев, Врб, Др); → *наћуге, пљачке*.

тигањ м 'плитак суд за пржење, са дугачком дршком' {12}. – У тињаг попржимо љутике и јајца, прсте да полижеш. (Сев); *тигањ* (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Нов); *тигањ* (Ор, ВХ, Моч, Ај, Бер, Лив, Бад, Зеб, Пре, Кл, Шил, В, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд).

тирача ж ⇒ *крпа 2* (Добр, ГГ, Буд).

ткаено прид. 'ткани прекривач за сто' {24}. – Смо имале и ткаено, лепо ни било нашарано. (Сев). (Сев).

тканавец м ⇒ *канавец 2* (Пар).

токмак м 'метална справа за набијање земље' {4}. – Понапре све сас маљ се работало, а после сас токмак личотиња. (Штр). (Штр, Пар, ГК, Кл, Шил, В, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, ГС, Д, Нов, Зеб, Пре); → *набијач 2, тупкало, туткало, тучкало*.

тор м 'преграђени део за овце у дворишту' {33}. – Оўце у тор седу. (Штр). (Штр, Сев, Врб, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, ГС, Д, Моч, Ај, Бер, Зеб, Пре, Нов, Лив, Бад); → *обор 4, ториште*.

торба ж ⇒ *сакуљче 2* (ГК, Пар).

торина ж 'место за мужу оваца' {33}. – Де се музе је торина. (ГК). (ГК, Пар).

то̀риште с ⇒ *тор* (ГК, Пар, Кл, Шил, В).

то̀чак м 'део кружног облика који се okreће и служи за покретање механизма на бунару' {35}. – Ма̀ло ко̀ј има̀в тѐј бу̀нари сас то̀чак. (Кл); *то̀чак* (ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад, Нов, ГС, Д); *точак* (Кл, Шил, В, Зеб, Пре); → *коло 2, тркало*.

тра̀к м ⇒ *врџа* (Сев).

тра̀кило с ⇒ *сиџимка 2* (ГС, Д).

тра̀чке ж мн ⇒ *дршка 4* (Моч, Ај, Бер).

трѐм м 1. ⇒ *соба*; м – Нѐ бѝле ку̀ће ка сѝг, него има̀ чардак, то̀ј бѝло са̀л покривѐно, и од њѐга се улазѝло у свѐ тремо̀ве, и за спијѐње, и за спра̀љање. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб); 2. 'просторија за спавање' {5}. – Мѝ смо има̀ле нај го̀лем трѐм, ско̀ро ка ода̀ја бѝја го̀лем, трѝ детѐта смо бѝле и свѝ сас ма̀тер и о̀ца у ѝсти трѐм смо спа̀ле, у ѝсти крѐвет, па са̀л се погурну̀јемо. (Др). (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Добр, ГГ, Бад); ⇐ *соба* (изр).

тр̀кало с ⇒ *точак* (Моч, Ај, Бер, Ор, ВХ).

тр̀ло с 'ограђени део за овде ван дворишта' {33}. – Го̀ре кѝд ги одвѐду, кѝд ги извѐду из сѐло, у тр̀ло седѐле, ограђѐно ги бѝло. (Штр).

трља̀ча ж 'ребрасти плех за трљање рубља' {20}. – Сас трља̀чу по до̀бро грува̀ло. (Кл). (Кл, Шил, В); → *рибаљка*.

трна̀коп м ⇒ *крампа* (Добр, ГГ, Буд).

троводни кро̀џ ⇐ *кроџ* (изр).

трозу̀бац м ⇒ *рогља* (Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад).

троно̀га ж ⇒ *троношка* (Ор, ВХ).

тронѝжац ж ⇒ *троношка* (ГК, Пар).

тронѝшка ж 'ниска столица, без наслона, на три ноге' {7}. – Смо имале тронѝшке, мицка била, ете туј има јена, још седи. (Сев). (Кл, Шил, В, Штр, Сев, Др, Врб, Моч, Ај, Бер, Добр, ГГ, Буд, Зеб, Пре, Нов, Лив, Бад); → *тронога, тронѝжац, тронѝше*.

тронѝшче ж ⇒ *троношка* (ГС, Д).

тронѝ м 'старинска постеља од дасака, домаће израде' {6}. – Немало ништа по собе, сал тронѝ и сандуци; ми смо имале јен голем тронѝ, сал даске од четири стране и шупљо унутра, па сас сламарицу га напунимо и на тој смо спале сви. (Штр); ⇐ *кревет* (изр).

тронѝвина ж ⇒ *постељина* (Штр, Сев, Др, Врб).

трошѝлица ж ⇒ *трошилица* (Шил, Пар).

трошѝљка ж ⇒ *трошалица* (Кл, Ор, ВХ, НБ, Пре).

трошѝлица ж 'ручна справа за круење кукуруза' {29}. – О, понпре сас кужљинку смо трошѝле колѝмбоћ, после смо имале трошилицу, па лек по ласно ишло, по чврсто било. (Др); *трошѝлица* (Моч, Ај, Бер, ГК, ГС, Д, В); *трошилица* (Штр, Сев, Врб, Нов, Лив, Бад, Добр, ГГ, Буд); → *трошалица, трошаљка, шиљак 1*.

труп м ⇒ *трупче* (ГК).

трупѝ м ⇒ *трупче* (Врб).

трупче с 'одсечени део стабла дрвета, који је служио за седење' {7}. – На трупчиће смо седеле. (Др); → *труп, трупѝ*.

тршѝчни крѝв ⇐ *крѝв* (изр).

тршѝљка ж ⇒ *маша 2* (Ај).

ту̀гла ж ⇒ *цигла* (Сев).

ту̀п но̀ж ⇐ *нож* (изр).

ту̀пка̀ло с ⇒ *токмак* (Моч, Лив, Бад).

ту̀тка̀ло с ⇒ *токмак* (Ај, Бер).

ту̀цак м 'штап за метење масла' {15}. – Ту̀цак смо га вика̀ле та̀ј ста̀п. (Сев). (Штр, Сев, Др, Врб, Нов, Зеб, Пре); → *бутењ, мутило, мућкалица, стап*.

ту̀цањ м 1. ⇒ *чук; ту̀цањ* (Пар, Моч, Ај, Бер); 2. 'дрвена шипка са заобљеним проширењем у доњем делу, којом се туца шећер' {26}. – У тучу̀ру се ста̀ј, па сас ту̀цањ се чу̀ка. (Кл); *ту̀цањ* (Кл, Шил, В, Зеб, Пре, Нов); *ту̀цањ* (Моч, Ај, Бер, ГК, Ор, ВХ); → *тучак*.

тучак м ⇒ *туцањ; тучак* (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Лив, Бад); *туча̀к* (Пар, Добр, ГГ, Буд).

ту̀чка̀ло с ⇒ *токмак* (Сев).

ту̀чу̀ра ж ⇒ *дибек* (Кл, Шил, В, ГГ, Буд, Лив).

Ћ

ћа̀нак с ⇒ *чанак* (Ор, ВХ).

ћа̀тѝја ж ⇒ *кров 1* (Врб).

ћа̀ша ж ⇒ *чаша* (Ор, ВХ).

ћѐбе с 'ткани куповни покривач' {23}. – А јорга̀не, а ћѐбѝће, свѐ ги пото̀варила и однѐла. (Сев).

ћѐнеф м ⇒ *клозет* (Сев).

ћепић м ⇒ *ћерамитка; ћепић* (Ај); *ћепић* (Бад).

ћерамида ж 1. 'кров покривен црепом' {1}. – Ми међу прве смо имале ћерамиду. (Сев); *ћерамида* (Сев, Штр, Др, Врб, Ор, ВХ); ⇐ *кров* (изр); 2. 'кровни цреп овалног облика од печене земље' {1}. – На кровове се турала ћерамида, тој се сушило на сунце. (Врб); *ћерамида* (Штр, Сев, Др, Врб, Ор, ВХ, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд, Шил, Моч, Ај, Бер, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре); *ћерамида* (Пар, ГК); → *ћиримитка 1*.

ћерамитка ж 'ситан, раван кровни цреп од печене земље' {1}. – Ћерамитка била по ситна, по јуска, се исто било. (Сев). (Штр, Сев, Др, Врб, Шил, Ор, ВХ, Пар, ГК, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд, Нов, Зеб, Пре, Бер); → *бибер-цреп, ћепић, ћиримитка 2*.

ћерга ж 1. ⇒ *черга 1* (Моч, Ај, Бер, Ор, ВХ); 2. ⇒ *черга 2* (Моч, Ај, Бер, Ор, ВХ).

ћерпићара ж ⇒ *ћерпичара; ћерпићара* (Добр, Буд); *ћерпићара* (Лив, Бад).

ћерпић м ⇒ *ћерпич* (Добр, Буд, Ор, ВХ).

ћерпич м 'непечена опека, сушена само на сунцу, која служи за градњу куће' {4}. – Сас ћерпич се зидало, па лепи сас кал јено на друго. (Штр); *ћерпич* (Штр, Сев, ГС, Д, Нов); *ћерпић* (Кл, Шил, В, Лив); → *ћерпић, черпић, ч'ерпич*.

ћерпичара ж 'кућа саграђена од непечене опеке' {1}. – Тој, ћеро, се сушило на сунце у дрвене калупе и сас тој се зидале ћерпичаре. (Сев). (Сев, Штр, Шил, Кл, В, ГС, Д, Нов, Зеб, Пре); → *ћерпићара, черпићара, ч'ерпич'ара*.

ћерчиво с ⇒ *чарчиво 1* (Шил).

ћетворка ж ⇒ *четворка* (Ор, ВХ).

ћивилук м ⇒ *чивилук* (Ор, ВХ).

ћилим м 1. 'ткани прекривач за намештен кревет' {23}. – Можда сас ћилим неки да прекрије, се ништа не турале. (Сев); *ћилим* (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, ГК, Пар, Бад,

Нов); *ћили́м* (Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, Лив, Добр, ГГ, Буд, Зеб, Пре); → *пињава*, *поњава*; 2. 'простирка за под ткани од вуне' {24}. – Ћи́лим мо́жда стаља́ле, што́ зна́м. Ми́ ништа не́смо има́ле, са́л крпа́ру на ула́зна врата́. (Сев); *ћили́м* (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, ГК, Пар, Бад, Нов); *ћили́м* (Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, Зеб, Пре, Добр, ГГ, Буд, Лив); → *ћили́м*; 3. ⇒ *зидница*; *ћили́м* (Добр, ГГ, Буд).

ћиљѝм м ⇒ *ћили́м 2* (Ор, ВХ).

ћињија ж ⇒ *чинија* (Ор, ВХ).

ћиримѝтка ж 1. ⇒ *ћерамида 2* (Кл, В); 2. ⇒ *ћерамитка* (Кл, В).

ћо́мка ж 'посуда за ношење млека' {15}. – У *ћо́мку* се носи́ло мле́ко. (Штр). (Штр, Др, Врб, Кл, Шил, В, ГС, Д, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад); → *ћомче*, *ћумка*.

ћо́кањ м ⇒ *чокањче* (Ор, ВХ).

ћо́мче с ⇒ *ћомка* (Сев).

ћорбалѝк м ⇒ *чорбалук* (Ор, ВХ).

ћо́ш м ⇒ *ћошак 1* (Ај).

ћо́шак м 1. 'унутрашњи угао' {1}. – У *ћо́шак* ни седе́ло тру́пче. (Врб). (ГК, Пар, Штр, Моч, Бер, Ор, ВХ, В, Врб, Добр, ГГ, Зеб, Пре, Нов, Лив, Бад); → *ћош*, *ћоше*, *ћошка*, *ћошник*, *ћуше*, *ћушник*; 2. 'вански угао' {1}. – На сваки *ћо́шак* олу́ци се ту́ру. (Штр). (Штр, Др, Врб, Моч, ГК, Пар, Кл, Шил, Ор, В, ВХ, Буд, Добр, ГГ, ГС, Д, Нов, Зеб, Бер, Пре); → *ћонија*, *ивичњак*.

ћо́ше с ⇒ *ћошак 1* (Др).

ћо́шка ж ⇒ *ћошак 1* (Шил, Кл).

ћо́шник м ⇒ *ћошак 1* (Буд).

ћумбет м ⇒ *ковтар*; *ћумбет* (ГК, Пар); *ћумбѐт* (В, Кл, Шил).

ћумез м ⇒ *изба* (Штр, Сев, Др, Врб).

ћумка ж ⇒ *ћомка* (Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ).

ћунак м 'цев на шпорету или пећи кроз коју пролази дим у димњак' {10}. – Ћунци кад се чисту д'уша у н'ос, св'е живо се зач'ађи. (ГК). (ГК, Пар, Сев, Врб, Др, Кл, Шил, В, ГС, Д, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); → *лула*, *ћунка*, *чунак*.

ћунка ж ⇒ *ћунак* (Ор, ВХ).

ћуп м 1. 'земљана посуда са широким грлом, за воду или чување житарица' {16}. – Имале по голѐми, по мицки ћуп'ови, за воду ги користиле, или па ж'ито у њи да се ч'ува и тако. (Др); 2. ⇒ *земљаница* (Ор, ВХ, ГС, Д, ГК, Пар, Лив, Бад).

ћупа ж ⇒ *земљаница* (Моч, Ај, Бер).

ћупче с ⇒ *земљаница* (Кл, Шил).

ћуприја ж ⇒ *венчаница* (Моч, Ај, Бер, Др, Врб, Добр, ГГ, Буд, Бад).

ћускија ж 'справа за сабијање дасака' {4}. – Смо имале ј'ену голѐму ћускију и дадо гу нек'ому и т'олко ги б'еше. (Штр). (Штр, Сев, Моч, Ај, Бер, Шил, Пар, ГК, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, Нов, Зеб, Пре); → *жљеб*, *чекић*, *итангла*.

ћутура ж ⇒ *чутура* (Ор, ВХ).

ћуше с ⇒ *ћошак 1* (ГС, Д).

ћушка ж ⇒ *балкон* (В).

ћушник м ⇒ *ћошак 1* (Сев).

ћушница ж ⇒ *поклопац 1* (Сев).

У

у гла́ву \Leftarrow глава (изр).

у но́ге \Leftarrow нога (изр).

у́влака ж \Rightarrow навлака (Ај).

уз но́ге \Leftarrow нога (изр).

у́зглавље с \Rightarrow заглавље (Моч, Ај, Бер).

узи́дница ж \Rightarrow зидница; узидни́ца (Штр, Сев); узидница (ГС, Д).

унутра́шња врата \Leftarrow врата (изр).

ула́зна врата \Leftarrow врата (изр).

у́лаз м \Rightarrow лице (Сев).

умѐт м \Rightarrow драсља (ГК, Пар).

умива́оник м \Rightarrow сталак 2 (Штр, Сев, ГК, Пар).

у́чкур м \Rightarrow врица (Сев, Др, Врб).

у́ши с мн 'метални део пољопривредних алатки са отвором на који се насађује метални део' {37}. – Тој дрво се ви́ка држаље, па има по́сле у́ши, па се закачу́је на њи тој до́ле што ва́ља, ал да се ко́па, ал да се ри́ља. (Сев).

Ф

фа́рба ж \Rightarrow боја.

фа̀рба гл. несврш. 'премазивати зидове бојом' {4}. – Сњг почѐле и сас бо̀ју да фа̀рбу зидо̀ве, а пона̀пре нѐ, бѐло са̀л има̀ло. (Сев); → *бо̀ји*.

фа̀са̀да ж ⇒ *зид 1*; Сњг фа̀са̀де у ра̀зну бо̀ју има̀. (Пар). (Пар, ГК).

фѐдѐрни крѐевет ⇐ *кревет* (изр).

фѐље́р м ⇒ *фѐње́р* (Моч, Ај, Бер).

фѐње́р м 'застакљена светиљка која се употребљава на отвореном' {27}. – Сас фѐње́р у шта̀лу ѝшле да на̀срну сто̀ку. (Сев); *фѐње́р* (Штр, Сев, Др, Врб, Нов, ГС, Д); *фѐње́р* (Добр, ГГ, Буд, Кл, Шил, В, Лив, Бад, Зеб, Пре, ГК, Пар, Ор, ВХ); → *фѐље́р*.

фѐтиљ м ⇒ *фитиљ* (Ор, ВХ).

фи́лџа́н м ⇒ *фи́лџан* (Ор, ВХ).

фи́лџа́н м 'мала, порцеланска посуда за воду и друге те́жности, са дршком' {16}. – У фи́лџа́н ка̀фу смо пи́ли, ма̀лечке би́ле о́не. (Кл); *фи́лџа́н* (Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, Добр, ГГ, Буд, Пар, ГК, Лив, Бад, Зеб, Пре); *фи́лџан* (ГС, Д, Нов); → *вилџан, винџан, филџан, шоља*.

фио̀ка ж ⇒ *лада*.

фира̀нге ж мн ⇒ *завесе* (Моч, Ај, Бер).

фиро̀нге ж мн ⇒ *завесе* (Кл, Шил, В).

фитиљ м 'врпца у лампи или жишку' {27}. – То̀ј тра̀кче уну̀тра, то̀ је фи́тиљ. (Штр); *фи́тиљ* (Штр, Сев, Др, Врб, Добр, ГГ, Буд, ГС, Д, Нов); *фитиљ* (Лив, Бад, Зеб, Пре, Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, ГК, Пар); → *фетиљ*.

фла̀ша ж ⇒ *шише 1* (Моч, Ај, Бер).

фору̀на ж ⇒ *фуруна 1* (Добр, Буд).

фотро́ла ж ⇒ *корице* (Ор, ВХ).

фу́рма ж ⇒ *фуруна 1* (Сев).

фуру́на ж 1. 'зидана пећ' {8}. – Фуру́ну не́смо има́ли ду́го, со́бе не греја́ли. (Нов). (Кл, В, ГГ, Нов, Зеб, Пре, Бад); → *камин, оцак 2, форуна, фурма*; ⇐ *пећ* (изр); 2. ⇒ *ковтар* (Ор, ВХ).

фу́тери м плт ⇒ *иток* (Пар, Шил).

футро́ла ж ⇒ *корице* (Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад).

Х

хладња́ча ж ⇒ *буре 2* (Штр, Сев, Др, Врб).

ходник м 'затворено предсобље' {8}. – Ёве коли́кви хо́дник, а што́ ће ни то́ј, него та́ко се пра́јле те́ј четво́рке, све́ на је́н ка́луп. (Штр); *хо́дник* (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре); *ходни́к* (Пар, ГК, Шил, Кл); → *ђузенџија, предсобље*.

ходни́чка врата́ ⇐ *врата* (изр).

хо́кла ж ⇒ *коклица* (Пар).

хоклица ж ⇒ *коклица; хо́клица* (Моч, Ај, Бер, ГК); *хокли́ца* (Врб, Др).

Ц

це́в ж 'цев која повезује казан и табарку' {28}. – Ту́ј има́ла це́в што ги пове́зује. (ГС).

це́вка ж 'дугачка цев за заливање на канти' {16}. – На ка́нту има́ла це́вка. (ГС). (ГС, Д, Добр, ГГ, Буд, Нов, Ор, ВХ, Зеб, Пре, Бер); → *инка 1, левак 1, цеука 2*.

це́гер м ⇒ *сакуљче 2* (ГС, Д, Лив, Бад).

цеда́љка ж 1. ⇒ *цедило* (Пар); 2. 'направа за цеђење течности' {15}. – Кроз цеда́љку се процеди. (Штр). (Штр, Др, Нов, Шил, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, Зеб, Пре, Лив, Бад); → *струњак, цедаљче, цедиљка 2*.

цеда́љче с ⇒ *цедаљка* (Врб, Сев, ГС, Д).

цеди́љка ж 1. ⇒ *цедило* (Кл); 2. ⇒ *цедаљка* (Ор, ВХ, ГК, Пре).

цеди́ло с 'крпа за цеђење сира' {15}. – У цеди́ло се це́ди, па се сти́ска што мо́жеш, нај ја́ко. (Шил). (Шил, ГК, Добр, ГГ, Буд, В, Моч, Ај, Бер, Зеб, Пре, Лив, Бад); → *газа, грудњача, сакуљче 1, сирњача, цедаљка 1, цедиљка 1, цедомлек, цедомлекче*.

цедо́млек м ⇒ *цедило* (ГС, Д).

цедомлѐкче с ⇒ *цедило* (Сев).

цеду́ља ж 'крпа за цеђење пепела, ради добијања средства за прање' {20}. – У туј цеду́љу се процеди пѐпоў. (Др). (Кл, Шил, В, Штр, Врб, Др, Сев).

це́ђ м 'средство за прање од процеђеног пепела' {20}. – Сас це́ђ највише се пра́ло. (Штр).

це́ўка ж 1. ⇒ *олук 2* (Врб, Др); 2. ⇒ *цевка* (Штр, Врб, Др, Сев).

ци́вун м ⇒ *цијун* (ГС, Д).

ци́гла ж 'опека од печене земље' {4}. – После почѐле сас ци́гле да зи́ду. (Штр); → *тугла*.

цигла́на ку́ћа ⇐ *кућа* (изр).

цијун м 'отвор на посуди за просипање воде' {16}. – На крчаг има и цијун, туј де се пије вода. (Др). (Добр, ГГ, Буд, Врб, Др, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре); → *носак, пипа 1, цивун, цуца*.

цилиндар м ⇒ *брава 2* (Штр, Лив, Бад).

црево с ⇒ *имрк* (Ор, ВХ, Лив, Бад).

цреп м 'кровни цреп са жлебовима по дужини од печене земље' {1}. – Сџ свџ сал цреп туру. (Др).

црепана кућа ⇐ *кућа* (изр).

црепњарка ж 'крпа за брисање црепуље' {21}. – Сас црепњарку смо чистиље црепуљу, она сал за тој биља, не се меш'ала сас остале. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб).

црепуља ж 'посуда са поклопцем за печење хлеба и других врста теста' {12}. – У црепуљу смо пекле леба. (Сев); *црепуља* (Штр, Сев, Др, Врб, ГК, Шил, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре, Добр, ГГ, Буд, Ор, ВХ); *црепуља* (ГС, Д); → *црпуља*.

црепче с ⇒ *кандило* (Моч, Ај, Буд).

црпача ж ⇒ *кутлача* (Добр, ГГ).

црпка ж 1. ⇒ *лопатица* (ГК, Лив, Бад); 2. ⇒ *лејка* (Ор, ВХ).

црпуља ж ⇒ *црепуља* (В, Пар, Кл, Лив, Бад).

цуца ж ⇒ *цијун* (ГК, Пар).

Ч

чабар м ⇒ *леген* (Сев).

чадор м ⇒ *надстреишница* (Сев).

ча̑ир м ⇒ *воћњак* (Штр, Сев, Др, Врб).

чакија ж 'нож са рецкавим сечивом' {13}. – Има тај нож сас рецке, чакија се вика. (Сев). (Сев); ⇐ *нож* (изр).

ча̑кља ж 'справа за развлачење блата за под' {4}. – Ча̑кља служи́ла за под, да се развуче кал. (Сев).

чакмачара ж 'кућа саграђена од земље' {1}. – Понапре највише чакмачаре прајле, тој биле куће од набој, а чврсте биле. (Сев). (Сев, ГС, Д, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *земуница 1, набијача*; ⇐ *кућа* (изр).

ча̑нак м 'дубљи тањир, за децу' {13}. – За децу смо имале некој ча̑нак, ал тако нешто, никоје по дубоко тањирче. (Др). (Др, Врб, ГС, Д, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); → *ћанак, чаначе, чанче*.

чаначе с ⇒ *чанак* (Штр, Сев, Добр, ГГ, Буд).

ча̑нче с ⇒ *чанак* (Кл, Шил, В, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер).

чардак м 1. ⇒ *таван 2; чардак* (Лив, Нов); *чардак* (Добр, ГГ, Буд); 2. 'отворен, наткривен простор уз кућу на првом спрату' {1}. – Скоро све куће имале чардак, тако се градило, још понекоју можда видиш, али теј што остале су празне, никој не живи. (Штр); *чардак* (Штр, Сев, Врб, Др, ГС, Д); *чардак* (Ор, ВХ, В, Добр, ГГ, Буд, Лив, Нов, Зеб, Пре); → *тараса, тераса 2*.

чарча̀во с 1. ⇒ *чарчиво 1* (Др); 2. ⇒ *шток* (Др).

чарчѝво с 1. 'дрвени оквир око прозора' {2}. – Сви прозори имале чарчѝво, оној око̀ло, дрвено. (Штр). (Штр, Сев, Лив, Нов, Зеб, Пре); → *оквир 1, рам 1, чарчаво 1, чаршиво, черчиво 1, ћерчиво, черч*; 2. ⇒ *шток* (Сев).

ча̀ршав м 1. ⇒ *бељ* (ГС, Д, ГК, Пар); 2. ⇒ *столњак* (Штр, Сев, Др, Врб).

чаршаф м 1. ⇒ *бель* (Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, Лив, Бад); 2. ⇒ *столњак* (Добр, ГГ, Буд).

чаршиво с ⇒ *чарчиво 1* (Врб).

чатија ж ⇒ *кров 1* (Сев).

ча̀ша ж 'мања, стаклена посуда за воду и друге течности, без дршке' {16}. – У ча̀шу смо пи́ле во́ду, обичне би́ле ча̀ше, али то́ј има́ло. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Кл, Шил, В, ГК, Пар, Зеб, Пре, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад, Нов, Моч, Ај, Бер); → *ћаша*.

ча̀шица ж ⇒ *чашиче* (Моч, Ај, Бер, Лив, Бад).

чаши́че с ⇒ *чашиче* (Др, Врб).

ча̀шче с 'мала чаша, углавном за ракију' {17}. – За ракију смо има́ле онéј ми́цке ча̀ше, ча̀шче смо ги ви́кале, нема́ло другеја́ко. (Штр). (Штр, Сев, Шил, Кл, В, ГК, Пар, Добр, ГГ, Буд, ГС, Д, Нов, Зеб, Пре); → *чашица, чашиче*.

чекић м ⇒ *ћускија; чекић* (В, Кл, Бад); *чекић* (ГС, Д).

чекрк м 'вратило са ручицом које служи за вађење воде из буннара' {35}. – Они има́ле на че́рк, сас ру́чку. (Сев); *чекр́к* (Штр, Сев, Др, Врб, Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре); *че́рк* (Моч, Ај, Бер); → *вретено, вртено*.

че́ло с 1. ⇒ *калкан* (Сев, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд); 2. ⇒ *лице* (В, Врб).

Изр. поткро̀уно че́ло (Врб, Др) ⇐ *калкан*.

че́п м ⇒ *запушач* (ГС, Д, Ај, Сев, Др, Врб).

че́рга м 1. 'чаршав ткан од конопља, који се простире преко сламарице' {23}. – Че́ргу смо стаља́ле и до́ле и пре́ко. (Сев). (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд, Кл, В, ГК, Пар, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); → *доњачка, конопљарка 1, ћерга 1*; 2. 'прекривач од конопља' {23}. – Че́ргу смо стаља́ле и до́ле и пре́ко. (Сев). (Штр, Сев, Др, Врб, ГС,

Д, Добр, ГГ, Буд, Кл, В, Шил ГК, Пар, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); → *конопљарка 2, ћерга 2*.

черпић м ⇒ *ћернич; чёрпић* (Др, Врб); *черпић* (ГК, Пар, ГГ).

черпићара ж ⇒ *ћерничара; черпићара* (ГК, Пар); *черпића́ра* (Др, Врб, ГГ).

чёрч м ⇒ *чарчиво 1* (В).

черчи́во с 1. ⇒ *чарчиво 1* (Кл, Добр, ГК, Бад); 2. ⇒ *шток* (ГК).

четворка ж 'кућа са црепом на четири стране' {1}. – Овај на́ша је класична четво́рка, хо́дник го́лем и по две со́бе са стра́не. (Штр); *четво́рка* (Кл, Шил, Пар, ГК, В, Добр, ГГ, Буд, Штр, Сев, Др, Врб, Зеб, Пре, Лив, Бад, Нов); *чётворка* (ГС, Д); → *ћетворка, четворовода*.

четворово́да ж ⇒ *четворка* (Моч, Ај, Бер).

четворово́дни кроў ⇐ *кроў* (изр).

четка́ра ж 'платнена кеса за четке' {24}. – Четка́ра на врата ни била закачѐна. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Моч, Ај, Бер).

чешља́ра ж 'платнена кеса за чешље́ве' {24}. – Чешља́ру по́сле смо има́ле. (Кл). (Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер); → *чешљарка*.

чешља́рка ж ⇒ *чешљара* (Штр, Сев, Др, Врб).

чивилук м 'део намештаја који служи за вешање одела' {6}. – Јѐн чивилук ни би́ја позади врата. (Др); *чівилук* (ГС, Д); *чивилук* (Штр, Сев, Врб, Др, Моч, Ај, Бер, ГК, Пар, Зеб, Пре, Нов); *чивилу́к* (Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад); → *гресло, ћивилук*.

чивлу́к м ⇒ *плац 2* (Штр).

чикањче с ⇒ *чокањче* (Кл).

чинија ж 'дубљи суд за супу, без дршке' {13}. – У чинију неку стајмо, па на сред астал и сви да једу. (Др); *чи́нија* (ГС, Д); *чинија* (Штр, Сев, Др, Врб, Моч, Ај, Бер, Добр, ГГ, Буд, Кл, Шил, В, ГК, Пар, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); → *ћињија*.

чо́кан м ⇒ *чокањче* (Штр, Сев).

чока́нче с ⇒ *чокањче* (Др, Врб, Лив, Бад).

чо́кањ м ⇒ *чокањче* (ГС, Д).

чока́њче с 'флашица за ракију' {17}. – Из чокањче пи́ле, ми́цке флашчики биле тој. (В). (Шил, В, ГК, Пар, Моч, Ај, Бер, Добр, ГГ, Буд, Нов, Зеб, Пре); → *ћокањ*, *чикањче*, *чокан*, *чоканче*, *чокањ*.

чорбалук м 'дубљи суд за супу, са дршкама' {13}. – Чорба́лук смо стаља́ле за го́сте, за сла́вље, по уба́во да бине. (Сев); *чо́рбалук* (ГС, Д); *чорба́лук* (Штр, Сев, Др, Врб, Моч, Ај, Бер, Нов); *чорбалу́к* (Кл, Шил, В, ГК, Пар, Зеб, Пре, Добр, ГГ, Буд, Лив, Бад); → *ћорбалук*.

чу́к м 'дрвена справа за набијање земље' {4}. – Та зёмља се наби́је сас чу́к, то́ било дрвено. (Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Нов, Зеб, Пре); → *маљ 1*, *набивач*, *туцањ 1*; ⇐ *набијач* (изр).

чу́кач м 'часовник' {6}. – Са́т чу́кач смо га вика́ле, де чу́ку онéј каза́лке. (Врб). (Штр, Сев, Врб, Др).

чу́мбе с ⇒ *тагарче 1* (Сев).

чу́нак м ⇒ *ћунак* (Моч, Ај, Бер, Добр, ГГ, Буд).

чутура ж 'пљосната посуда за ношење вина или ракије' {17}. – У чуту́ру сипа́мо, па послужи́мо по́сле. (Сев); *чуту́ра* (Штр, Сев, Др, Врб, Добр, ГГ, Буд, Нов); *чутура* (Моч, Бер, ГК, Пар, ГС, Д, Кл, Шил, В); → *бардак*, *ћутура*.

черпић м ⇒ *ћертич; черпић* (Бад, ГК, Пар, ГГ); *чёрпић* (Др, Врб).

ч'ерпић м ⇒ *ћертич* (Моч, Ај, Бер, Зеб, Пре).

ч'ерпић'ара ж ⇒ *ћертичара* (Моч, Ај, Бер, Ор, ВХ).

Ц

ца́м м ⇒ *крило 2* (Штр, Сев, Др, В, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд).

ца́к м 'предмет за ношење начињен од кудеље' {25}. – У цако́ве смо држале компи́ре. (Нов). (ГС, Д, ГК, Пар, Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, Зеб, Пре, Нов); → *врећа*.

це́зва ж ⇒ *ћезва* (Лив, Кл, Шил, В, ГС, Д, Пар, ГК).

Ш

ша́мот м 'унутрашњи део тучане пећи' {8}. – Туча́на пећ има́ла уну́тра ша́мот. (Штр). (Штр).

ша́ра ж ⇒ *шарка* (В, Шил).

ша́раљка ж ⇒ *модла* (ГК, Пар).

ша́рга ж ⇒ *леса 2* (Бад).

ша́рка ж 'метални спој на вратима' {3}. – А кри́ло сас ша́рке је закаче́но за тај део. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Моч, Ај, Бер, Зеб, Пре, Нов, Кл, Ор, ВХ, ГС, Д); → *баглама, шара*.

шени́к м м ⇒ *кантар* (Кл).

ше́рпа ж ⇒ *тенџера*.

шерпиче с дем. ⇒ *тенџерче; шёрпиче* (ГС, Д); *шерпи́че* (Штр, Сев, Др, Врб).

шија ж ⇒ *грло* (Др).

шиљак м 1. ⇒ *трошилица* (Др); 2. 'зубац на вилама' {37}. – Тија шиљци се увучу у сѐно, па се сабѐре бетѐр сас јѐно узимање. (Штр). (Штр, Сев, Др, ГС, Д, Пар, ГК, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер); → *парожак*.

шиљат ној ⇐ *нож* (изр).

шиљта ж 'простирка напуњена сламом или вуном, која стоји на земљи и служи за седење више особа' {7}. – Немало ни клупе, него на шиљту се седѐло. (Ор). (Ор, ВХ).

шиндра ж 1. 'кров од дасака' {1}. – Шиндру понапре имале на куће, тој нема од давнина. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб); ⇐ *кров* (изр); 2. 'материјал за покривање крова у виду узаних дашчица' {1}. – Колибе вечито сас шиндру ги покривале. (Др).

шиник м ⇒ *кантар* (В).

шипке ж мн 'металне шипке на прозорима' {2}. – На прозоре вечито се турале шипке, важно било да йому шипке на онѐј прозоре што глѐду на пѐт. (Штр). (Штр, Сев, ГС, Д, Ор, ВХ, Пар, ГК, Добр, ГГ, Буд, Кл, Шил, В, Моч, Ај, Бер, Нов, Зеб, Пре); → *решетке*.

шифоњѐр м 'део намештаја за остављање одеда, са два крила, без фиока' {6}. – Гољем шифоњѐр ни бија, штомколикви. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Кл, Шил, В, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад); → *орман, ормар, регал*.

шише с 1. 'стаклена посуда за течност, обично са ужим грлом' {17}. – Па шише га надине, какве чаше. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Кл, Шил, В, Ор, ВХ, Добр, ГГ, Буд, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре); → *боца, флаша, шишче*; 2. 'стаклени ваљак на лампи' {27}. – Шише смо га викале тој стаклено. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Кл, Шил, В, Добр, ГГ, Буд, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре, ГК, Пар); → *грљак*.

шишовка ж ⇒ *килајка* (ГС, Д).

шишоўка ж ⇒ *килајка* (Штр, Др, Врб, Сев).

шишче с ⇒ *шише 1* (ГС, Д).

шкрапаљо с ⇒ *маша 2* (Шил).

шмрк м 'справа за извлачење вина или ракије из бурета' {28}. – Сас шмрк се повуче и по́сле йде. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, ГС, Д, Добр, ГГ, Буд, Моч, Ај, Бер, Зеб, Пре, Нов, Кл, Шил, В, ГК, Пар); → *црево*.

шоља ж ⇒ *филџан*.

шпајз м 'просторија у самој кући за чување намирница' {32}. – Шпајз на крај хóдник. (ГС). (ГС, Д, Ор, ВХ, Моч, Ај, Бер, ГК, Пар, Лив, Бад, Нов, Зеб, Пре); → *бачевина, благотарче, ђордалап, клечиче, ладник*.

шпорет м 'штедњак, зидан или куповни' {10}. – Шпорети до́шле по́сле, пр́во јѐн црн смо имале. (Штр).

штала ж 'просторија за краве и коње' {33}. – У шталу оти́нем на саба́јле, па ре́дом рабо́те, је́но по је́но. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Добр, ГГ, Буд, ГК, ГС, Д, Моч, Ај, Бер, Лив, Бад, Ор, ВХ); → *ар 1*.

штáлска врата ⇐ *врата* (изр).

штáнгла ж ⇒ *ћускија* (Др, Лив).

шти́ца ж ⇒ *патос* (Сев).

штóк м 'дрвени оквир око врата' {3}. – Врата йму штóк и кри́ло. (Врб). (Штр, Врб, Ај, Бер, Ор, ВХ, В, Нов, Зеб, Пре, Лив, Бад); → *оквир 2, рам 2, футери, чарчаво 2, чарчиво 2, черчиво 2*.

шѹль м 1. ⇒ *квака* (Штр); 2. 'метални или дрвени клин који се убацује у кентру' {3}. – Смо имале шѹль и сас њега се затвори. (Штр). (Штр, Др, Врб, Сев).

шѹпа ж 1. ⇒ *дрвљаник* (Моч, Ај, Бер, ГС, Д, Ор, ВХ); 2. 'просторија за смештање кола, машина и алата' {36}. – Туј де ни била шѹпа смо нап्राјле нѹву кѹћу. (Штр). (Штр, Сев, Др, Врб, Пар, Кл, Шил, В, ГК, ГС, Д, Моч, Ај, Бер, Нов, Лив, Бад, Зеб, Пре, Ор, ВХ); → *гаража*.

шустикла ж ⇒ *миље*; *шѹстикла* (ГС, Д); *шустикла* (Шил).

S

сѹд м 1. ⇒ *зид 1*; – На с'ид се навал'ија и б'ожем ме м'ерка м'ене. (Сев). (Штр, Сев, Др, Кл, В); 2. ⇒ *зид 2* (Штр, Сев, Др, Кл, В); 3. ⇒ *зид 3*.

свѹно с ⇒ *звоно* (Сев, Др, Врб).

VI Списак пунктова и информатора

Сиринићка жупа

Врбештица (Врб):

Томислав Ђорђевић (1954)

Радојка Борзановић (1934)

Драјковце (Др):

Мита Ђорић (1925)

Верка Ђорић (1930)

Севце (Сев):

Лепосава Ђукић (1944)

Миодраг Ђукић (1942)

Штрпце (Штр):

Добрила Реџић (1944)

Драган Реџић (1965)

Славиша Реџић (1961)

Синиша Милошевић (1964)

Радмила Љубић (1943)

Средачка жупа

Драјчићи (Д):

Томислав Томић (1930)

Горње Село (ГС):

Севдалинка Вељковић (1939)

Села око Призрена

Новаке (Нов):

Бранислав Глигоријевић (1951)

Лепосава Тодоровић (1954)

Метохијска област

Велика Хоча (ВХ):

Димитрије Мицић (1941)

Живорад Накаламић (1961)

Веселка Пантић (1963)

Ораховац (Ор):

Миланка Радић (1938)

Љубиша Шарић (1984)

Област Витине

Врбовац (В):

Станислав Којић (1964)

Клокот (Кл):

Босиљка Трајковић (1950)

Светомир Трајковић (1952)

Даница Весић (1948)

Бобан Весић (1974)

Област Гњилана

Будрига (Буд):

Љубинка Стојковић (1944)

Горње Кусце (ГК):

Злата Костић (1936)

Слободан Костић (1939)

Паргеш (Пар):

Весна Столић (1958)

Драган Столић (1956)

Шилово (Шил):

Јованка Гавриловић (1947)

Александар Гавриловић (1950)

Косовска Каменица

Ајновце (Ај):

Влаинка Ђорђевић (1942)

Димитрије Јевтић (1955)

Беривојце (Бер):

Радован Антић (1949)

Гордана Филиповић (1972)

Цвета Савић (1945)

Трајко Декић (1938)

Мочаре (Моч):

Кочана Миљковић Васић (1958)

Жарко Миљковић (1933)

Ново Брдо

Зебинце (Зеб):

Драган Васић (1979)

Сунчица Васић (1978)

Прековце (Пре):

Станко Перић (1966)

Сунчица Перић (1969)

Област Грачанице

Бадовац (Бад):

Лованка Недељковић (1944)

Горња Гуштерица (ГГ):

Надежда Ћирковић (1937)

Живорад Ћирковић (1935)

Добротин (Добр):

Живана Ничић (1936)

Ратка Филић (1950)

Љубинко Митић (1943)

Ливађе (Лив):

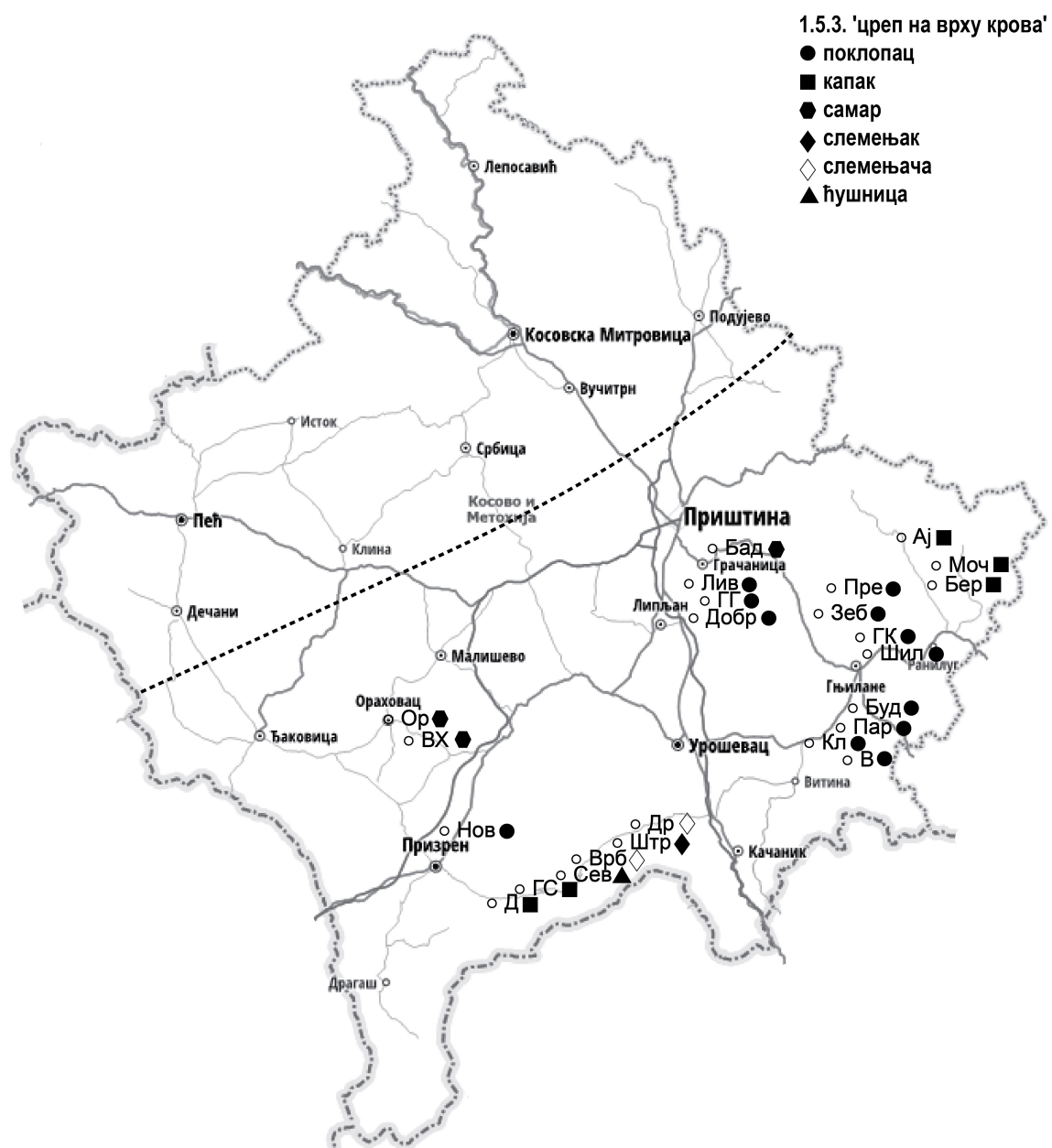
Миодраг Ристић (1958)

VII Лингвистичке карте са коментарима

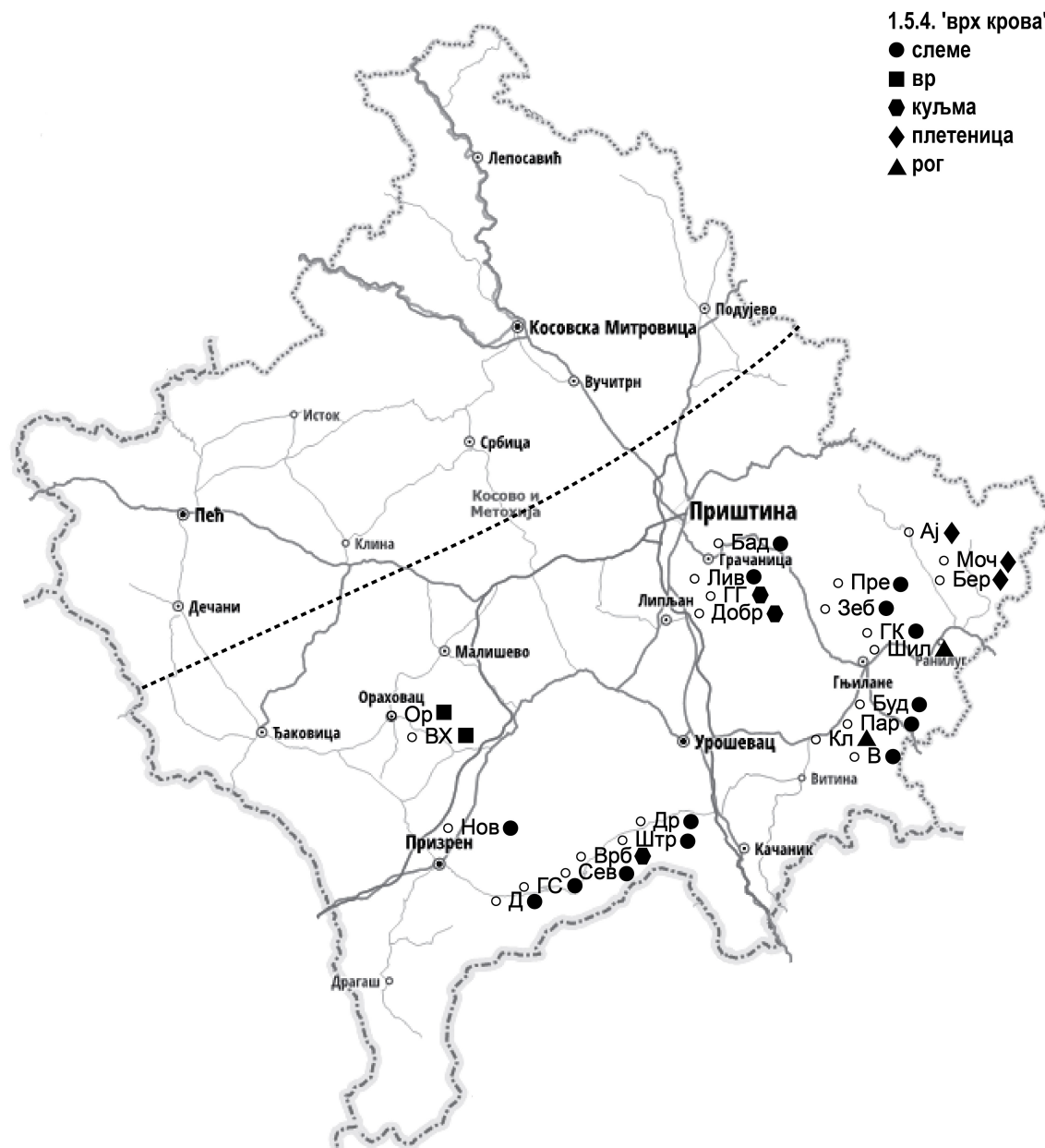
У овом делу рада примењен је ареални приступ, те је део грађе приказан на лингвистичким картама. Израђено је 16 лингвистичких карата, које су праћене коментарима о територијалном распореду лексичких јединица.

На лингвистичким картама одређеним симболима означене су лексичке јединице. Најфреквентнија лексема на картама означена је тамним кругом. Једна фигура означава једну лексичку базу, а различитим затамњивањем фигуре представљају се њени деривати.

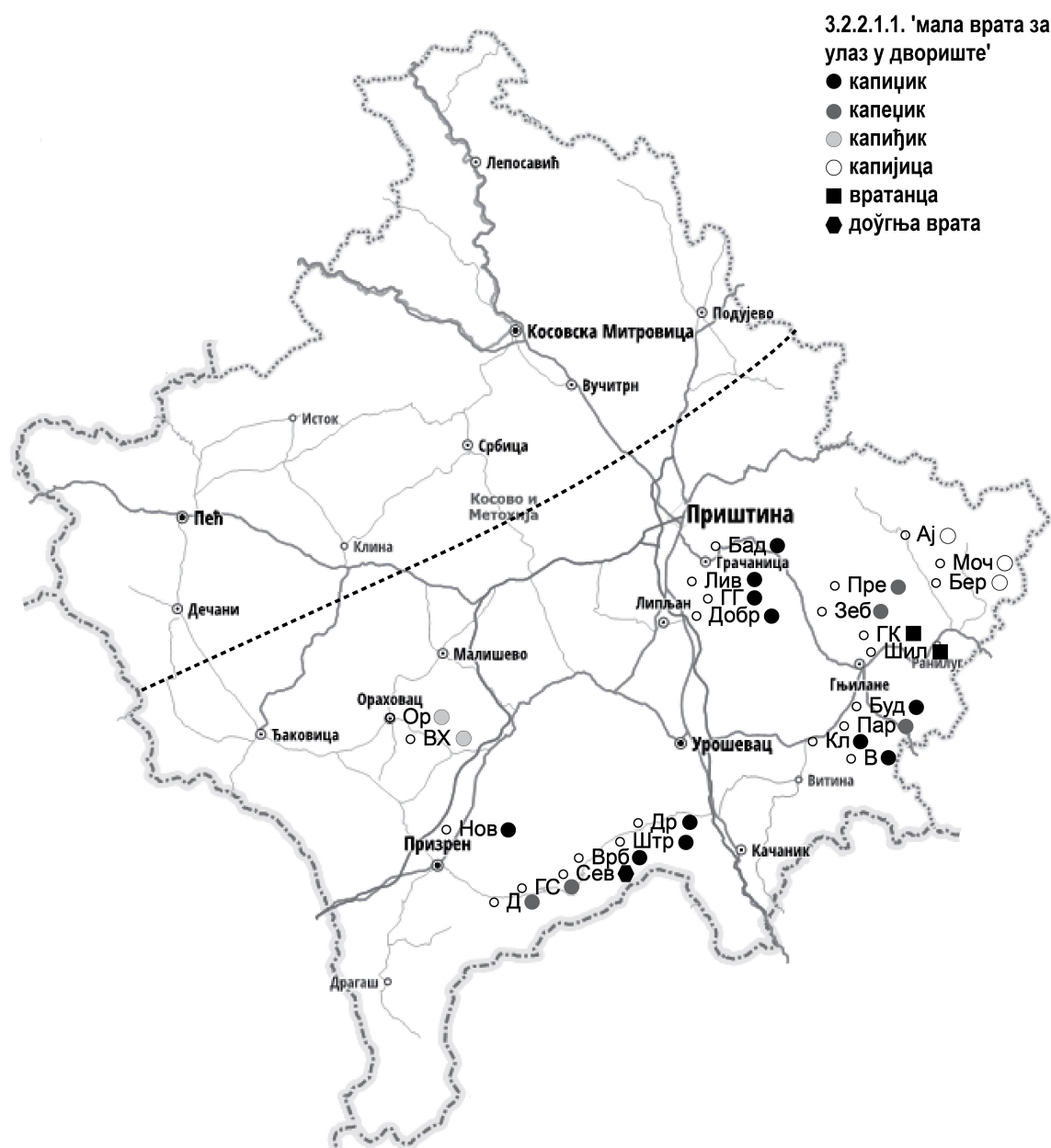
Карта бр. 1

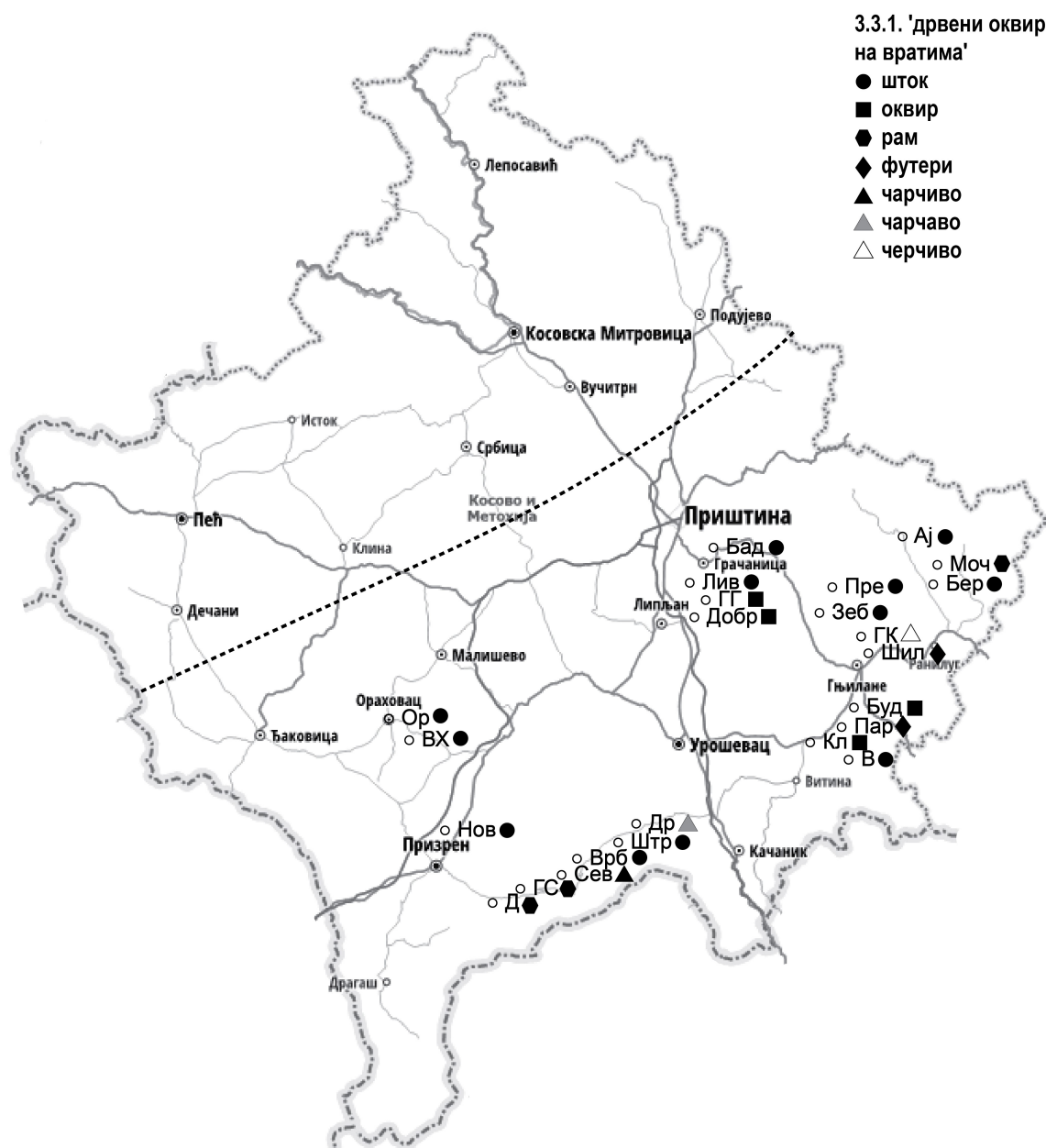
Карта бр. 2

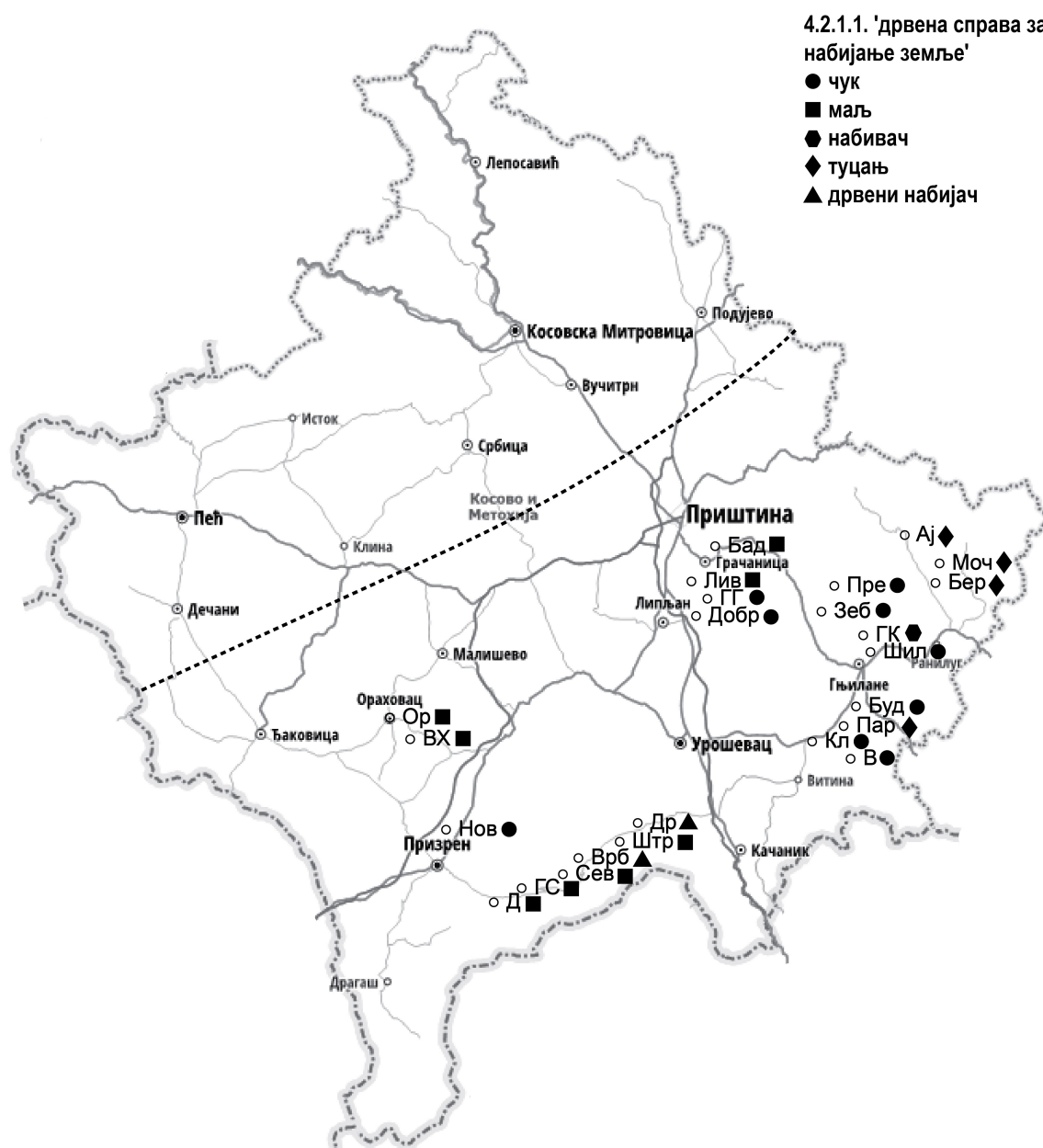
Карта бр. 3

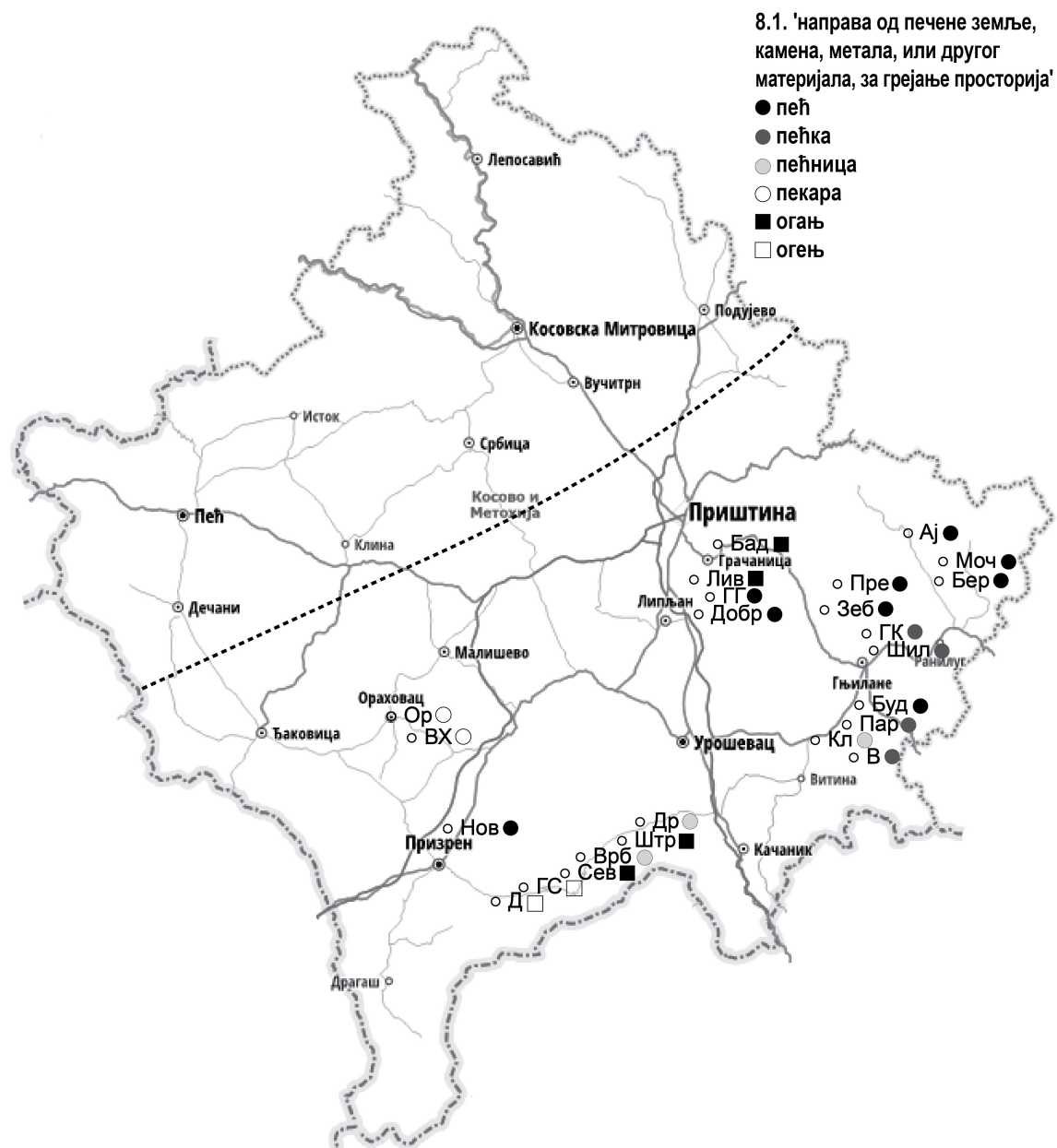
Карта бр. 4

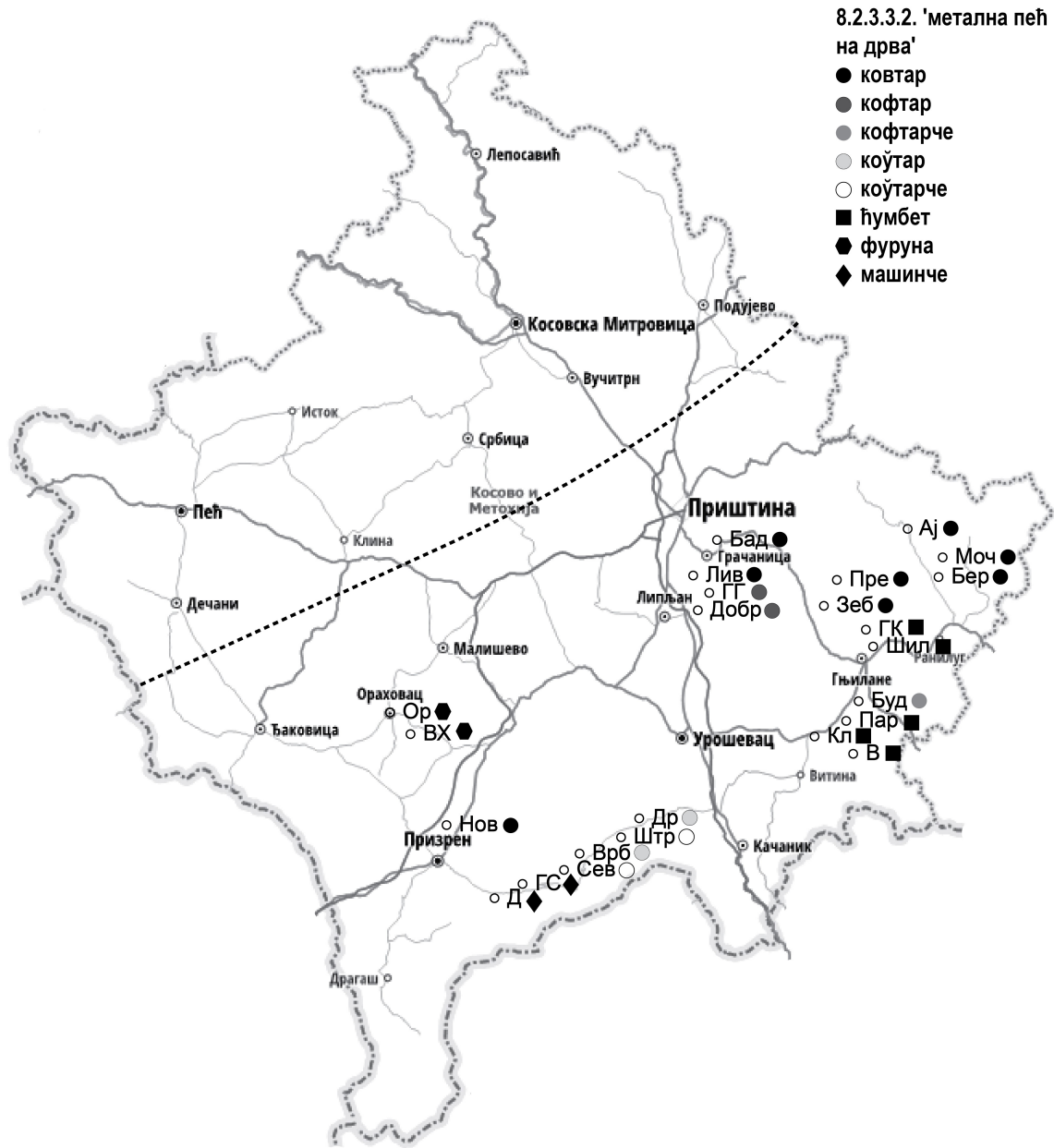
Карта бр. 5

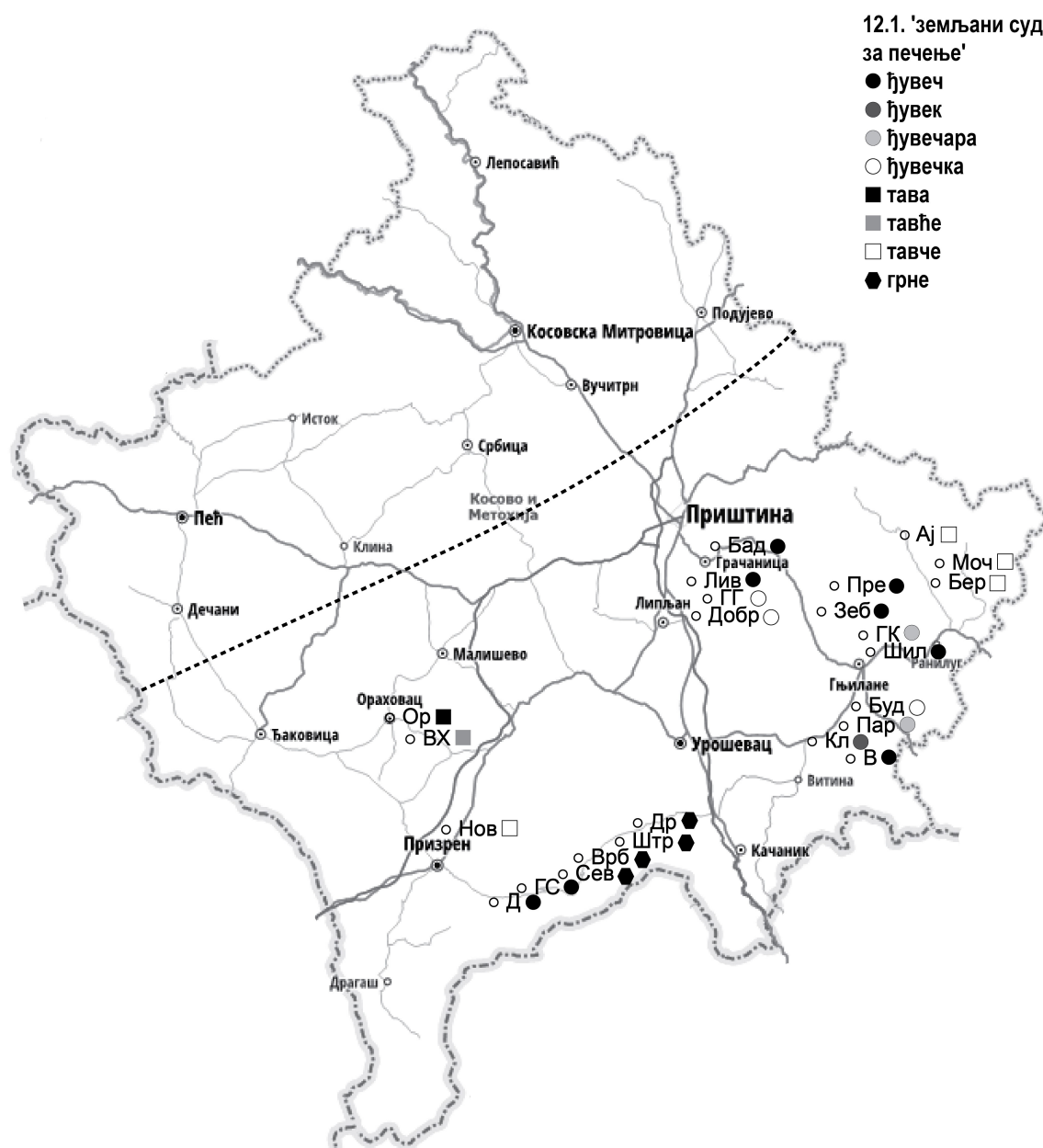

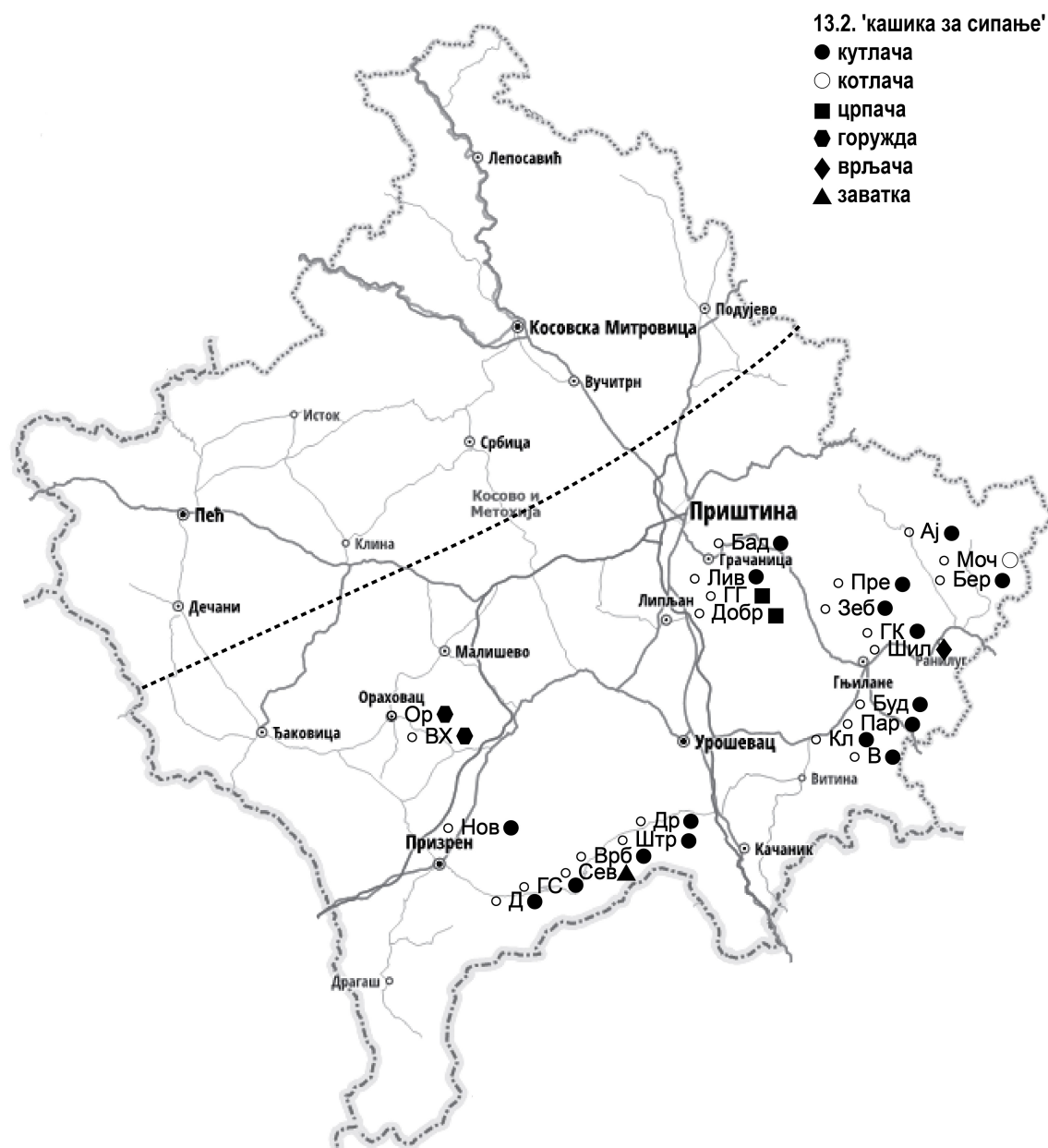
Карта бр. 6

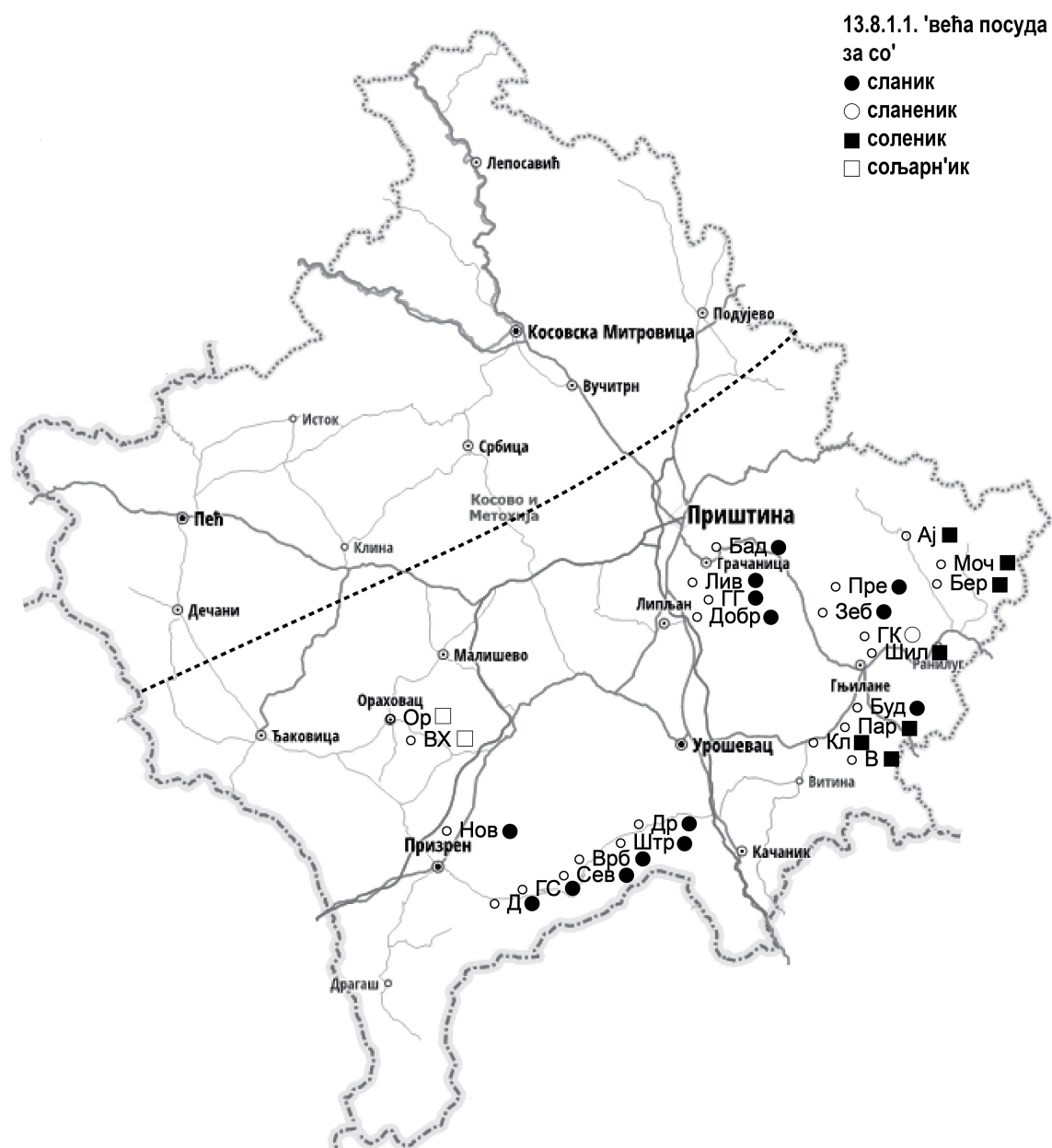

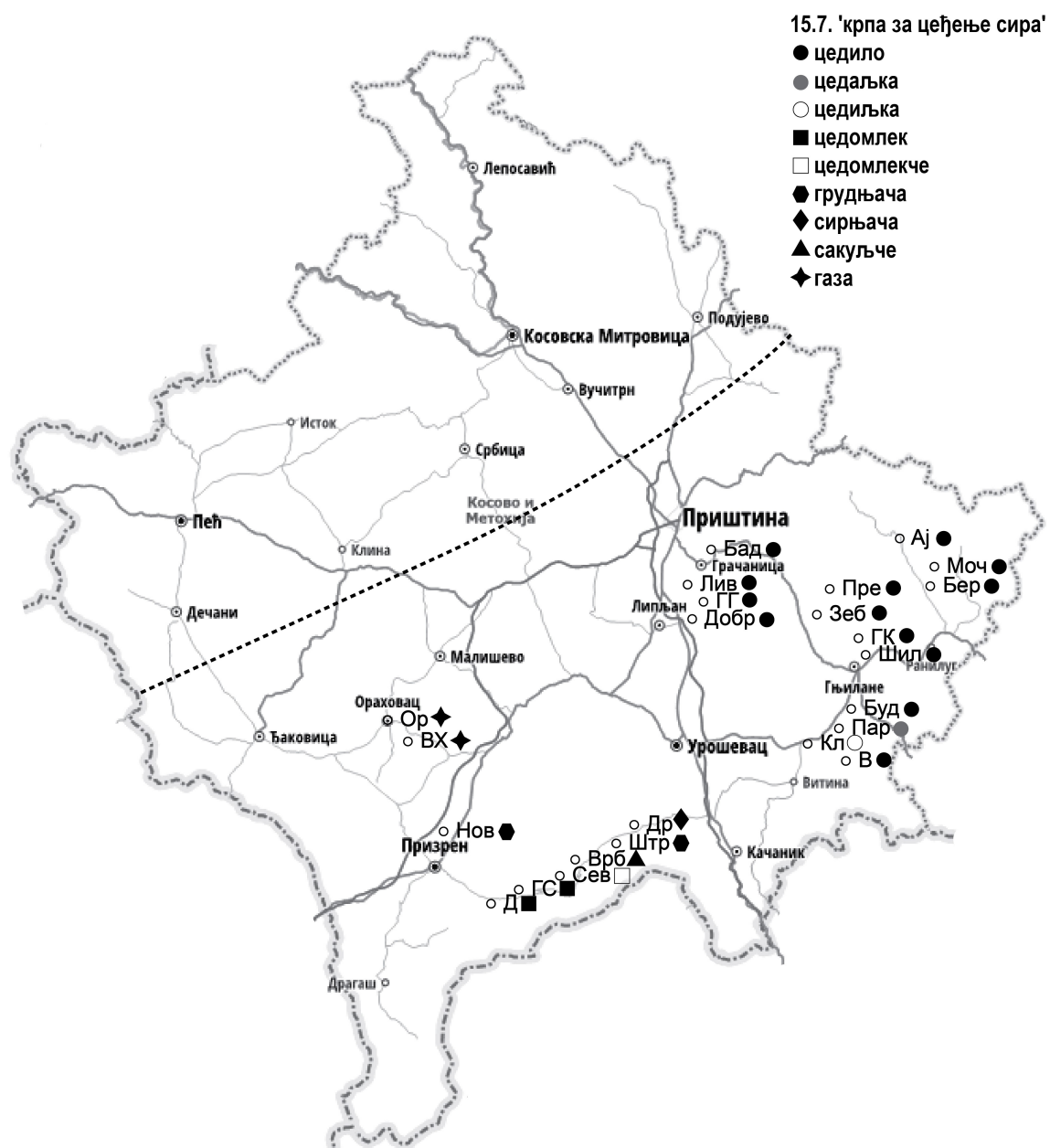
Карта бр. 7

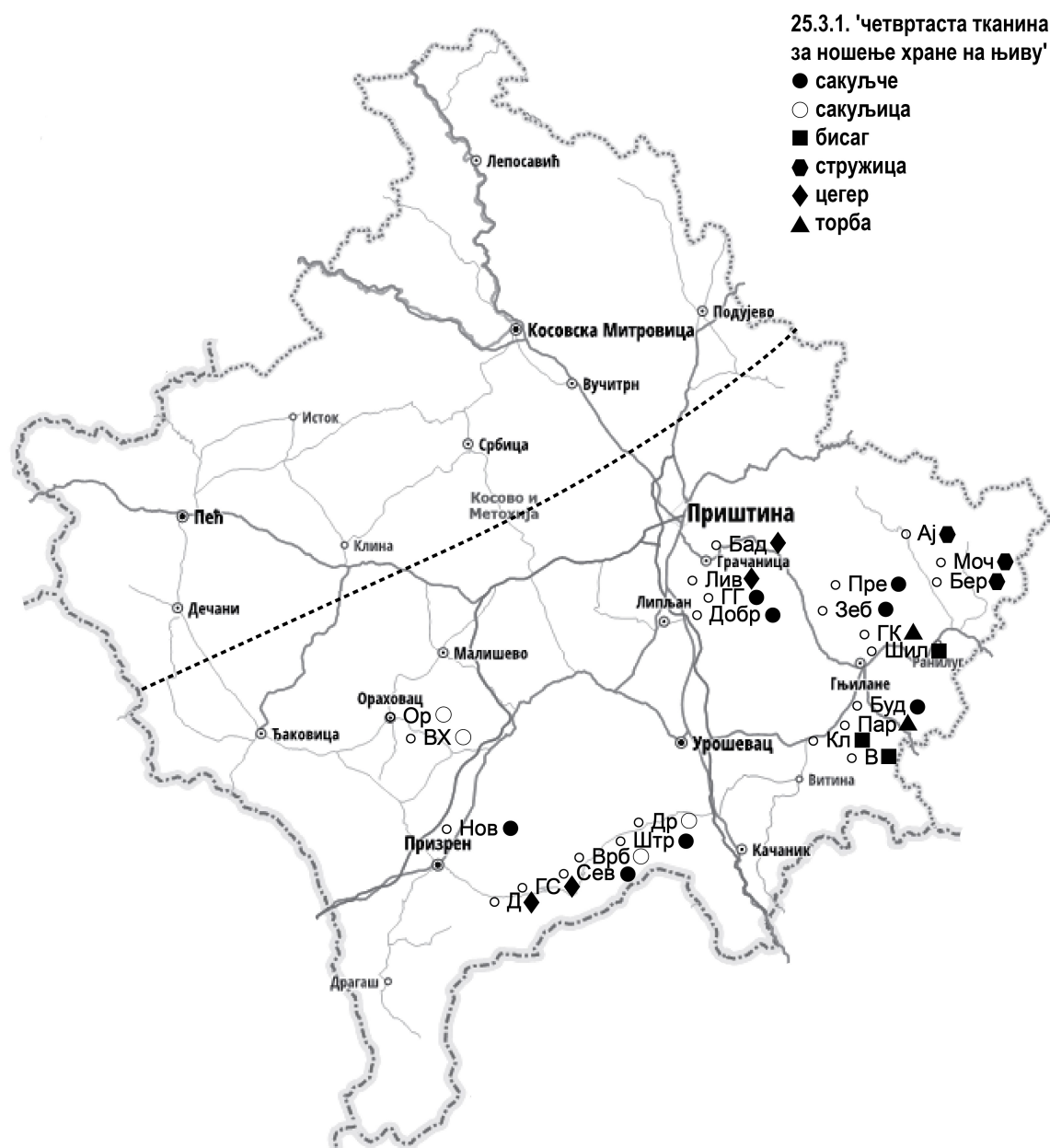

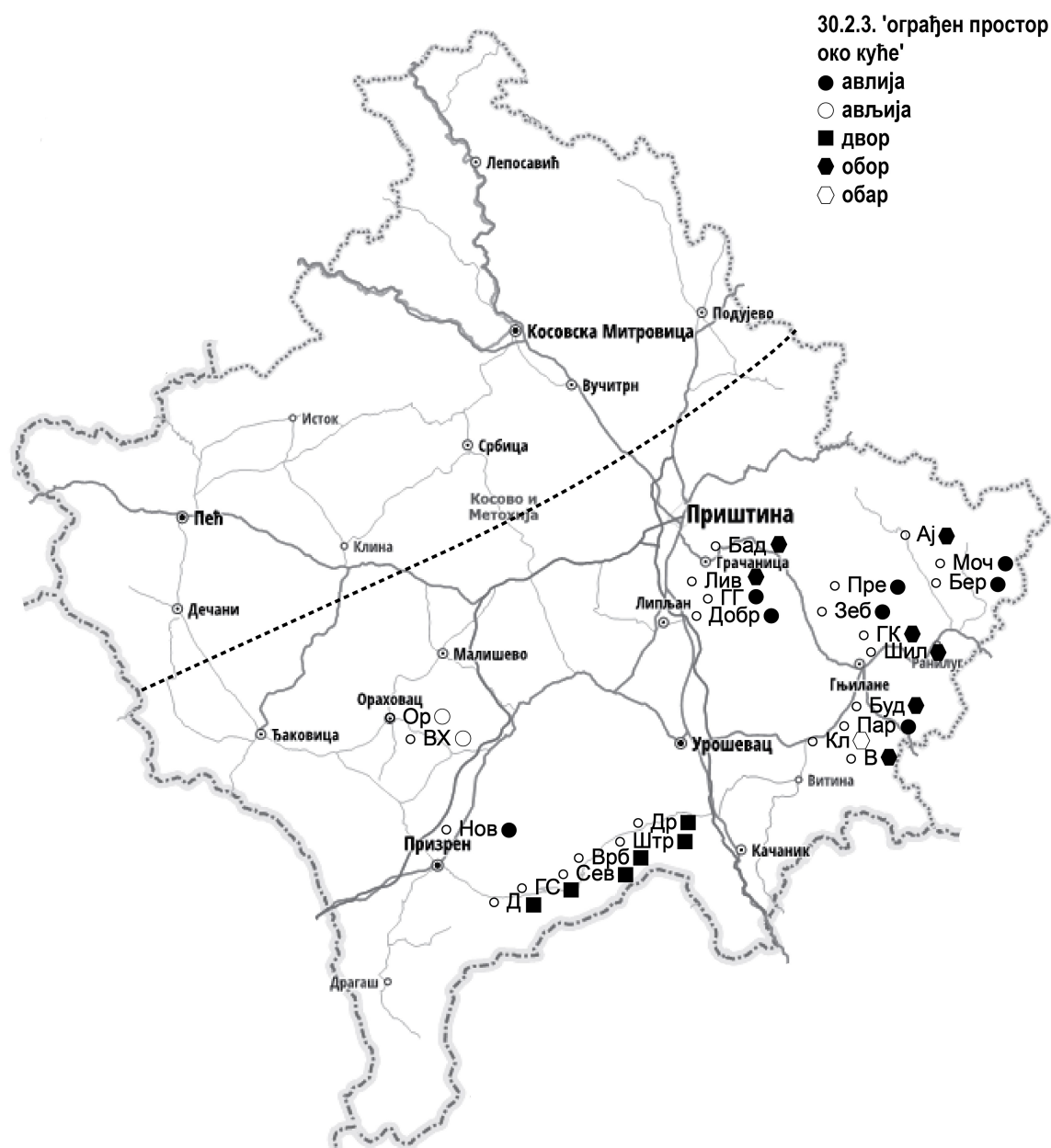

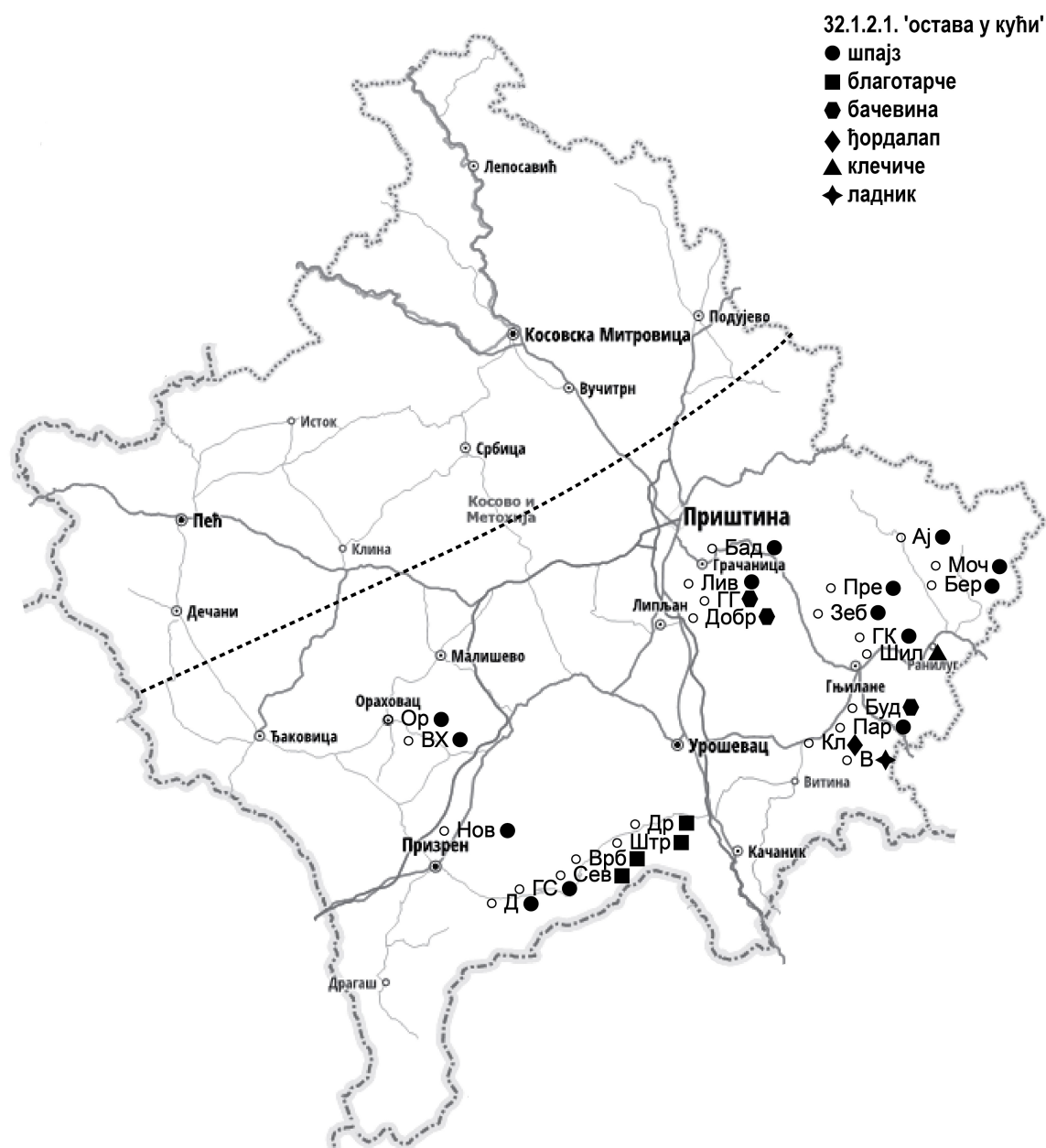

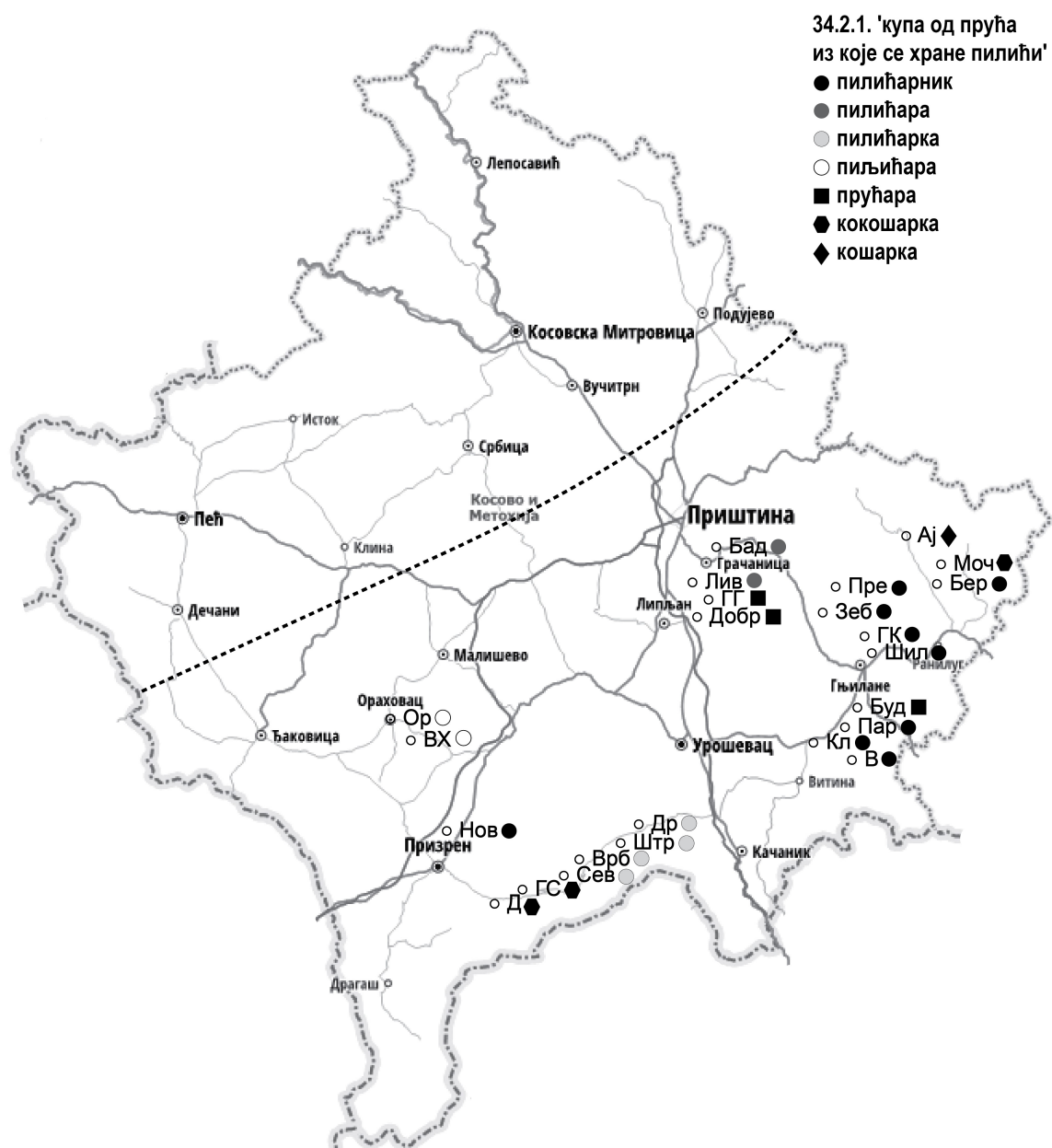

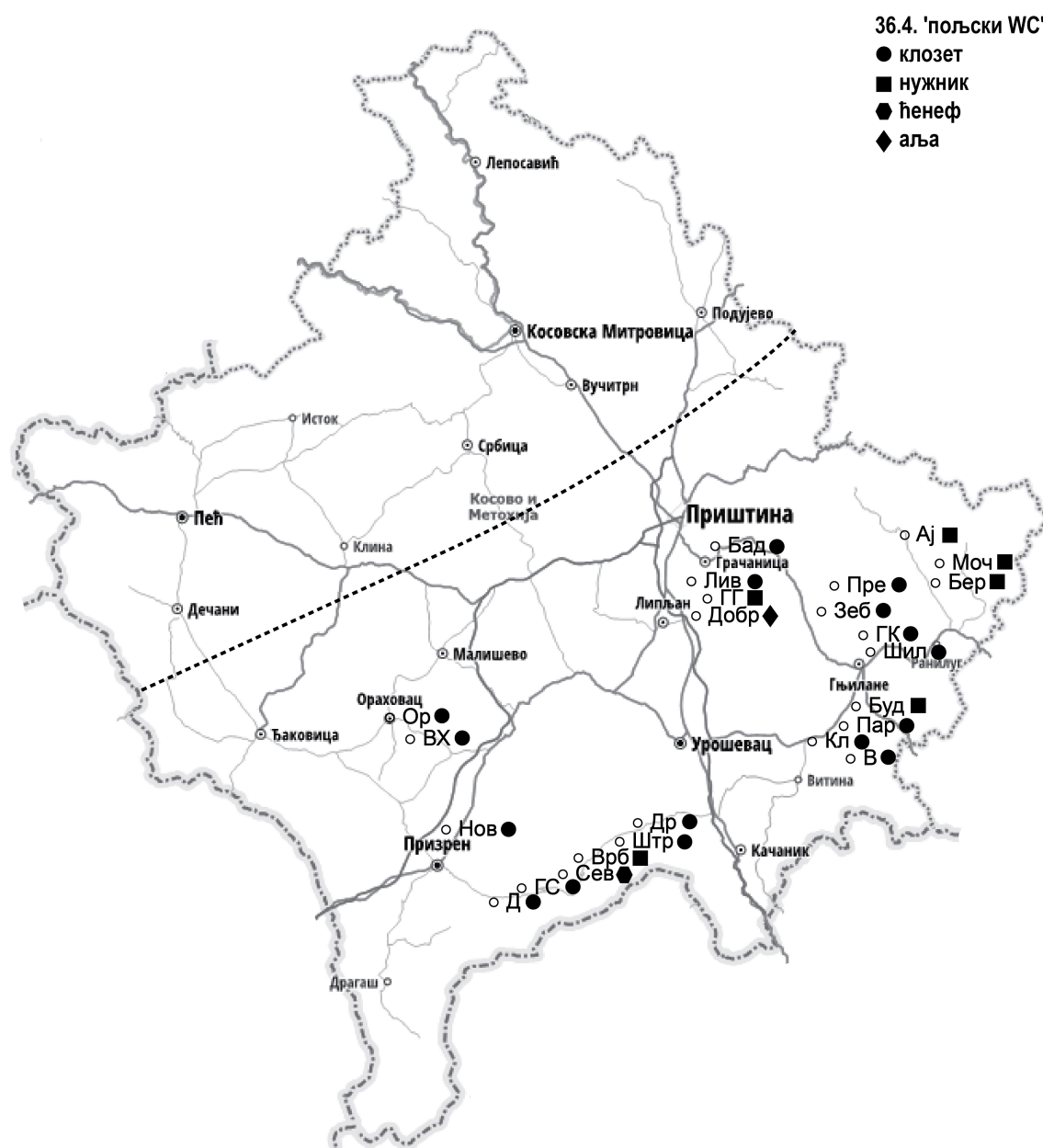

Карта бр. 1

1.5.3. 'цреп на врху крова'

На највећем делу терена забележен је назив *поклопац*. Турцизам *капак* јавља се у селима око Косовске Каменице и у Средачкој жупи, док је назив *самар* карактеристичан за метохијска села. У Сиринићкој жупи запажа се лексичка шароликост – бележимо деривате лексеме *слеме*: *слемењак* и *слемењача*, као и назив *ћушница*.

Карта бр. 2

1.5.4. 'врх крова'

На терену доминира назив *слеме*. У метохијској области забележена је лексема *вр*, у централном Косову лексема *куљма*, у пунктовима око Косовске Каменице назив *плетеница*, а у малом броју пунктова Косовског Поморавља јавља се лексема *рог*.

Карта бр. 3

3.2.2.1.1. 'мала врата за улаз у двориште'

На скоро читавом терену јављају се деривати турцизма *капија*. Најдоминантнији су облици *капиџик* и *капеџик*, који у свом простирању не показују неку правилност, а фонетизам *капићик* забележен је у Метохији. У околини Косовске Каменице забележен је назив *капијица*, а у малом броју села Косовског Поморавља јавља се лексема *вратанца*. У Сиринићкој жупи забележен је и сложени назив *доугња врата*.

Карта бр. 4

3.3.1. 'дрвени оквир на вратима'

На терену доминира назив *иток*. Лексема *оквир* забележена је у централном Косову и у једном пункту Косовског Поморавља, а назив *рам* се употребљава у Средачкој жупи. У једном делу Косовског Поморавља забележен је и назив *футери*. Морфофонетске варијанте *чарчиво*, *чарчаво* и *черчиво* јављају се као усамљена лексичка образовања.

Карта бр. 5.

4.2.1.1. 'дрвена справа за набијање земље'

Називи *чук* и *маљ* заузимају најшири део терена, али без одређене правилности у простирању. У области око Косовске Каменице јавља се лексема *туцањ*, а у неким селима Сиринића сложени назив *дрвени набијач*. Забележена је и усамљена лексичка реализација – *набивач*.

Карта бр. 6

8.1. 'направа од печене земље, камена, метала, или другог материјала, за грејање просторија'

Лексема *пећ*, са својим дериватима *пећка*, *пећница* и *пекара*, заузима најшири део терена. Ове морфофонетске варијанте јављају се без одређене правилности у ареалном простирању, изузев назива *пекара*, који је забележен једино у метохијским селима. У појединим селима Сиринићке жупе и у области централног Косова забележен је назив *огањ*, а у Средачкој жупи фонетизам *огењ*.

Карта бр. 7

8.2.3.3.2. 'метална пећ на дрва'

Скоро на читавом терену јавља се лексема *ковтар*, са морфофонетизмима – *кофтар* и *кофтарче* јављају се у централном делу Косова, а *коўтар* и *коўтарче* у селима Сиринићке жупе. У једном делу Косовског Поморавља забележена је лексема *ћумбет*, у Метохији назив *фуруна*, а у Средачкој жупи деминутив *машинче*.

Карта бр. 8

12.1. 'земљани суд за печење'

У случају ове реалије, најшири део терена покрива лексема *ћувеч*, са морфофонетизмима *ћувек* и *ћувечара*, забележеним у области Косовског Поморавља, и морфофонетском варијантом *ћувечка*, која се јавља у пунктовима централног Косова. У Сиринићкој жупи јавља се лексема *грне*, у Косовској Каменици и селима око Призрена јавља се назив *тавче*, а у Метохији бележимо облике *тава* и *тавће*.

Карта бр. 9

13.2. 'кашика за сипање'

Назив *кутлача* заузима најшири део терена, а са једном потврдом забележен је и фонетизам *котлача*. У појединим пунктовима централног Косова забележена је лексема *цртача*, а у Метохији назив *горужда*. Забележене су и две усамљене лексичке реализације – у једном селу Сиринићке жупе назив *заватка*, а у једном пункту Косовског Поморавља назив *врљача*.

Карта бр. 10

13.8.1.1. 'већа посуда за со'

Назив *сланик* јавља се у шар-планинским жупама, у селима око Призрена и у пунктовима централног Косова, а варијанта *сланеник* забележена је са једном потврдом. Лексема *соленик* забележена је у делу Косовског Поморавља и у Косовкој Каменици, а у Метохији је забележен назив *сољарн'ик*.

Карта бр. 11

15.7. 'крпа за цеђење сира'

На терену доминира назив *цедило*, а као усамљена лексичка остварења јављају се облици *цедаљка* и *цедиљка*. У Средачкој жупи забележен је назив *цедомлек*, а у метохијским селима јавља се лексема *газа*. Област Сиринићке жупе и околина Призрена показују лексичку шароликост, те на том терену бележимо лексеме: *цедомлекче*, *грудњача*, *сирњача* и *сакуљче*.

Карта бр. 12

25.3.1. 'четвртаста тканина за ношење хране на њиву'

У случају ове реалеме уочава се велика неправилност у ареалном простирању лексичких јединица. Доминирају лексеме *сакуљче* и *сакуљица*. У Косовском Поморављу забележене су лексеме *бисаг* и *торба*, а у области око Косовске Каменице јавља се назив *стружица*. У Средачкој жупи и неким деловима централног Косова забележен је назив *цегер*.

Карта бр. 13

30.2.3. 'ограђен простор око куће'

Не највећем делу терена јавља се лексема *авлија*, уз фонетизам *ављија*, забележен у Метохији. У шар-планинским жупама употребљава се назив *двор*. Лексема *обор* карактерише поједине пунктове Косовског Поморавља и централног Косова, а фонетизам *обар* усамљена је лексичка реализација.

Карта бр. 14

32.1.2.1. 'остава у кући'

Најшири део терена покрива лексема *ипајз*. У свим селима Сиринићке жупе употребљава се назив *благотарче*, а у већини пунктова централног Косова забележена је лексема *бачевина*. Као усамљене лексичке реализације јављају се лексеме *кличиче*, *ђордалап* и *ладник*.

Карта бр. 15

34.2.1. 'купа од пружа из које се хране пилићи'

Назив *пилићарник* покрива најшири део терена. У Сиринићу је забележена лексема *пилићарка*, у пунктовима централног Косова јављају се називи *прућара* и *пилићара*, а у Метохији фонетизам *пиљићара*. У Средачкој жупи бележимо назив *кокошарка*, а лексема *кошарка* усамљена је лексичка реализација.

Карта бр. 16

36.4. 'пољски WC'

На терену доминира назив *клозет*. Бележимо и лексему *нужник*, без посебне правилности у ареалу простирања, као и лексеме *ћенеф* и *аља*, које се јављају са по једном потврдом.

VIII Библиографија

Речници

Букумирић, М. (2012). *Речник говора северне Метохије*. Београд: Институт за српски језик САНУ.

Елезовић, Г. (1932). *Речник косовско-метохиског дијалекта*, I. Београд: Српска краљевска академија.

Елезовић, Г. (1935). *Речник косовско-метохиског дијалекта*, II. Београд: Српска краљевска академија.

Карацић, В. С. (1818). *Српски рјечник истолкован немачкијем и латинскијем ријечима*. Скупио га и на свијет издао Вук Стефановић, у Бечу.

Карацић, В. С. (1852). *Српски рјечник истумачен немачкијем и латинскијем ријечима*. Скупио га и на свијет издао Вук Стефановић Карацић, у Бечу (у штампарији јерменског манастира).

РМС, 1–6. (1967–1976). *Речник српскохрватског књижевног језика*. Београд–Загреб: Матица српска – Матица хрватска.

РСАНУ, 1–21. (1959–2021). *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. Београд: САНУ.

СМ. (2001). *Словенска митологија. Енциклопедијски речник*. Београд: ZEPTEK BOOK WORLD.

Simeon, R. (1969). *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, I–II, Zagreb: Matica hrvatska.

Skok, P. (1974). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–IV. Zagreb: JAZU.

Škaljić, A. (1966). *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. Sarajevo: Svjetlost.

Литература

Бандић, Д. (1991). *Народна религија Срба у 100 појмова*. Београд: Нолит.

Барјактаревић, Д. (1966). Приштина у говору Срба старинаца. *Дијалектолошка истраживања*. Приштина: Јединство, 181–226.

Барјактаревић, Д. (1977). Говорне особине Гњилана. *Дијалектолошка истраживања*. Приштина: Јединство, 11–135.

Барјактаревић, М. (1984). Нужност познавања традиционалне културе за лексичка истраживања. У: Ј. Јерковић (ур.), *Зборник реферата Лексикологија и Лексикографија* (15–23). Нови Сад – Београд: Филолошки факултет – САНУ.

Батаковић, Д. Т. (2006). *Косово и Метохија у српско-арбанашким односима*. Београд: Чигоја штампа.

Белић, А. (1905). Дијалекти источне и јужне Србије. *Српски дијалектолошки зборник*, I, 1–715.

Белић, А. (1908). О српским или хрватским дијалектима. *Гласник Српске краљевске академије*, LXXVIII, 60–164.

Белић, А. (1929). Штокавски дијалекат. *Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка*, IV, 1064–1077.

Богдановић, Н. и Марковић, Ј. (2000). *Практикум из дијалектологије*. Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу.

Бодуен де Куртене, Ј. (1988). *Лингвистички списи* (превео и приредио Предраг Пипер). Нови Сад: Књижевна заједница Новог Сада.

Богдановић, Д. (1990). *Књига о Косову*. Београд: НИРО Књижевне новине.

Богдановић, Н. (2002). Лексика грађења. *Етно-културолошки зборник*, Културна историја Сврљига, Свеска 1, 67–79.

Бошњаковић, Ж. (1985). *Пастирска терминологија Срема*. Нови Сад: Филозофски факултет – Институт за јужнословенске језике.

Бубало, Ђ. (2017). У временима самосталне средњовековне државе. У: Д. Оташевић (ур.), *Уметничко наслеђе српског народа на Косову и Метохији. Историја, идентитет, угроженост, заштита* (17–31). Београд: САНУ.

Букумирић, М. (1983). Из ратарске лексике села Гораждевца код Пећи. *Прилози проучавању језика*, 19, 71–105.

Букумирић, М. (1991). Прилог познавању лексике села Гораждевца. *Зборник*, књ. 1 (*Универзитет у Приштини*), 113–137.

Букумирић, М. (1992). Пастирска лексика села Гораждевца. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XXXV/1, 161–193.

Букумирић, М. (2001). Терминологија неких игара на подручју горње Метохије. *Зборник Филолошког факултета Универзитета у Приштини*, 11 (2), 11–28.

Букумирић, М. (2002). Из воденичарске лексике горње Метохије. *Баштина*, 14, 159–170.

Букумирић, М. (2006). Терминологија куће и покућства северне Метохије. *Српски дијалектолошки зборник*, LIII, 375–548.

Васиљевић, А. (2020). Намештај и његови делови у селу Садру код Пецке. У: Д. Радовановић и М. Ивановић Баришић (прир.), *Из лексике становања у Ваљевској Подгорини. Етнолингвистички огледи* (78–94). Нови Сад: Матица српска.

Вукићевић, М. (1996). Турцизми у називима покућства у говору Приштине и њене околине. У: Ј. Планкош (ур.), *О лексичким позајмљеницама (267–275)*. Суботица–Београд: Градска библиотека – Институт за српски језик САНУ.

Вуковић, Г. (1988). *Терминологија куће и покућства у Војводини*. Нови Сад: Филозофски факултет – Институт за јужнословенске језике.

Гортан Премк, Д. (1997). *Полисемија и организација лексичког система у српском језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ.

Грицкат, И. (1994). О неким особеностима деминуције. *Јужнословенски филолог*, LI, 1–30.

Дилпарић, Б. (2016). *Називи за кућу и њене делове у енглеском и српском језику* (одбрањена докторска дисертација у рукопису). Филозофски факултет, Косовска Митровица.

Димић, Љ. (2017). Током новијег и савременог доба. У: Д. Војводић и М. Марковић (ур.), *Уметничко наслеђе српског народа на Косову и Метохији. Историја, идентитет, угроженост, заштита (49–81)*. Београд: САНУ.

Драгин, Г. (1991). Ратарска и повртарска терминологија Шајкашке. *Српски дијалектолошки зборник*, XXXVII, 621–707.

Драгићевић, Р. (2007). *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике.

Драгићевић, Р. (2014). *Савремена српска лексикографија у теорији и пракси* (колективна монографија, уредник Рајна Драгићевић). Београд: Филолошки факултет.

Драгићевић, Р. (2018). *Српска лексика у прошлости и данас*. Нови Сад: Матица српска.

Ђорђевић, М. (1958). Живот и обичаји народни у Лесковачкој Морави. *Српски етнографски зборник*, LXX, *Живот и обичаји народни*, књига 31, 1–724.

Ђорђевић, С. (2009). Лексика куће и покућства села Доњи Крупац. *Караџић*, нова серија, бр. 1, 52–74.

Ђукић, М. (2020). Из кулинарске лексике села Ровни у Ваљевској Подгорини. У: Д. Радовановић и М. Ивановић Баришић (прир.), *Из лексике становања у Ваљевској Подгорини. Етнолингвистички огледи* (109–130). Нови Сад: Матица српска.

Жугић, Р. (2012). Семантичке реализације суфикса *-че* у именичким изведеницама средњег рода у призренско-тимочким говорима. *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, XLII (1), 223–231.

Закић, М. (2018). „Ој, кад ће прођем Шар-планину“: песмом кроз Сиринићку жупу. *Фолклористика*, 3/1, 149–164.

Ивановић Баришић, М. (2021). Кућа: симбол породичног живота. *Етнокултуролошки зборник*, XXIV, 195–207.

Ивић, П. (1985). *Дијалектологија српскохрватског језика*. Нови Сад: Матица српска.

Ивић, П. (2001). *Српски народ и његов језик*. Нови Сад: Издавачка књижевница Зорана Стојановића.

Ивић, П. (2009). *Српски дијалекти и њихова класификација*. Нови Сад: Издавачка књижевница Зорана Стојановића.

Исаиловић, Д. (1994). Терминологија куће и покућства у Судимљи под Копаоником. *Наш језик*, XXIX/5, 318–326.

Јашовић, Г. (1997). *Пастирска терминологија Пећког Подгора*. Исток – Зубин Поток – Приштина: ДК *Свети Сава* – ЈП *Стари Колашин* – Народна и универзитетска библиотека.

Јашовић, Г. (2008). Сточарски термини и лексика турског и арбанашког порекла у говору Срба старинаца Пећког Подгора. *Баштина*, 24, 11–23.

Јашовић, Г. (2011). Лексика за именовање простора, мера и мерила у околини Приштине. *Октоих*, 1/1–2, 257–271.

Јашовић, Г. (2014). Голубарска лексика Угљара код Приштине. *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, XLIV (1), 125–143.

Јовановић, В. (2010). *Деминутивне и аугментативне именице у српском језику*. Београд: САНУ.

Јовановић, Г. (2002). *Лексика куће и покућства села Семче*. Ниш: Филозофски факултет.

Јоцић, Д. (2005). *Сточарска лексика села Лозана*. Сврљиг–Ниш: Етно-културолошка радионица – Свен.

Клајн, И. (2002). *Творба речи у савременом српском језику, 1*. Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства – Институт за српски језик САНУ – Матица српска.

Клајн, И. (2003). *Творба речи у савременом српском језику, 2*. Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства – Институт за српски језик САНУ – Матица српска.

Којић, Ј. (2006). *Терминологија куће и покућства Бањана*. Суботица: Српски културни центар Сава.

Марјановић, С. (1997). Граматичка норма именица субјективне оцене у Речнику пиротског говора. *Српски језик*, II/1–2, 265–285.

Марјановић, С. (2001). Деминуција у лесковачком говору, *Српски језик*, VI/1–2, 331–349.

Марков, Б. (1960). Именице с наставцима *-че* и *-чић*. *Наш језик*, X, 228–246.

Марковић, Ј. (1997). *Јужноморавска повртарска лексика*. Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу.

Марковић, Ј. (2006). *Ткачка лексика југоисточне Србије*. Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу.

Марковић, Б. (2016). *Виноградарска терминологија Војводине* (одбрањена докторска дисертација у рукопису). Филозофски факултет, Нови Сад.

Марковић, Б. (2020). Посуде за алкохолна пића у Ваљевској Подгорини. У: Д. Радовановић и М. Ивановић Баришић (прир.), *Из лексике становања у Ваљевској Подгорини. Етнолингвистички огледи* (141–154). Нови Сад: Матица српска.

Мијатовић, С. (1948). Белица. *Српски етнографски зборник*, LVI, *Насеља и порекло становништва*, књига 30, 91–174.

Миланов, М. (2020). Посуде и предмети са различитим наменама у исхрани у селу Богатић код Ваљева. У: Д. Радовановић и М. Ивановић Баришић (прир.), *Из лексике становања у Ваљевској Подгорини. Етнолингвистички огледи* (95–108). Нови Сад: Матица српска.

Милошевић-Петровић, Ј. (2009). *Ратарска и повртарска лексика села Дебелице*. Ниш: Свен.

Миновић, М. (1978). О адјективима (и адвербима) у облику глаголског прилога садашњег у савременом српскохрватском и хрватскосрпском књижевном језику. *Књижевни језик*, VII, бр. 3, 49–78.

Мирилов, Р. (2016). *Кулинарска терминологија Војводине* (одбрањена докторска дисертација у рукопису). Филозофски факултет, Нови Сад.

Мирилов, Р. (2020). Лексика са значењем посуда за млеко и млечне производе у Ваљевској Подгорини. У: Д. Радовановић и М. Ивановић Баришић (прир.), *Из лексике становања у Ваљевској Подгорини. Етнолингвистички огледи* (131–140). Нови Сад: Матица српска.

Михајловић, В. Вуковић, Г. (1977). *Српскохрватска лексика рибарства*. Нови Сад: Институт за лингвистику у Новом Саду.

Младеновић, Р. (1997). Падежне дистинкције у говорима Шарпланинске области. У: М. Пантић (ур.), *О српским народним говорима. Дани српскога духовног преображења IV* (141–154). Деспотовац: Народна библиотека *Ресавска школа*.

Младеновић, Р. (2000). Горански говор. У: М. Бурсаћ (ур.), *Горанци, Муслимани и Турци у шарпланинским жупама Србије: Проблеми садашњих услова живота и опстанка* (49–54). Београд: Одбор за проучавање Косова и Метохије – Географски институт *Јован Цвијић*.

Младеновић, Р. (2001). Говор шарпланинске жупе Гора. *Српски дијалектолошки зборник*, LXVIII, 1–472.

Младеновић, Р. (2005). Дијалектолошко истраживање Сиринића. У: Б. Сикимић (ур.), *Живот у енклави, Лицеум 9* (167–192). Крагујевац: Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета Крагујевац.

Младеновић, Р. (2010). Језички и дијалекатски односи у Северношарпланинској области. У: С. Милорадовић (ур), *Косово и Метохија у цивилизацијским токовима*, књига 1, (175–196). Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини, 175–196.

Младеновић, Р. (2012). Преобликовање 3л. јд. у 3л. мн. одричног перфекта актива у призренско-тимочким говорима Косова и Метохије. *Језици и културе у времену и простору*, I, 453–461.

Младеновић, Р. (2013). *Говор јужнокосовског села Гатње*. Београд: Институт за српски језик САНУ.

Младеновић, Р. (2019). Говор северношарпланинске жупе Сиринић. *Српски дијалектолошки зборник*, LXVI/1, 1–1041.

Недељков, Љ. (2009). *Архаична пчеларска лексика у Војводини*. Нови Сад: Филозофски факултет.

Недељков, Љ. (2009а). Општи принципи истраживања лексике традиционалне културе. *Гласник Етнографског института САНУ*, LVI (1), 189–200.

Недељков, Љ. и Марковић, Б. (2015). Дијалекатска лексикографија штокавског наречја (1818–2014) – библиографија. *Српски дијалектолошки зборник*, 62, 247–322.

Недељков, Љ. (2012). Тематска лексикографија као сведочанство о културном идентитету. У: Б. Димитријевић (ур.), *Филологија и Универзитет* (105–120). Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу.

Несторовић, М. (2008). Етнодемографски проблеми Косова и Метохије. *Глобус*, 33/2008, 175–188.

Павловић, Ј. (1921). Живот и обичаји народни у Крагујевачкој Јасеници и Шумадији. *Српски етнографски зборник*, XXII, *Живот и обичаји*, књига 12, 103–107.

Павловић, М. (1939). Говор Сретечке жупе, *Српски дијалектолошки зборник*, VIII. 1–352.

Павловић, М. (1970). *Говор Јањева. Међудијалекатски и миксоглотски процеси*. Нови Сад: Матица српска.

Пецо, А. (1985). *Преглед српскохрватскох дијалеката*. Београд: Научна књига.

Поповић, Д. (2017). Светиње и свети на Косову и Метохији у култном сећању и националној свести Срба. У: Д. Оташевић (ур.), *Уметничко наслеђе српског народа на Косову и Метохији. Историја, идентитет, угроженост, заштита* (81–99). Београд: САНУ.

Радан, М. (2000). Обреди, веровања и обичаји Карашевака везани за изградњу куће. *Гласник Етнографског института САНУ*, књига XLIX, 91–99.

Радић, П. (2001). *Турски суфикси у српском језику*. Београд: САНУ.

Радић, П. (2018). *Творба речи и миксоглотија*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.

Радичевић, Д. (2017). Најстарије раздобље (од досељавања Срба до Стефана Немање). У: Д. Оташевић (ур.), *Уметничко наслеђе српског народа на Косову и Метохији. Историја, идентитет, угроженост, заштита* (211–221). Београд: САНУ.

Радовановић, Д. и Аксић, Н. (2015). Терминологија куће и покућства у Вуковом Рјечнику (1852). У: М. Ковачевић и Ј. Петковић (ур.), *Српски језик – од Вука до данас*, Књига 1 (171–177). Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу.

Радовановић, Д. (2020). Прилог лексици становања – Типови кућа и њени делови у српским говорима. У: Г. Јаошовић, Б. Дилпарић и Ј. Бајовић (ур.), *Наука без граница III: 2. Језик и језици*, (69–83). Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини.

Радовановић, Д. и Штрбац, Г. (2020а). Лексика окућнице. У: Д. Радовановић и М. Ивановић Баришић (прир.), *Из лексике становања у Ваљевској Подгорини. Етнолингвистички огледи* (67–86). Нови Сад: Матица српска.

Ракић-Милојковић, С. (1993). Пастирска терминологија Кривог Тимока. *Српски дијалектолошки зборник*, XXXIX, 11–148.

Рељић, М. (2012). Српски језик у ареалу Косова и Метохије: од надетничког до „конфесионалног“. *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, XLII (2), 83–96.

Реметић, С. (1996). Српски призренски говор I. *Српски дијалектолошки зборник*, XLVII, 319–614.

Реметић, С. (1996а). Српски призренски говор у светлу језичке интерференције. У: М. Пантић (ур.), *О српским народним говорима* (155–165). Деспотовац: Народна библиотека *Ресавска школа*.

Реметић, С. (2004). Српски народни говори Косова и Метохије у светлу међујезичке и међудијалекатске интерференције. *Јужнословенски филолог*, LX, 113–123.

Реметић, С. (2017). Александар Белић и српска дијалектологија. У: Ј. Марковић (ур.), *Александар Белић – 110 година од појаве Српског дијалектолошког зборника* (17–27). Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу.

Ристић, С. и Радић Дугоњић М. (1999). *Реч. Смисао. Сазнање*. Београд: Филозофски факултет Универзитета у Београду.

Савић Грујић, А. (2013). Однос суфикса *-(ч)ић* и *-че* (из перспективе призренско-тимочких говора). *Годишњак за српски језик Филозофског факултета у Нишу*, XXVI/13, 471–479.

Сикимић, Б. (2004). Актуелна теренска истраживања дијаспоре: Срби у Мађарској. *Теме*, 2/2004, 847-858.

Станојчић, Ж. и Поповић, Љ. (1999). *Грамматика српског језика*. Београд: Завод.

Стевановић, М. (1949–1950). Попридевљавање глаголског прилога на *-ћи*. *Јужнословенски филолог*, XVIII, 55–85.

Стевановић, М. (1950). Таковачки говор. *Српски дијалектолошки зборник*, XI. Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ, 1–152.

Стевановић, М (1986). *Савремени српскохрватски језик*, I–II. Београд: Научна књига.

Стојановић, М. (2021). Етнолингвистичко насеље Ваљевске Подгорине (Драгана Радовановић и Милина Ивановић Баришић (прир.)), Из лексике становања у Ваљевској Подгорини. Етнолингвистички огледи, Нови Сад: Матица српска, 2020, 175 стр.). *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, LI (4), 457–462.

Стокин, М. (2011). *Етнолингвистичко истраживање зимског циклуса обичаја и веровања у Новом Саду* (одбрањена докторска дисертација у рукопису). Филозофски факултет, Нови Сад.

Тасић, С. (2017). *Терминологија куће и покућства села Севца* (одбрањен мастер рад у рукопису). Филозофски факултет, Ниш.

Толстой, Н. И. (1963). Из опытов типологического исследования славянского словарного состава I. *Вопросы языкознания*, 1. 29–45.

Толстой, Н. И. (1966). Из опытов типологического исследования славянского словарного состава II. *Вопросы языкознания*, 2. 16–36.

Трифковић, В. и поп Стијепо (1908). Сарајевска околина, I. Сарајевско поље. *Српски етнографски зборник*, XI, *Насеља српских земаља*, књига V, 1–309.

Ћорић, Б. (2008). *Творба именица у српском језику*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.

Урошевић, А. (2001). *О Косову: Антропогеографске студије и други списи*. Приштина–Гњилане: Народна и универзитетска библиотека *Иво Андрић*, Институт за српску културу – Књижара *Свети Сава*.

Урошевић, А. (2006). *Косово*. Приштина–Београд: НУБ *Иво Андрић* – Завод за издавање уџбеника и наставна средства.

Црњак, Д. (2006). *Терминологија куће и покућства у Лијевчу пољу и Жупи*. Бања Лука: Филозофски факултет.

Црњак, Д. (2011). *Пастирска лексика лакташког краја*. Бања Лука: Филолошки факултет.

Шипка, Д. (1998). *Основи лексикологије и сродних дисциплина*. Нови Сад: Матица српска.

Штрбац, Г. и Штрбац, С. (2019). Терминологија куће и покућства у Ваљевској Подгорини. *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, XLIX (2), 15–24.

Шулетић, Н. (2017). Под турском влашћу, до краја XVIII века. У: Д. Оташевић (ур.), *Уметничко наслеђе српског народа на Косову и Метохији. Историја, идентитет, угроженост, заштита* (31–41). Београд: САНУ.

Babić, S. (1991). *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*. Zagreb: JAZU.

Bunja. Hrvatski jezični portal:

<https://web.archive.org/web/20190216035139/http://hrvatski.enacademic.com/65846/bunja>.

Прилог 1

Понапре мотњо тешко се живело. Немало ка сѣг, нѣсмо имале ни струју, на лампе смо седеле. А и рано се легнуало, што да сѣдиш у ноћ. Па после сас прѣве петлове ајт се дизај, тако било. Се де да сѣдиш у црну таўнину. За у двор фењере смо имале, а за у кућу гасарчиће, али мало светлеле, колко да се разазнујемо. Ни свеће немале, тој што имало се чувало. После дошле петролѣјке, ми па карабитну лампу смо имале. Ја памтим струју кѣд постаљале. А сал за светло, се друго и немало што.

Кућа наша голема ни била, двајес и пет члана смо биле јѣн тар, после чича се одвоја сас децу. А рѣд имало по више него сѣг, знало се кој што ваља да рабѣта. Јѣна жѣна била за леба да мѣси, друга варила вечеру, трећа па ишла у поље, па на сѣно, и све тако. Ми деца смо носиле леба за косаче, за у бачењу, за чобане, па чик у шуму ће не прату, добро вуци некој пут не не изеле.

А у лѣто, пошто је по дѣгчак дѣн, кад ће се завршу рабѣте, се вечера и после ће посѣдамо сви, ал посѣбно. Жѣне се сабирале при огњиште, па узу плетиво, ал вуну да прѣду, и збору тако, и пѣсме се певале. А мѣжи па сѣдну у одају, зачуру туј, а и у двор седеле. Ако било по ладно, накладу тагарче и при њѣга засѣдну.

У кућу смо имале огњиште, било ка на среде остајѣно, и тој вечито горѣло, ја лѣто, ја зима. Ваљало да се свари, да се јѣде, па да се обањамо, а вода све туј се грејала. Купатило сам имала пошто сам се удала, и тој не одма, него смо напрајле после дѣсет године. Се вани, у двор, ни бија клозет. А смо се бањале у зиму у кућу, корито се пунило. А тај вода док се унесе, па док се изнесе, рѣд рабѣта. Зато и се бањале по рѣтко. А у лѣто друга рабѣта била. У шталу смо имале јѣн део за тој, па има ка одвод напрајен, да иде тај вода у реку, па смо се посипуале сас ташче туј, сас стоку.

Двóр ни бија ограден сас тељ, а кућа при пúт била. Млози́на смо биле, а и голéма кућа ни била. Пóсле гу растури́ле, па напрајле нóву на тој мéсто, ал по ми́цку, па фи́но ги испáло, голéм двóр се види.

А при штáле ни била кочи́на, па лéк по тáмо и кокоши́њац. Свè смо држа́ле. И ко́зе, и о́ўце, и кра́ве, и ко́ње. Ко́њи и волóви за вúчу се користи́ле. Свè се носи́ло сас запрéжна ко́ла, па се упрéгну, ја за др́ва, ја за по́љске рабóте. А овој дру́го за мéсо, за млéко. У лéто па нéсмо ни јéло мéсо, немáле дé да га др́жу. Немáле фрижидéри, немáла ни стру́ја. Нéко сушéно ако остáне или па коко́шке чéсто кла́ле и тој што се изéде за неко́лко д́на, пóсле се поквáри. Ми́ и сýво ле́ба смо јéле, ал ле́ба и сирéње, па ле́ба сас кро́мид ал сас љути́ку.

Лепосава Ђукић, 1944, Севце

Ка́кви судóви, ћéро мо́ја, нéсмо имáле ни́шта. Ле́ба се меси́ја у на́вве, ка дрвéна кути́ја била тој. За спраља́ње била главна црепу́ља, па под сáч се пéкло. Ал тој бија ўкус сáмо та́кви, по убáво него сýг што се спра́ља. Тој ни било за ле́ба, за свè. Имáле смо и грне, и за печéње имáло, ка по плóснáто било, по плитко, а имáло и да се вáри у њéга, по дубóко. Ка да имá и кáпак, ал по рéтко смо га турáле. И тóлко, немáло дру́го. А за једéње смо имáле каљани́це, тој биле земља́ни ка тањи́ри, али голéми, дубóки. И сви́ смо јéле из јéн тањир, сáл ложичи́ће ни даду, дрвéне биле ложи́це, и сас тој се јéло. Ка́кви ноже́ви, ни виљу́шке нéсмо имáле дýго врéме. Што мóж сас рúку да се јéде, тáко се јéло, што не мóже, па сас ложи́че. А сас култа́чу смо сипуáле.

А тој што било за млéко, за сирéње, за мућени́цу, е тој посéбно се чувáло, тој ва́ља да је стерилно, да бине чíсто, се ће се укисéли млéко одмá. Кьд завршу пóсо што íму сас теј судóве, лéпо ги оперу, ги попару и склóну ги. Имáла ведри́ца, у њу́ смо му́зле, а млéко се носи́ло у ћомку. А ја́ што сам волéла мућени́цу, кьд се сабéре ма́ст, па тој што остáне. Да́, и бу́ћку смо имáле, óна је голéма, дрвéна.

Воду исто нeсмо имале дома него на извор се' ишло, а нами близу ни бија. У кофе смо носиле, ми деца у ђугумчиће, по лек кад ваљало. А за у њиву па сас бучук се носило, тој било големо, на плeјћи се носило.

Тешко се живело, много се работало. Сам што га напрајиш, тој ће имаш. И теј посуде све сами људи ги прајле, нeсмо имале ни де да купимо, а ни сас што, паре немале у тој време. После почеле некоје бокале и некоје тањире од порцелан да доносу из Америке, млозина тамо работале. Ми никога нeсмо имале тако да ни донеси, па јопе смо живеле.

Радмила Љубић, 1943, Штрпце

На огњиште се варило. И тој имало одређено – јена жена била сал за леба одређена, имала да умеси за целу кућу. Е, се сећам нами децами кд ће ги понестане брашно ни давале све сув леба да једемо, по мање да се изеде, се кд је врућ кој ће не нарани све. Друга па жена ће вари нешто за вечеру, тд глаўна била вечера, не ручак, него у ноћ се саберу сви од работе, па тд ваља добро да се наједу. Јена жена била за прање одређена, па све по реду ваља да не опере. По старе биле за сирење, за стоку да гледу, да помузу, а обавезно имала и јена бечица. Она седела у бачењу и не слазила ич у село. Горе сирила, горе све работала.

И мужи биле наработани, али па жене ептeм утепане. И да гледу децу, и да умесу, и да свару вечеру, и у поље, и сас стоку, и да усире, и да не обучу, па плеле, па ткале, па да не оперу... У, мотњо тешко било, мотњо се работало.

Верка Ђорић, 1930, Драјковце

Све се гледало, жими ти. Зар ка сг, ништа не гледу млади, а ни стари више ич ништа, забаталиле све. Понапре се знало и кд се почиње кућа да се гради, и де ће се гради, на добро место, па како да се окрене, све се гледало. А куће се прајле дуго, па

да се осушу, па док се улéне у кућу прође врéме. А дњíске кѣд гу почóше, кѣд гу завршише, кѣд се уселише у кућу. После вла́га ће ги изéде.

Прво се гледало кѣд се гради да бíне ваљано мéсто, на бíне дóбар плац. Мéсец кѣд рáсте се почињало, кѣд се пúни, да бíне пúна кућа. У пролећ највише се градило, па у лéто да се сúши. Кѣд мога́ло, лéпо бíло да се окрéне кућа на íсток, улаз да бíне на íсток, ту́ј сунце излази, па да бíне на огу́рлук.

Куће највише при пúт се прајле, а двóр од дрúге стране бија. И тија прозóри при пúт што бíле обавéзно имале решéтке, нé бíло сигурно, сви се пазíле. Около двóр свé дувар се подíне, па висо́ко понеко́ји га терале. Дрвeна обóрња врата за запрéжна ко́ла и јéн капи́цик се оста́ља.

У темeљ се турала гла́ва од нéшто, ал од јагње, ал од кокошке, ко́ј како има. И у уста се стај лéпче и со́л и то́ј се затрпа. И темeљи се чувале док се затвóру сас зéуњу. Свéшто се зборéло, сѣг ал истина прајле нéшто лúди, нé знам. Али та́ко бија обича́ј да се варди темeљ цéу но́ћ. После кѣд се дíзу рого́ви, íсто јагње се кла́ло.

А кѣд се уселуале лúди, но́ћу се ишло, ни́кој да не ги вíди. Сас лéба се улази́ло, лéпче окрúгло се напра́ј, прво дома́нин улéне, па по њéга оста́ли. Íсто се гледало да се пúни мéсец, нé знам што ги бíло то́ј ва́жно, али та́ко зборéле.

А мајстóри бíле на́ши стáри за куће. Тáчно зна́ле кѣд ва́ља дрво да се сéче да бíне дуготра́јно, да не скапúје, зна́ле како и дé да га сéчу, ко́је каме́ње да ста́љу. подрúме нé прајле ни́кад, а ова́ко куће на спрáт имале, па до́ле се оста́ј претку́ћа, а го́ре чáрдак. И од ту́ј у со́бе се улази́ло.

Радо́јка Миланови́ћ, 1934, Врбештица

Јá кѣд сам до́шла ка у бункер да сам уле́гла. Њéје имáло тавáн, го́ре сáм кро́в, па кад је бíло зíма свé пúно сас сњéг, та́мо тарáсу смо имáље ва́њи и та́мо свé преко сњéг има да идеш па у кућу да уле́њеш.

У кућу тамо смо имаље ођак, у зид било ограђено, па имало веригу, и софру смо имаљи, на ћетири ноге, да се већера, рућа. Имаљи смо доље крпаре и јастуце по при крају, немаље ни клупе, ни стољице. А посье на шиљте смо седелье, тој било сас наслон. Стољице посье троноге смо имаље.

Смо имаљи ми ту де сам се ја удала две собе. Смо имаљи душек и сви на ред. За младе најгори било, да не прићам даље. Посье дошо троњ, посье то смо имаљи, па кревети федерни су изашље касно.

Много се радило. Ми смо имаље вељико имање, па се ишло у поље. Па и грожђе смо имаљи. И жене су радиље исто ко мужи, нема да се одваја. А овако у госте кд се иде жене се одвајале од муже, и сад је то тако. Нема да се мешају.

Миланка Радић, 1938, Велика Хоча

Имали смо котев, лонче мало имало тад. Воду у то грјали за купање, па корито плекано смо имали.

А леба се месио у наћве. Па имала стрелица да се развуче, сад оклагија гу зову.

Леба се пеко у црепуље и одозго вршник. А доле оно од гвожђе направјено, сацејек. Па смо имали ђувеч за спремање. А за једење један као велики тањир. И онда из јен једе два-тројца, из други два-тројца, и све тако. Имали смо лојце, биле дрвене, па кутлаче и варјаче дрвене. Све дрвено било. Имало они сатари за месо, па ручка имала велика, а свака стара жена ко ја имала врзано за тракило и бритва.

А за со имало сланик, од дрво било направено, па на зид закачено. Имало тако и за лојце, после за виљушке. Ту и канавац нам био, имао један за леба, од конопље било, конопље се садило, лан немао овде.

А онда за млеко у ведро се музе, па се процеди у цедомлек, чиста крпа да буде нека, ретка. Ако га сири, ће стави сириште, имало од стока сириште, немало маја, од стока неки део се сушио, и онда оно сириште кад га згусне и га процедиш. Па се правило као код вас, шарски сир, па то се сушило, па обавезно у каце се држало.

А имала и бућка, имам је још, па то кисело млеко ће ставиш ту и мало вода и се узе бугењ, то био штап, па на штап овако округло да удара доле, па кад удараш тако доле, дуго да мутиш, и он пусти масло. И кад сипаш у нека посуда, одбереш то масло и још лепше него кајмак. И то што остане мућеница се звало.

За воду смо користиле крчаг и ђугум. А украшено било тестија. И на њиву са крчак се носило. Ђугум се грејало, а крчак ладно држало. Имала вода у поље, бунар немало, један или два у село.

За ракија смо имали буре кад је мало, а ардов кад је велико. Они што волет ракија држали у шишче. А за свадбу кад се зове имала буклија.

Севдалинка Вељковић, 1939, Горње Село

Ту сам ја, нигде нисам мрднула. Ту сам се родила, ту школу сам завршила, ту сам се удала. Ништо нисам изменила говор.

Ја кад сам удала у јену собу смо биле, сџ гу вику соба, се тад одаја била, у јену одају смо биле. Испред кућу немаја зид, само дирџи, четџи дирџа. Има на кућу и нисак балкџн. Неје било лепо ништа, све са сламу покривено. И сад се копа дибџк темџљ, а тад било мало, нема битџн.

Некој кој бија газда имаја ћиримџтке, а ми сирџиња. Ја имам кућу од дрвља, шџмске дрвља издџљане, издџљане, па закџване. Само Бџбан гу намџстија кућу, се сас трџску била правена. Кровоџи на две ал на четџри воде, кој како има рџд. Сирџиња имала ниске куће, кмџт у село има велику кућу, се ми сирџиња, јџс смо били богџти сас живџну, сас стоку, али вако куће несмо имале.

Куће се праву само према сунце. Грбина да гу бине де залази сунце, а предњи деја према сунце. Па смо имали амбари, кошјеви.

Зимница се стаљала све у земњено, све што имате сад тегле и тој, понапре биле врчве. Врчва земњена била, за паприке или за тако да се стаљу за зиму.

Даница Весић, 1948, Клокот

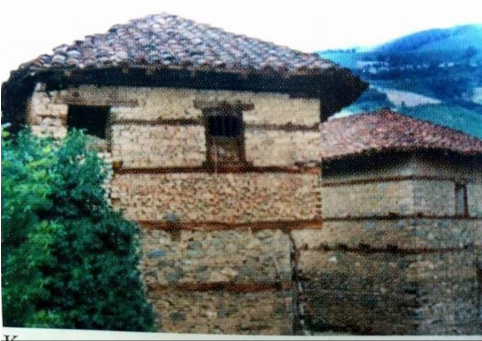
Прилог 2

Слика 11. (а) ОТВОРЕНО ПРЕДСОБЉЕ

Слика 12. (б) ОТВОРЕНО ПРЕДСОБЉЕ

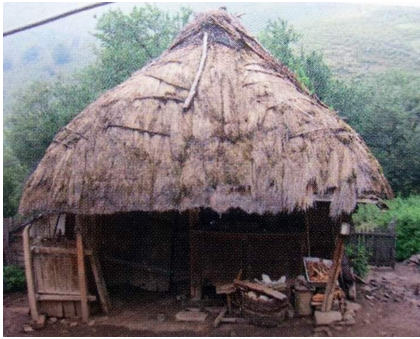
Слика 13. КУЋЕ ОД КАМЕНА

Слика 14. КУЋА СА ЧАРДАКОМ

Слика 15. ВРАТНИЦА

Слика 16. (а) КРОВ ОД СЛАМЕ

Слика 17. (б) КРОВ ОД СЛАМЕ

Слика 18. КАМАРИЦА

Слика 19. КАРА-ТАВАН

Слика 20. БАСАМАЦИ

Слика 21. ПРЖУЉА

Слика 22. ЂУП

Слика 23. МЛИНЧЕ

Слика 24. КАЦИЈА

Слика 25. САЏАЈЕК

Слика 26. КОТЛИЧЕ

Слика 27. БУЋКА

Слика 28. ТАНУР

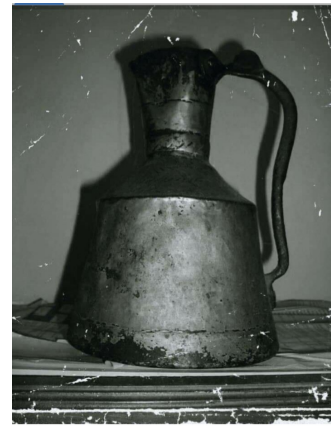
Слика 29. КАНАЧЕ

Слика 30. БОКАЛИ

Слика 31. ЋОМКА

Слика 32. ЋУГУМ

Слика 33. ГАСАРЧЕ И ЂУГУМ (уп. сл. 32)

Слика 34. КАРАБИТНА ЛАМПА

Слика 35. ПЕТРОЛЕЈКА

Слика 36. ФЕЊЕР

Слика 37. КОВИН

Слика 38. КРОШЊА

Слика 39. БАЛОН

Слика 40. ЗЕМБИЉ

Слика 41. БИСАГЕ

Слика 42. ВИТО

Слика 43. КОЛЕВКА

Слика 44. НАСЛОНИЦА (макета)

Биографија аутора

Емилија Д. Рецић рођена је 9.3.1992. године у Приштини. Завршила је Основну школу *Стаја Марковић* у Штрпцу 2007. и Економско-трговинску школу *Јован Цвијић* у Штрпцу (гимназија, друштвено-језички смер) 2011. године. Основне академске студије на Катедри за српски језик и књижевност Филозофског факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици уписала је 2011. године, а завршила 2015. са просечном оценом 9,21 (тема завршног рада на основним академским студијама: *Шумарска лексика Сиринићке жупе*). Мастер академске студије на Катедри за српски језик и књижевност Филозофског факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици уписала је 2015. године, а завршила 2016. са просечном оценом 9,86 (тема завршног рада на мастер академским студијама: *Лексички слојеви у делу „Мале метохијске приче“ Драгутина Мићовића*). Докторске академске студије Језика и књижевности на Филозофском факултету Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици уписала је 2016. године.

У периоду од 27.9.2015. до 2.3.2016. ангажована је као демонстратор-сарадник, а од 2.3.2016. до 9.5.2017. као сарадник у настави на Катедри за српски језик и књижевност Филозофског факултета у Косовској Митровици. У звање асистента изабрана је 10.5.2017. за научну област Филолошке науке, ужу научну област Савремени српски језик.

Функцију секретара Катедре за српски језик и књижевност Филозофског факултета у Косовској Митровици обављала је у периоду од 14.4.2017. до 14.4.2020. Године 2018. била је секретар тематског зборника *Милорад Ђорац, педагог и научни радник* (ур. Голуб Јашовић). Члан је Наставно-научног већа Филозофског факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици од 1.12.2021.

Учествовала је на Међународном семинару за македонски језик, литературу и културу, при Универзитету *Св. Кирил и Методије* у Скопљу, који је одржан у Охриду (11.6.2026–26.6.2016). Сарадник је на пројекту САНУ *Историја и културно наслеђе српског народа на Косову и Метохији* (потпројекат *Српски народни говори Косова и Метохије*). Члан је Друштва за српски језик и књижевност *Старо Косово*.

Изјава о ауторству

Потписани-а Емилија Реџић

број индекса 10/16

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

**Терминологија куће и покућства у говорима призренско-јужноморавског дијалекта
на простору Косова и Метохије**

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

С. Реџић

У Косовској Митровици, _____

**Изјава о истоветности штампане и електронске верзије
докторског рада**

Име и презиме аутора Емилија Реџић

Број индекса 10/16

Студијски програм Језик и књижевност

Наслов рада Терминологија куће и покућства у говорима призренско-јужноморавског дијалекта на простору Косова и Метохије

Ментор Проф. др Голуб Јашовић

Потписани/а Емилија Реџић

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Приштини, са привременим седиштем у Косовској Митровици.**

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Приштини, са привременим седиштем у Косовској Митровици.

Потпис докторанда

Е. Реџић

У Косовској Митровици, _____

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Приштини, са привременим седиштем у Косовској Митровици унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Терминологија куће и покућства у говорима призренско-јужноморавског дијалекта на простору Косова и Метохије

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

E. Pejuh

У Косовској Митровици, _____

1. Ауторство - Дозвољава умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.

2. Ауторство – некомерцијално. Дозвољава умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.

3. Ауторство - некомерцијално – без прераде. Дозвољава умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.

4. Ауторство - некомерцијално – делити под истим условима. Дозвољава умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.

5. Ауторство – без прераде. Дозвољава умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.

6. Ауторство - делити под истим условима. Дозвољава умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.